Marietta Šaginjan_MESS-MEND ehk JÄNKI PETROGRADIS

Muinasjuttromaan
Vene keelest

tõlkinud Maiga Varik

Kirjastus «Eesti Raamai» 1973
Tallinn 1973

Tõlgitud väljaandest: Мариэтта Шагинян Собрание сочинений Том второй
Государственное издательство художественной литературы Москва 1956
Kunstiliselt kujundanud Endel Palmiste ja Kaisa Puustak
7—3—2
136^-73 •
«Eesti Raamat» 1973

DOLLAR, TEMA ELU JA LOOMING

Sissejuhatus

Ühel 1888. aasta märtsihommikul ruttas ühes New Yorgi raudteejaamas pakikandja nr. 701 juurde hästirõivastatud noormees, vastsündinud laps süles.
«Pakikandja, teie number? Väga hea, võtke laps, ja pagana pihta, ettevaatlikult, kui tahate dollarit teenida . . . Oodake mind seal, omnibussipeatuse juures, ma lähen daami otsima ...»
Seda öelnud, tormas noormees rahvasumma. Number 701 läks lapsega ettevaatlikult peatusse, ootas kümme minutit, pool tundi, terve tunni. Laps nakkas nutma. Pakikandja lõi kartma, et äkki ongi laps talle kaela jäetud. Kui kaks tundi oli mööda läinud ja võõrast noormeest ka jaamas näha polnud, ütles pakikandja endale mõrult: «Säh sulle dollarit,» ja otsustas viia lapse politseijaoskonda.
Tee peal jäi ta mõtlema. Laps oli ilusasti riides, mähk-metel olid nimetähed. Äkki oli noormehega midagi juhtunud, pärast aga hakkab ta last otsima, leiab numbri järgi pakikandja ja läheb marru, kui kuuleb, et laps on politseis. Võiks teda ju mõni aeg kodus pidada ja katsuda noormeest üles otsida.
Ta viis lapse koju ja andis naisele üle. Selgus, et tegemist on väga armsa poisslapsega. Pesul olid nimetähed J. D. Kuna pakikandja nimi oli James, ütles ta poisile paar korda naljapärast Jim Dollar — ja sel nimel oligi määratud mahajäetud olevusele kuuluda ning talle hiljem laialdast kuulsust tuua.
Lapse vanemad ei kerkinudki silmapiirile. Pakikandja lapsendas poisi. See kasvas tavalise linna jõmpsikana ja veetis kogu oma aja tänaval, kuni number, 701 ühel heal päeval oma maise teekonna lõpule jõudis. Üsna pea suri ka tema naine, jättes Jimile päranduseks kasuisa numbri ja lühikese seletuse tema lapsendamise kohta.
Umbes poolteist aastat elas Jim hulkurielu. Ta ööbis sildade all ja katustel, otsis koos koertega toitu linna jäät-

metest. «Neil aastail täienes mu haistmine,» kirjutab ta oma eluloos, «ma sain teada, et igal linnal, igal tänaval, igal hoovil on oma lõhn.»
Ükskord nägi ta õllepoe ees hobusevankrit suurte pappkastidega, puges ühte sisse, tõmbas kaane peale ja jäi magama. Ta ärkas tõugetest. Seejärel langes talle peale hele elektrivalgus. Pikk näitsik, lokirullid peas, seisis kasti ees ja vaatas teda, huuled kokku pigistatud. Poiss hüppas kastist välja, kavatsedes plehku panna.
«Ma arvan, et maksin kasti eest sularahas,» ütles näitsik.
«Ega te ei arva ometi, proua, et ostsite mu koos kastiga?» hüüatas Jim õudusest värisedes.
«Arvan küll,» vastas näitsik halastamatult, «ma ostan kõiki asju alati kaalu järgi.»
Vaene Jim ei tundnud seadusi. Ta jäi uskuma näitsiku juttu ja oli tema teenistuses tervelt kaksteist aastat.
Need olid kõige süngemad aastad tema elus. Näitsik ekspluateeris poissi, sundis teda töötama isegi pühapäeviti. Läbi häda endale aega näpistades õppis poiss lugema ja kirjutama. Kui ta

sai üheksateistkümneaastaseks, kinkis näitsik talle äkitselt jalgratta. Mõne aja möödudes tegi ta uue kingituse — tosina lipse. Jimi haaras kummaline eelaimus: kas näitsik pole äkki pähe võtnud temaga abielluda? Niipea kui see eelaimus tema ajus selge kuju omandas, süttis temas kaasasündinud vabaduseiha, ta kargas jalgrattale ja oligi läinud.

Jim oli vaba. Ta oli jälle New Yorgi tänavail. Kuid nüüd sai ta oma nahal tunda sotsiaalse ebaõigluse ränka raskust: mis on kasu vabadusest, kui pole tükki leiba? Pärast pikki eksirännakuid New Yorgi töölisaguleis leidis ta lõpuks koha tikuvabrikus ja temast sai tööline. Sügavaima mulje jätsid temasse kaks sündmust: esimene streik ja esimene kokkupuude filmiga.

Streik, nagu ta hiljem kirjutas, õpetas talle kunsti «kaitsta ennast, selg vaenlase poole», film aga juhatas ta «linnaromaani teooria» juurde, millel nüüd on nii arvukalt austajaid. Naasnud kinost, kus ta nägi primitiivset draamat Pariisi elust, tegelasteks õilis apašš ja kokott, hakkas Jim Dollar kui pöörane filmi etendama, lõbustamaks oma töökaaslasi. Ta kogus enda ümber salkkonna noori asjahuvilisi, kirjutas näidendeid ja mängis neid lõunavaheajal otse vabrikus, kasutades akrobaatilisteks trikkideks tööpinke ja mootoreid. Sellest ajast pärinevad kahe tema

lemmikkangelase — metallitöölise Lawrie Laine'i ja «asjade taltsutaja» Michael Thingsmasteri, tema hilisemate romaanide Maag Mike'i kujude esialgsed visandid, öösiti neelas ta palavikulise õhinaga õpikuid, püüdes «tabada seda kindlaksmääratud kujutelmade seost, mida tavatsetakse nimetada hariduseks»1. Mistahes tööga leppides rändas ta ühest Ameerika tööstuskeskusest teise, kuid tuli ikka ja jälle tagasi vanasse tikuvabrikusse, kuhu olid jäänud tema sõbrad ja tuttavad.

Seesama vabrik, või õigemini Dollari ümber koondunud tikutööliste ring, tutvus ka tema esimese kirjandusliku katsetusega, suure filmromaani stsenaariumiga, mille Dollar oli kavandanud ja kirja pannud kaheteistkümne tunniga. Ja samas tuli ilmsiks ka Jim Dollari saatuslik eripära, mis pikka aega takistas teda romanistina läbi löömast. Olles algselt tabanud faabula tähenduse visuaalse kujundi kaudu (mitte raamatus, vaid filmilinal), joonistas Dollar ilmtingimata oma kangelased käsikirja servadele ja paigutas ka teksti joonistusi, mis olid mõeldud illustratsioonidena. Nagu enamik andekaid inimesi, ei näinud Jim oma annet üldsegi seal, kus tal seda tegelikult oli, vaid seal, kus oli tema kõige nõrgem koht. Ja nii leidis ta südamepõhjas, et on sündinud joonistajaks. Ometi olid Jim Dollari joonistused rohkem kui kehvad — nad olid oskamatud ja abitud.

Tema esimest filmromaani (mille autor hiljem ise hävitas) tervitati tikuringis vaimustustormiga. Sõpradelt innustust saanud, läks Dollar ühte New Yorgi suuremasse kirjastusse «Prefix Book» ja näitas oma käsikirja. Vaevalt oli toimetaja tema joonistusi näinud, kui ta käsikirja rulli keeras ja sõnagi lausumata noorele autorile tagasi andis.

«Milles on asi?» küsis Jim üleni punastades.

«Pöörduge tapeediärisse, noormees,» vastas julm toimetaja.

Jim kehitas õlgu ja töötas kaks järgmist aastat palavikuliselt uute stsenaariumide kallal, varustades neid ohtrasti joonistustega. Ent vaatamata kogu tema püüdlikkusele, ootas neid ikka sama saatus. Pole teada, mis oleks meie romaanikirjanikust saanud, kui ta poleks ühel päeval kuulnud meeleheitlikku kloppimist oma uksele.

5

«Jim!» möirgas tikutööline Rolls, tormates tuppa, ajaleht käes. «Vaata, sa lollpea!»

Kuulutuste veerule oli rasvase kirjaga trükitud:

> Kiiresti, tungivalt, hädatarvilikult otsitakse taga
> endist pakikandjat nr. 701
> tema enda ja tema kätte usaldatud lapse heaolu huvides
> Wall street 92

[1] «Ne… raafia. *Autori märkus.*

Ajaleht käes, ruttas Dollar kuulutuses avaldatud aadressil. Vaimusilmas nägi ta juba taasleitud vanemaid, vendi ja õdesid. Teda võttis vastu paks notar, kontrollis dokumente, ja kui oli Jimi hoolega üle kuulanud, andis tema käsutusse küllaltki soliidse päranduse, ilma et oleks ainsagi sõnaga kergitanud saladuskatet tema päritolult.
Dollar oli sünge; ootamatu rikkus ei rõõmustanud teda. Nii imelik kui see ka pole, ta isegi ei lahkunud tikuvabrikust ja ei puutunud esimese poole aasta jooksul kordagi oma raha.
Ükskord sai «Prefix Booki» toimetaja uue käsikirja, mis kirendas kentsakatest kriipseldustest. Ta vaatas selja taha — kas kaminas on tuld — ja pidi juba õnnetu käsikirja sinna läkitama. Kuid paberilehtede vahelt kukkus välja kiri, milles Jim Dollar teatas, et pakub kirjastusele summat, mis kolmekordselt hüvitab romaani avaldamisega seotud kahjud.
Toimetaja kehitas õlgu ja lõi käsikirja lahti. Viivu pärast oli ta kogu maailma unustanud; telefon helises kaks korda, sekretär astus sisse, masinakirjutaja köhatas — tema aina luges.
Järgmisel päeval ütles ta Jimile:
«Me ostame teie romaani. Aga ainult ühel tingimusel — visake joonistused välja.»
«Ma ostan kogu tiraaži teilt ette ära ja kingin ta teile tingimusel, et joonistused ilmuvad,» vastas Jim.
Läbirääkimised kestsid kümme päeva. Lõpuks asus «Prefix Book» Dollari esimest romaani avaldama.
Meie lugejad teavad arvatavasti, et raamat müüdi läbi kaheksa päevaga ja et praegu ilmub kahekümne teine kordustrükk.
Salamisi ohates ütles toimetaja ükskord Jim Dollarile: «Te olete väga hea kirjanik, Jim. Kuid, jumala eest, teil

on üks puudus. Ärge olge mu peale pahane, kuid te peate end päris ilmaaegu kunstnikuks.»
Dollar kuulis esimest korda vihjet oma joonistuste kõlbmatusele. See solvas teda, ta punastas ja vastas ülbelt:
«Kui see ongi puudus, siis on ta mul ühine kellegi Goethega.»
Kahjuks ei lakanud ta oma romaane kirjuks kriipsel-damast, seades igale kirjastajale tingimuse, et joonistused peavad ilmtingimata ilmuma. Meie pakume oma lugejaile ühise nimetuse all «Mess-mend» seeria Jim Dollari romaane, mis on toonud talle laialdase populaarsuse ja samal ajal esile kutsunud administratiivse tagakiusamise, mis on läinud koguni nii kaugele, et seeria esimene, Vene Oktoobrirevolutsioonist inspireeritud romaan «Jänki Pet-rogradis» müügilt ära korjati.
Et saada ettekujutust Dollarist kui romaanikirjanikust, peab meeles pidama, et ta ei lähtu mitte kirjanduse, vaid filmikunsti traditsioonidest. Ta pole iial õppinud raamatukirjutamise tehnikat. Ta on õppinud ainult filmidest. Kogu tema romaanirekvisiit on tinglik. Ise ameeriklane ja sünnilt njuujorklane, ei kujuta ta ometi midagi ligilähedaseltki reaalse New Yorgi sarnast. Tänavate nimed, linnad, vabrikud, olustik — see kõik on täiesti fantastiline. Jim Dollari romaanides libiseb meie eest mööda täiesti tinglik «ekraanlik» maailm. Ta on kunagi öelnud, et filmid on kogu inimkonna esperanto. Sellessamas «tinglikus» keeles on

kirjutatud ka Jim Dollari romaanid. Ja kui Jim Dollar isegi ameerika tegelikkust kirjeldab fantastiliselt, siis võib kujutleda, kui kaugel tegelikkusest on Nõukogude Venemaa ja teiste tema romaanides mainitavate maade kirjeldused, mida ta iial pole oma ihusilmaga näinud. Kuid ometi annab see sügava, imetleva austuse tunne, mille temas on äratanud Suur Oktoobrirevolutsioon, talle võime kõikide nende kurioosumite kiuste täiel määral tajuda selle uue maailma reaalsust, mida ehitatakse Nõukogudemaal.
1923
M. s.

Proloog

«Mehed, Upton Sinclair on väga hea kirjanik, kuid mitte meie jaoks! Las tema vaevab vabrikandi maksa ja teenib käsiraamatuna agitaatoreid. Meil aga on tarvis sihukest kirjandust, et me tunneksime ennast elu peremeestena. Mõelda vaid, kellelegi pole veel pähe tulnud, et meie oleme ju kõige tugevamad, kõige rikkamad, kõige lõbusamad; linnade majad, majade mööbel, inimeste riided, leib, trükitud raamat, mehhanismid, tööriistad, nõud, relvad, laevad, kahurid, viinerid, õlu, vangirauad, vedurid, vagunid, raudteeröövpad — see kõik on meie kätetöö, meie ja ei kellegi muu. Tarvitseb meil vaid käed rüppe panna — ja asjad kaovad maa pealt, neist saab haruldus. Meil pole vaja alalõpmata näha oma peegeldust mingite viletsate Higginsite haledates kujudes ja pidada ennast õnnetuteks, orjadeks, võidetuteks. Sedaviisi ei jõua me kindlasti kuigi kaugele. Meil on tarvis raamatut, mis kasvataks vapraid mehi!»
Kõne lõpetanud, viskas hiiglase kasvu, sinise pluusiga mees õhukese brošüüri eemale ja kargas lugemislaualt maha kurnatud ja kahvatute inimeste sekka, kes teda kikkiskõrvu olid kuulanud. See leidis aset Swetonis, Rockefelleri metallitehases. Metallitöölised streikisid juba teist nädalat. Kuid need polnud ainult streikijad, kes olid tulnud kuulama ebatavalist kõnemeest. Kohaliku raamatukogu poolt koosoleku tarvis loovutatud ruum oli rahvast puupüsti täis. Siin oli pikaldasi maapoisse, lähikonna farmide päevilisi, siin oli Swetoni raudteejaama telegrafiste ja dispetšereid, hulk mehi lähematest vabrikutest ja tehastest — ja isegi noor rnetallitööline Lawrie Laine, kes oli vargsi siia hiilinud Jack Kresslingi «Salajasest tehasest».
«Sa räägid muinaslugusid, Mike,» hüüdis kõneleja selja tagant kollase näoga jamaikalane Carlo.
«Muinaslugusid, ütled sa? Eks tule meie vabrikusse ja vaata oma silmaga. Ma ütlen endale: Mike Thingsmaster,

kas sina ei ole nende ilusate asjakeste isa? Kas ei ole see sina, kes teeb puu mustriliseks nagu riidekanga? Kas ei ole see sina, kes paneb höövlid linnuhäälega vidistama ja toob päevavalgele puusüü ja selle kirjad, millest pole aimugi koolide joonistusõpetajatel? Peente daamide peegelkapid, uste kavalad näod, mis on alati teie poole pööratud, laekad, kirjutuslauad, rasked sängid, salasahtlid — kas pole nad kõik minu lapsed? Ma teen neid oma kätega, ma tunnen neid, ma armastan neid ja ma ütlen neile: «Ohoo, mu lapsed, te lähete teenima vaenlase maile; sina, kapp, seisad vereimeja toanurgas, sina, voodi, kääksud liiderdaja all, sina, laegas, hakkad hoidma mõne vana nõia briljante — vaadake siis, lapsed, ärge unustage oma isa! Minge sinna oma mõttega, jääge mu ustavateks abimeesteks...»»
Thingsmaster ajas selja sirgu ja heitis pilgu rahvahulgale. «Jah, mehed. Pange asjadesse hing, vastupanu võluvõim. On see raske?' Mitte põrmugi! Lukud, kõige kindlamad ja kavalamad, meie kätetöö — avanegu nad meie kergest vajutusest. Las uksed kuulavad ja räägivad edasi, peeglid jätku meelde, seinad varjaku salakäike, põrandad kadugu jalge alt, laed langegu

kaela, katused kerkigu kui kaaned. Asjade peremees on see, kes neid teeb, asjade ori on see, kes neid kasutab!»
«Siis me peaksime rohkem teadma kui mõni insener,» ütles üks vana tööline. «Harimata inimene ei suuda midagi uut välja mõelda, Mike, ta teeb, mis talle ette näidatakse, ja lool lõpp.»
«Sa eksid! Tee oma tööd armastusega, ja su silmad lähevad lahti. Vaadake neid metalliribasid. Nad ju hingavad, nad mõjutavad, neil on oma spekter, nad kiirgavad midagi inimestele, kuigi arstid seda ei näe. Teie peate teadma, kuidas nad mõjuvad, teie olete selle mõju all olnud aastakümneid. Õppige tundma iga metalli, laske tal endasse tungida, kasutage ta ära — las ta läheb maailma teie salasoovidega, las täidab, täidab, täidab neid ...»
. . . Thingsmaster kaugeneb, sõnad vaibuvad, suur habemik nägu sirgete heledate kulmudega lõbusate silmade kohal otsekui kustub vähehaaval — ja ta ongi läinud, ta peab veel Rowen Quairi streikivaid telegrafiste julgustama, ta on juba kaugel...
«Kes see oli?» küsis meeleärevuses blond Lawrie Laine, «Salajase metallitehase» tööline, vaadates järele kadunud kõnemehele. «Pagana pihta, kes see oli?»
«Aga kust siis sina ise tuled ja kes sa oled, kui sa seda

ei tea?» kostsid hääled ümberringi. Elatanud, aeglaste liigutustega lukksepp Willings, kelle kohta oli teada, et ta topib piipu ja seab oma samme täiesti ilmselt Mike Thingsmasterit jäljendades ja on koguni püüdnud endale täpipealt samasugust habet kasvatada, ütles manitsevalt: «Pea meeles ja ära edasi räägi! See on Michael Things-master Middletowni puidutöötlemisvabrikust. Ta on ka treial, lukksepp, puusepp — kõik, mida sa iganes soovid: kõige targem meie-mesti mees üle terve Ameerika!»

Esimene peatükk JACK KRESSLING KUULEB UUDISEID

Väike Middletowni linn asus kõrgete mustade korstnate tihnikus, mis piirasid teda igast küljest ja olid ammugi peletanud tema keskosast vähimagi rohelusekübeme. Linna idaserval paiknesid Kresslingi puidutöötlemisvabriku kiiskavate aknaklaasidega hooned. Iga viie minuti järel jõudsid raudteejaama kaubarongid Kagumagistraa-lüt, mille aktsiatest kuulus Jack Kresslingile üheksa kümnendikku. Lõunast ja põhjast surusid linnale peale Kresslingi toru-, katla-, mehhaanika-, hüdroturbiini-, auto- ja muud tehased. Läänes aga oli kõrge tara teraskilpide taga varjul väike, kuid erakordselt tähtis ja suuri kulutusi nõudev Kresslingi «Salajane tehas».
Haiglane reklaamikirg ja närvipinevus, mis vaevasid miljardär Kresslingit nii päeval kui öösel, ei lasknud tal oma «Salajast tehast» nii salajaseks teha, et sellest keegi midagi poleks teadnud. Otse vastupidi, kogu Ameerika ajakirjandus muud ei teinudki, kui esitas selle kohta oletusi. Kirjutati ebatavalistest katsetest, mida tehases korraldatakse, tehase sidemetest kaugete kaevandustega; viimaste asukohta küll ei märgitud, kuid see-eest mainiti endist Prantsuse kontsessiooni Venemaal ja Vene revolutsiooni kurvastavat mõju sellele kontsessioonile; kirjutati salapärasest metallimaagist, mida Kressling olevat leidnud ja mis võivat ta maailma valitsejaks teha; palju, väga palju kirjutati ka Jack Kresslingist endast kui ühest huvitavamast miljardärist ameerika dollarimagnaatide peres.
Jack Kressling oli vallaline. Ta oli neljakümneaastane pikk kõhetu hea rühiga hallisilmne mees, 'kelle elegpntselt peadligi soetud ja lühikeseks lõigatud juuksed aukartustärataval kolbal olid seda tuhkhalli värvi, mis aastakümneteks tagab ebamäärase, «nooruslikkuseks» nimetatava vanuse. Risti vastu ameerika uusrikaste tavale mitte midagi teada ja mitte õppida, mitte teha vahet Dante

ja Kanti, poeet Coleridge'i ja tangupudru[1] vahel oli Jack Kressling nooruses Oxfordi lõpetanud, ta luges kreeka luuletajaid algkeeles ja andis mitmeaastase töö tulemusena välja teose «Kapital kui psühhoenergia substraat». Kui maha arvata tema järelejätmatu, peaaegu maaniani küündiv huvi poliitika vastu ja tema isikliku sekretäri kahtlustäratav ilu, siis võinuks teda pidada üheks kõige kadestamisväärsemaks partiiks «ameerika kahesaja perekonna» tütardele.

Ent veel rohkem kui Jack Kresslingist, veel rohkem kui tema sadadest vabrikutest ja tehastest kirjutasid ajalehed Kresslingi paremast käest, tema tohutu tehastekompleksi peainsenerist, «Salajase tehase» direktorist ja üle kogu maailma tuntud leidurist Jeremiah Morlanderist. Just nimelt Morlander oli avastanud salapärase metallimaagi, just nimelt tema valmistas «Salajases tehases» midagi, mis tõotas Kresslingile võimu kogu maailma üle, just nimelt tema oli see, kes ehitas oma «bossile» Middletowni lähedale nõidusliku villa «Efemeriid», ja peale selle, nagu kirjutasid ajalehed, pidi ta jagama ka Kresslingi vaenu Vene revolutsiooni ja Venemaa vastu. Et insener Morlander oli Jack Kresslingi eriülesandel juba kuu aega tagasi Ida-Euroopasse reisinud, sellest olid ajalehed teatanud. Kuid mitte keegi Ameerikas, kaasa arvatud Morlanderi lihane poeg Arthur, ei teadnud, et Jeremiah Morlander oli oma salajaselt reisilt juba tagasi jõudnud.

Ta oli saabunud Kresslingi isiklikul lennukil, maandunud villa «Efemeriid» ühe abihoone laial asfaltkatusel, kust liikuvad trepid olid viinud ta Kresslingi isiklikku kabinetti, ja seal ta nüüd istuski säravas meeleolus, lastes ventilaatorist hoovaval jasmiini- ja levkoilõhnalisel tuule-õhul silida oma päevitunud, tugevajoonelist ja tarmukat nägu. Kuni ventilaator sumises, levitades koos jahedusega peent lillearoomi, kõndis Jack Kressling kärsitult mööda tuba edasi-tagasi, heites kõrvalpilke oma abimehele. Miski Jeremiah Morlanderi näos ja pikaleveninud vaikimises näis teda ilmselt häirivat.

«Noh,» alustas ta, jäädes leiutaja ette seisma ja põrutades jalga vastu maad, «laduge aga välja!»

«Noh, Jack,» vastas too samal toonil, «kohe lasen tulla!»

Kresslingi ümmargused silmad, mille tera piiras kol-

[1] Sõnamäng Coleridge'i ja porridge'i kõlalisel sarnasusel. Autori märkus.

lane võru nagu lindudel, jäid ainiti Morlanderile otsa vaatama.

«Arvatavasti üllatab teid see, mis ma nüüd ütlen,» alustas Morlander. «Te teate, et ma olen kogu oma leiduri-vaistu teie teenistusse andnud. Ma pole iial teiega kaubelnud, pole endale muret teinud võrdse osa või millegi muu seesuguse pärast. Me oleme ju kunagi koos õppinud — teie filoloogiat, mina füüsikat. Te olete minust ligi kümme aastat noorem. Kuid mina sain võimaluse õpinguid alustada küllalt hilja ja te jõudsite mulle järele. Kas mäletate meie esimest jutuajamist aurikul «Accordance», kui me mõlemad — mina, tavalise ameeriklase poeg, ja teie, miljardär, — sõitsime tagasi Ühendriikidesse?»

«Milleks see sissejuhatus?»

«Te rääkisite mulle siis oma vaimustava raamatu põhiideedest — ja tollest hetkest peale olin ma teie mees, Jack! «Kapital akumuleerib inimenergiat,» ütlesite teie. Ausalt öeldes ei saanud ma sellest tookord üldse aru. Te hakkasite seletama: orav viib oma puuõõnde pähkleid, mida ta kohe ära süüa ei jaksa, sipelgas kogub talvevarusid, kõik, mis maa peal elab, kogub varusid — puuleht klorofülliteradesse, konnakarp pärlisse, kivi maaki, vesi lupja, päike söesse, naftasse, turbasse. Ja ka inimene on õppinud endale energiat varuks koguma, ta on õppinud elektrit akumuleerima. «Aga mis akumuleerib, kogub varuks inimese enda energiat?» küsisite teie ja vastasite: «Inimese energiat akumuleerib kapital.» Mulle ei saanud see ka siis veel päris selgeks ja ma palusin häbelikult üksikasjalikumat seletust...»

«Ja ma selgitasin teile!» hüüatas Kressling kannatamatult. «Ma selgitasin ja te saite aru. Inimene kogub kapitali . . . Aga mis on kapital muud kui varjatud võimalused rahuldada pürgimusi, soove, kirgi, võimuiha! Te hoiate seda pangas, kuid raha pangas — see on eneseteostamise piiramatute võimaluste pärl, mis kasvab oma konnakarbis. Te panete raha aktsiatesse, kuid aktsiad — see on inimhinges sündivate kirgede silotorn. Miljonid puruvaesed geeniused on surnud inimkonnale tundmatuna, sest nad olid vaesed. Aga mina, kapitalist, võin leida rakenduse oma tahtele, oma annetele, võin maailma kajamsPpanna, võin saada kõike, mida ma tahan, võin mõjutada mistahes protsessi, mistahes liikumist siin maailmas, võin luua, võin õhku lasta, võin ...»
«Pidage!» ütles Morlander. «Ma mäletan teie toonaseid
13
kõnesid veel praegugi. Kapital viib meie jõudu ja tahet sealtmaalt edasi, kus on inimese vägevaimate tahtmiste piir, ta paneb meie käed ulatuma tuhandete kilomeetrite taha, annab meie musklitele maaväringuga võrdse stiihilise jõu — on ju nii? Ma kasutan teie sõnu. Nad kiskusid mind kaasa. Olen neid korranud kogu oma elu. Akumuleeritud inimenergia kasv Jack Kresslingi miljardites! Ja kui ma Venemaale sõitsin, saatsite mu samuti teele õpetus-sõnadega . . . soovitasite mul süveneda nõukogude majanduse alustesse. Kui meie, kapitalistid, viskame kulla mulda, ütlesite teie, kasvab sellest kolm, neli, kümme, kakskümmend korda rohkem kulda, kui mulda visati, ja koos sellega kasvavad ka kulla valdaja võimalused. Kuid kommunistid on tapnud kapitali, on tapnud inimese võimalused. Neil viska kui palju tahes, ikka jääb sama palju järele. Kapital ei kasva! Neil on inimenergia ühepäevane nagu liblikas, tal ei ole varusid: üksainus lühike tööpäev, üksainus küünar inimese käepikkust — kas mäletate? Ma räägin sõna-sõnalt, peaaegu tsiteerin teid. Ja teate, Jack...» Morlander jäi vait.
«Jätkake,» ütles Kressling kummalise alatooniga. Insener ei märganud seda alatooni. Ei märganud ka miljardäri silmade temale suunatud külma pilku, mis oli liikumatu nagu linnul. Ta oli haaratud omaenese mõtetest, nagu oli olnud neist hõivatud kogu tagasitee lennukis.
«Ja teate, kallis Jack, te eksisite ja mina koos teiega. Ma olin kuu aega bolševikkude riigis. Vastavalt teie näpunäidetele sõitsin selle maa risti ja põigiti läbi, lootuses saada seaduslikul teel tagasi teie sõbra Monmorancy kontsessiooni. Uurisin ka mitmesuguseid muid mooduseid. Kaalusin kõikvõimalikke kõrvalteid. Vaatlesin inimesi. . . Jack, ärge petke ennast! Nende loomisvõimalused on võrratult suuremad kui meil! Olgu pealegi, et neil ei sünni surnud rahast uut raha, kuid sünnivad tehased, sillad, masinad, maanteed, kanalid, jõujaamad! Ja olgu pealegi, et neil pole kapitali, või nagu teie ütlete, «psüühilise energia substraati». Kuid see-eest on nende päralt see energia ise — ja piiramatul hulgal! Ja see energia sisaldab neil sedasama kasvavat x-i, sedasama pärmiseent, mis paneb meil liikuma raha ja sunnib kasvama kapitali. Kas te teate, mis seen see on, Jack?»
Morlander kummardus liikumatule Kresslingile pisut lähemale. Puudutas käega tema teravaid põlvi ja lausus sõbralikul, usaldaval toonil, öeldes välja oma salamõtted:
14
«Kas meil poleks parem loobuda oma plaanist, mis? Mõtlesin selle üle teel. . . Akumuleeritud energia, substraat — selles on teil õigus. Ainult et kelle energia, Jack, on akumuleeritud kapitalis, kelle energia substraat ta on? Selles lugu ongi, Jack, et see pole ju teie energia, vaid nendesamade masside oma, kes siin, Middletownis ja igal pool mujal teie heaks töötavad. Kui aga lugu nii on, mis puutuvad siia siis teie isiklikud võimalused? Bolševikku-del, igaühel neist, igal töölisel nende riigis on rohkem isiklikke võimalusi kui teil ja minul: see pärmiseen, tootlike jõudude kasv, kuulub neil isikliku energia kasvu juurde.»
Jack Kressling pahvatas naerma. See oli õõnes naer, kõrgematel nootidel koguni kile, ja naerdes laskis Kressling pea madalale vajuda, et kaasvestleja ei märkaks tema silmis süttinud

kohutavat, hüsteerilist raevu. Tema jalg otsis vargsi laua all nuppe, ja kui need olid leitud, vajutas ta äärmisele vasakpoolsele.
Kohe vajutuse järel paotus uks ja tuppa vaatas ebatavaliselt kaunis naine, kel olid leekivpunased juuksed ja oliivjastõmmu jume, mistõttu ta nägu sarnanes ereda troopikaõiega.
«Astuge sisse, mrs. Wesson,» ütles Jack Kressling. «Te tulete parajal hetkel nagu alati! Morlander, teie jutt on vaimukas. Selle üle tasub mõelda. Me mõtleme üheskoos. Kuid esialgu teeme suitsu ja arutame, mida ette võtta Monmorancy kontsessiooni asendamiseks.»
Mrs. Wesson libises hääletult tuppa. Nõtkelt nagu siug avas ta pärlmutriga kaunistatud seinakapi ja võttis sealt pudeli, klaasid ja sifooni. Lauale ilmus tubakalõhna levitav karp. Morlander küünitas käe sigari järele.
«Muide, kus on teie joonised, mu sõber? Teate — noodsamad ...» küsis Kressling äkki, nagu oleks talle midagi edasilükkamatut meenunud.
«Krafti juures seifis,» vastas Morlander imestunult, süüdates oma havannat ja nautides suitsusõõmu. «Kõik on Krafti käes. Te ju teate, et enne ärasõitu andsin talle üle meie tehnilised arvestused, mudeli, vormelid . . . Isegi testamendi jõudsin . . . jõudsin ...»
Ta vaikis äkki. Ütles veel kord pehme keelega, uniselt, otsekui tähti veerides: «J-õ-u-d...» siis vajus ta pea rinnale.
«Jäi magama,» ütles Jack Kressling, tõusis püsti ja vaatas oma sekretärile otse silma. «Ta on muutunud ohtli-

kuks. Me peame ta ära peitma ja peidikusse jätmagi. Ta on ara propageeritud! Minu insener on ära propageeritud! Testament — ei, kuradi päralt! Elisabeth, me teeme teist esialgu tema seadusliku lese. . . Pidage meeles: te olete temaga salaja laulatatud. Oma joonised pärandas ta testamendiga teile. Ja kähku, kähku — see kõik tuleb korraldada lähema paari-kolme päeva jooksul.»

Teine peatükk ARTHUR MORLANDER LÄHEB OMA ISALE VASTU

Maihommikul kihutas üks auto meeleheitliku kiirusega mööda Riverside Drive'i.
Üleni valgesse rõivastatud noormees, kes istus mõttesse-vajunud paksu isanda kõrval, peaaegu karjus talle kõrva, püüdes end tänava käras ja tuule vihinas kuuldavaks teha:
«Ärge rahustage mind, doktor! Ma olen sellegipärast mures, mures, mures!»
Paks isand kehitas õlgu.
«Mina teie asemel ei teeks sääsest elevanti. Mr. Jere-miah on liialt tark mees, et temaga midagi juhtuda võiks, Arthur.»
«Aga telegramm, telegramm, Loepsius! Millega seletada, et see on tundmatute isikute käest? Millega seletada, et see pole mulle, vaid Kresslingi sekretärile, sellele sametpehmele mrs. Wessonile, kes on täpipealt nagu kobra.»
«Väga ilus kobra,» tähendas doktor silma pilgutades.
«Kurat teda võtku!» pahvatas Arthur. «Te teate, kui head sõbrad me isaga oleme — me loeme ju teineteise silmist mõtteid, nagu oleksime kaks seltsimeest, aga mitte isa ja poeg. Kas on mõeldav, et ta oleks lasknud kellelgi telegrafeerida oma saabumisest Wessonile, aga mitte meile koju, mulle, mulle . . . Mida see tähendab, mis selle taga peitub?»
«Wessoni aadress on ju Kresslingi aadress, Arthur. Ja Kressling on boss. Kes teab, mis võis takistada mr. Mor-landerit telegrammi isiklikult saatmast. Ta teadis, et peremehe kontorist teatatakse otsekohe ka teile — just nii, nagu sündiski.»
«Teatatakse, teatatakse . . . Võõras, vastik, nurruv hääl telefonis, sündsusetult familiaarne toon — mis Arthur mina talle olen? Miks Arthur? «Kallis Arthur,» -*kuidas ta julgeb mulle «kallis» öelda! «Isa saabub homme «Torpeedoga», telegramm kapten Gregoire'lt...» Ja teie

ütlete, et pole tarvis muretseda! Miks «isa» ja mitte «teie isa» — kes ta lõppude lõpuks on, see mrs. Wesson?»
17

«Kas mr. Jeremiah pole teile kordagi rääkinud sellest õudsest naisest?» küsis paks doktor. Ja kui tema kaaslane järsult pead raputas, kehitas doktor märkamatult õlgu. Ta oli üht-teist kuulnud. Jeremiah Morlander, tähelepanuväärselt hea tervise ja vägilasekoguga mees, oli juba viisteist aastat lesk . . . Liikusid kuuldused, et tal on vahekord ühe sekretäriga. Võib-olla sellesama Wessoniga. Ainult poeg üksi, nagu alati, ei teadnud oma isast midagi...
Stopp! Autojuht keeras järsult rooli ja pidurdas. Auto peatus. Otse nende ees laius päikesesäras Hudsoni laht, tuhanded niitpeened kanalid ja lahesopid lõikumas randa. Reidil seisid lippude kirendades, valgete korstnate ja salongiakende kilgendades lugematud laevad. Hulk valgeid paate saalis lahel.
««Torpeedo» on juba kai ääres,» ütles autojuht ümber pöördudes Arthur Morlanderile ja doktorile. «Peame kiirustama, kui tahame jõuda maabumissilla allalaskmise ajaks.»
Noor Morlander hüppas autost välja ja ulatas kaaslasele käe. Paks mees ronis puhkides välja. See oli kuulus doktor Loepsius, Morlanderite vana perekonnasõber. Tema läbitungivaid papagoisilmi varjasid prillid, ülahuul oli alahuulest märgatavalt lühem, kuna viimane oli omakorda lõuast lühem, nii et nad kõik ühtekokku nägid välja nagu kolme toreda astmega mõnus trepp, mis viis otse nina alla.
Mis puutub noormehesse, siis oli see, igapidi meeldiv noormees — üks neist, kelle järele valitseb suur nõudmine filmides ja romaanides. Ta oli osav, enesekindel, sihvakas, hea kehaehitusega, hästi rõivastatud ja ei paistnud kannatavat ülearuse mõttesügavuse all. Heledad juuksed olid hästi lõigatud ja siledaks kammitud, hoides sellegipärast kuklas lokki. Siiski välgatas noormehe silmades midagi, mis ei lasknud sel «esimesel armastajal» just päris tavalisena mõjuda. Charles Dickens oleks sellele tulele tähelepanu juhtides vihjanud oma lugejale, et siin varjab end mingi pahaendeline iseloomujoon. Kuid tegelaste ise-loomustamisel ei lange meie meetodid mr. Dickensi omadega kokku.
Niisiis väljusid mõlemad autost ja segunesid njuujork-laste summaga, kes olid tulnud vahtima äsja saabunud laeva.
«Torpeedo», vendade Douglaste ja Borley hiigelaurik,
18
kujutas endast tervet linna, kus olid olemas nii omavalitsus, laod, raadio, sõjaväeinseneride osakond, ajaleht, laatsaret, teater kui ka intriigid ja perekonnadraamad.
Maabumissild lasti alla, reisijad hakkasid laevalt maha tulema. Siin oli rahulikke jänkisid, kes tulid kaugelt reisilt, piip hambus ja ajaleht kaenla all, justkui oleksid nad alles eile istunud New Yorgi «Ärimeeste Klubis». Oli haigeid, kes vaevaliselt oma jäsemeid liigutasid, kauneid naisi, kes tulid Ameerikasse kulda otsima, mängureid, kuulsaid seiklejaid ja sulisid.
«Imelik,» pomises doktor Loepsius läbi hammaste, võttis kaabu peast ja kummardas punase näo ja sõjameheliku väljanägemisega härrale. «Imelik, kindral Gibgeld New Yorgis!»
Tema pomina katkestas Arthuri hüüatus: «Vikont! Missugune ootamatus!» Ja noormees ruttas vastu ilusale tõmmule mehele, Kresslingi kontori alalisele kliendile, kes longates toetus toapoisi käsivarrele. «Kas te teate, kus mu isa on?»
«Vikont Monmorancy!» pomises Loepsius uuesti kaabut peast võttes ja kummardades, kuigi teda keegi tähele ei pannud. «Asi läheb järjest imelikumaks. Mis neil praegusel ajal New Yorgis tegemist on?»
Maabumissillalt tulvav rahvahulk lahutas nad ja hetkeks kaotas Loepsius Arthuri silmist. Ilm muutus äkitselt. Värvid tuhmusid, nagu oleks neist tušipintsel üle käinud. Taeva varjasid pilved, Hudsoni vesi muutus räpaselt kollakashalliks, siin-seal oli näha valgeid vahuviirge.

Kalda ääres kiljusid kajakad — neid oli sadama kohal terve parv õhku tõusnud. Reid jäi tühjaks, saabujad sõitsid laiali.
«Kus on siis vana Morlander?» küsis doktor iseendalt ja vaatas ringi. Samas silmas ta kahvatanud Arthurit, kelle ainitine pilk oli ühte punkti suunatud.
Tühjale maabumissillale oli jõudnud kummaline rongkäik. Mitu musta rõivastatud meest kandsid aeglaselt suurt tsinkplekiga ülelöödud kirstu, mida kattis must samet. Kirstu kõrval sammus leinarüüs daam, taskurätik vastu nägu surutud. Daam oli sihvakas, punapäine ja juuste värvusele vaatamata oliivjalt tõmmu. Ta näis murest murtuna.
«Mida see tähendab?» sosistas Arthur. «Miks on siin Wesson... ja kus on siis isa?»
Rongkäik lähenes. Elisabeth Wesson tõstis pilgu, silmas

noort Morlanderit, sirutas korraks käsi, nagu tahtes neid kokku lüüa, ja tegi paar sammu noormehe poole.
«Arthur, mu kallis, olge vapper!» lausus ta väärikalt.
Noormees põrkas temast eemale ja haaras silla käsipuudest kinni. Otsekui lummatuna vaatas ta aeglaselt lähenevat kirstu.
«Olge vapper, mu laps!» kõlas taas, seekord üsna tema kõrva juures mrs. Wessoni sametine sosin.
«Kus on isa?» .karjatas noor Morlander.
«Jah, Arthur, ta on siin. Jeremiah on siin, selles kirstus. Ta tapeti Venemaal.»
Mrs. Elisabeth ütles seda väriseval häälel, kattis näo kätega ja hakkas nuuksuma.
Kurb protsessioon liikus edasi. Loepsius toetas van-kumalöönud Arthurit ja saatis ta autoni. Kaldapealne oli tühi, vihm rabistas asfaldil niisama agaralt nagu mõni vilunud masinakirjutajanna.
Läbi hammaste sülitades läksid sadu pelgamata dokkide poole kaks «Torpeedo» madrust, hõlmad lehvimas. Nad polnud veel jõudnud, kuid kavatsesid end täis juua. Mõlemal olid kõrvarõngad kõrvas ja hambad välkusid kui pärlid.
«Kuule, Deep, sa ikka luiskad, tõsijutt. Sõbrale võiksid öelda!»
«Ole vait, Dan, kui sina oleksid minu asemel, küllap sa siis oleksid suu pidanud. Sina oleksid igatahes keele hammaste taga hoidnud.»
«Kui sa tahad tumma mängida, siis peaksime teise kohta minema, kulla sõber!»
«No kui ma ei saa rummi selle vuhva viimaste sõnade peale — sa ju ise kuulsid: tapeti Venemaal. Tapeti Venemaal! Aga mina olin vahis ja nägin oma silmaga, kuidas see kirst pimedal ööl Halifaxis pardale toodi — ütle nüüd ometi, olen kümme aastat merd sõitnud ja kordagi pole ringi tehtud, et Halifaxi sisse minna! Ei, kui ma ei saa rummi...»
Ülejäänu kadus koridori, kust trepiastmed viisid «Okeaania» keldrisse — «Kuumad toidud ja kanged joogid meremeestele». Meil, mu lugeja, ei tarvitse sinna minna, seda enam, et keegi ilmetu ja ebamäärase välimusega mees, kel on suur kõrisõlm, jäigad kassivurrud ja tursunud liigestega nõrgad ripakil käed nagu podagra-haigel, on juba läinud trepist alla, madrustele järele.

Kolmas peatükk DOKTOR LOEPSIUS ÜKSIPÄINI ISEENDAGA

Kiirel sammul, mis polnud sugugi kooskõlas ei tema ea ega tüsedusega, läks doktor Loepsius oma eluruumidesse teisel korrusel. Need olid rohkem kui tagasihoidlikud. Tubades polnud mööblit, akende ees kardinaid, põrandal vaipu. Ainult kaminaga söögituba ja väike magamistuba j näisid elamiskõlblikud. Tõsi, doktor Loepsiusel oli maja j taga veel juurdeehitis, kuhu ei lubatud kedagi peale mulatist teenri ja halastajaõdede. See oli Loepsiuse isiklik, statsionaar, kus toimusid tema salapärased eksperimendid.

Trepist üles minnes oli doktor pealtnäha erutatud. Kõik kolm trepiastet tema nina all tantsisklesid, kui ta endamisi pomises:
«Kongress, päris ehtne kongress. Mida kuradit nad kõik New Yorgist tahavad? Aga seda parem, seda parem! Just parajal ajal sinu jaoks, mu sõber Loepsius, just siis, kui su avastus hakkab vajama täiendavaid näiteid, kontroll-isendeid . . . Toby, Toby!»
Pruntis huultega mulatt, kelle käed olid pisikesed nagu ahvil, tuli hiljukesi kõrvaltoast. Loepsius ulatas talle kaabu ja kepi, istus tugitooli ja püsis mõnda aega liikumatuna. Toby seisis nagu kuju, pilk põrandasse puuritud.
«Toby,» ütles doktor lõpuks tasasel häälel, «mida teeb tema majesteet Bougass Kolmekümne esimene?»
«Sööb halvasti, sõimab. Ei roninud võimlema, kuigi ma ähvardasin teile kaevata.»
«Ei roninud, ütled sa?»
«Ei roninud, peremees.»
«Hm, hm. Kas sa proovisid pudelit üles riputada?»
«Tegin kõik nõnda, nagu te käskisite.»
«Hea küll, lähme külastame teda. Ja, veel, Toby, saada autojuht minu visiitkaardiga sellel aadressil.»
Loepsius kirjutas ümbrikule mõned sõnad ja ulatas selle mulatile. Siis avas ta kapi, võttis sealt tumeda sisuga pudelikese, pani küljetaskusse ja hakkas aeglaselt alla minema, sedakorda sisetrepist, mis viis maja tagaküljele.
21

Mõne viivu pärast oli Toby taas tema juures. Nad läksid läbi mitme tühja ja sünge toa, mille tapeetidel võis näha tolmu ja ämblikuvõrkude jälgi, ning väljusid väikese ukse kaudu siseõue. Õu oli asfalteeritud. Kõrged kivimüürid vasakul ja paremal varjasid seda täielikult möödakäijate eest. Kuskil polnud ei istepinki ega lillepotti, just nagu oleks siin mõne vangla kivikaev ja mitte New Yorgi kesklinnas paiknev õu. Umbes saja sammu järel jõudsid nad madala betoonehituseni, mis meenutas garaaži. Raud-käepidemega ukse ees rippus raske tabalukk. Loepsius ei jõudnudki veel hakata võtit lukuauku pistma, kui selja tagant, suure maja poolt, kostis kellegi hääl. Loepsius pöördus närviliselt vaatama. «Kes seal on?»
«Doktor, teid küsitakse,» karjus näost lõkendav valge tanuga majapidajanna täiest kõrist, «teid küsitakse, teid küsitakse, teid küsitakse!»
Miss Smoll, doktori majapidajanna, oli kõva kuulmisega — väga väike eelis naisterahva puhul, kes on säilitanud kõnevõime.
«Ke-e-es?» hüüdis Loepsius e-d venitades.
«Hästi!» vastas miss Smoll agaralt pead noogutades. Otsekohe suundus üks kehvalt riides mees üle õue Loep-siuse poole.
«Kurat võtaks seda tobu!» vandus doktor endamisi. «Pead teda, et ta salaja pealt ei kuulaks, tema aga paneb sulle teisest otsast miini alla. Kes te olete, mida te soovite?» Viimane lause oli adresseeritud lähenevale tundmatule.
«Doktor, aidake haiget, raskesti haiget,» ütles võõras lõõtsutades.
Loepsius vaatas meest läbi ümmarguste prillide. «Mis teie haigel viga on?»
«Ta ... ta jäi millegi alla. Luumurd, sisemine verejooks, ühesõnaga, asi on hull.»
«Hästi, ma tulen veerand tunni pärast. Jätke oma aadress. »
«Ei, mitte veerand tunni pärast. Tulge kohe!»
Doktor Loepsius kergitas kulme ja muigas. Seda juhtus temaga väga harva. Ta vaatas muiati poole, osutas pilguga statsionaari uksele, andis teenrile võtme ja järgnes visale abipalujale. Alles nüüd sai ta õige ettekujutuse mehe väljanägemisest. Võõras oli väikest kasvu ja igerik, tema abaluud liikusid pluusi all ja liigesed olid tursunud. Silmad
22

olid tal aukus ja kurvameelsed, painavad nagu paadunud joodikul, kes on ajutiselt sunnitud kaine olema. Nina all kasvasid hõredad jäigad kassivurrud, kaelal liikus kõrisõlm.
«Näete, see on ainult üle tänava minna,» kinnitas võõras arstile palavikuliselt, lähenedes ärihoonega sarnanevale pilvelõhkujale, «ainult paar sammu, sõidukit pole tarvis ...» Oli näha, et teda ahistab doktori iga samm — ilmselt oleks ta meelsasti tollele kõndimiseks oma jalad laenanud.
Doktor Loepsius hakkas imestust tundma. Tema ees oli Mehhiko Krediitpanga osakond, millel polnud midagi ühist elukorteritega.
«Kuhu te mind viite?» pahvatas ta. «Siin on kontor ja pank. Kõik on suletud. Kus saab siin vigastatu olla!»
«Uksehoidja juures,» vastas võõras, lükkas kärmesti lahti kitsa kõrvalukse ja laskis doktori väikesesse valgesse keldrituppa.
Vigastatu oli tõepoolest siin. See pii hiiglase kasvu mees, kes oli nähtavasti alles nüüdsama kanderaamil siia toodud ja kiiruga otse põrandale tõstetud. Teda kattis lina. Tema kohal olid kummargil kaks inimest: hallipäine väärika väljanägemisega vanamees, kes kandis panga uksehoidja pidulikku mundrit, ja väike kõhn terava ninaga mutike, kes valjusti nuuksus. Võõras tõmbas kiiresti lina ära ja lükkas doktorit vigastatu poole. Maas lamav mees oli sõna tõsises mõttes puruks litsutud. Rind oli sisse muljutud ja lõhutud, roided murtud, kõht lõhki kistud — nagu hiiglasliku ümmarguse kirjapressi vajutusest, mis oli puutumata jätnud ainult jäsemed ja pea. Ta oli suremas.
«Ma ei saa siin enam midagi teha,» ütles arst järsult, vaadates hämmastusega surijat, «ta on juba agoonias — tema õnneks.»
«Kuidas! Ja te arvate, et teda ei ole võimalik rääkima panna?» hüüatas võõras, Loepsiuse meelest täiesti võltsimatu ahastusega. «Ta ei ütle enam ühtegi sõna, isegi kui ta peaks teadvusele tulema?» Mees vaatas arstile anuvate silmadega otsa. .
«Ei,» vastas doktor, «ta ei tule enam teadvusele, ta on suremas, juba surnud. On ta teie sugulane?»
Kuid tema suureks hämmastuseks ei kuulanud tundmatu isegi küsimust lõpuni, keeras kiiresti ümber ja jooksis toast välja. Surnu kohale kummardunud vanainimesed

nutsid. Loepsius nägi alles nüüd, et õnnetu oli madrus. Tema sinise kuue käiselt paistis embleem ankru ja suurte kirjatähtedega: «Torpeedo».
Doktor võpatas tahtmatult. Ta pani käe nutva vana naise õlale.
«Kulla proua, kes see õnnetu on?»
«Mu poeg, mu kallis pojuke, Deep Kõrilõikaja, nagu teda laeval kutsuti. . . Oh, kallis härra, mis päev see küll on! Ootasime teda.merelt koju, toodi aga hoopis kivi alt. Meri heitis vaesekesele armu, aga näe, linnas, päise päeva ajal... oh issand!»
«Kuidas see juhtus?»
«Meile öeldi, et ta tulnud kõrtsist, ja ülevalt viadukti pealt kukkus kiviplaat alla — ja vajutas ta laiaks nagu mõne mutuka. Ei jõudnud suudki lahti teha, ja kui toodi, siis ei teinud ka häält.»
«Kes ta tõi, kas seesama mees, kes siit minema läks?»
«Politseinikud ja madrused tõid. Aga seda meest me ei tundnud, kallis härra, küllap ta tuli niisama heast südamest. Pakkus ennast ise arsti järele minema ja muretses aina, kas Deep, meie pojuke, ei ütle oma viimast sõna . . . Te vist tunnete teda, eks öelge talle siis meie, vanainimeste tänu edasi.»
«Olgu, olgu, aga nüüd tuleb politseiarst välja kutsuda,» vastas Loepsius ja lahkus uksehoidja toast.
«Veider,» ütles ta iseendale, «väga palju veidraid asju ühe päeva kohta. Saabub «Torpeedo» ja toob kaasa hulga poliitikategelasi — veidrus number üks. Sellesama «Torpeedoga»

tuuakse meile kätte surnud Morlander — veidrus number kaks. Ja lõpuks see «Torpeedo» madrus, kes sureb asja ees, teist taga, sellepärast et talle viaduktilt kivi pähe kukub. Veel veidram aga on tundmatu mees, pealtnäha tavaline tööline, kes peab ilmtingimata teada saama, kas kivi alla jäänud madrus on veel võimeline rääkima. Kui mul oleks pisut rohkem vaba aega, võtaksin ma need veidrad asjad ajaviiteks käsile, mõtiskleksin nende üle piipu popsutades. Kuid nüüd ...»
Nüüd oli doktor Loepsiusel käsil oma isiklik veidrus — number viis —, mis täiesti ilmselt tõrjus tagaplaanile kõik teised.
Naasnud oma magamistuppa ja süüdanud elektri, võttis doktor kergendusohkega smokingi seljast. Mulatt päästis lahti ta kingapaelad ja pani talle jalga tikitud türgi tuhvlid.

«Kas autojuht on tagasi?» küsis doktoi. Mulatt ulatas talle vaikides ümbriku. iKindlal Gibgeld palub doktor Loepsiust külaskäigule kella 7 ja 8 vahel õhtul...»
Doktor tõstis täidlase, metallvõruga käe prillidele lähemale. Daamikell herneterasuuruse brijandiga näitas kolmveerand seitset.
«Kurat võtaks, ei rahu ega hingetõmbamist. Tema majesteet Bougass Kolmekümne esiment jääb jälle hilisööni oma pudelikest ootama. Toby, katsu teda muinasjuttudega lohutada, et ta enne minu tuekut magama ei jääks.»
Doktor istus pool tundi, jalad toetatil külma kamina võrele. Ta puhkas vaikides, keskendunult asjalikult nagu sportlane või atleet enne etteastet. Hingas kord läbi ühe, kord läbi teise ninasõõrme, neid vaheldu-nisi kinni hoides. Ei mõelnud. Hõõrus meelekohti kölni veega, rnis oli mingi hästilõhnava araabia õliga pooleks tembitud. Nii möödus pool tundi. Näo mõttetühi ilme muutus jälle teraselt tähelepanelikuks, kavalaks. Suured prillid helkisid reipalt. Tuhvlid visati jalast, jälle olid platsis smoking, kingad, kaabu, kõik läks järjekorras — kepp kätte, rahakott ja piip põuetaskusse —, ning doktor Loepsius oligi värskendatud ja valmis uueks retkeks, mis võit; teda varustada faktidega, pisiseikadega, kontrollisenditega — millegi niisuguse tarvis, millele me kuidagi jälile ei saa, seda enam, et mulatt Toby laskis rahulikult tihest kõrvast sisse ja teisest välja doktori korralduse, kallas kõrist alla paar-kolm pitsi ja heitis magama külmale õlgmatile pooltühjas toas, ilma et oleks mõelnudki külastada salapärast Bougassi.

Neljas peatükk MIS ALGAB HÜÜDSÕNADEGA

«Oi, oi!» «Oh issand!»
«Oi taevas, oi kullakesed!»
Niisuguste hüüatustega võttis ustav teenijaskond vastu Jeremiah Morlanderi surnukeha. Ainult vana neegrinaine Polly, kes oli olnud nii mr. Jeremiah' kui ka noore mr. Arthuri hoidja, ei nutnud, mis oli seda imelikum, et tema üksi oli peremehesse tõepoolest kiindunud. Silmad pärani, vaatas ta tsinkplekist kirstu ja mudis sõrmede vahel väikest halli kivi — oma talismani. Polnud midagi imestada, et uksehoidja ei kannatanud välja ja tegi talle märkuse, mis oli küll üsna aupaklik, sest Pollyt peljati köögis.
«Kuidas siis nii, Polly, teie meelest nagu polekski midagi juhtunud?»
«Tola,» vastas Polly rahulikult ega valanud ainsamatki pisarat.
Üles, Arthuri kadunud ema buduaari, oli Arthuri suureks hämmastuseks ja pahameeleks millegipärast asunud mrs. Elisabeth Wesson.
Püüdes oma kurbust ja viha talitseda, läks Arthur Morlander resoluutsel sammul trepist üles. Sellesse tuppa polnud ta ligi viis aastat jalga tõstnud. Tuba oli ammu lukustatud ja kõik need viis aastat võis tänavalt näha vaid allalastud raskeid kardinaid. Arthuri imestuseks polnud selles vanas ja unarusse jäetud toas enam vaipade ja siidi kopitanud lõhna, tuhmunud lakki ega koidest söödud mööblikatteid — kõik oli uus ja värske. Rõõmsalt heledad kardinad

akende ees, mööbel, hoopis teistsugune kui vana, mis oli siin seisnud viisteist aastat, haljendavad taimed suurtes pottides, kaunis käsitöökorv ja raamatukapp viimaste uudisteostega. Keegi peale vana Morlanderi ei pääsenud sellesse tuppa, võti oli tal kella-keti küljes koos muude ripatsitega. Polnud kahtlust, et Jeremiah Morlander oli ise teinud kõik ettevalmistused

toa uue, elaniku vastuvõtuks. Otsekui vastates nendele mõtetele, tõstis Elisabeth Wesson oma ilusa pea ja vaatas Arthurile otsa:
«Nagu näete, ootas teie isa mind. Ta oli nii lahkelt val-rois vastu tulema mu lihtsale maitsele. Kahju ainult, et ta ei teatanud pojale meie abiellumisest.»
Ta võttis käekotist neljaks kokkumurtud paberilehe ja ulatas Morlanderile,
«Vaadake, Arthur, see on meie abielutunnistus. Mul on raske sellest praegu rääkida ja veel raskem on mul näha teie hämmastust ja umbusku. Jeremiah'1 oli küll kindel ja tugev iseloom — ja ta armastas mind palavalt, kuid nähtavasti ei söandanud ta teile siiski teie võõrasemast rääkida.»
Mrs. Wesson ohkas ja langetas pea. Üle tema põskede veeresid pisarad. See Uus ja kurb naine, kes valitses end üllatavalt hästi, ei meenutanud millegi poolest seiklejat või võõra nime omastajat. Ja ometi oli Arthur Morlander vihkamisest lämbumas. See oli löök — löök, mis tabas tema südant, enesearmastust, lugupidamist isa vastu. Isegi tema südamevalu oli justkui mürgitatud hea hulga pipra ja äädikaga. Nii ilu kui sametine hääl — kõik selles naises, tema viimane kui näo joon, viimane kui liigutus tekitasid Arthuris raevu, mis sarnanes merehaigusega.
«Ma tulin teile ütlema, et lahkun sellest majast,» ütles ta niisuguse sisiseva häälega, et ei tundnud seda isegi ära, «aga enne kui ma lähen, tahaksin ma kuulda täpsemaid andmeid isa surma kohta, sest teie näite olevat paremini informeeritud kui mina.»
Elisabeth Wesson tõusis püsti. Midagi välgatas ka tema mustjassinistes silmades, mille terad olid ahtad nagu punktid:
«Ma tahtsin rahu Jeremiah' pojaga,» alustas ta aeglaselt, «olin valmis osutama talle külalislahkust ja pakkuma osa mulle jäetud varandusest, sest teie isa, mr. Morlander noorem, pärandas mulle selle maja, kogu oma vara ja oma leiutise joonised... Kuid niivõrd sündsusetu toon...»
«Oma leiutise joonised!» hüüatas Arthur.
«Jah, oma leiutise joonised, maja ja muu varanduse. Soovite näha testamenti? Kas näitan teile ka seda, samuti nagu näitasin abielutunnistust?»
«Isa testament on hoiul notar Krafti käes.»

«Jeremiah tegi Venemaal uue. «Torpeedo» kapten andis selle mulle koos kadunu asjadega üle.»
«Ma kutsun vana Krafti ja me loeme isa uut testamenti koos temaga.»
Kraft oli Morlanderite perekonna ammune notar. Arthur tormas telefonilaua juurde. Kuni tema sõrmed masinlikult numbrit valisid, mõtles ta pingsalt, püüdes mõista isa teguviisi. Hüpnoos? Pettus? Kuritegu?
«Hallo! Kaheksa, sada viis, sada viis. Palun notar Krafti. Kuidas? ... Aga millal siis? Nüüdsama? Oh jumal, jumal küll!»
Ta pani toru käest ja pöördus naise poole:
«Ta toodi nüüdsama purustatud pealuuga koju. Autojuht oli purjus ja tekitas avarii.»
Uus mrs. Morlander ei reageerinud uudisele kuigi ägedalt; ta ei tundnud Krafti peaaegu üldse. Kuid Arthur oli nii masendatud, et tundis end hetkeks täiesti abituna. Isa parim sõber! Võiks öelda — ainuke! Kes tundis teda nagu oma viit sõrme . . .
Tuppa astus teener ja teatas dr. Loepsiuse tulekust. Arthur tormas talle vastu.

Doktor lähenes kiirustamata. Tema nägu väljendas asjakohast kurvastust.
«Kallis mr. Arthur, mind kutsuti Gibgeldi juurde, kuid ma otsustasin mööda minnes ka teie poole sisse astuda. . . Mrs. Wesson, hommikul mul ei läinud korda teid tervitada.»
«Mrs. Morlander,» parandas daam vaikselt Loepsiuse eksituse.
«Mul on rõõm teid näha, doktor,» ütles Arthur talle vahele, «ma palun teid minuga koos läbi lugeda isa uus testament.»
«Uus testament? Niipalju kui ma mäletan, tegi Jeremiah Morlander ühe testamendi enne ärasõitu Venemaale.»
«Seal tegi ta teise ...» ütles Arthuri võõrasema vahele ja tema silmi kerkisid jälle pisarad.
Ta tõusis püsti, keeras lukust lahti laeka, mis oli tema ees laual, ja ulatas Arthurile ümbriku, mis sisaldas tempelpaberile kirjutatud ja kõigiti nõuetekohaselt vormistatud testamendi.
Pead koos, lugesid Arthur ja Loepsius selle peaaegu ühekorraga läbi. See oli kummaline pateetilises laadis koostatud dokument. Seal öeldi, et kogu maailma ähvardab kommunismioht. Ja seetõttu pärandab tema, Jeremiah
28
Morlander, surma korral oma viimase leiutise püha sõja jaoks kommunistide vastu. Jooniste säilitajaks määrab ta õrna kalli abikaasa Elisabethi, eelmises abielus Wessoni. Kogu oma varanduse ja maja New Yorgis pärandab ta samuti tingimusteta abikaasale, kuna tema poeg Arthur 0n juba sellises eas, kus ollakse võimeline end ise ära toitma. Järgnesid Morlanderi ja kahe tunnistaja allkirjad. Loepsius sai üheainsa pilguga ülevaate dokumendi sisust ja hüüatas tahtmatult:
«Aga kus on siis Kraft? Seda peab otsekohe Kraftile näitama.»
«Ta on surnud.»
«Surnud?»
«Autoõnnetus,» tähendas Arthuri võõrasema.
Loepsius hammustas huulde. Midagi oli valmis tal keelelt libisema, kuid targa mehena kahmas ta sellel sabast kinni ja sõnad pandi doktori vaikiva mälu sügavustesse tallele.
«Jah,» ütles ta, «te olete laostatud, Arthur.»
«Kõik, mis mulle kuulub, on tema käsutuses,» lausus mrs. Morlander jahedalt. «Kõik, välja arvatud muidugi joonised, mis peavad teenima püha eesmärki. Ma olen kindel, et Jeremiah tegi selle testamendi Venemaal nähtu mõjul. Ta oli tähelepanelik ja terase pilguga mees. Ja võib-olla just selle pärast, mida ta nägi, tapsid kommunistid ta ära!»
Naine ütles seda nii endastmõistetavalt ja veenvalt, et Arthuri mõtted võtsid otsekohe uue suuna.
«Ma vannun, et maksan mõrtsukatele kätte,» hüüatas ta, pannes nendesse sõnadesse tahtmatult kõik tunded, mis ta viimaste tundide jooksul oli läbi elanud. «Maksan kätte või jätan elu nagu mu isa.»
Loepsius silmitses teda mõne viivu ja võttis siis kaabu.
«Soovin teile südamest edu, Arthur,» ütles ta aeglaselt.
Ta suudles lese kätt ja läks ukse poole, näol ikka seesama naiivselt kurvastav ilme.
Kuid trepil muutus tema nägu silmapilkselt. Mööda kolme trepiastet lipsas nina alla laternasüütaja, piilus prilliklaaside taha ja torkas sinna põleva tiku. Loepsiuse silmad hiilgasid tõepoolest nagu gaasilaterjnad, ,kui ta endamisi pomises:
«Olgu ma loll või pimedusega löödud, kui see peaks olema Morlanderi allkiri!»
Ta väljus tänavale, kus teda mõni samm eemal ootas
29
auto, kuid pidi siis seisatama. Kellegi kõhn must käsi haaras tema kepist kinni. Vanaeide hääl ütles:
«Isand Loepsius, isand Loepsius!»
«Sina, Polly? Mis sa tahad?»

«Te olete suur härra, isand Loepsius! Teid võetakse kuulda...»
«Milles asi seisab?»
«Must Polly ütleb teile: käskige isand Jeremiah' kirst lahti teha, käskige see lahti teha!» «Mis sul arus on, Polly?»
Kuid neegrinaine oli juba kadunud. Loepsius vaatas ringi, ootas pisut, istus siis kärmesti autosse ja käskis juhil sõita «Patricianasse». Tee peal ei mõelnud ta millelegi. Doktor Loepsiusel oli kindel reegel: lühikestel hinge-tõmbehetkedel mitte kunagi mitte millelegi mõelda.

Viies peatükk HOTELL «PATRICIANA»

Peab teile kohe ütlema, et «Patriciana» peremehel, Diarbekiirist pärit rikkal armeenlasel Settol oli ainult üks nõrkus — ta ei joonud, ei suitsetanud, ei petnud oma naist, kuid ei suutnud vastu panna remonditegemise kirele. Arvatavasti olid Setto kauged esivanemad olnud müürsepad. Igal kevadel, kui välismaalasi hotellis vähemaks jäi, võttis Setto ette põhjaliku remondi: alustas alumisest korrusest ja läks kuni kõige ülemiseni välja. Ta vahetas tapeedi, krohvis, värvis, pani ustele uue vineeri, tinutas, kraapis, pintseldas, maalis kirjuks. See oli nagu palavik, mis küündis neljakümne kraadini. Tehtagu temaga mis tahes, tema tegi aina remonti, nii et tänav kajas ja New Yorgi koerad aevastasid.
Paljud võivad leida, et see kõlab plebeilikult ega ole kooskõlas hotelli nimega. See on tõsi. Kuid diarbekiirlane polnud selles süüdi: tema ei tahtnud endale võõrastemaja, ei tahtnud sellele ka «Patriciana» nimeks panna ega seda ainult nimekate külaliste tarvis pidada. Siin oli mängus saatuse käsi. Kui Setto koos naise ja lastega, kaasas suurem hulk tisleritööriistu ja armeenia tikandeid, Diarbekiirist Ameerikasse emigreeris, sattus nende laev ujuva miini otsa ja hulk reisijaid uppus. Keset õnnetuid, kes vees rabelesid, oli mees kuldkarrast epolettidega, mis kiiskasid nagu päike ja olid rasked nagu hobuserauad. Need olid teda juba põhja viimas, ta oli juba valmis uppuma, kui silmas enda kohal äkki tervet eskadrilli suuri ümmargusi kollaseid kõrvitsaid. Nad ujusid ja nende sabas ujus reipalt, nagu poleks midagi juhtunud, kogu diarbekiirlase pere, jalad krõnksus, poetades aeg-ajalt rahumeelseid märkusi ilma kohta. «Päästke mind!» hüüdis neile uppuja. Setto heuis naisele kiire pilgu. Naine noogutas ja ütles armeenia keeli:
«Päästa ligimene üks kord ja jumal päästab sind kaks korda.»
«See on hea protsent,» arvas Setto ja viskas võõrale

kaks ilusat seest õõnsat kõrvitsat. Võõras — ühe väikeriigi endine president, kelle rahvas oli just jõudnud minema kihutada — haaras tänulikult kõrvitsatest kinni ja hakkas saatust õnnistades ujuma. Niiviisi olid nad lainete kanda kolm päeva, kinnitades aeg-ajalt keha ja vaimu rummilonksu ja suutäie kördiga «Nestle'i» jahust, mis oli plekkpurgiga peidus diarbekiirlase põues. Neil mere meelevallas veedetud tundidel lubaski uppujakandidaat oma päästjale, et ehitab talle New Yorgis uhke võõrastemaja, lisas aga üheainsa tingimuse: sinna pidi võetama ainult ekskuningaid, eksministreid ja ekskindraleid ning hotell pidi selle kõrgestisündinud publiku auks kandma nime «Patriciana». Diarbekiirlane jäi nõusse. Nad leiti neljandal päeval, ja suur oli Setto imestus, kui tema merest üleskorjatud reisikaaslane pidas sõna. Sellisel moel saigi Diarbekiirist pärit Settost hotelli «Patriciana» peremees.
Ta pidas tingimusest kinni, nagu oleks see püha. Mitte ükski lihtsurelik, mitte ükski aus töömees ei tohtinud peatuda tema hotellis. Kuid kõikvõimalikud «endised» — jalgalasknud presidendid või kukutatud printsid, kel polnud rohkem varandust hinge taga kui hõbetressid, rääkimata kes teab kus lüüasaanud armeede operetisõdalastest, lugematutest atostest, portostest ja aramistest, kes ihaldasid palgasõduriametit, — leidsid seal alati peavarju. Hotell

tõi õnnetule diarbekiirlasele väga vähe sisse. Ta teenis kõrvalt muude äritehingutega. Sageli tuli ette, et kõrgestisündinud üürnikud küsisid temalt laenu. Ta kannatas sellegi nurisemata ära. Ainult üks kord juhtus naine tema suust kuulma pahameeles lausutud sõna: mees tuli tema tuppa, võttis äkitselt seina pealt ikooni, mis kujutas püha Šušanikki, ja pööras ta näoga seina poole.
«Mida sa teed, õnnetu!» hüüdis naine.
«Las nemad seal üleval õpivad bilansitegemist ja kahekordset raamatupidamist,» vastas Setto, «ma ootasin jumalalt, et viiskümmend toob mulle sada sisse, aga tema laseb mul selle asemel päästa, kõrgestisündinud põgenikke, ja mitte enam üks kord, vaid juba kaheksakümmend tuhat korda.»
Niisiis, kevade saabumisel kavatses mainitud Setto taas anduda oma kirele ja alustada remonti. «New Yorgi Remonditööliste Ühing» sai temalt kiire tellimuse ja saatis otsekohe välja terve armee kogenud maalreid, katusekatjaid,

krohvijaid, tapeetijaid, veevärgilukkseppi, kana-lisatsioonitöölisi ja korstnapühkijaid. Vaevalt said nad tööle asuda, kui auto tõi «Patriciana» ette kaks kõrgestisündinud härrat: kindral Gibgeldi ja vikont de Monmorancy, mis Settos tõelise raevuhoo tekitas.
Nagu kiuste olid nendele määratud toad remondis.
«Pole viga, peremees,» ütles elatanud lukksepp, kes korrastas lukkusid numbris 2 A-B, «ärge vaevake oma pead. Las nad kolivad sisse, küll ma sellegipärast oma töö ära lõpetan. Siin ei lähe enam üle tunni.»
Ja kuni kõrged isandad söögilauas istusid, suundus lukksepp, nagu oli lubanud, kõigi oma tööriistadega teise korruse apartementidesse, mis kandsid kentsakat numbrit 2 A-B ja koosnesid mitmest kõigi mõeldavate mugavustega luksustoast, kaasa arvatud oma telefonikaugejaam ja postkontor.
Ukse enda järel kinni löönud, pani lukksepp Willings kõigepealt oma tööriistakasti maha, toppis siis piipu ja hakkas seda popsutama täpipealt nagu Michael Things-master. Paar korda piipu tõmmanud, tegi ta minu suureks hämmastuseks remondi alustamise asemel hoopis hüppe. Seisatas siis ja kuulatas — kuskilt ei kostnud kippu ega kõppu. Seejärel tegi Willings veel ühe pirueti, vajutades mingis meile nähtamatus punktis kandadega põrandale — ja kohe hakkas neljakandiline parketiliist tema jalgade all liikuma, kerkis üles ja jäi risti üle toa serviti seisma, tuues nähtavale mustava ava.
«Mend-mess!» ütles lukksepp sosinal, kummardudes augu kohale.
«Mess-mend!» kostis sealt otsekohe ja august kerkis torulukksepp Van Hope'i pea.
«Oled see sina, Willings? Ma parandan siin torusid. Ja mida sina teed?»
«Kohendan lukkusid. Ütle, Van Hope, kas sul seal all on kõikidel asjadel Maag Mike'i märk?»
«Peaaegu kõikidel, Willings. Ainult Bindorfi tapeedi-vabrik vedas alt. Sealsed sellid pole veel meie ühingusse astunud, nende saadused ei mängi meie omadega kokku. See ajab hinge täis, sest siinsamas tapeedi taga on märgiga uks otse vene vürsti numbrisse ülakorrusel, tapeet aga ei kuula sõna.»
«Bindorfiie tuleb sõitu teha. Hoiata Mike Thingsmasterit.

Ja vaata, Van Hope, et sa enne homset torust välja ei tule. Võib arvata, et kuuleme huvitavaid asju.»
Seejärel asetas Willings parketiliistu kohale tagasi ja asus lõbusalt vilistades lukkusid uurima. Ta tegi seda vägagi kummalisel viisil. Nii näiteks võttis ta luubi ja silmitses läbi selle tähelepanelikult lukukeeli ja võtmeava-sid, uste, kummutite ja kappide käepidemeid ning noogutas iga kord heakskiitvalt pead. Vaadates temaga koos, nägin ma läbi luubi ainult kaht mikroskoopilist tähte, mis olid paigutatud teineteise sisse, ise tillukesed nagu infusoorid.

M
Ja muud midagi.
Lõpetanud kontrollimise, keeras Willings ühe ukse kõvasti lukku, astus siis lähemale ja tõmbas võtit lukuaugust välja võtmata küünega piki nähtamatut riba. Uks avanes otsekohe tasakesi, kuigi võti püsis endiselt lukuaugus.
«Mend-mess!» hüüdis keegi valjusti seina seest.
«Mess-mend,» vastas Willings kähku. Sein avanes ja tuppa astus tapeeti ja, tükk damasti käes. Tema ilme oli ärev:
«Willings, anna otsekohe mööda kogu liini teada. Siin on midagi teoksil. Just nüüdsama saabus ekspressiga San Franciscost ekspresident No Hom. Dokkidest helistati, et on oodata lord Hardstone'i. See peab midagi tähendama. Arvan, et meil on aeg lõpetada, siin on kõik viimseni korras.»
«Van Hope rääkis tapeetidest...»
«Jah, see takistab meid kuulmast, mis toimub venelase numbris ja kõrvaltoas. Aga tühja kah. Sea tunnimehed kohale, vennas, ja tee siit kiiresti minekut.»
Mõlemad läksid kähku seina sisse ja jõudsid käratult telefonipreili, miss Totteri tuppa. Temaga vahetasid nad sellesama salapärase tervituse, väljusid siis kõrvaluksest ja olidki otse liiklusrohkel tänaval.
Sellal olid kindral Gibgeld ja vikont de Monmorancy pika lõunaga õnnelikult lõpule jõudnud, sellele asjakohaseid jooke peale rüübanud ja suundusid nüüd suitsetades ning vaikselt vesteldes oma ruumidesse, ühistesse apartementidesse nr. 2 A-B.

Kuues peatükk NÕUPIDAMINE ÄRAOLIJA EESISTUMISEL

Kindral Gibgeld astus tuppa esimesena. Ta marssis kärsitult paar korda nurgast nurka, oodates, kuni vikont vaevaliselt tugitooli laskub. Läks siis ukse juurde, vaatas koridori, keeras ukse lukku ja tuli vikondi juurde tagasi.
«Pikemalt sõnu tegemata — kas te teate, millises seisukorras on meie asjad?»
«Täpselt niisama hästi nagu teie, kindral,» vastas Monmorancy raugelt. «Nagu te teate, vihkan ma igasugust ideoloogiat. Mulle käivad närvidele meie patrooni Kress-lingi arutlused. Kui poleks dollareid, naelu ja franke, mis nendega kaasnevad ...»
«Ilmaaegu, vikont!»
«Ärge võngutage niimoodi põrandat, see kandub üle tugitoolile ja paneb vibreerima mu lülisamba,» ütles prantslane etteheitvalt.
«Ilmaaegu, vikont, ei taha te kuulda võtta Jack Kress-lingi teooriat. See on kõige kohasem teooria niisuguses kaose ja anarhia maailmas, milleks on muutumas meie ebasümpaatne planeet.»
«Aitab sellestki, et ta meile maksab ja kavatseb meid uuesti meie riike valitsema panna. Ma olen sellega täielikult nõus, et valitsejad määratakse kõrgemalt poolt — võim, nagu ütleb kirik, on jumalast. Ja kui tal õnnestub panna igal pool ametisse valitsused, mis on nagu jumalast, ja need jäävad püsima. . .»
«Raudse käe toetusel!» ütles kindral kardpaelte kilinal vahele.
«... siis on Kresslingil olemas võimas tugi võitluses
nende labaste inimestega, keda nimetatakse kommunistideks.»
«Tss!» sosistas kindral.
Uksele koputati. Teener tõi kandikul vene aadliku, vürst Feofan Ivanovitš Obolonkini visiitkaardi. Vürst elas juba kolmandat aastat New Yorgis, toas nr. 40 teisel korrusel, ja läkitas kõik arved, mis talle esitati, Pariisi, Venemaa

riigipeale, kes pidas ülal oma õukonda ja diplomaatilisi esindajaid. Kurjad keeled rääkisid küll, et Berliinis, Roomas, Madriidis ja Londonis on samuti olemas Vene trooni valitsevad dünastiad ja et diplomaatilises korpuses süveneb elanikkonna pideva juurdekasvu tendents, kuid see kuulub juba statistika, mitte aga belletristika valdkonda.
Kindral vaatas kaarti ja noogutas teenrile. Uks avanes jälle ja nüüd poetus, külg ees, tuppa tilluke vanaätt, monokkel silmas, nina punane ja podagrast moonutatud liigestega armetud jalad värisemas.
«Minu lugupidamine, Gibgeld, tere õhtust, vikont. Tervitan saabumise puhul. Olen väga rõõmus. Ajalehed on kuidagi hoolimatuks muutunud, kas teate. Ajasid segi tema majesteedi, Tuula kubermangu isevalitseja Mavriki Joannovitši nimepäeva ja kindral Wrangeli maa ja mere ohtudest ärapääsemise päeva; pidin seetõttu teie juurde peaaegu hiljaks jääma: võtan hommikust saadik deputat-sioone vastu.»
«Kuidas?» küsis kindral hajameelselt üle. «Mauriitsius? Ah jaa, ah jaa, Tuula kubermang. See on grupi rahvameelsete separatistide pretendent, neid tuntakse veel nime all «Venemaa ja Samovar». Ma tean, ma tean, võtke istet, vürst, te pole põrmugi hiljaks jäänud. Me ootame veel kedagi!»
«Muide, armas Obolonkin,» pudistas vikont, «ega teie naaber ei teinud teile enne ärasõitu midagi ülesandeks?»
«Te räägite sinjoor Gregorio Cicest? Ei, ta teatas ainult, et saabub vajalikul silmapilgul tingimata.» Neid sõnu lausudes küünitas Feofan Ivanovitš käe laua poole, mille peal olid kindrali havanna sigarid.
«Kummaline mees see Cice,» ütles vikont häält tasandades, «lahkub ja saabub nagu tõeline võlur, ilma et oleks kordagi vajalikku silmapilku vahele jätnud. Ei anna aru kellelegi peale Kresslingi ja teeb nii Liiga kui ka meiega, mida iganes heaks arvab.»
«Ta on suur müstifikaator,» tähendas kindral, «ja see imponeerib Kresslingile.»
«Jah, mees nagu rauast. Õrnema soo suhtes — te võite kindlad olla, hoian silma peal — on tal ebatavaline vastupanuvõime ja täielik neutraalsus,» sekkus jutusse vürst Feofan. «Hoopis teine asi kui pankur Westinghaus. See mees võttis teie äraolekul. . . oh, te lihtsalt ei suuda ära arvata!»

«Millega see Westinghaus hakkama sai?» päris prantslane laisalt.
Kuid Feofan Ivanovitšil ei läinudki korda suud lahti teha. Uks avanes jälle ja tuppa astus doktor Loepsius.
Siin võib lugeja koormavate tseremooniate vältimiseks ise juurde mõelda tervitused, «kuidas käsi käib» ja muud laused, mis moodustavad tsiviliseeritud inimeste tavalise sõnavara. Mina jätan kõik säärase vahele ja alustan sellest, kuidas doktor Loepsius asus täielikus kooskõlas oma ametiga õiendama arstiriistade kallal.
Igal arstil peavad olema kuuldetoru, haamrike, retsepti-raamat ja näpits keelele vajutamiseks. Soovitav on ka peavõru elektrilambiga. See kõik oli Loepsiusel olemas. Ta tõstis arstiriistad välja ja asus tegutsema.
«Pole ammu teid kuulata saanud, teie kõrgeausus,» pomises Loepsius, «pulss on hea, nõndaks, nõndaks. Näojume ei meeldi mulle ja keel niisamuti, öelge mulle, palun, kuidas on lugu nende sümptoomidega, mis tegid teile muret läinud aastal?»
«Te räägite lülisambast? Jah, nad ei kao, doktor. Sooviksin, et võtaksite nad käsile.»
«Lülisammas, pagan teda võtku!» ütles de Monmorancy vahele. «See põhjusetu lonkamine vaevab mind juba kuu aega — ja miskipärast tekitab ta valu lülisambas. Peaksite ka minu läbi vaatama, Loepsius.»

Doktori silmad ümmarguste prillide taga lõid lõkendama nagu fosforitulukesed. Kolm nina alla viivat trepiastet liikusid ärevalt üksteisele lähemale. Loepsius hüppas püsti ja pidi äärepealt oma arstiriistad maha pillama.
«Tahan teid tingimata läbi vaadata. Peate riidest lahti võtma. Lähme kõrvaltuppa.»
«Niisugune on ta alati,» tähendas Gibgeld ohates, kui vikont ja Loepsius olid kadunud ukse taha, «niipea kui kõne alla tuleb lülisammas või täpsemalt istmikunärv, läheb doktor lausa endast välja — ärritub, rabeleb, laseb haigel riidest lahti võtta ja uurib teda tohutu uudishimuga. Kui läbivaatuseks pole põhjust, mõtleb ta selle välja. Nägin kord kolme türgi beid, kelle eesmärk oli Osmanite impeeriumi taassünd — need võttis* ta kavalusega ette, vaatas teab mis haiguse ettekäändel läbi...»
Sellal jättis vikont de Monmorancy kõrvaltoas laisalt doktori käsutusse oma palja selja. Paks doktor oli tõepoolest nagu arust ära. Ta ähkis, kargles patsiendi ümber
37
nagu küülik, pomises midagi ladina keeles ja jäi lõpuks' täielikus hardumuses vaatlema. Mida ta vaatas? Ta vaatas noore prantslase lülisam-mast, mis kulges elegantselt piki tema valget, siniste soo-nekestega keha. Kõik paistis korras olevat, kuid reetlik luup Loepsiuse värisevas käes näitas ära tillukese, nööp-nõelapeasuuruse laigu, mis oli kombatav väikese kühmuna.
«See ta on, see ta on,» pomises Loepsius endaunustuses, nägu juubeldav ja õudust täis. Äkitselt esitas ta vikondile totra küsimuse, mis ei tekitanud prantslases hämmeldust ainult seetõttu, et tema laiskus kaalus üles kõik muud võimed.
«Kas te olete kunagi üle elanud suurt hirmu, vikont?»
«Jah, Vene revolutsiooni ajal, kui mu kontsessioon ära võeti,» vastas vikont võpatades. «Ma ei salli revolutsioone. Pidin siis põgenema bolševikkude eest oma kontsessiooni territooriumilt Pärsiasse.»
«Tore, väga tore, pange riidesse, me kirjutame teile oivalisi tilku.»
Vahepeal oli kindrali uksele uuesti koputatud. Sisse astusid kaks uut külalist: pikk hallipäine inglane, kes oli läbi imbunud kangeima tubaka lõhnast, ja kummaline olevus, kes oli just kaotanud sada miljonit alamat — need olid ta omaenese maalt minema kihutanud.
«Teie alandlik teener ja liitlane, No Hom,» esitles olevus end aasialiku viisakusega, venitades suu laiaks naeratuseks.
«Lord Hardstone,» lausus inglane lühidalt.
Südamlikud käepigistused. Jälle tervitused, «kuidas käsi käib» jne. Kuid lord Hardstone polnud meelestatud aega raiskama. Ta vaatas ringi, heitis pilgu kellale ja ütles järsult:
«Nägin nüüdsama Kresslingit. Ta käsib meil nõupidamise viivitamatult avada.»
«Kuulge, aga Cicet pole ju veel.»
«Ta tuleb. Armas Gibgeld, olge nii hea, lubage nüüd lahkuda sel paksul härral, kes on vist arst?»
«Doktor Loepsius.»
«Ah nii, see on siis kuulus Loepsius. Meeldiv tutvuda. Kuid aeg ei anna oodata. Kuulutan eesistuja nimel nõupidamise avatuks. Palun kõrvalistel isikutel lahkuda.»
Loepsiusel polnud lootustki saada honorari hotell «Patriciana» üürilistelt. Ometi lahkus ta nende juurest seisundis, mis meenutas ekstaasi. Ka seekord tormas ta numbrist
38
2 a-B välja, kepp vastu külge surutud ja nägu vaimustust täis; vahetpidamata pomisedes «nii see siis ongi» läks ta all ootava auto juurde.
Diarbekiirlane Setto vaatas talle etteheitvalt järele.
«Edev mees,» ütles ta oma naisele, «tal olgu ainult igasugu pretendendid ja presidendid. Iga türgi pasa, kes käib ameerika eeskodades kerjamas, pakub talle rohkem huvi kui korralik

armeenia töömees. Mina aga vahetaksin heameelega kõik need mõlemast soost beid ja toid koos kogu nende teenijaskonnaga ühe hea tomatisalati vastu...»
«Ja et sibul ka sees oleks,» kostis tema kaasa ohates.

Seitsmes peatükk SEINATAGUNE MAAILM

Niipea kui Loepsius oli lahkunud, saatis teener lonkava vikondi Gibgeldi kõrvale tugitooli juurde, aitas tal istuda ja lahkus. Vürst Feofan Obolonkin sörkis laua ligi koos No Homiga, püüdes ikka veel jutustada, mis oli juhtunud parun Westinghausiga. Kuid selsamal silmapilgul ilmus lävele parun Westinghaus ise, nooruslikult üleslöödud vanamees, nina puuderdatud, vurrud pumatiga võitud, kollane levkoi nööpaugus, — ja see tegi Obolonkini ponnistustele lõpu. Päris viimasel hetkel, kui lord Hardstone kulme kergitades viiendat korda taskust oma kronomeetri välja võttis, saabus Rockefeller noorem, väikest kasvu vistrikuline keigar, kes vabandas kohalviibijate ees Rockefeller vanema puudumise pärast.
«Papake on ikka veel haige?» päris Feofan Ivanovitš uudishimulikult.
«Ta ei suuda ikka veel toibuda võimu usurpeerimisest Vene impeeriumis,» vastas Rockefeller noorem jalamaid.
Kresslingi järel teise ameerika miljardäri haigus, mis tabas teda pärast Vene revolutsiooni ja tema rahadega formeeritud, mundrisse pandud ja väljaõpetatud interven-tide diviisi purustamist, oli üks lemmikteemasid hotell «Patriciana» kõrgest soost külaliste vestlustes. Kuid täna läks sellel teemal niisama kehvasti nagu parun Westing-hausi seiklustel.
«Istuge, härrased pretendendid,» kuulutas lord Hardstone kõuehäälel.
Kohalviibijad võtsid laua ümber istet. Nende peade kohal kaminakorstnas seadis end samuti mugavamasse asendisse läikivmusta nina ja lihtsalt mustade põskede ning otsaesisega noormees, — ta toetas jalad peast kõrgemal korstna eendi vastu ja laskis pea rippu, kõrv vastu nähtamatut pragu.
«Me vahetame olulisemaid uudiseid, mis puudutavad meie jõupingutusi harmooniliste valitsuste loomise alal mõlemal poolkeral, ilma sinjoor Cicet ära ootamata, härrased,»

alustas Hardstone uuesti. «Aeg ei anna oodata.. .»
«Vaata, kui lahke,» sosistas korstnapühkija Torn endamisi ja sülitas allapoole. «Kust ta küll teab, et mul on viimane kui minut arvel?»
«.. . aeg ei anna oodata,» ütles Hardstone, «kuivõrd täna hakkasid aktsiad börsil langema ja isegi,» — siinkohal kehitas ta õlgu, väljendades ilmega teatavat skepsist omaenese sõnade suhtes — «ja isegi naelsterling lõi kõikuma.»
Laua ümber kõlasid siirast kaastundest kantud hüüatused.
«Et see, mida siin öeldakse, oleks täielikult konspireeri-tud, siirdume me sinjoori isiklikul palvel praegu otsekohe tema tuppa, mille võtme,» — lord Hardstone võttis taskust väga ebatavalise kujuga võtme — «andis minu käsutusse Cice ise...»
Edasi korstnapühkija Torn enam ei kuulanud. Ahvikiirusel ronis ta mööda korstnat üles, puges mingist siibri-avast läbi, hüppas välja, jäi tühja vanni kohale rippuma, võttis hoogu, kargas üle vanni ja sattus otseteed riietusruumi, sadades pähe toatüdruk Jennyle, kes koristas pese-mistarbeid.
«Ai,» karjatas Jenny. «Ai! Kes te olete?»
«Olen kurat, kaunis piiga. Jumala eest kurat.»
«Või veel, ega kuradid jumala nimel vannu,» ütles Jenny umbusklikult, mõeldes endamisi: «Küll mrs. Thin-dyke läheb kadedusest lõhki, kui kuuleb, et ma nägin päris ehtsat kuradit.»
See, et ta viivuks mõtlema jäi, päästis Tomi. Noormees taganes hiljukesi ükse juurde, avas selle ja kadus.

Jennyl jäi suugi lahti.
«Usu veel pastor Russelli,» pomises ta täielikus hingelises segaduses, ukselt silmi pööramata. «Mis ta seletab, et imed on ainult issanda teha. Kuradil paistab see asi niisama käes olevat. Kas sa näe ometi — läks lukus uksest läbi ja uks on jälle minu poolt küljest lukus!»
Tom aga tormas nagu nool läbi koridori, astus kappi, . tegi seina sees paar-kolm käänakut ja jõudis sinjoor Cice ukse taha. Kuid ta oli hiljaks jäänud. Nõupidam ie oli just alanud — otse tema nina all. Ja et Bindorfi tapeedi-vabrikus jättis teadlikkus soovida, siis ei pääsenud ta sinna sisse. Tom pidi suurest vihast peaaegu nutma hakkama, mis oleks kahtlemata teinud suurt kahju tema professionaalsele näovärvile. Läheduses oli kamin. Tom astus
41
kurvalt kaminasse ja vajus suitsulõõri. All, köögipliidi põrgukuumusest veel madalamal, kõikvõimalike torude ja silindrite segadikus vajutas Torn nupule ja sosistas: «Mend-mess.»
«Mess-mend,» kõlas otsekohe vastus.
Silinder avanes, tuues nähtavale rahumeeli paigal istuva Van Hope'i, kel olid kautšuktorud kõrvades.
«Miks sa valvepostilt lahkusid, Torn?»
«Sellepärast, et nemad, võtku neid see ja teine, kolisid tolle itaallase tuppa!»
«Numbrita tuppa?»
«Just nimelt, Van Hope. Pidin lolliks minema. Kihutasin seinte sees ringi, sadasin ühele näitsikule pähe, suure jahmerdamisega kulus üks jagu värvigi pealt maha, aga välja mõelda ei oska ma midagi.»
«Jah, Tom, ega see pole kunagi su tugev külg olnud. Imestan, miks mehed just sinu valvesse panid. Aga olgu peale, ole vait ja kuula. Hallo, miss Totter!»
Ühe kautšuktoru avast kuuldus:
«Ma kuulen. Kas see olete teie, Van Hope?»
«Jah. Ühendage mind Mike'iga.»
«Praegu ei saa, kontor nõuab ühendust. Oodake.»
Van Hope ja Torn jäid vaikides ootama. Kahe minuti pärast kuulsid nad miss Totteri häält:
«Van Hope, kuulake. Ma ühendasin teid Mike'iga.»
Kuskilt meeletust kaugusest kostis tuhmilt:
«Milles on asi?»
«Thingsmaster, aita,» ütles Van Hope torusse, «nõupidamine viidi üle numbrita tuppa. Mina ja Torn oleme võimetud midagi tegema. Aga arvata võib, et nad ei salatse sugugi ilmaasjata.»
«Kas te oskate peegelaparaadiga ümber käia?» kostis silphaaval. Thingsmaster püüdis rääkida selgelt.
Van Hope vaatas Torni otsa. Torn vaatas Van Hope'i otsa.
«Ega ei oska, Mike,» vastas Van Hope häbelikult. «Ma tulen ise,» kostis torust.
Niipea kui veevärgilukksepp oli oma kautšuktelefoni kohale riputanud, müksas korstnapühkija teda kergelt ja irvitas:
«Nagu näha, pole seesamune sinugi tugevaim külg, Van Hope...»
«Mis nii?»
«Taip.»
42
Ja enne kui Van Hope jõudis talle võmmu kuklasse anda, oli Torn juba silindri ülemises otsas ning siputas seal rõõmsalt jalgu.
Sellal pani laiaõlgne blondi habemega hiiglane, kes kandis rihmaga vöötatud kitlit, mööblivabriku heledasti valgustatud tsehhis oma höövli tööpingi kõrvale, rapsis laastud kitlilt maha, heitis pilgu ümberringi ja kadus äkitselt seina sisse. Ta lippas tulistjalu piki pimedaid, vaevalt arssinalaiuseid käike, liikudes külitsi ja ühtelugu endalt mulda ja veepiisku maha raputades. Kümne minuti pärast muutusid käigud laiemaks, jalad leidsid trepiastmed,

ruttasid üles, ja siis ilmusid praost päevavalgele Thingsmasteri blond pea ja lõbusad sinised silmad sirgete paksude kulmude all. Ta vaatas ümberringi: see oli tele-graafitorn, vabrikulinna Middletowni kõige kõrgem koht. Siit, mitmesaja meetri kõrguselt, viis New Yorki terastraatide võrk, mida mööda ei liikunud mitte ainult telegrammid. Osa oli hiiglaslike elevaatorite päralt, üks jagu oli neid, mida mööda toimetati Middletownist heinapalle Rowley maneeži, mis asus «Patriciana» lähedal. Parajasti haakisidki kaks kogukat töömeest heinapalli traadil rippuva terassilmuse külge.
«Mend-mess,» ütles habemik neile sosinal.
«Mess-mend,» vastasid mõlemad. «Kas soovite sõita, Mike? Istuge aga peale.»
Sekund hiljem kihutas Mike noolekiirusel New Yorgi poole, lebades siruli heinapalli peal, käed vastu külgi surutud. Temast allpool kihutasid mööda telefonitraate inimeste nähtamatud saladused; neid võttis vastu ja märkis paberile melanhoolne Tony White, telegrafist. Veel kaugemal allpool, maa peal, tõttas edasi Põhja-Ameerika magistraali kuulus ekspress; see pidi katma vahemaa Middletownist New Yorki poole tunniga, kuid Mike'il kulus ainult seitse ja kolmveerand minutit. Tony White polnud veel jõudnud esimestki telegrammi vastu võtta, kui meie reisimees oli juba hüpanud maneeži katusele ja kadunud ühte avasse plekkvooderdise vahel, ilma et keegi oleks teda märganud. Kolme minuti pärast oli ta silindri juures, kus Van Hope jõuetus vihas Torni kandu näritud paberinutsakutega pommitas.
Mike Thingsmaster vaatas mõlemaid etteheitvalt.
«Ma näen, et te lõbutsete siin, mehed. Aga nood seal üleval, võite mu sõnu uskuda, ei kaota aega. Marss üles!»
Ta süütas taskulambi ja kõik kolm tormasid mööda

torusid edasi. Kuid siis jäi Thingsmaster äkitselt seisma, surus kõrva vastu metallplaati, kuulatas, tõi kuuldavale arusaamatu hüüatuse ja pöördus mõne sammu tagasi, jäi uuesti seisma, võttis tollipulga, paberi ja pliiatsi ning hakkas midagi mõõtma. Nähtavasti ei olnud mõõtmise tulemused kuigi lohutavad, sest Van Hope ja Torn kuulsid humoorikat vilistamist, mis Mike'i puhul oli ülima nördimuse avaldus. Nende hämmastuseks võttis Mike taskust ka haamri, millega ta mitmes kohas koridori seintele koputas. Siis jätkas ta sõnagi lausumata oma teekonda, kuid mitte enam endise kiirusega. Astunud klaaskappi, millest oli näha numbrita toa ust, ütles ta oma kaaslastele.
«Pange tähele, mehed, ja pidage meeles: peale meie käikude viib sellesse tuppa veel üks käik. See pole meie ühingu tehtud. Arvatavasti on see olemas võõrastemaja ehitamisest saadik. Ja nüüdsama oli keegi selles käigus ning liikus edasi kiiremini kui meie.»
Tom ja Van Hope vahetasid umbuskliku pilgu. Nad ei suhtunud eriti usaldavalt igasugustesse paberil tehtud arvutustesse. Kuid enne kui nad jõudsid vastata, avanes aeglaselt toa uks ja koridori väljus kogu meile juba tuntud seltskond. Vene vürst jättis siinsamas kaasvestlejatega hüvasti ja läks oma tuppa. Gibgeld ja Hardstone siirdusid lonkavat vikonti toetades trepist alla, oma ruumidesse, naeratav No Hom aga astus lifti — majanduslikel põhjustel elas ta kõige ülemisel korrusel.
«Nüüd võime sisse minna,» sosistas Thingsmaster. «See, kes salakäiku mööda tuli, on juba tagasiteel, ma kuulen krabinat vineeri taga.»
Nad väljusid ettevaatlikult kapist, paotasid ukse ja astusid käratult üksteise järel numbrita tuppa.

Kahehsas peatükk PEEGLITEST ABIMEHED

See oli kõige tavalisem numbrituba, kuigi tal millegipärast numbrit ei olnud. Sisustus oli tunduvalt vähem luksuslik kui Gibgeldi ruumides. Kuid ka siin olid nagu sealgi seinte ääres peeglid, mille ees seisid potid troopikataimedega. Peegleid oli kolm — üks igas seinas.

Thingsmaster astus ühe peegli juurde, võttis taskust luubi ja näitas oma kaaslastele kaht tillukest m-tähte peegli nurgal.
«Need peeglid on meie sõprade valmistatud, fotokeemia vabriku meeste ja «Salajase tehase» tehniku Sorrow' kätetöö. Hoidke nüüd silmad lahti ja õppige, kuidas nendega ümber käia.»
Üks — ja Mike pööras peeglit telje ümber, nii et see moodustas seinaga täisnurga; kaks — Mike võttis klaasi alt, otse tsinkplaadilt imeõhukese paki filmilinti; kolm — Mike lükkas kuskilt kõrvalt uue paki asemele ja laskis peegli alla tagasi. Siis väljusid nad toast, keerasid ukse lukku ja Thingsmaster läks läbi seina miss Totteri juurde.
Filmilinditükid pandi roosa vedelikuga täidetud purki. Siis võeti välja ja asetati tillukesse aparaati, millel oli elektripirn ninal ja mis meenutas kahurit. Elekter kustutati, aparaadi nina lõi helendama ja seinale tekkis ümmargune valguslaik.
«Õppige, sõbrad,» ütles Thingsmaster, «kõik ei ole veel meie kätes. Tuleb ette, et meil ei õnnestu vaenlase juurde tungida. Täna ei läinud meil korda kuulda, mis nõu nad seal omavahel pidasid, kuid see-eest võime neid näha. Sorrow' peegelaparaat on nii konstrueeritud, et lüliti pööramisel kannavad kolm peeglit kõik ruumis toimuva üle fotokaamera vaateväljale. Samas algab käratu filmimine — ja olge lahked, vaadake.»
Ta hakkas aparaadi vänta keerama ja kohe ilmus valgustatud ekraanile sellesama toa kujutis, kust nad äsja olid lahkunud. Tuba ei olnud tühi. Seal liikusid istet võttes

needsamad inimesed, keda nad nüüdsama olid näinud väljumas.
Tom ja Van Hope hüüatasid rõõmsalt. Tõsi, nad ei kuulnud ainsamatki heli, kuid võisid toasviibijaid vaadata nii kaua, kui heaks arvasid.
«Õppige huultelt sõnu lugema,» ütles Mike. Ta istus ekraani ette ja väntas iga stseeni mitu korda läbi, aeglustades liikumist sedavõrd, et inimesed ekraanil näisid ujuvat vees. Ühing «Mess-mend» tundis igaüht neist ajalehtedes avaldatud fotode ja «Patriciana» peidikutest tehtud vaatluste järgi. Otsekui raamatust veerides seletas Mike sõnahaaval Tornile ja Van Hope'ile: «Ootavad korraldusi . . . sakslane noomib ilusat vikonti, see liigutab vastates vaevalt huuli. Piibuga inglane on vait. Vene vürst sibab pärides ühe juurest teise juurde — näete, silmad pärivad ja kõrvad on kikkis —, ta ei tea veel midagi. Inglane ütleb talle «tasem!» — pange kõrva taha, mehed — igas keeles saab huulte pealt aru, kui öeldakse: «Tasem!» Näete, nii, alumine huul liigub ettepoole, kõverdub ja justkui kergitab ülemist...»
Aga mis see nüüd oli? Van Hope ja Tom hüüatasid. Mike sosistas endamisi: «Cice!»
Ekraanil leidis aset kummaline segadus. Kui vaidlus oli täies hoos, avanes põrandas luuk ja sellest kerkis aeglaselt nagu balletietendusel väheldane must kogu. Kuigi see jäi ekraanile, ei näinud meie vaatajad seda miskipärast eriti selgesti, just nagu oleks kogu end suitsu-pilvega ümbritsenud.
«Pagana pime on, mitte silm ei seleta,» kaebas Tom, hõõrudes kõigest väest silmi.
Ainult Thingsmaster üksi jälgis ainitise pilguga ekraani. Must kogu võttis portfellist paberi ja luges selle rutates valjusti ette; ülejäänute näol võis selgesti näha nördimust, hämmastust, võidurõõmu. Siis tõstis must kogu käe, ütles midagi ja vastuseks langetasid kõik pea. Nüüd avas must mees portfelli, pani läbiloetud paberi sinna sisse; mustades kinnastes käed liikusid nobedalt — ja mis see nüüd oli? Rahapakid, otse pangast — üksteise järel — dollarid kõige suuremates pangatähtedes. Kõikide silmad pöördusid pakkide poole, pakke tuli järjest juurde. Käed sirutusid nendele vastu. Must mees jagas neid lühikeste liigutustega paremale ja vasakule. Veel silmapilk — ja juba ta hüppaski jälle luugist alla. Ülejäänud astusid ukse

poole. Pimedus... Ja jälle valgus. Nüüd hüüdis Tom rõõmuga:
«Vaadake, vaadake, need oleme meie ise!»

Lindid olid lõppenud. Thingsmaster võttis nad aparaadist välja ja pani seina sisse tulekindlasse kappi. Seejärel ütles ta mõtlikult Tornile ja Van Hope'ile:
«Me peame täpselt teada saama, mida nad plaanitsevad. Minge, mehed, mööda torusid välja ja otsige endale vahetus. Kõigepealt on meil tähtis teada, kas nad jäävad koju või sõidavad pärast saamapäeva laiali, ja kui sõidavad, siis kuhu. See on meie kõige esimene ülesanne praegu!»
«Ja sina, Mike?»
«Ma pean vabrikusse tagasi minema. Meil on kiire õhtune töö, vennad. Peremees sisustab oma villat ja selle asja eest tuleb ka hoolt kanda, nagu te isegi aru saate. Kõige tähtsamad nõupidamised peetakse ju peremehe juures!»
Nende sõnadega jättis Thingsmaster hüvasti, astus seina sisse ja oligi läinud. Miss Totter vaatas talle unistava pilguga järele. Tom ja Van Hope vantsisid ohates oma valvepostidele. Kuid nende vaev ei kandnud vilja, terve pikk öö kulus ilmaaegu — ei Gibgeld, ei Monmorancy ega inglise lord ei rääkinud enam ja nende kohtumise saladus-jäi seekord avastamata. Ilmselt ei kavatsenud nad ka «Patricianast» lahkuda.
Sellal väljus Thingsmaster tänavale, tegi rahulikult tiiru ümber maja ja läks peasissekäigust, nagu õige mees kunagi, uuesti «Patricianasse». Käed taskus, marssis ta vilet lastes kontorisse. Seal jäi ta seisma ja võttis viisakalt mütsi peast.
Diarbekiirlane Setto, kes nädala kahjusid kokku võttis, kergitas üllatunult pead.
«Tervist, peremees.»
«Tervist, Michael, mis sul tarvis on?»
«Kas remonditööd ei ole ette näha?»
«Issand õnnistagu teid, Michael, nende sõnade eest,» sekkus jutusse Setto naine, kes täiel määral jagas oma mehe meeletut remondikirge, «te tegite meile «ju mullu suvel nii korraliku ja odava töö!»
«Nüüd teen veel paremini.»
«Mitte ei saa, Michael,» lausus Setto kurvalt, «mulle sadas kari pretendente kaela, et vanatühi neid võtaks — laseks enne arved ära maksta ja siis võtaks! Mis remonti siin enam teha saab.»

«Kahju, kahju, ja mina tahtsin teil üleval kõik uut moodi sisse seada, eriti numbrita toas.»
«Just seda tuba, Michael, ei tohi ma kokkuleppe järgi puutuda. Sa ju tead, et selle võõrastemaja ehitas mulle üks endine president — annaks jumal, et ta enam maa ega mere peal ei kohtaks teist nii lolli armeenlast! Ja tema esitaski mulle tingimuse, et ma seda tuba ei suvel ega talvel ei puutuks. Ma tegin niigi pattu, kui ta sinu soovitusel peeglitega kaunistasin.»
«Aga kes teile siis selle maja ehitas, peremees, ega ometi ekspresident ise?»
«Arhitekt telliti välismaalt, Michael. Ja töölised valiti ka sedasama sorti mis arhitekt.»
«Või nii on lugu. Kahju, peremees. Kõike head.» Ja nüüd ruttas Thingsmaster Middletowni.

Üheksas peatükk PANKUR WESTINGHAUSI ARMUKESE VEIDRUSED

Kui Feofan Ivanovitši poleks takistatud pankur Wes-tinghausist rääkimast, oleks ta öelnud järgmist:
«Westinghaus, hi-hi-hi, on soetanud endale armukese . . . Ja see pole mitte mõni lihtsurelik, vaid — kujutage ette — maskiga daam. Jah, just nimelt, maskiga. Sihuke õhuline, elegantne naine, hõljub kui haldjas ja kannab igal pool maski. Olen veendunud, et ta tahab meeste uudishimu pealt kasu lõigata. Kui mina oleksin viis või kuus aastat noorem...»
Vürst Feofan ei valetanud. New Yorgi ajalehtedes kajastunud sündmused olid järgmised.

Nädal aega tagasi nägi publik «Concordia» teatris ooperi «Suleiman» etendusel ühes luksusloožis äkitselt kauni kehakujuga naist, kes kandis maski. Naise sädelev silmapaar vaatas siidmaski mandlikujulistest avadest häirimatult lavale, maskikandja ei paistnud põrmugi kohmetuvat igast kandist tema peale suunatud binoklite ja lornjettide tule all ja kohendas uhkeid karusnahku oma paljastel õlgadel, luges kava, ühesõnaga, käitus täiesti sundimatult. Njuujorklased olid vapustatud. Keegi ei suutnud maskiga kaunitari ära tunda. Liikusid kuuldused, et see on üks kõrgest soost võõramaalanna, kelle näo on moonutanud rõuged. Seepeale asendus uudishimu kaastundega ja intsident unustati mõneks ajaks.
Kaks päeva hiljem nähti Washingtoni avenüül lõbu-sõidul sedasama maskiga daami, kes seekord polnud üksinda. Tema kõrval istus parun Westinghaus, vana seelikukütt, kes oli üle kogu Ameerika kuulus oma hobuste ja armukeste poolest. Westinghaus oli poissmees. Tal polnud naissugulasi. Ükski korralik naine ei võinud nõustuda tema tõllas sõitma. Järeldus oli selge: salapärane maskikandja pidi olema tolle maailma laps, kust pärinesid Vio-letta ja Manon Lescaut.
New Yorgis ei harrastatud kokottide kultust, mis oli iseloomulik Pariisile Balzaci aegadel. Kuid naine, kes

suutis mõne oma veidrusega tähelepanu köita, saavutas teatava lugupidamise. Salapärast maski püüti fotografeerida, ootamatult tabada; talle kirjutati armastuskirju, saadeti lilli ja kingitusi — tagajärjetult. Ta osutus täiesti kättesaamatuks. Pankur Westinghaus, kes naeratades õnnitlusi vastu võttis, kehitas kõigi küsimuste peale ainult õlgu:
«Oh, mu sõbrad, see on pärl, looduse ime! Kinnitan teile, ma abielluksin temaga, kui ta ainult nõustuks. Kuid näidata teda teile — ei. Mitte kellelegi, mitte iialgi — kuni surmani.»
Eks kujutage siis ette, missugusest uudishimust oli vallatud New Yorgi noorsugu! Äridünastiate esindajad tegid kadedusest grimasse. Üks neist, äsja Harvardi kolledži lõpetanud tüse elunautija Pommberbock, võttis koguni nõuks Westinghausi üle trumbata: ta valis kordeballeti tantsijatari, väikese Flora ja viis ta, mask ees, Viiendale avenüüle jalutama, kuid vilistati salapärase maski austajate poolt välja, mille järel Flora ei julgenud enam üldse tänavale tulla. Lõppude lõpuks sai maskist otsekui mingi totalisaator, tema peale veeti kihla, tema nimel vannuti, tema riietuse värvi järgi ennustati ilma, edu õnnemängudes, loteriivõite jne., jne.
Mitte vähem huvitatud polnud ka tütarlapsed. Igaüks neist igatses hingepõhjas sarnaneda maskiga. Omblejan-nad said tellimusi õmmelda niisuguse tegumoe järgi nagu maskil. Kuid ükski neist ei olnud maskist nii pööraselt vaimustatud, ükski neist ei jumaldanud teda nii nagu vallatu Grace, senaator Notherbiti tütar. Praegu istus Grace koos oma õpetajanna miss Ortoniga muusikatoas ja tegi asjatuid katseid läbi klimberdada Beethoveni neljateistkümnendat sonaati. Tütarlaps oli kahekümneaastane, käharpäine nagu poisike, tedretäheline, pisut suure, kuid armsa suuga ja väle nagu sisalik. Teda oli raske ilusaks nimetada. Kuid tema seltskonnas tundis inimene end otsekohe nõnda, nagu oleks ta asja ees, teist taga hiina poksi matsi pidama kutsutud. Grace võttis vale akordi, miss Orton karjatas närviliselt, Grace pööras end tema poole ja lendas talle kaela, hüüdes:
«Miss Orton, kallis, see käib mulle üle jõu! Täna ma nägin maski lilleäri ees. Kui te ainult teaksite, missugused jalad tal on! Ma tegin rumaluse, haarasin tal kleidist kinni ja ütlesin talle, et jumaldan teda!»

.«Ja mis sai edasi?» küsis naeratades õpetajanna, siledaks kammitud, võiks öelda, iausa lakutud peaga küürakas, ühele poole kookus noor daam, kes kandis tagasihoidlikku ja ülimalt kohmakat kleiti. Tõsi küll, tema hääl oli väga musikaalne ja meenutas maheduse poolest flööti.

«Oh, miss Orton! Selles lugu oligi, et see ilge vanatoi, pankur Westinghaus, sadas kuskilt mulle pähe ja ütles nöökavalt: «Miss Notherbit, mul on au teid ärisse saata.» Ja enne kui ma jõudsin midagi taibata, lükkas ta mu äri-uksest sisse, mask aga hüppas tõlda ja oligi läinud.»
«Jah, Grace, see oli väga ettevaatamatu teie poolt. Ärge unustage, et te olete senaatori tütar.»
«Ei tea, miks ma peaksin seda mäletama, miss Orton! Ma teatan kategooriliselt: olen maskisse armunud. Ma aiman, et see neetud Westinghaus piinab teda. Ma kavatsen ta päästa. Üks-kaks, üks-kaks ...» Neljateistkümnenda sonaadi surematu trio lendas tema energiliste sõrmede all klirinal tükkideks.
«Oh jumal,» ohkas miss Orton, «te ei mõista Beethovenit. »
Pole teada, mis Grace oleks talle vastanud, kuid uks paiskus pärani ja kellegi kummaline, mehelikult bassi poole kalduv hääl ütles:
«Kallis Grace, lõpuks ometi!»
Miss Orton võpatas üle keha, arvatavasti ootamatusest. Muusikatuppa astus väga tõmmu, elegantselt rõivastatud neiu, kel olid lopsakad erepunased huuled, ruuged juuksed ja karusnahad ümber, kuigi väljas oli maipäev. See oli miss Claire Wesson, Morlanderi teise abikaasa vennatütar ja Grace'i koolipõlve-südamesõber.
«Claire! Lõpuks oled sa siin!» Grace pillas noodid maha, hüppas püsti ja tormas sõbratari embama. «Üks silmapilk, miss Orton, vabandage mind, palun. Ma lõpetan tunni, kuid lubage meil teineteist tervitada.»
Miss Orton ei mõelnudki protestida. Vaese inimese kannatlikkust ilmutades pani ta käed sülle, istus varjulisemasse nurka ja- konutas vaikides ligi pooi tundi, kuni , tütarlapsed sädistasid, olles unustanud tema juuresoleku. Nad sädistasid, nagu kahele privilegeeritud klassi kuuluvale ja jõudeelu elavale neiule kohane, maast > ilmast, Varssavi ooperist, Rahmaninovi kontsertidest, noorest Arthur Morlanderist, maskist, veel kord noorest Morlanderist, veel kord maskist. Ilmnes, et Arthurist rääkis peaasjalikult Claire ja maskist peaasjalikult Grace.

«See sinu Arthur on paras nannipunn,» pahvatas senaatori tütar jutuajamise lõpul. «Ütle vähemalt, kas ta on kordki mu maski näinud?»
«Mr. Morlander ei huvitu kokottidest,» vastas Claire jahedalt, «kõik tema mõtted on pühendatud kättemaksule. Sa tead ju, et tema isa tapsid bolševikud, see on nüüd lõplikult tõestatud. Ta tahab terve Euroopa nendele kallale ässitada.»
«Puh, kui rumal, aga kas tead, Claire, ma tahaksin väga, et sa näeksid maski, mul oleks huvitav kuulda sinu arvamust. Ta on noobel, elegantne, veetlev, ma lihtsalt ei oska sulle öelda, mis ta kõik on. Aga kõige tähtsam on see, et ta näib mulle hirmus õnnetu.»
«Grace, ma kordan sulle, ei mina ega Arthur ei tunne huvi niisuguste naiste vastu.»
«Sa räägid sellise häälega, nagu oleksite te juba kihlatud.»
Claire'i nägu lõi punetama. Grace oli mossis. Vestlus katkes. Miss Orton vaatas kella, tõusis hiljukesi oma kohalt, pani kübara pähe, tõmbas loori ette, jättis mõlema neiuga hüvasti ja väljus longates muusikatoast.
Claire saatis teda imestunud pilguga:
«Ma ei mõista, Grace, miks sa võtad tunde sellelt peletiselt, sellelt küürakalt ja lonkavalt vanatüdrukult, kes sarnaneb pigem pesunaise kui muusikaõpetajaga. Sa võiksid ju endale suurepärase õpetaja leida!»
Grace hüppas püsti ja sulges kõvasti ukse; ta lõkendas vihast.
«Häbene!» sosistas ta sõbratarile. «Miss Ortori ei jõudnud ju veel trepist alla, ta võis kõike kuulda. Ja pealegi pole ta üldse peletis, vaid...»
Grace jäi vait ja taipas, et ta polnud kordagi, mitte kordagi mõelnud miss Ortoni välimusele. Raputanud oma käharaid, asus tütarlaps meenutama õpeta j annat, tema nägu, silmi, naeratust, käsi; tõsi küll, miss Orton vaatas alati maha ja moonutas oma silmi prillidega,

kandis kindaid, mis pidid aitama reuma vastu, peitis siledaks laku-tud juuksed võrgu alla ja naeratas kord kuus, kuid ometi, kuid ometi, kui meenutada. . . Grace'i nägu valgustas võidurõõm. Ta heitis sõbratarile võiduka pilgu ja lõpetas iseendalegi ootamatult:
«Tead, mis ma sulle ütlen — miss Orton on kaunitar.»

Kümnes peatükk MUUSIKAÕPETAJA JA NOTAR

Vaene miss Orton kuulis kõike, mida ütles Claire. Ilmselt ei kurvastanud see teda eriti. Ta ainult nööpis oma kootud jaki rinnal kinni ja tema lonkamine muutus märgatavamaks. Jõudnud Seitsmendale avenüüle, istus ta bussi, sõitis umbes pool tundi ja tuli maha otse vana, tumeda, möödunud sajandi stiilis maja ees, mis oli üks väheseid New Yorgis säilinud minevikumälestisi.
Kulus mõni minut, enne kui talle avati. Poiss, kes kandis kardpaeltega kaunistatud kuube, küsis tema käest kähedalt (poisi nägu oli nutust punane): «Keda te soovite?»
«Pean nägema notar Krafti. Siin on mu kaart.»
Poiss vaatas neiut jahmunult, sellal kui ta käsi kaardi masinlikult vastu võttis.
«Kas notar on kodus?» küsis neiu veel kord.
Poisi kõrvale astus vana neeger, kelle nägu oli samuti nutust paistes. Ta lükkas poisi väriseva käega eemale ja ütles:
«Miss vabandab meid. Miss ei saa näha notarit. Mr. Kraft on juba üle nädala surnud, ta jäi auto alla.» «Surnud? Oh jumal, oh jumal!»
Miss Orton näis täiesti vapustatuna. Ta läks näost nii valgeks, et neeger toetas teda kaastundlikult, saatis punutud tooli juurde ja pakkus istet.
«Aga kus on nüüd tema paberid? Kas keegi asendab notarit?»
«Sealt ülevalt, kadunu kabinetist, saate vajalikud teated,» vastas neeger talle mornilt ja tema ümmargused silmad välgatasid nagu metsloomal. «Vaevalt oli meie härra surnud, kui siia juba tuldi peremeest mängima, kõik tema paberid võeti ära, kapid lõhuti lahti ja-^tpitsee-riti pärast punaste pitseritega kinni. Jah, asendaja leiti talle tõesti, ilma igasuguse häbita, miss võib olla rahulik. Aga meid, vanu ustavaid teenreid, ootab lõpparve.»
Neiu kuulas neegri jutu ära ja hakkas vaikides trepist

üles minema. Poolel teel jäi ta seisma ja pööras pea neegri poole.
«Öelge mulle,» sosistas ta nii tasa, kui oskas, «kuidas on selle mehe nimi, kes asendab mr. Krafti?»
Neeger vaatas tema poole alt üles, silmad ikka niisama mornilt välkumas, ja vastas poolihääli:
«See on püstikurat, miss. Õnnetu on see, kes temaga asju peab ajama. Aga tema nime ei saa ma teile küll öelda. Tean ainult, et abilised nimetavad teda sinjoor Grego-rioks.»
Miss Orton läks trepist üles, sedakorda tagasi vaatamata, ja astus kantseleisse.
Siin istusid Krafti endised abilised, kõik need, keda «ootas lõpparve», ja Krafti noor sekretär Drooke. Ta andis uuele sekretärile asjaajamist üle ja neli väheldast tõmmut meest piilusid tal agarasti üle õla. Kõik nad olid ilmselt ametis Kraftist järelejäänud paberite sorteerimisega.
Miss Orton silmitses neid kõiki. Ja juhindudes eksimatust vaistust, mis tuleb ilmsiks väga tundlikes inimestes, kui nad juhtuvad hätta sattuma, suundus ta otseteed Drooke'i juurde.
See oli taipliku väljanägemisega noormees, kel oli lai nägu, prullakad põsed ja lohk lõua otsas. Drooke'i lähemalt tundvad inimesed oleksid võinud öelda, et ta teeb ennast rumalamaks ja kergemeelsemaks, kui ta tegelikult on. Praegu esines Drooke nii kohtlasena, unustavana ja totakana, et neli tõmmut selli pilke vahetades ja õlgu kehitades üksteise järel

tema kõrvalt lahkusid, et pühenduda intelligentsematele ja seetõttu neile rohkem huvi pakkuvatele notari ametnikele.
Sellesama lollikese juurde suunduski miss Orton. Laua ette jõudnud, kergitas ta loori, võttis prillid eest ja vaatas noormehele otse silma. Drooke tardus paigale, nagu oleks ta hüpnotiseeritud. Siis pani miss Orton uuesti prillid ette, varjas näo looriga ja ütles vaikselt:
«Tulin siia suure palvega. On surnud mr. Jeremiah Morlander, kelle testament peab olema notar Krafti käes. Tulin, et saada teada selle testamendi sisu.»
«Teie nimi, palun?» küsis Drooke häirimatu rahuga, pilgutades ise paljuütlevalt silma tõmmude sellide suunas.
«Miss Orton.»
«Miss .. . kuidas? Burton, Morton . . . Ahah, Orton.» Noormees kirjutas midagi paberilehele ja ulatas selle

neiule. «Olge nii lahke, paluge käskjalga tolle ukse ees seal, et ta lubaks teid sinjoor Gregorio juurde, kes on volitatud notar Krafti arhiivi vastu võtma.» Neid sõnu lausudes pilgutas noormees jälle paljuütlevalt silma, osutades seekord paberile.
Miss Orton luges selle läbi. Samal silmapilgul astus üks tõmmudest meestest talle ligi, püüdes silmata, mis tal käes on. See ei läinud korda ja mees ütles pahaselt:
«Kuulge, Drooke, mis te siin preilile kirjutasite?» «Minu nime,» ütles miss Orton rahuliku ja tasase häälega vahele, murdis paberilehekese kokku ja pani käekotti. «Arvatavasti käskjalale üleandmiseks. Tänan teid, mr. Drooke, kui see on teie nimi,» ütles ta sekretärile, kelle näoilme oli taas kohtlaseks muutunud, «kuid selle sedeli järele polnud vajadust, mul on olemas nimekaart.» Ta võttis käekotist kaardi ja ulatas tõmmule mehele. See võttis pahaselt torisedes ja kohvipruune nööpsilmi välgutades kaardi ja läks ise tumedast, tammepuust uksest sisse.
Mõni minut hiljo.vi oli ta tagasi. Tema näoilme oli silmatorkavalt muutunud. Lahkusest särades tegi ta paar-kolm kummardust ja palus miss Ortonit sinjoor Gregorio juurde, taganedes tema ees tagurpidi ukse poole nagu mõni operetilakei. Niipea kui neiu sisse astus ja uks tema järel kinni vajus, andis mees oma kaaslastele märku. Otsekohe võttis üks neist, see, kes telefoni vahetus läheduses istus, toru ja teatas linnanumbrit valimata sosinal kellelegi, et «Netty läheb uut kübarat ostma».
Me ei tea, kas kõik need manipulatsioonid olid linalakast Drooke'ile meeltmööda või mitte, sest tema nägu väljendas häirimatut rahu, silmad aga meenutasid sedavõrd lambasilmi, et ta vaevalt küll võis ilmutada erilist taiplikkust tema ette laotatud paberite sorteerimisel.
Sellal oli miss Orton astunud värviliste gooti stiilis akende ja raske nahkmööbliga suurde tuppa, kus notar Kraft oli oma külastajaid vastu võtnud. Neiu lonkas tugevasti ja hoidus haiglaselt kössi. Ja selsamal silmapilgul hoiatas tema vaist teda taas — ta tundis külma judinat üle selja jooksvat ja juukseid peas õudusest liikuvat, kuigi ei mehes, kes toas viibis, ega toas eneses ei olnud midagi erilist.
Laua taga istuv musta riietatud mees oli just äsja telefonitoru käest pannud. Mustas kindas käsi tõstis neiu nimekaardi silmade ligi.

«Te olete miss Orton? Võtke palun istet.» See oli maailma banaalseim hääl.
Neiu istus, tal kulus mõni viiv, enne kui ta suutis end kokku võtta. Sellal silmitses mees teda teraselt pealaest jalatallani ja küsis uuesti:
«Niisiis, miss Orton, te olete üks kadunud Krafti kliente. Millega võin teile kasulik olla?»
«Ma ei ole notar Krafti klient. Tulin teie käest täiesti erakorralist vastutulekut paluma. Mulle on teada, et Jeremiah Morlander koostas enne ärasõitu Euroopasse testamendi. Nüüd on ta surnud. Kas teil on võimalik näidata mulle seda testamenti?»

«Pole midagi lihtsamat, miss Orton. Kahjuks pean ma teile teatama, et testamenti, millest te räägite, pole Krafti paberite hulgast leitud, ja pealegi on see nüüd kadunu järgmise, Venemaal koostatud testamendi tõttu kehtetu. Siin on selle täpne koopia.»
Ta ulatas miss Ortonile paberilehe ja neiu luges dokumenti, mis on lugejale juba tuttav. Ta luges selle kaks korda läbi, tõusis püsti ja andis paberi tagasi.
«Tänan teid. Ega te ei mäleta, kas mingites Krafti paberites mainitakse Ortoni nime?»
«Neid pabereid on väga palju. Aga nagu ma mäletan, ei ole ma teie nime kohanud.»
Seda öeldes silmitses ta veel kord neiut väga tähelepanelikult. Ka miss Orton vaatas teda läbi prillide ja loori ning langetas otsekohe võpatades pilgu. Ometi oli tema ees ainult laitmatult rõivastatud härrasmees, kel oli tõmmu nägu, mustad vurrud ja kollased, veretud huuled.
Miss Orton tuli kantseleisse tagasi, longates tugevamini kui tavaliselt, noogutas ametnikele hüvastijätuks ja läks trepist alla tänavale. Ta viivitas veidi, oodates, kas ei ilmu kuskilt nähtavale see vana lahke neeger, kes ta sisse oli lasknud. Vantsis siis bussipeatusse, jäi suure ümmarguse metaHvarju alla seisma ja luges seal ühe tukkuva paksukese selja taga veel kord läbi sedeli, mille Drooke talle oli andnud. Seal oli kirjas:
«Brooklyn street 8, Drooke, kell 4.»
Ilmselt pidi see Drooke midagi teadma. Aga kes — ja mis õigusega — mängis peremeest Krafti arhiivis? Neiu tegi kindla otsuse juhatatud kohas ära käia, seni aga läks, et aega parajaks teha, kaldapealsele jalutama. Paar-kolm kvartalit seljataha jätnud, jõudiski ta sädeleva Hudsoni äärde, mis siin kandis oli peaaegu lage. Ei paistnud aurikuid

ega mootorpaate. Kaldapromenaadi graniitsillutise all käis kibekiire kevadine veevärgitorude parandamine. Segikaevatud sõiduteel puhkasid kaks töömeest, vanem ja noorem, kes isukalt vorsti mugisid.
Miss Orton läks piki kallast edasi, märkamata, et talle 0n siginenud kaaslane, kes tema kannult ei lahku. See oli väikest kasvu igerik tõmmu mees, kelle abaluud liikusid pluusi all ja liigesed olid tursunud. Silmad olid tal aukus ja kurvameelsed, painavad nagu paadunud joodikul, kes on ajutiselt sunnitud kaine olema. Nina all, kollaste veretute huulte kohal kasvasid mustad kassivurrud. Mees kõndis, piiludes sinna-tänna, ja äkitselt, ühe inimtühja käänaku taga, kahmas ta midagi põuest, hüppas käratult miss Ortonile selja taha ja tõstis käe. Üks hetk — ja õnnetu neiu kukkus ainsagi oigeta, ainsagi karjatuseta kaldapealselt vette, nuga abaluude vahel. Mees ootas silmapilgu. Kõik oli endiselt vaikne ja inimtühi. Siis pöördus ta ümber ja kadus põiktänavasse.
Töömehed, kes olid vorstile lõpu peale teinud, asusid taas ametisse.
«Willings,» ütles üks neist, «see ei meeldi mulle. Siit läks mööda lonkav tütarlaps, ja nüüd ei paista teda enam kuskilt — kadus nagu vits vette.»
«Ka mina kuulsin sulpsatust. Lähme allapoole, Ned, ja koputame Lawrie'le, ta paikab päris kaldaserva all torusid. »
«Hüva!» vastas teine ja hüppas luugist alla.

Üheteistkümnes peatükk PUUVEOLODI

Streik ei kestnud mitte ainult Swetoni metallurgiatehases. Peale Roven Quairi telegrafistide ja postiametnikkude oli see haaranud peaaegu kõik Middletowni tehased ja vabrikud. Ainult puidutöötlemisvabrik — mr. Kresslingi uhkus — oli oma peremehele ustav ega streikinud. Et mitte nälgida, võtsid töölised kuulda Mike'i nõu ja läksid igale poole laiali juhutöid tegema ja muu hulgas ka kontrollima mikroskoopilisi tähti «mm» seadmetel, mille saladust ei tea mitte keegi peale ühingu «Mess-mend» ei Vanas ega Uues, ei selles ega teises ilmas.
Noor Lawrence Laine «Salajasest tehasest», kus samuti mõni päev tagasi streiki alustati, oli ametis lekkivate torude tinutamisega sügaval kaldapromenaadi all, peaaegu Hudsoni vees.

Lained kippusid aina nilpsama Lawrie jalgu, kes oli end sisse seadnud kahe metallvarva vahel ja tegutses, bensiinipõletiga jootelamp käes. Varahommikust peale ebamugavas asendis, paikas Lawrie muudkui torusid, ei vilistanud ega ümisenud laulda, et mitte tasakaalu kaotada ja vette prantsatada. Lõpuks, päris väsinuna, torkas ta oma tööriistad kiviplaatide vahele sügavasse prakku, ajas luud-liikmed sirgu, niipalju kui see võimalik oli, ja õngitses põuest leivatüki. Aga kus sellega! Ta ei jõudnud veel leiba suu juurde tõstagi, kui miski lendas temast mööda, tegi õhus uperpalli ja plärtsatas raskelt vette.
«Imelik,» mõtles Lawrie, «viimati oli enesetapja? Iga teine oleks karjunud või rabelema hakanud, aga sellest jäid ainult ringid vee peale.»
Ta vaatas hoolega vett, ei märganud midagi kahtlast ja asus uuesti sööma.
Kuid kohe segati teda jälle. Vasakult, pimedast tunnelist, mida mööda ta oma kohale oli jõudnud, kostis koputus ja tema kõrv tabas tuttavad sõnad:
«Mend-mess.»
«Mess-mend,» vastas Lawrie kärmesti, haaras rõngas-test kinni ja hüppas akrobaadi osavusega tunnelisse.
58
«Kes siin on? Milles on asi?»
Tunnelist ilmusid nähtavale Willingsi ja tema seltsimehe Nedi savised näod.
«Kuule, Lawrie, ega siin sinu lähedal ei kukkunud mõni inimene vette?»
«Midagi rasket kukkus küll, aga mis see oli, seda ma ei näinud. Ühtegi häält ka ei kuulnud.»
«Lawrie, paistab, et see oli lonkav tütarlaps. Me nägime, kuidas ta mööda läks, ja siis oli ta kadunud.»
«Imelik,» vastas Lawrie, «aga oodake, mehed, ma olen ju priima sukelduja. Hoidke rõngastest kinni, vaatame, ehk ma saan midagi kätte. Kui ma kauaks vee alla jään, tulge mulle appi.»
«Hüva,» vastasid töömehed, «aga kuhu sa ta paned, kui kätte saad?»
Lawrie heitis mõtliku pilgu Hudsonile. Laht oli siin lage, välja arvatud väike abajas, kus seisis vana puuveolodi. Praegu polnud lodjal ühtegi hingelist.
«Eks tollesama lodja peale,» vastas Lawrie muretult, võttis maha raudkonksud ja ahela, mille abil ta end ohtlikul eendil oli hoidnud, lõi käed laiali ja lendas, pea ees, kaarega vette.
Willings ja Ned haarasid ägisedes ning jalgu siputades raudrõngastest kinni, toetasid põlved varbadele ja jäid vaatama veepinnale tekkinud järjest laienevaid ringe.
«Osav poiss,» ütles Willings. «Meie ühingus on ta vist alles nädal aega. Kuulab Thingsmasterit, kõrv kikkis.»
«Seal pole midagi imestada,» vastas Ned, «meie Mike'ist targemat meest pole naljalt olnud, ei ole ega saagi vist olema.»
«Miks ta juba pinnale ei tule? Ma loen sajani ja sina hoia silmad lahti.. . Noh, kas on näha?»
«Ei ole.»
Willings luges veel kord sajani. Kuid Lawrie't ei ilmunud ikka veel nähtavale. Siis otsustasid nad talle järele hüpata, õõtsutasid end rõngastel hoogu võttes ja plartsatasid kohmakalt sinnasamasse, kuhu Lawrie'gi. Mõni sekund hiljem kerkisid mõlemad puristades veepinnale ja silmasid otsekohe Lawrie't. Too ujus mõne sülla kaugusel neist, vedas enda järel mingit rasket asja ja karjus neile midagi täiest kõrist. Kuid tuul kandis tema hääle eemale ja mehed ei saanud sõnadest aru. Siiski võtsid nad nõuks Lawrie'le järele ujuda. Mõne aja pärast jõudsid mõlemad töömehed puhkides ja vett väija sülitades lodja juurde,
59
kus Lawrie neid ootas, sest ta ei jõudnud üksinda oma rasket leidu veest välja tirida.
See oli tumedasse kleiti ja villasesse kampsunisse riietatud naine, kes oli ilmselt teadvusetu. Tema nägu kattis tihe loor, sinine ja vees kokku kleepunud. Üks jalg paistis teisest lühem olevat.

«Nojah, muidugi, seesama lonkav tütarlaps,» ütles Willings. «Kes ta vaesekese küll vette lükkas? On ta elus, Lawrie?»
«Kohe vaatame,» vastas too.
Kolmekesi tirisid nad naise lodjale, ja nagu uppujate päästmise reeglid ette näevad, keerasid tal näo allapoole. Samal silmapilgul kõlas nende suust vali hüüatus: õnnetul tütarlapsel oli nuga abaluude vahel.
«Mõrv,» pomises Willings tuhmil häälel, «kurat võtaks, Lawrie, see on sünge lugu! Jäta tüdruk, nagu ta oli, ja las Ned lippab politsei ja arsti järele.»
«Oota,» vastas Lawrie, «see asi on arusaamatu. Kas te olete kunagi näinud, sõbrad, et nuga torkaks inimese läbi, ilma et kuskilt paistaks tilkagi verd? Siin pole näha piiskagi, kleit on puhas ja vesi oli ka jumala selge.»
Ta astus tütarlapse ligi, katsus nuga, põlvitas siis ja kompas läbi tema selja. Lai naeratus venitas tal suu kõrvuni. Järsu liigutusega tõmbas ta tütarlapsel kampsuni seljast — koos noa ja tüki seljaga. Tema kaaslastel jäid suud ammuli.
«Arvata võib, et see on elukutseline kerjus,» ütles Lawrie. «Vaeseke kandis kunstlikku küüru, et asi oleks ilusam. Viime ta varju alla ja toibutame üles.»
Nad viisid tütarlapse lodja keskpaika, kus presenditüki all paiknesid viletsad magamisasemed, tõstsid ta õlgedele ja asusid kleepuvat loori ära võtma. See polnud kerge. Kui Lawrie oli sinise plaastri lõpuks taskunoa abil näolt eemaldanud, selgus, et loor oli värvi andnud ja tütarlapse näo üsna siniseks värvinud. Tahtmatult naeratades tõi Willings kamalutäie vett. Lawrie võttis tütarlapsel ümmargused tumedad prillid eest ja hakkas uppunut puhtaks pesema. Suur oli kolme mehe hämmastus, kui nad sinise värvi mahapesemise järel nägid enda ees täiuslikult kaunist nägu.
«Ohoo!» ütles Lawrie inetut võrku tütarlapsel peast rebides, nii et tema märjad kastanpruunid lokid õlgadele langesid. «Temal nüüd küll polnud põhjust kerjata. Selle

asemel et valeküüruga tsente teenida, oleks ta võinud oina näolapiga sadu dollareid kokku ajada.»
«Vaeseke ju lonkas,» ütles Ned kahetsevalt.
«Lonkas?» lausus Lawrie. «Kohe vaatame, kuidas ta lonkas.»
Ta kummardus tütarlapse ligi ja uuris imestades tema suuri pakse jalgu. Peab tunnistama, et nad olid tõesti inetud, ja üks pealegi ligi neli tolli teisest lühem.
«Hm, Lawrie, paistab, et oled oma iluduses pisut pettunud?» küsis Willings.
Kuid Lawrie asus tütarlapsel kohmakaid, kõrge säärega saapaid jalast kiskuma. Kerge see ei olnud, sest nad olid läbi ligunenud. Kui asi lõpuks korda läks, pistis Lawrie pilkajale võidurõõmsalt nina alla malmist valatud kunstliku kontsaga saapakolaka ja teatas rõõmsalt:
«Nüüd saan ma aru, miks ta pinnale ei kerkinud, vaid otsekohe põhja vajus. Sihuke pomm jala otsas, poleks ta ilmaski pinnale tõusnud, kui ma poleks tal päris põhjas kleidisabast kinni saanud.»
Willings ja Ned jäid sedapuhku vastuse võlgu. Põnevust täis, sikutasid nad koos sukkadega maha terve kuhja vatti ja räbalaid, misjärel tulid nähtavale kaks väikest marmorvalget jalga. Nüüd lebas nende ees tõepoolest imeliselt kaunis neiu, keda märjad rõivad vaevalt varjasid.
«Mnjah,» ütles Willings mõtlikult, «siin on saladus mängus, vennad. Anname Mike'ile teada.»
«Enne aga anname talle endale viskit,» vastas Lawrie, paotas tütarlapse suu ja kallas tema kokkupigistatud hammaste vahele elustavat märjukest.
Möödus mõni viiv, mille kestel kõik kolmekesi tahtmatult kaunist neidu imetlesid. Lõpuks see ohkas ja avas oma kannikesesinised silmad.
Otsekohe läksid tema nägu ja kael surnukahvatuks. Silmis välgatas metsik õudus. Ta karjatas, hüppas püsti ja tormas eemale.

«Rahunege, preili!» hüüdis Lawrie talle järele. «Rahunege ometi. Me oleme ausad poisid, siitkandi töömehed. Me tõime teid Hudsoni põhjast välja. Aga et me teie küüru ja kontsa ära võtsime, sellest pole midagi. Olge rahulik, me ei hakka oma nina teie saladustesse toppima.»
Õnnetu neiu pööras ringi ja tuli nende juurde tagasi, heites igaühele neist tähelepaneliku pilgu.
«Ma tahaksin teie sõnu uskuda,» lausus ta viivitamisi, «te päästsite mu ja see on hea. Kuid te võite lasta mulle

osaks saada tuhat korda hullema saatuse kui mädanemine Hudsoni põhjas — kui peaksite mu kellelegi välja andma.»
Lawrie heitis pilgu oma kaaslastele.
«Võtan Mike'i tunnistajaks, et me teid välja ei anna, preili. Ei mina ega nemad,» lausus ta pühalikult. «Sellest sõnast kindlamat meil ei ole. Kui teil aga abi vaja on, siis võime teile pakkuda niisugust abi, millest te undki pole näinud.»
«Hästi,» vastas tütarlaps. «Andku siis üks teist mulle oma riided ja hävitagu minu omade jäänused, teised aga saatku mind mõnda salajasse peidukohta, sest praegu pole mul terves New Yorgis ohutut varjupaika.»
Enne kui ta oma palve lõpetada jõudis, astus Lawrie presendi taha ja viskas sealt oma saapad, püksid ja kuue. Sellal korjasid Willings ja Ned neiu riided kokku, sidusid koos raskete saabastega pampu ja viskasid vette.
«Poisid,» hüüdis Lawrie neile, «viige preili Middletowni, otse Mike'i poole, ja vaadake, et ükski juuksekarv tema peas...»
«Hea küll, ole vait. Ja istu siin paljalt, kuni me kellegi siia saadame.»
«Veel üks palve,» ütles neiu, kellest oli saanud veetlev kastanpruunide käharatega poiss, «kui te saate endale riided ja pääsete lodjalt tulema, siis olge nii hea ja käige ära mr. Drooke'i juures, Brooklyn street 8. öelge talle, et teid saatis miss Orton, kes langes mõrvari ohvriks, kuid päästeti teie poolt. Ja las ta räägib teile edasi kõik, mis ta pidi rääkima mulle. Kas saite aru?»
«Täpipealt,» vastas Lawrie presendi tagant. «Saab tehtud, preili!»

Kaheteistkümnes peatükk MIKE THINGSMASTER PÄRAST TÖÖPÄEVA LÕPPU

Pimenes. Pikk tööpäev Middletownis lähenes lõpule. Tropis pudenesid välja väheste streigist haaramata jäänud tehaste ja kaevanduste vaevatud töölised. Jooksujalu ruttasid puidutöötlemisvabriku pärani ustest tänavale mehed ja naised. Ainult «Salajase tehase» ainsas töötavas tsehhis põlesid veel tuled, ning jäid põlema terveks ööks, kuigi seda keegi ei näinud üle tara teraskilpide, ei näinud ülalt taevast ka lendurid; Jack Kresslingi «Salajane tehas» töötas terve ööpäeva.
Ja seal oligi Jack ise. Ta sõitis ratsa oma halli inglise mära seljas mägedesse, sinna, kus säras tuhandetes tuledes tema muinasjutulise luksusega ehitatud villa «Efeme-riid». Kuni mära hõberauad kergelt tantsisklesid erilisel ratsutamisrajal, mis oli ehitatud linna peremehe jaoks tavalise maantee kõrvale, vantsisid raskest päevast vintsutatud Kresslingi töölised oma elamutesse. Jacki tööliste elu oli hullem kui koertel. Mitte sellepärast, et neile vähe maksti — otse vastupidi, neile maksti hästi. Jack Kressling oli leiutanud omaenda tasusüsteemi. Ta pidas töölisi ainult kuni kolmekümnenda eluaastani. Vaevalt olid sa jõudnud oma kolmekümnendat sünnipäeva pidada, kui võisid minna kõigi nelja tuule poole — et loovutada koht teisele. Aga kuni sa olid veel seitsmeteistkümne-, kahekümne-, kahekümne viie aastane — maksis Jack Kressling. Ta maksis heldelt — kamalutäied dollareid tulid igal laupäeval tema rahakassast. Muidugi ei andnud ta seda raha niisama — pidi töötama, töötama, töötama,

veel üks tund, veel üks tund ... Ja värisedes mõttest, et pärast kolmekümmend on kõik läbi — ees ootab vaid viletsus ja tööpuudus kuni hauani —, töötasid Kresslingi töölised lootuses kas või midagi mustadeks päevadeks koguda meeletu kiirusega, töötasid, töötasid, töötasid kümme, kaksteist, neliteist, neljateistkümne järel ka kuusteist, kakskümmend, kakskümmend neli tundi ööpäevas, magades kord kolme ööpäeva tagant, süües siinsamas tööpingi kõrval, närides kohviube, et kihutada takka oma energiat ja suurendada aju selgust. Aga kui te arvate, et nad niiviisi

63

vähemasti midagi kogusid selleks päevaks, millal kavatsesid oma kolmekümnendat sünnipäeva pühitseda (või pisaratega kasta), siis minge ja külastage neid, ainult mitte Middletowni töölisasulas, vaid allpool, Middletowni kalmistul: seal puhkavad nad kõik reas ja Jack Kressling pole kitsi olnud, vaid igaühele hauakivi annetanud.

Tõsi küll, nii oli lugu viis aastat tagasi. Nüüd on olukord muutunud. Sestsaadik kui puidutöötlemisvabrikus on pead tõstnud blond hiiglane Michael Thingsmaster, teevad inimesed küll tööd, kuid mitte rohkem, kui on ette nähtud, ega sure enam kolmekümneaastastena; ja nende suunurkadest piilub naeratus nagu lind pesast. Mike Thingsmaster teab, mida ta teeb. Ega ilmaaegu ei rutta siit üle kogu Ameerika ja kaugemalegi, vägevatele ookeaniaurikutele, lennukitele ja õhulaevadele, rongidele ja bussidele, hotellidesse ja kontoritesse kaks tillukest, mikroskoopilist tähte «mm», ega ilmaaegu ei tea järjest rohkem töömehi siin- ja sealpool ookeani, mida nad tähendavad ja kuidas neid kasutada.

Mike Thingsmaster ei elanud töölisasulas. Ta oli ehitanud endale laudadest hurtsiku Middletowni linnaserva, telegraafitorni naabrusse. Selles hurtsikus veetis ta need paar-kolm tundi päevast, mis jäid vabaks tema ulatusliku ja mitmekülgse tegevuse kõrvalt. Magada oskas ta ka istudes ja isegi käigu peal. Kuid söömas käis ta tingimata kodus, kus vana majapidajanna tõi talle lauale suure kausitäie isuäratavalt lõhnavat ja üle terve Middletowni kuulsat suppi, mida kutsuti «elupikendajaks» ja mida vanaeit oskas imehästi keeta. Supis oli krõmpsluutükikesi, kartuleid, sibulat, pastinaaki, porgandit, pipart ja veel mingit maitsetaime, mille olid saatnud Mike'ile naftatööli-sed Mehhikost. Mike'il polnud naist ega lapsi. Kuni ta suppi sõi, heitis laua alla tema jalgade juurde maha hiiglasuur koer Beauty, Thingsmasteri ustav sõber ja seltsiline, saates heldinud pilguga iga tema käeliigutust.

Vaevalt oli Mike'i puulusikas vastu peaaegu tühja kausi põhja kolksatanud ja Beauty keelt limpsates talle visatud krõmpsluu alla neelanud, kui hurtsiku uks avanes ilma koputuseta ja sisse astus vanapoolne väikest kasvu ja lühikese habemega mees. Enne kui jätkata meie jutustust, esitleme lugejale seda vanapoolset meest.

Kes teist ei tunneks Edisoni? Tema nimi on kuulus kogu maailmas.

Aga kes tunneb tehnik Sorrow'd? Ei keegi.

64

Hoolimata oma aastatest, ei püsi tehnik Sorrow hetkegi paigal. Talle meeldib jalutada, käed seljal. Ta ei istu peaaegu kunagi: ta kõnnib tööd tehes, kõnnib teiega juttu ajades, kõnnib lõunat süües ja kõnnib isegi istudes — see viimane on võimalik ainult seetõttu, et tehnik Sorrow on konstrueerinud endale liikuva istme, omamoodi kõndiva tooli. Ta tavatseb öelda, kasutades vahel sekka ka ladina keelt: «Elu on liikumine, surm liikumatus; niipea kui molutama jääd, maha istud, võtab ta sul krapsti tukast kinni. Ja siis tulebki pax vobiscum, nagu laulavad katoliku papid.»

Liikusid kuuldused, et poisikesepõlves olnud tehnik Sorrow Edisoni sõber. Ükskord sattunud nad tööpingi juures juttu ajama.

«Oh, küll ma juba mõtlen midagi niisugust välja, et inimestel suud ammuli jäävad,» olevat Edison öelnud. «Kuningad hakkavad mind kättpidi teretama ja kõige auväärsemad professorid tulevad minu juurde õppima.»

«Ja siis?» küsinud Sorrow.
«Siis hakkan elama ja leiutama. Elan omaenda lossis ja leiutan igasugu imeasju.»
Sorrow polevat selle peale midagi kostnud. Kui tõtt öelda, siis sihuke jutt ei meeldinud talle.
«Mis see siis olgu?» mõelnud ta. «See Edison ei räägi sugugi tööinimese moodi. Ise on küll tööline, aga mõtleb kuningatele. Eks vaatame, kuhu ta jõuab.»
Edison jõudis just täpipealt sinna, kuhu kavatses. Telefonid, grammofonid, fonograafid, trammid — lugematu hulk imeasju sattus rikaste ja kuningate kätte, hõlbustades ja kaunistades nende elu.
«Vaadake, mida võib teha lihtne tööline!» ütles Edison vastuvõtul ühe kuninga juures, teretades teda kättpidi.
Edisoni kunagised töökaaslased olid temale uhked. Nad võtsid sagedasti tema terviseks napsi ja jõid oma nädalapalga maha. Tehnik Sorrow vaatas seda kõike sõnagi lausumata ja vangutas ainult pead.
«Kadekops,» öeldi talle tehases.
Kuid tehnik Sorrow ei lakanud vaikides pead vanguta-mast. Tollal oli ta insener Jeremiah Morlanderi abiline Kresslingi terasevalutehases. Ta parandas masinaid! toh-terdas kruvisid, määris, õlitas, võttis lahti ja pani kokku masinate kõlbmatuid osi — ühesõnaga, oli tehases väike vend. Kuid Jeremiah Morlanderi terane pilk avastas otsekohe tehnik Sorrow' ebatavalised leidurivõimed. Ta hak-

kas Sorrow'ga tegelema, õpetas talle joonestamist, projekteerimist, kõrgemat matemaatikat. Ametiredelil suure kiirusega ülespoole liikudes tõmbas Jeremiah Morlander endaga kaasa ka oma parema käe, tehnik Sorrow'. Kuid ei Morlanderil ega Jack Kresslingil endal polnud tema üle mingit võimu. Nad oleksid võinud talle lisatöötunni eest kas või miljoni pakkuda, kuid tehnik Sorrow poleks selle peale silmagi pilgutanud. Oleks vaid oma sinise põlle eest võtnud, käed kraani all puhtaks pesnud, nad selja taha pannud ja laulu vilistades kodu poole kõndinud. Mida ta aga kodus tegi, seda ei teadnud keegi, isegi tema korteriperenaine mitte.
Sel päeval, kui Michael Thingsmaster pidas oma esimese kõne, mis pani aluse uuele ajastule Middletownis, koputas tehnik Sorrow pärast tööd tema uksele, astus sisse, keeras ukse lukku ja ütles:
«Thingsmaster, sa oled just see mees, keda ma ootan juba kolmkümmend aastat. Pista käsi mu taskusse!»
Mike Thingsmaster pistis käe tema taskusse, tõmbas sealt välja paki pabereid ja vaatas tehnik Sorrow'le küsivalt otsa.
«Käi minu kõrval ja kuula,» ütles Sorrow sosinal. Nii nad kõndisidki terve õhtu, öö läbi ja terve hommiku kuni vabrikuvileni. Ning mõne aja möödudes ruttasid kõikidest vabrikutest, kõikidest tehastest, kaevandustest, karjääridest, dokkidest, veskitest, elevaatoritest, depoodest, garaažidest, remonditöökodadest teele lõbusad tähed «mm», märgistades kõikvõimalikke lõbusaid asju, mis varjasid endas tehnik Sorrow' saladusi.
Seesama väikest kasvu ja silmapaistmatu mees, kelle nägu kattis peenikeste murekortsude võrk, astuski nüüd Thingsmasteri hurtsikusse, ja tema silmad olid väga tõsised.
«Mike,» ütles Sorrow, kui nad olid vahetanud tugeva käepigistuse ja vanaeit oli tõstnud tema ette lauale kausitäie «elupikendajat», mis levitas kõiki tema köögi vürtsiseid aroome, «Mike, mu seltsimees, on juhtunud üks asi. Ma sain kirja insener Morlanderilt.»
«Vanalt või noorelt?»
«Jeremiah Morlanderilt endalt. Käekiri on tema oma, kiri on Venemaal posti pandud ja Nõukogude margiga. Kirjutatud on maruvihaselt — ta käsib mul kiirustada töö lõpetamisega meie tsehhis, ütleb, et me ei saa päevakski rahu, enne kui pole lõppu teinud vene kommunismi nakkusohule, et venelased tahavad hävitada Ameerikat ja

ameeriklasi — tal olnud võimalus selles isiklikult, oma kõrvaga ja oma silmaga veenduda — ja et siitpeale on maailma saatus meie kätes, Jack Kresslingi «Salajase tehase» kätes.»
«See pole küll Jeremiah' jutu moodi!» I «Ja kohe pärast kirja saamist kuulsin ma, Mike, et ta on surnud. Sa lugesid ju ise lehtedest, et Morlanderi laip leiti öösel Petrogradist ja toimetati kõiki ettevaatusabinõusid tarvitusele võttes meie kätte ühe Moskvasse akrediteeritud neutraalse riigi esindajate poolt, kusjuures meil olevat tõendeid selle kohta, et Morlander surnud vägivaldset surma bolševike käe läbi.»
«Venelased avaldasid ju õienduse!»
«Meie pole seda ära toonud. Kuula edasi. Täna kutsuti mind pärast vahetuse lõppu Kresslingi enda kabinetti. Ja öeldi seal, et mind määratakse «Salajase tehase» peainseneriks ja et ma pean esimesest päevast peale forsseerima üht tööd, mis kannab meil šifrit «AO».»
«Poole kilomeetri kauguselt juhitav põrgumasinaga kell?»
«Just nimelt.»
«Meie vabrikus tehakse selle jaoks eebenipuust vutlarit.»
«Mis ma nüüd peale hakkan, Mike? Sellest alates, kui mind kohale määratakse — ja sinna on kolm päeva aega, ei rohkem ega vähem —, ei pääse ma enam sammugi astuma ilma kontrolli ja läbiotsimiseta, ei saa sõita väljapoole keeluala... Ja pole lootustki, et saaksin ühendust pidada sinu ja meie meestega — kui ma kohast ära ei ütle. Aga nagu sa isegi mõistad, sõltub meie edu sellest, kas ma saan kogu selle asja oma kätte, nii et ära öelda ei tohiks mingil juhul!»
«Jah,» vastas Mike aeglaselt ja lükkas tühja kausi eemale. «Olukord on keeruline. Juba praegugi, enne kui sa üldse tööle oled asunud, jälgib ta sind saja silmapaari kaudu. Me ei tohi, mitte ei tohi oma ühingut kahtluse alla viia. Ja mis kõige tähtsam — meil pole ju veel kõiki niidiotsi peos, me ei tea veel kõike, mida plaanitsetakse. Oodata pole meil aga kes teab kui...»
Beauty hüppas laua alt välja ja tormas lõrinal' ukse juurde.
«Kop-kop-kop,» kostis mitte eriti valjusti, kuid üsna visalt.
«Kop-kop-kop-kop!»

Kolmeteistkümnes peatükk DROOKE’I SEIKLUSED

Niipea kui lõppes töö Krafti kontoris, haigutas mr. Drooke magusalt, manas näole õndsa väsimuse ilme, vaatas peeglisse, silus juukseid, jättis oma kolleegidega sõbralikult hüvasti ja läks jalutuskepiga vehkides oma teed,
Mr. Drooke oli igapidi väärt noormees. Ta teadis väga hästi, et inimestel pole silmi selja taga. Teisest küljest aga teadis ta, et kella- ja kullassepaäride vaateakendel on kahekordsed peeglid, mis võivad asendada ükskõik millist silma, asugu see kus tahes. Nüüd aga paistis, et mr. Drooke kavatseb endale uued mansetinööbid muretseda, sest tema vaimustusel kullassepp Leonsi vaateakende ees polnud piiri. Suu ammuli, silmad ahnelt vahtimas teemantidega mansetinööpe, seisis mr. Drooke nii kaua paigal, kuni silmas meest, kes teda jälitas. Siis astus ta ärisse, ostis mansetinööbid, ajas kullassepaga mõne sõna juttu, väljus tagaukse kaudu teisele tänavale ja sõitis trammiga koju Brooklyn streetile. Asi oli selles, et mr. Drooke oli agarasti Gaboriaut' ja Conan Doyle'i romaane lugenud. Ta igatses juba ammu võimalust mängida detektiivi mõnes jubedas mõrvaloos. Näis, nagu hakkaksid tema lootused nüüd täide minema.
Koju jõudnud, sõi ta kähku lõunat, keeras oma toaukse lukku, kergitas voodiesist vaipa ja seejärel parketiliistu ning õngitses selle alt ümbriku, millele mr. Drooke'i peene käekirjaga oli kirjutatud:

Jeremiah Morlanderi saladus, võttis ümbrikust mõned paberilehed, lisas neile veel ühe lehekülje ja pani siis kõik endisesse paika tagasi. Kui see oli tehtud, tõmbas Drooke endale lähemale veel ühe paberilehe ja kirjutas Illinoisi osariigi peaprokurörile järgmise naljaka kirja.
«Härra prokurör. Oma elu nimel palun Teid valvel olla. Mul on käes niidid, mis viivad salapärase sündmuse jälile. Kui mind tapetakse või ma ära kaon, siis palun Teid võtta ümbrik

salapeidikust minu toas, Brooklyn street 8, kaheteistkümnes parketiliist vasaku akna juurest, lugeda selle sisu läbi ja alustada juurdlust. Kirjutan just nimelt Teile ja mitte kellelegi teisele, sest Teie ilmutate huvi salapäraste kuritegude vastu.
Asjaajaja Robert Drooke.»
Kui kiri oli kirjutatud ja kinni pitseeritud, heitis noormees pilgu kellale ja läks akna alla. Ilm oli soe, mrs. Drooke oli jätnud aknad tema toas avatuks. Siit oli näha ka tükike tänavat ning mr. Drooke silmas musta autot, mis peatus välisukse ees. Tema süda tõmbus meeldivalt kokku, kui ta nägi nelja tõmmut meest üksteise järel autost välja hüppamas.
«Algab,» sosistas ta endamisi rõõmujoovastuses, «neli ühe vastu!»
Ta pani Illinoisi osariigi peaprokurörile adresseeritud ning kinnipitseeritud kirja aknalauale, varjas selle kardinaga ja heitis kušetile, teeseldes magamist.
«Huvitav oleks teada, millest nad alustavad,» mõtles ta «Pakuvad viimati miljon dollarit, et ma nende kaasosaliseks hakkaksin?»
Kuid kohtumine kolleegidega osutus hoopis proosalisemaks kui mr. Drooke'i unistused. Nad astusid tema tuppa lukustasid ukse ja üks neist ütles Drooke'ile sosinal:
«Kuulge, teie. Sinjoor Gregorio ei taha teie heale nimele varju heita, ta on nõus asja vaikselt lõpetama. Teie tegite tühjaks Krafti kassa. Andke raha otsekohe tagas või me pöördume politseisse.»
Drooke hüppas püsti, suu ammuli. Tema ümmargusele näole tekkis kohtlane, solvunud ilme, kõrvad läksid punaseks nagu poisikesel — ja seekord polnud selles kübetk teesklust.
«Kuidas te julgete!» röögatas ta. «Te olete hulluks läinud!»
«Ärge karjuge, Drooke, te teete oma ema ilmaaegi närviliseks. Eks tõendage, et see pole teie töö; kassa võt oli teie käes. Kassa on lahti ja tühjaks tehtud — seal poL tsentigi.»
«Ma tulin ju ära!» hüüatas Drooke jahmunult. «Olge siis nii lahke ja tulge vaatama, kes võis seda ilm; teieta teha.»
Drooke haaras palavikulise õhinaga kaabu ja jooksi trepist alla, unustades isegi emaga hüvasti jätta. Ta oli

endast väljas. Ta oli unustanud Conan Doyle'i ja peaprokuröri. Ta värises solvamisest, nagu võib väriseda vaid kahekümne kahe aastane aus noormees, kel on nii ümmargune nägu ja nii sinised silmad nagu mr. Drooke'il.
Tõmmud mehed istusid autosse ja Drooke ühes nendega. Autojuht vajutas kangile, auto kihutas edasi nagu nool. Ametnikud rääkisid üksteisele lugusid mitmesugustest sekretäride poolt toimepandud vargustest. Nad olid täis nördimust ja meelepaha. Nad tegid vihjeid usalduse kohta, mida kellelegi on osutatud ülearu palju. Drooke'i nägu lõkendas, ta ähkis ja puhkis ning oli valmis kõiki nelja meest läbi kolkima. Siis aga märkas ta äkitselt aknast välja vaadates kummalist asja: nad ei sõitnud üldse Krafti kontori poole! Auto kihutas mööda inimtühja rannaäärset maanteed, nad sõitsid New Yorgist välja, nad olid teel jumal teab kuhu, kuid igatahes mitte Krafti kontorisse. . .
«Hei!» hüüdis ta, ja samal silmapilgul paiskas kohutav löök ta pikali. Sekund hiljem istus Drooke vagusi paigal, tropp suus ja käed kinni seotud. Veel pool tundi hiljem jõudis auto kõrge musta planguni, mis asus inimtühja tee lõpus. Kõrge plangu taga laius park, kus

jalutasid vaiksed valgetesse kitlitesse rõivastatud inimesed, keda tänavalt näha polnud. Mitu tursket meest, valge põll ees ja punane rist käsivarrel, tirisid rabeleva mr. Drooke'i autost välja, tõstsid ta maast üles nagu kassipoja ja viisid suurde süngesse hoonesse, kus oli rohkesti koridore ja nummerdatud uksi.
«Ohtlik märatseja,» ütles kellegi metalne hääl, «viige ta kambrisse number sada kolmkümmend kaks.»
Ja mr. Drooke viidi kambrisse number sada kolmkümmend kaks, kuhu ta pidi kaduma tõenäoliselt igaveseks. Tõmmud ametnikud jätsid sanitaridega hüvasti, värav sulgus ja auto sõitis tagasi.
Ma oleksin võinud selle ebameeldiva peatüki juba lõpetada, kui asjasse poleks sekkunud kõige tavalisem vares.
See vares elutses Brooklyn streeti katoliku kiriku aias. Nagu nõudsid tema esivanemate kombed, pidi ta endale pesa punuma. See tõsine ettevõtmine oli New Yorgis seotud suurte raskustega, sest vareseid oli linnas mitu korda rohkem kui puid ja küsimus ehitusplatside puudumisest oli nende vahel juba ammu arutusel olnud.
Niisiis lendas meie vares mõtlikult üle katuste, otsides endale raokesi, lauapinnukesi, oksakesi ja muud seesugust kraami, kui tema pilk juhtus äkitselt tabama ilusat valget

ümbrikku ühel aknalaual. Ta kraaksatas, vaatas kiiresti ümberringi, kahmas ümbriku kärmesti noka vahele ja viis kirikuaia kõige kõrgema puu otsa, kus sellest sai tema hästisisustatud pesa kindel aluspõhi. Niiviisi ei avane-nudki Illinoisi osariigi peaprokuröril võimalust tungida veel ühe salapärase kuritöö keerdkäikudesse, kuid see-eest jäid sellest võimalusest ilma ka paljud teised inimesed, kaasa arvatud politsei, kes ei leidnud «põgenenud Drooke'i» toast mitte kui midagi.

Neljateistkümnes peatükk LAVVRIE SEIKLUSED

«Jah,» ütles Lawrie iseendale, «tema nimi on miss Orton. Orton. .. Tuleb justkui tuttav ette... Ja kui ilus ta on! Aga, pagana pihta, mida ma siin porgandpaljana teen, kuni mehed mulle mõne püksisääre saadavad! Ja Orton, Orton — kus ma küll seda nime kuulnud olen?»
Ta tuli presendi varjust välja ning jalutas särgiväel melanhoolselt mööda lotja edasi-tagasi nagu esimene inimene meie planeedi kõige kaugemas minevikus. Äkitselt jäi ta jalg millegi taha kinni ja ta kukkus.
«Paistab, et see on küür. Nii see ongi, nad unustasid ta vette visata.»
Unistaval ilmel tõstis ta miss Ortoni valeküüru üles ja koguni nuusutas seda, andudes meeldivatele mälestustele, siis aga tabas tema pilk küürust paistvat nuga.
Kohe tõmbas Lawrie noa küürust välja ning asus seda uurima. Oma noorusele vaatamata teadis ta täiesti kindlalt kaht asja: esiteks seda, et tema ees on «asitõend», ja teiseks seda, et iga saladust on võimalik avastada, kui haarata kinni ühest tema lülist.
Nuga polnud ameerika päritolu. Ja ka mitte inglise oma. Kummaline märk terasel hämmastas teda: mingi konks j as rist. Tapariist oli terav nagu habemenuga, tera servad paistsid mingi värviga koos olevat. Lawrie vaatas teda vastu valgust, silmitses põhjalikult igast kandist, ja võttes kuulda mingit sisemist häält, torkas küüru sisse tagasi ning sidus oma särgi küljest käristatud riide-ribaga kompsu.
Siis jätkas ta jalutamist, et sooja saada. Hakkas hämarduma, õhk läks külmaks. Lodi paistis tapvalt igav. Presendi all polnud midagi peale õlgede, selle uru ümber aga kõrgusid puuvirnad.
Lawrie oli põhjalikult läbi külmanud. Ta kippus juba meelt heitma, sest arvas, et on unustatud, ja asus vihaga halge ümber tõstma, et endale ööseks pisut soojemat ulualust saada. Kaks riita halge ümber tõstnud, asus ta kolmanda

kallale, kui tema pilgule äkitselt avanes täiesti tühi ja pime ruum. Lawrie hüüatas tahtmatult ja vaatas kiiresti ringi. Kuskil polnud endiselt ühtegi hingelist. Siis astus ta vapralt käiku. Mõnda aega oli selles pime ja rõske, kuid umbes kümne sammu järel leidis ta kobamisi väikese ukse, lükkas selle lahti ja pidi üllatusest tummaks jääma. Tema ees oli väike ümmargune kuppellaega tuba, mida valgustas päikeseloojang. Piki seinu asetsesid diivanid, keset tuba seisis daami tualettlaud, mille peal oli rohkesti topsikesi grimeerimisvahenditega; ümberringi vedeles hunnikus kõikvõimalikke rõivaid, alates töörnehe-pluusist ja lõpetades uhke frakiga; kõik need rõivad paistsid olevat keskmist kasvu mehe jaoks.
«Näe, kus alles võimalus ihukatet leida,» muigas Lawrie, kuid läks enne asja juurde asumist lodja tekile tagasi ja vaatas ringi. Lawrie silmad olid terased. Loojangu-valguses silmas ta kaugel kaldal üksildast tumedat inimkogu. Oravast kiiremini tõstis ta puud riita tagasi, hävitas kõik jäljed, mis võisid reeta tema viibimist lodjal, võttis noaga kompsu hambusse ja hüppas vette. Ta ujus ümber lodja ja jäi ootama selle varju, hoolega uurides tulijat. See võis olla oma mees, kes Lawrie'le riideid tõi, kuid võis olla ka lodja peremees, ja Lawrie mõistis nüüd väga hästi, et kohtumine selle viimasega poleks sugugi naljaasi.
Inimkogu lähenes aeglaselt. Üsna kalda ääres jäi mees seisma ning silmitses kaua Hudsonit. Siis kõndis ta paar korda mööda kallast edasi-tagasi, vaadates siia-sinna, ning lähenes lõpuks hiilides laevatrepile. Mees oli võõras. Lawrie ei suutnud mõista, miks ta äkki päris lapselikku õudust tundis ja pikemalt mõtlemata vee alla sukeldus.
Vee all ujumine polnud Lawrie'le mingi kunsttükk. Kuid nüüd pidi ta pampu küünarnukiga vastu külge suruma, mis tema käe liikumisvabadust märgatavalt piiras ja ujumise kaks korda raskemaks tegi. Ometi liikus Lawrie pinnale tõusmata mööda tumerohelist mereteed edasi, surudes kopse kokku ja hoides hinge kinni, kuni tema õhuvarud otsa said. Siis tõusis ta veepinnale ja tõmbas hinge. Lodi oli kaugel ja seal polnud enam kedagi näha. Lawrie ees mustasid graniidimürakad, ta oli sattunud üsna oma töökoha ligidale.
Mõne minutiga jõudis ta raudrõngasteni, hüppas õhku nagu kala, haaras neist kinni ja lipsas tunnelisse. Nüüd oli ta lõplikult päästetud. Jäi üle päästa veel ka see, kes pidi lodjale riided tooma.

73

Pampu kõvasti kinni hoides pistis Lawrie tulistjalu mööda tunnelit jooksu. Siin oli rõske, märg, peaaegu pime. Nähtamatutest avadest immitses vaevu valgust. Umbes tuhande sammu järel jõudis Lawrie trepini, mille kohalt kostis müra ja undamist — seal oli metroo. Nüüd pidi ta alasti teiste inimeste ette astuma.
Mida teha? Lawrie istus ja mõtles. Ahhaa. Targad inimesed ei kaota üheski olukorras pead. Ta sikutas särgi seljast, torkas jalad varrukatesse ja sidus särgi vöökohalt kõvasti kinni. Püksid olid olemas. Siis läks ta trepist üles, korjas pihku trepiastmetele valgunud pigi ja määris end sellega pealaest jalatallani kokku. Nüüd oli ta harilik must mees, pamp käes. Vähemagi vaevata jõudis ta allmaaraudtee jaama, leidis seina, mis kandis salamärki «mm», lükkas selle lahti ja sattus veel ühe raudsema kaudu kõigi eest varjatud kupeesse, kus ei kasseeritud sõiduraha; see paiknes küttekolde ja tualetiruumi vahel ning oli Chicago vagunitehase meeste ehitatud. Brooklyn streetil läks ta maha, astus jälle läbi seina, vältides piletikontrolli tõkkepuid, tänaval aga jäi mõttessevajunult seisma.
Mida nüüd ette võtta? Willingsile pidi Middletowni lodja asjus sõna saatma. Võis küll arvata, et nad olid sinna juba kellegi läkitanud. Lawrie lootis, et see polnud loll mees. Et kui ta nägi lodjal võõrast, siis keeras ümber ja tuli tulema. Aga kui äkki? Meenutades laevatrepile hiilivat inimkogu, tundis Lawrie, kuidas värin temast uuesti üle käis.
Masinlikult pilgu tõstnud, nägi ta, et seisab suure vana maja ees, mis kannab numbrit kaheksa. Otsekohe meenus talle miss Ortonilt saadud ülesanne, ta astus raske ukse juurde ja

hakkas lugema metallist nimesilte, mida seal oli rohkesti. Nimed neil olid üpris kentsakad. Majas elasid eranditult kohtuametnikud. See oli kohtuametnike sipelgapesa. Lawrie leidis suure vaevaga tagasihoidliku nimesildi
Robert Drooke, asjaajaja
ja kõmpis sekund hiljem mööda pikka, kroonuliku moega treppi üles, kus lõhnas juustu, kasside ja prügiämbrite järele.
Talle avas ukse puhtalt riietatud vanamutike, kel olid pisut pungis ja praegu väga äranutetud silmad. Vanamutike võttis laualt sõnagi lausumata suure tüki leiba ja pistis Lawrie'le pihku, pidades teda kerjuseks.
«Ma söön selle suure heameelega ära, proua, teie

terviseks,» ütles Lawrie, «kuigi ma ei vaja mitte leiba, vaid mr. Drooke'i.»
«Bobi pole,» vastas mrs. Drooke väriseval häälel, ja pisarad voolasid üle tema põskede.
«Kuidas pole? Kunas ta siis tuleb?» «Ma ei tea mitte midagi,» nuttis eideke, «sööge leib ära, ja kui teil kõht tühi on, toon ma teile pudingit, aga mu kullakest te ei näe, ei, teda te ei näe.»
«Mis temaga siis juhtus? Ärge kartke, proua, laduge kõik välja, ma olen teie Bobi sõber, kuigi pean mõnesugustel põhjustel niisuguses olekus ringi käima.»
«Oh taevake, kallis härra, ma ei tea, mis teie nimi on, — see lugu on hirmus segane. Täpipealt kell neli nagu alati tuli Bob töölt koju, oli veel nii lõbus ja lahke, ütles, e1 ema, ma ootan üht preilit, kui ta tuleb, saada ta kohe minu juurde, sõi siis ja heitis veidikeseks pikali. Mins pesin köögis nõusid, kui äkki tulid neli imelikku, nööpidega meest ja küsisid Bobi. Pärisin, et kas preili poolt Nemad ütlesid, et jah. Saatsin nad siis Bobi juurde, hilju-kese aja pärast aga tulid nad kõik koos Bobiga toast välja ja panid jooksuga trepist alla; Bob ei jätnud minuga iseg: jumalaga. Vaatasin aknast välja — must auto sõitis meie maja eest minema ja oligi läinud. Ootasin tunni, ootasir teise — Bobi ei tulnud. Ja nüüd, natukese aja eest... oh allis härra. .. Tuli politsei ja pitseeris Bobi toa kinni minu asjad soriti ka kõik läbi, öeldi, et Bob olevat notai Krafti paljaks varastanud ja rahaga põgenenud.. . Ag; see ei ole võimalik, seda ei saa olla!» Eideke hakkas jälle nuuksuma.
Lawrie seisis mõnda aega hämmastunult, tegi siis vii aka kummarduse ja lahkus. Ta ei tundnud ei Drooke' ega notar Krafti. Siiski mõtles ta mõningase kibedusega Pidi see miss Orton end ka niisuguse asja sissi mässima!»
Vaevalt seda mõelda jõudnud, laksas ta endale peog; vastu otsaesist. Orton, Orton — see oli ju tagasihoidliku masinakirjutajanna nimi, kes töötas «Salajases tehases» enne kui Lawrie sealt ära tuli ja «Mess-mendi» ühingussi stus. Tõsi, see naine pidi vanem olema. Lawrie oli ted; paar korda vilksamisi näinud. Kas see oli tõesti seesama naine?

Viieteistkümnes peatükk MISS ORTONI PIHTIMUS

Sellal kõndisid Ned ja Willings varjamatu rahuloluga ilusa vaikiva poisi kõrval, otsides inimtühje kõrvaltänavaid, et jõuda ringraudtee jaama. Nad ei söandanud viia teda salakupeesse küttekolde ja tualetiruumi vahel — see oleks tähendanud ühingu saladuste väljaandmist võhivõõrale inimesele. Niisiis puistasid nad oma taskud läbi, korjasid kõik kokku, mis kaasas oli, ja ostsid südant kõvaks tehes piletid.
Ent vaevalt oli päästetud tütarlaps kuulnud sõna «Middletown», kui ta üleni värisedes seisma jäi. Vahepeal jumekamaks muutunud nägu kahvatus jälle, silmades välgatas õudus.
«Oh jumal, te olete mu reetnud!» karjatas ta, pagedes nende eest esimesse põiktänavasse. «Olete mu alatult, südametult reetnud!»
Rahulik Willings jäi solvunult seisma. Ned vaatas tema poole ja tegi sedasama. Võib-olla avaldas just see õnnetule neiule sügavamat mõju kui ükski teine asi, mida nad oleksid võinud teha või öelda. Ta jäi samuti seisma.

«Te lasete mul minna...» Tema hääl hakkas värisema. «Mu jumal küll, aga kuhu ma lähen praegu? Oleksin parem võinud Hudsoni põhja jääda.»
«Seda te ütlete ilmaaegu, preili. Misjaoks ausaid tööinimesi solvata. Me kõik elame ja töötame Middletownis. Middletownis elab ja töötab Michael Thingsmaster. Sinna me tahtsimegi teid viia. Kui te ei taha — pole tarvis, aga solvata meid ei maksa!»
Pea norus, astus tütarlaps nende juurde.
«Andke mulle andeks. Võtke ja viige mind, kuhu tahate. Ainult siis peate õhtuni ootama ja seda hämaras tegema. Muidu. . . võidakse mind seal ära tunda.»
Willings ja Ned heitsid teineteisele löödud pilgu. Ned võttis taskust piletid, läks kassa juurde ja müüs nad edasi, seejärel vantsisid nad kolmekesi pimedust oodates mööda

inimtühje kõrvaltänavaid, kuni läks nii pimedaks, et tütarlaps nõustus Middletowni sõitma. Nüüd olid nad kolmekesi Middletownis. Suure ringiga, hoidudes töölisasula tarade varju, lähenesid nad Mike Thingsmasteri hurtsikule. Vaikimine masendas mõlemat meest, eriti jutukat Nedi. Kogu selle pika teekonna kestel oli ta end asjatult vaevanud, püüdes leida sobivat kõneainet, kuid ei suutnud meenutada mitte kõige vähematki peale andekdoodi Torni naisest, kes oma mehele solki pähe kallas. Seda ta aga ei söandanud rääkida, sest taipas, et preili on niigi piisavalt tüdinud märjas kohas olemisest.
«Kop-kop-kop,» koputas Willings.
«Kop-kop-kop-kop,» lisas omalt poolt Ned.
Hurtsiku uks avanes ja lävele ilmus blond hiiglane, piip hambus. Beauty lakkas haukumast. Ta nuusutas Willingsit ja seejärel teisi ning ulatas saabunuile otsekohe oma koheva käpa. Mike'i toauberikus oli soe ja hubane. Willings pani külmast lõdiseva poisi kamina ette tugitooli istuma ja jutustas Mike'ile lühidalt kõigest, mis oli juhtunud. Tema jutustuse ajal silmitses Mike paar korda uurivalt oma kummalist külalist, ja kui Willings lõpuks vait jäi, tõusis Mike püsti ja võttis piibu suust, astus miss Ortoni juurde ja sirutas talle oma laia käe. Neid oli vähe, kellele Mike Thingsmaster kätt andis. Miss Orton pistis oma jääkülmad sõrmed tema pihku.
«Minge saatke keegi Lawrie't hädast välja aitama,» ütles Mike Willingsile ja Nedile.
Kuni see kõik toimus, silmitses tehnik Sorrow, kes oli kõige kaugemasse nurka pugenud, samuti suure uudishimuga külalist, kes kandis poisiriideid ja keda kutsuti miss Ortoniks. Willings ja Ned lahkusid. Thingsmaster nihutas oma £ tooli tugitooli kõrvale, viskas kaminasse sütt ja lausus oma sooja häälega:
«Maailm pole suur, kallis preili. Ta on koguni üsna väike. Ma tundsin teid kohe ära, sest olen teid sageli näidud, kui te siinseid tänavaid mööda kooli läksite, noodi-mapp kaenla all. Te olete ju masinakirjutaja mrs. Ortoni tütar, kes töötab Morlanderi kontoris?»
Tütarlaps pööras näo vastu tooli seljatuge ja puhkes valusalt nutma. Tehnik Sorrow tuli oma nurgast kikivarvul Mike'i juurde ja ütles sosinal:
«Töötas, Mike, töötas. Kas sa tõesti ei tea? Ta on juba mitu päeva surnud.»

Järsu liigutusega pöördus miss Orton uuesti nende poole. Tema pisarad kuivasid otsekohe. Imelik oli näha külma, vihkavat ilmet, mis moonutas seda nii noort ja kaunist nägu.
«Kes te olete, mis inimesed te olete?» küsis ta samuti sosinal.
«Preili, te olete ausate inimeste juures. Ma ei küsi teilt midagi, aga kui te vajate abi, siis peate rääkima tõtt.»
«Ma räägin tõtt, ja teie olete esimesed, kes seda minu suust kuulevad. Kuid teadke, et teie headus läheb teile kalliks maksma. Ma olen õnnetu olevus ja mul on kohutavaid vaenlasi — ja kõige kohutavam vaenlane olen ma ise.»

«Kuulge nüüd, kallis laps,» ütles Thingsmaster leebelt, «laske aga tulla, rääkige kõik südame pealt ära.»
Miss Orton vaatas mõne viivu tulle. Tema silmadesse tekkis metsik ja kibestunud ilme. Siis hakkas ta aeglaselt rääkima, vaadates ikka veel tulle:
«Mu nimi on Vivian Orton. Olen kapten Ortoni tütar. Ta suri kümme aastat tagasi ega jätnud meile emaga midagi. Mina käisin koolis ja olin alles laps. Et anda mulle võimalust kooli lõpetada, läks ema Morlanderi kontorisse masinakirjutajaks ... Ta oli tollal oma ilu täies õitsengus. Kui ma kooli olin lõpetanud, sain teada, et ta armastab Morlanderit.»
«Vana või noort?» katkestas teda Thingsmaster.
«Jeremiah Morlanderit. Te tundsite teda, ta näis ausa inimesena. Me elasime väga tagasihoidlikult väikeses majakeses ja meil oli ainult üks teenija. Ema oli väga õnnelik, ta ootas last. Nad pidid abielluma kuu aega tagasi ja ma mäletan, et Morlander häbenes hirmsasti öelda seda oma pojale. . . Kuid me mõlemad uskusime temasse. Ema valmistus pulmadeks. Ma aitasin teda. Ootamatult saadeti Morlander Venemaale. Enne ärasõitu käis ta meil seda ütlemas ja lubas kohe pärast tagasijõudmist meile tulla. Umbes kuu aega ei kuulnud me temast midagi. Siis tulid kiri ja pakk.»
Miss Orton vaikis viivuks, et alla suruda kurku kerkinud kramplikku nuuksatust.
«Ma ei oska teile öelda, kui väga me rõõmustasime. Kiri oli Venemaalt, tundmatu margiga. Pakis olid ebahariliku väljanägemisega kompvekid ja küpsised.»
«Mida ta kirjutas?» küsis Sorrow.
«Et jõuab varsti tagasi ja siis tulevad kohe pulmad . . .

Tegime emaga peo. Ema kattis laua, tõi lilled, pani saadetud maiustused vaagnale ja istus tugitooli. Istusin tema kõrvale, kuid mu süda oli miskipärast raske ja ma ei tahtnud midagi. Ema võttis vaagnalt ilusa kompveki ja ohkas:
«Küll mul on kahju, Vivian, et me ei saa kedagi peale meie Kate'i endale külla kutsuda ja kostitada.»
Ta pani kompveki suhu ja hüppas äkitselt püsti. Jõudsin näha kohutavat krampi, mis ta näo kokku kiskus. Ta isegi ei karjatanud. Tormasin tema juurde. Ta oli surnud. Jooksin kööki — Kate oli kadunud. Võtsin siis teise kompveki ja pistsin taskusse, vaevalt tajudes, mida ma teen, ning istusin ema kõrvale, vappudes kohutavatest külmavärinatest. See ei olnud ahastus, see ei olnud õudus. Tundsin sel hetkel ainult ühte — vihkamist. Vihkamine võttis mu enda võimusesse ja pani südame peksma; peaaegu teadvust kaotades tõotasin ma iseendale iga veretilgaga, et tapan Morlanderi, maksan talle kätte ema ja alles sündimata lapse eest. Siis astus koputamata ja luba küsimata tuppa tundmatu, prillidega mees. Ta ütles, et on politsei-arst ja et meie Kate on teda kutsumas käinud. Mõistsin, et olen ümbritsetud vaenlastest ja pean vaikima, kui tahan oma elu päästa. Ta küsis, mille kätte mu ema suri. Vastasin, et arvatavasti ütles tal süda üles. Mees küsis, kas tal oli süda varem haige olnud. Vastasin, et oli küll. Ta kirjutas otsekohe surmatunnistuse ja ema maeti järgmisel päeval. Kuni ma matusel olin, oli keegi meil käinud ja ära viinud kõik Morlanderi poolt saadetu. Kate ei tulnudki tagasi. Mõni päev hiljem õnnestus mul leida arst, kes laskis teha analüüsi kompvekist, mille ma olin ära peitnud. Ta ütles, et see sisaldab kohutavat mürki, mis tapab otsekohe, niipea kui keelele satub. Minu palvel andis ta mulle kirjalikult selle analüüsi tulemuse. Mõne aja möö-dudes märkasin, et mind jälitatakse. Teesklesin siis, et olen täiesti kahjutu, elasin vaikselt, käitusin naiivselt ja pretensioonitult. Mind jäeti rahule. Et jälgi segada, kolisin New Yorki...»
Miss Orton jäi vait. Thingsmaster pani käe tema juustele ja ütles rahustavalt:
«Rääkige, mu laps.»
«Kogu mu elul oli üksainus eesmärk — kätte maksta; mu südames ei olnud ühtki muud tunnet peale vihkamise. Hakkasin muusikatunde andma, moondades end äratundmatuseni inetuks. Kuid puruvaese muusikaõpetajana pol-

nud mul kättemaksuks mingit võimalust. Majas, kus ma tunde andsin, käis sageli rikas pankur Westinghaus. Mulle tundus, et ta on sobiv isik. Ja ma andsin talle mõista, et. . . et. . .»
Miss Orton langetas pea. Thingsmasteri laiale näole tekkis kurbust ja kaastunnet väljendav ilme. Neiu jätkas:
«Ma pidin neid kõiki tundma, aga ise kõigile tundmatuks jääma, ja nii ma mõtlesin välja mängu maskiga. Mina olen see kuulus «mask», kes on pannud kihama kogu New Yorgi. Ja siis, kui ma olin juba eesmärgile jõudmas, olles maksnud selle eest oma au ja südametunnistusega, iseendaga, sain ma äkitselt teada, et Morlander on juba tapetud. Tal õnnestus pääseda mu kättemaksu eest. Ruttasin tema notari Krafti juurde, kes tundis mu kadunud ema, kuid Kraft oli õnnetult surma saanud, ja tema asemel oli kontoris . . . tema asemel oli kontoris . . . Imelik,» katkestas ta oma jutu, katsudes käega otsaesist, «mul on väga hea mälu, ma mäletan alati kõike, aga praegu ei suuda ma kuidagi meenutada, kes oli kontoris Krafti asemel . . . Ma ei mäleta isegi, millest ma temaga rääkisin. Kuid ma mäletan Morlanderi testamenti: selgus, et ta oli abielus, oli abielus Kresslingi sekretäri Elisabeth Wessoniga. Nad olid abiellunud otse enne tema ärasõitu, sel päeval, kui ta mu ema juures käis ... Ja kogu oma varanduse oli ta pärandanud sellele naisele, kuigi ta ütles mu emale enne ärasõitu, et on tema tuleviku kindlustanud. Oma leiutise, oma joonised pärandas ta võitluseks vene kommunistide vastu.»
«Miss Orton!» hüüatas Thingsmaster. «See, mis te ütlesite, on väga tähtis. Ega te midagi segi ei aja, ei eksi?»
«Ei, ma ei eksi. Lugesin seda oma silmaga. Kuid enne kontorist lahkumist andis üks noormees, keegi Drooke, mulle oma aadressi, et ma kella neljaks tema juurde tuleksin. Mulle paistis, nagu teaks ta mingit saladust, kuid kardaks kedagi või midagi. . . Drooke, Brooklyn street 8. Tulin Hudsoni äärde, et kella neljani aega parajaks teha, ja ei mäleta rohkem midagi...»
Tema põsed läksid kohutavalt kahvatuks, pea vajus norgu ja ta pomises:
«Mul on väga halb olla, see on imelik, et ma olen justkui unustama hakanud.»
Thingsmaster heitis talle uuriva pilgu ja tõi klaasi viskit veega. Kui neiu oli joonud ja pisut toibunud, küsis Thingsmaster:

«Kallis preili, öelge mulle, mida te nüüd tahaksite?»
«Morlanderile kätte maksta,» vastas neiu aeglaselt, «aga temale ei saa enam, ta on surnud — siis maksan kätte tema pojale, Arthur Morlanderile.»
Saabus vaikus. Thingsmaster segas süsi kaminas, kõndis paar korda toas edasi-tagasi, jäi siis seisma ja vaatas kahvatunud neiut.
«Kuulake mind, miss Orton. Te olete sattunud inimeste juurde, kelle elu eesmärk on võitlus mitte ainult Morlanderitega, vaid ka nendega, kes on Morlanderite seljataga ja panevad neid oma pilli järgi tantsima nagu hüpiknukke. Kuid, kallis preili, me ei võitle mitte sellepärast, et vihkaksime üksikisikuid, ja me ei taha isiklikku arveteõiendamist. Me võitleme sellepärast, et tuhanded meie vennad ja meie ise hukkume, nägemata tõelist elu. Me võitleme sellepärast, et vaeste lapsed kiratsevad päikese ja õhuta keldrikorterites, sellepärast, et meie noormehi saadetakse sõja ajal tapma samasuguseid õnnetuid, nagu nad ise on, rahuajal aga aetakse neid kaevandustesse ja vabrikutesse. Me ei võitle selleks, et kätte maksta. Me tahame, et maa peal valitseks õiglus ja et viimase kui ühe inimese elu oleks helge. Kas te saate minust aru?»
«Thingsmaster!» hüüatas tütarlaps püsti hüpates. «Ma tahaksin tunda seda, millest te räägite. Kuid praegu ma ei suuda, ei suuda! Mu silmade ees on mu vaene ema, kes tapeti nii alatult, nii salakavalalt. Ja ma ei leia enam rahu, kuni kestab see vihkamine, mis on haaranud mu nagu surmatõbi. Kui te ei lase mul kätte maksta — olgu, ükskõik, ma tegutsen üksinda, lähen tagasi New Yorki ja jätkan oma koletut komöödiat...»

Ta sööstis ukse juurde, unustanud, et tal on seljas Lawrie Laine'i tööriided. Mike võttis tal õlast kinni ja viis ta uuesti tugitooli istuma.
«Te jääte meie juurde, kuni paranete,» ütles ta ilma pikemata. «Willings, Ned!»
Mõlemad sõbrad olid otsekohe toas — nii kähku, et polnud vajadust küsida, kui kaugel nad olid olnud ja kas see, mida toas räägiti, ka nende kõrvu oli jõudnud. Mike Thingsmaster kavatses nad just teele saata, kui uks pärani paiskus ja tuppa tormas üleni pigimust Lawrie. Ta,,hüüdis lõõtsutades, jooksu pealt:
«Thingsmaster! Siin on nuga, mis talle selga löödi. Käisin apteekri juures, see ütles, et tera on koos hirmsa aafrika mürgiga. Teie, miss Orton, aga võiksite parem jätta sinna-

paika selle Drooke'i. Ta on jalga lasknud. Kuulsin, et ta olevat Krafti paljaks varastanud ja rahadega jalga lasknud!»
«Tasem, Lawrie,» peatas teda Thingsmaster. «Pane nuga lauale ja ära hirmuta vaest preilit. Palun kedagi teist, mehed, mu majapidajannaga nõu pidada ja miss Ortonile kleit hankida.»
«Kuule, Mike,» jätkas Lawrie oma uudiste lagedale-toomist, «sellel Hudsoni puuveolodjal on salakamber. Ja tema peremees . . . tema peremees . . . Pagana pihta, ma ei mäleta, mis selle peremehega lahti oli. .. Loodan, et mehed ei sattunud talle peale, kui nad käisid sinna riideid viimas?»
«Oh ei, Lawrie,» vastas Willings. «Pagar Otto sõitis sinna ja otsis, nii et silm sinine, aga ei leidnud lodjast jälgegi. Lodi oli kadunud, nagu oleksime teda unes näinud.»
«Oli kadunud!» kordas Lawrie ja üle tema selja jooksis endine seletamatu õuduse külmajudin.

Kuueteistkümnes peatükk LOEPSIUS NÄEB KÄTT

«Toby!» hüüdis doktor Loepsius, astudes oma tuppa pärast lugematut hulka väsitavaid visiite. «Kuhu ta on jäänud, see uimane kala, pingviin, gangreenipaise! Toby! Toby!»
Vaikiv, tursunud laugudega mulatt ilmus äkki kuskilt kõrvalt välja ja jäi doktori ette seisma, täieliku ükskõiksuse ilme näol.
«Toby. Hoiata põetajat ja jää mind ootama. Me läheme tema majesteedi Bougass Kolmekümne esimese juurde. Aga kui sa magad edasi, suu ammuli nagu lõpnud kalal, siis topin ma ta sul püssirohtu täis ja lasen su õhku koos kõigi su soolikatega!»
Doktor Loepsius oli terve päeva halvas tujus olnud. Tema majapidajanna, miss Smoll, oli teatanud, et on tellinud Saksamaalt endale kuuldeaparaadi ja hakkab nüüd, taevas olgu tänatud, kuulma nagu kõik ristiinimesed. Miss Smoll oli doktor Loepsiusele koguni vihjanud, et nüüd ei hakka ta enam peigmeestest puudust tundma.
Kui Neljakümne usukannataja kiriku kellatorni oleks pandud tuhandehobujõuline mootor, poleks doktori närvivapustus vist suurem olnud, kui kujutledes oma maja-pidajannat kõnelevana, kuulvana ja abiellununa ühekorraga. Ja seda just niisugusel ajal, kus doktor Loepsiuse avastus oli muutunud hiilgavast oletusest kummaliseks tõsiasjaks, kui oli vaja vaid faktid reastada ja näiteid juurde hankida. Ta istus kirjutuslaua taha ja avas sala-laeka. Selle põhjas lebas käsikiri. Loepsius pani prillid ette, võttis käsikirja välja ja avas lehekülje, mis oli korralikult tähistatud järjehoidjaga.
See oli väga imelik vihik. Väliselt ei erinenud ta millegi poolest tavalistest haiguslugudest, mida panevad kirja arstid, kel on laialdane praksis. Kuid tõbede nimetuste asemel — olgu kas või salapärasesse ladina keelde šifree-rituna —, igasuguste diabeetide, brutsellooside, meningiitide ja endokardiitide asemel olid seal märkmed, mis

meenutasid pigem poliitiku või sotsioloogi, aga mitte arsti päevikut. Võtnud väga vana äranäritud sulepea tavalise sulega (Loepsius ei sallinud silmaotsaski täitesulepäid, leides, et harilik sulg, mida küll iga minut kasta tuleb, on ometi etem kui täitesulepea, mida kastma ei pea), korjas ta selle pealt ära nähtamatu karvakese, tõmbas tindipoti lähemale, kastis sule sinna sisse ja pani Monmorancy nime alla oma imepeene doktorikäekirjaga paberile järgmised read: «Kaebab õuduse üle, mida temas on tekitanud Vene revolutsioon.»
Loepsiuse patsientide sümptoomid olid ülepea väga sarnased, nagu nähtus tema vihikust: piinav hirm oma varanduse pärast, mis on paigutatud kinnisvarasse; rõhutud meeleolu, mis kaasneb mõttega streigile tehases, hirm tuleviku ees; hirm, mida tuli läbi elada piiri ületamisel, pagedes vihaleaetud rahva eest; sünged meeleolud, mis kaasnevad mõttega majanduskriisile; meeleheide, mis on seotud aktsiate kursi lakkamatu langemisega börsil; igal öösel korduv õudne unenägu: sammude müdin trepil, üha lähemal, üha lähemal, uksele klopitakse, on kuulda rahvahulga hingamist — tohutu rahvamass, lihtrahvas murrab magamistoa uksest sisse . . .
«Hm-hm,» kordas Loepsius endamisi sügava hingelise rahuloluga, «näiteid on juba nii palju, et ma võin neid klassifitseerima hakata!»
Ta võttis joonlaua, keeras vihikus puhta lehekülje ja poolitas selle peene joonega. Vasakule, lehe ülaserva kirjutas ta:
Depressiivsed majanduslikel põhjustel.
Paremale, samuti lehe ülaserva, aga kirjutas: Depressiivsed oma rahva poolt oma maalt väljakihutamise tõttu. Olles kümmekond nime esimese liigi alla (vasakule) ja niisama palju teise liigi alla (paremale) kirja pannud, vajus Loepsius mõttesse. Tema lõua, ala- ja ülahuule kolm trepiastet hakkasid lainetena liikuma: doktor Loepsius naeratas, naeratas iseendale — pooleldi küsivalt, pooleldi irooniliselt.
«Kogu selles haigestumiste ahelas pole hämmastav isegi mitte see, et nende kõigiga kaasneb üks ja seesama füsioloogiline sündroom,» pomises ta endamisi. «Hämmastav

on see, et esimesse lahtrisse kuuluvad haiged klammerduvad pääsemislootuses teise lahtrisse kuuluvate haigete külge- teise lahtrisse kuuluvad haiged aga klammerduvad esimesse lahtrisse kuuluvate haigete külge lootuses dollaritele, mille abil nad tahavad võita tagasi oma endist kohta maailmas. Jah, see on tõepoolest hämmastav!»
Ohates sulges Loepsius oma vihiku, otsekui paneks ta käest paki kalliks peetavaid armastuskirju. Juba oligi vihik oma kohal salalaekas, laegas aga oli suletud ja lukustatud ainult doktorile endale teadaoleval viisil. Nüüd sirutas Loepsius ennast, hingas sügavalt sisse, tegi mõned kerged võimlemisharjutused ja siirdus reipal sammul läbi tagaukse asfalteeritud siseõue.
Seal, garaažiga sarnaneva betoonist hoone ukse ees ootas vaikiv põetaja, kel oli valge põll ees ja teine samasugune lumivalge põll käes. Loepsius astus kiiresti põetaja juurde, laskis põlle endale ümber panna, sidus ise randme- ja kuklapaelad kinni ning astus siis paokil uksest tähtsalt sisse, saatjateks vaikiv põetaja ja Toby.
Kuigi statsionaari hoone sarnanes väljastpoolt garaažiga, asendus see mulje sees otsekohe imestuse ja vaimustusega. Kõige kallimale klientuurile mõeldud ideaalne sanatoorium ei oleks võinud olla paremini sisustatud. Mõõdutundega valitud triiphoonetaimed ja kaunid kunstiesemed täiendasid sisustuse elegantsi ja mugavust. See kõik oli praegu doktor Loepsiuse üheainsa patsiendi päralt, kes oli jõudnud staadiumi, kus lamamine on istumisest või seismisest eelistatavam.
See statsionaari ainumas patsient lebas luksuslikus palatis lausa kuninglikul asemel ega olnud sigarisuitsu siniste pilvede tagant nähtav. Väikesel laual tema kõrval leidus kõik vajalik pöörase joogi tarvis, mille kokkuseadmine olevat asjatundjate arvates niisama kordumatu ja mitmepalgeline, nagu on kordumatu ja mitmepalgeline malepartii. Ehk teisiti öeldes —

kokteili tarvis. Hea lõunasöögi lõhnad, mida rootsi magnetoventilaator polnud veel jõudnud ära imeda, tõendasid, et kokteil on juba joodud ja patsient söönud.
«Saatke põetaja ja mulatt minema,» ütles kapriisne raugahääl, mida saatsid kuivad köhatused.
«Kuulen, teie majesteet,» vastas doktor ja saatis Toby ning põetaja peanoogutusega minema. Siis astus ta kuningliku aseme juurde ja istus haige kõrvale toolile. Läbi sinise suitsu nägi doktor nüüd vistrikulist vanameest, kel oli

kesine habemetutt lõua otsas ja paar juuksetutti meeli kohtadel. Paljalt kolbalt paistsid selgesti mõlgid ja lohud, mis halastamatult moonutasid seda väärtuslikku astjat kus tavatseb paikneda inimese aju. Pisikesed torkivad sj mad hallide puhmaskulmude all vaatasid läbitungivalt ja ärritatult:
«Mida teevad mu võsuke ja kallis kaasa? Tahavad mind juriidiliselt vastutusvõimetuks tunnistada ja kapitalil hambaid sisse lüüa?» kähistas vanamees, püüdes häält tasandada. Ja lisas kohe, vastust ootamata: «Kuidas q. lugu mu inkognitoga? Ega keegi ei kahtlusta?»
«Keegi ei kahtlusta midagi, mr. Rockefeller,» vasta Loepsius. «Kõigi arvates olete te arstide soovituse koha. selt jahtlaevaga merereisil, minu juures ravil aga viibib nagu on veendunud mu personal, ühe india hõimu pealii Bougass Kolmekümne esimene. Niisiis, lubage kontrollida teie lülisamba seisundit.»
Mis imeline vaatepilt oli see dr. Loepsiusele! Näis, et kui palju ta ka ei uuri keskmisele selgroolülile tekkinuc silmatorkamatut tursunud kühmu, millele ta oli andnut nimetuse vertebra media, — ikka ei saa tal vaatamises küllalt. Ja miks ka mitte, kinnitas ju see kummaline defor-meerumine, mis esines järjest sagedamini — ja ainult teataval kindlal inimeste kategoorial —, kogu tema elutööd, kõiki küpsetes eluaastates tehtud vaatlusi.
«Tingimata, tingimata tuleb võimlemissaali minna, teie majesteet. Treeninguta te riskite sellega . . . hm-hm ... et jääte liikudes mõnevõrra horisontaalsesse asendisse, mis pole euroopaliku riietuse puhul just mõnus.»
Vanamees tõi kuuldavale vilisevat häält — ta ei sallinud silmaotsaski võimlemissaali. Kuid doktor oli halastamatu. Lavale kutsuti ustav Toby.
«Sa aitad tema majesteedil võimlemispüksid jalga tõmmata,» käskis Loepsius karmilt, «ja viid temaga läbi tsükli vertikaalharjutusi. Ja vaata ette, kui sa lippad seejärel üle tänava kondiitriärisse ja hakkad seal juttu puhuma, müün ma su sõjaministeeriumile kahurilihaks! Võta mu põll, ma pean ära sõitma!»
Loepsius tegi põetajale vajalikud korraldused, väljus, istus ootavasse autosse ja käskis autojuhil sõita doktor Bentrovato juurde, kes oli eeskujuliku kliiniku ja röntgenikabineti omanik.
Ta ei teinud seda just päris heal meelel. Ta kartis, et tema avastus võidakse tal nina alt ära näpata. Läbi ham-

maste torisedes läks Loepsius trepist üles ja sattus kahe noore näitsiku, pliiatsi ja märkmikuga varustatud noore näitsiku küüsi.
«Nelikümmend,» lausus üks neist.
«Siia,» toetas teine, lükates lähemale ääreni raha täis laeka.
«Mu armsad,» vastas Loepsius leebelt, «mina võtan rohkem.»
Ta tõrjus näitsikud käeviipega teelt ja suundus otse võõrastetuppa oma kolleegi juurde. Bentrovatol oli parajasti vastuvõtt. Hea hulk inimesi ootas teda, lahutades mitmesugusel viisil meelt ootetuba-jes, kus patsientide käsutuses olid kõikvõimalikes keeltes raamatud, doomino, male, tikkimis- ja kudumistarbed daamidele, mänguasjad lastele, karastavad joogid.
Loepsius läks läbi kõrvalasuva saali röntgenikabinetti ja jäi seal seisma. Kabinetis oli üsna pime. Punane lamp valgustas tuhmilt ruumi. Sirmi taga ekraani ees seisis inimene, keda läbi

valgustati. Loepsius ei näinud tema sisemust, doktori silma alla jäid ainult väheldase, pikliku kujuga pea vari ja hooletult tooliseljale toetuv käsi, mis paistis sirmi tagant.
Loepsius istus ükskõikselt tugitooli, oodates läbivalgus-tuse lõppu. Ta vaatas hajameelselt siia-sinna, tundes ära-võitmatut haigutamishimu. Äkitselt tabas tema pilk täiesti juhuslikult ülalmainitud kätt.
«Mis... kus pagana kohas, kurat võtaks!» Kus oli doktor Loepsius ometi näinud seda kõhna, jõuetut, tursunud liigestega kätt?
Kuidas ta ka mälu ei pingutanud, vastust ei tulnud. Sõrmed lebasid töölisel j ai ikka niisama elutult, siis tõmbusid äkki kõverasse, nagu oleksid millestki kinni haaranud, libisesid toolilt maha ja kadusid.
Bentrovato laskis patsiendi kabineti külguksest välja.
«Tervist, tervist, Loepsius. Millega võin...?»
«Tervist, Bentrovato, kes see teie juures oli?»
«Te tahate vist kontrollida, kas ma oskan ametisaladust pidada?»
Loepsius heitis kolleegile tusase kõrvalpilgu.
«Tulin teie juurde, lugupeetud ametivend, palvega ^valgustada röntgenikabinetis läbi üks degeneratiivne subjekt. Mida varem, seda parem.»
«Hästi, esimesel vabal tunnil. Paneme kohe kirja: järgmise aasta 28. augustil kell pool viis peale lõunat.»

Bentrovato kirjutas selle oma märkmikku ja ulata, koopia muiates oma kolleegile.
Loepsiuse lai nägu ei väljendanud midagi peale tänu likkuse. Kuid trepil pigistas ta käed rusikasse, läks üleni punaseks ja kargas hirmuäratavat nägu tehes uksehoidia juurde:
«Kes see oli, kes siit nüüdsama mööda läks?»
Uksehoidja kehitas flegmaatiliselt õlgu.
«Eks neid olnud mitmeid . . . Puuviljakaupmees Baer professor Heatherton, tüürimees Kowalkowsky.»
Loepsius istus autosse, talletades kindlalt mällu need kolm kuuldud nime.

Seitsmeteistkümnes peatükk NÕUPIDAMINE VILLAS «EFEMERIID»

«Mrs. Thindyke,» ütles toatüdruk Jenny kõhetule prillidega ja kokkupigistatud huultega naisolendile, «mrs. Thindyke, mis te aina kelgite päevad ja ööd läbi nende siiami kaksikutega, justkui oleksite nad ise sünnitanud!»
Jenny jultumus sai hotell «Patriciana» köögis itsitava heakskiidu osaliseks.
«Neiu Jenny, olge oma sõnadega ettevaatlikum,» vastas mrs. Thindyke jäisel toonil. «Ma ei mõtlegi kelkida. Ma konstateerin fakti, et siiami kaksikud kujutavad endast minu nõostegruppi ja et ühelgi inimesel peale minu ei saa olla nõostegruppi. Nõbusid võib olla kui palju tahes, aga gruppi pole olnud kellelgi ega kunagi.»
«Ja mis teil sellest kasu on?»
«Neiu Jenny, ma ei räägi kasust. Ma kons-ta-tee-rin fakti. Ega mina pole süüdi, kui inimesed oma ligimest kadestavad.»
«Mitte põrmugi ei kadesta!» lõi Jenny lõkendama. «Ma vilistan teie grupi peale, sest mina olen kuradit ennast näinud!»
Hotell «Patriciana» köögis tekkis hauavaikus. Jennyt tunti kui kõige ausameelsemat tütarlast terves New Yorgis. Kuid kuradi nägemine — see oli siiski liig.
«Uskuge või ärge uskuge, aga mina nägin kuradit ennast,» kordas Jenny, endal nutt varuks, «ma koristasin vannituba ja ta sadas mulle otse laest pähe, taganes siis ja kadus seina sisse.»
Mrs. Thindyke heitis köögis viibivale seltskonnale võidurõõmsa pilgu: oli päevselge, et Jenny valetab.

Vaene tüdruk läks näost tulipunaseks. Talle valgusid pisarad silma.
«Vajugu ma maa alla, kui ma valetan! Kurat oli must ja ihualasti, ilma sabata, musta nina ja valgete hammastega.»
«Oh Jenny,» ohkas käskjalg, elatanud mees, kes unistas
89

seaduslikust abielust. «Ja mina pidin äärepealt sulle.,
Kuid nüüd sadas välgukiirusel laest alla, otse rnrs Thindyke'i õlale ihualasti must sabata kurat, hüppas õh^ nagu kass ja kadus kaminasse. Mrs. Thindyke tõi kuulda, vale kileda karjatuse ja langes minestusse. Ettevaatamata Torn aga kihutas oma saamatust kirudes mööda torn edasi naabermaja katusele, tuli sealt alla Broadway streg. tile ja oligi telegraafihoone ees.
Möödujad lõid kiirustava korstnapühkija ees, kes endale küünarnukkidega teed puhastas või õigemini mustas kahte lehte. Lõpuks oli ta üleval peatelegrafisti putka juures ja tõmbas viivu hinge.
Melanhoolne Tony White, blond kähar laubal ja must siidlehv lipsu asemel ees, vaatas luugist välja, tundis Torni ära, võttis puhta plangi ette ja märkis selle nurka kohe kaks tähte «mm».
«Noh,» ergutas ta Tomi.
«Telefon läks rikki, Tony, meil on aga hädasti Mike'i vaja,» seletas Torn raskelt hingates.
«Lase esmajärjekorras. » .
«Nonoh, dikteeri siis.» Ja Tony pani korstnapühkija etteütlemisel kirja järgmised sõnad:
«Middletown, Mike'ile.
Publik koguneb täna kell üheksa õhtul Kresslingi villasse «Efemeriid» tähtsale nõupidamisele. Kohal on kõik.»
Torn dikteeris selle sosinal ja kadus kui välk. Tony White päris järele, millal tehakse korda öise tormi ajal katkenud telefoniühendus Middletowniga, ja kui kuulis, et tunni aja pärast, istus ise telegraafiaparaadi taha. «Mm,» andis ta kõigepealt edasi. Tähed ruttasid mööda traati, ja otsekohe hüppasid telegrafistid tööd pooleli jättes püsti ja võtsid telegrammi kärmesti käsile. Kui tekst oli läbi, keeras Tony plangi rulli ja põletas ära, siis aga ilmus nähtavale putka teisest küljest, kus teda ootas ilmatu pikk järjekord tulivihaseid njuujorklasi.
Veerand tundi hiljem astus Middletowni usin telegrafist, kes ka telegramme laiali kandis, miskipärast puidu-töötlemisvabrikusse sisse. Näinud, et töölised on üksinda ja ühtegi ülemust kohal pole, pistis ta Thingsmasterile valge paberilehekese pihku, võttis suitsule tuld ja ruttas minema. Mike luges paberilehe läbi ja põletas ära. Siis andis ta tööpingi juurest lahkumata kautšuktoru kaudu mõned korraldused ja töötas kõigest väest kiirustades ning lauluviisi vilistades edasi.
90
Saabus soe maiõhtu. Öine äike oli Middletowni värskendanud ja isegi pisut rohelust välja meelitanud. Mööda
peamagistraali kihutasid ühtevalu mägedesse valvemeeskonna mootorrattad — Jack Kressling ootas külalisi. Nuga kui hämardus, lõi kõrgel mägedes sätendama muinasjutuline valgusemeri, mis meenutas hiiglaslike jaanimardikate parve või siis kahurikuulisuurust peotäit briljante, geal säras kuulus villa «Efemeriid», mis oli ehitatud Morlanderi eriprojekti järgi, üleni raudpitsist, peenimatest puunikerdustest ja kristallist, milles väreles elektrivalgus.
Jack Kressling oli loonud endale «valguse kuningriigi», nagu kirjutasid aupaklikud ajalehed, mida tema raha eest välja anti. Ta oli leidnud mooduse, kuidas inimesteta toime tulla. Tema hiilgavas villas toimetasid ja talitasid, ulatasid kõike kätte ja võtsid kõike vastu lugematud elektrimootorid, valgusest säravaid tube aga elustasid ainult Kresslingi kõige armsamad sõbrad — väike ahv Frou-Frou, inglise mära Esmeralda, kaks noort krokodilli, kes olid

Egiptusest kaasa toodud ja asusid kuldbasseinis, ning endine sekretär Elisabeth Wesson, praegu Morlanderi kaunis ja lohutamatu lesk. Sellest seltskonnast piisas Kresslingile täielikult. Tema arvates olid inimesed liialt räpased ja ta ei leidnud kahejalgses inimloomas midagi kentsakat. Jack Kressling põlgas inimkonda.
Niipea kui «Efemeriidi» elektrikell tõi kuuldavale Beethoveni üheksanda sümfoonia vägevad avataktid, tõusis Kressling tugitoolist ja vajutas nupule. Peab tähendama, et kellaaega kuulutasid tal üldiselt Beethoveni üheksa sümfoonia helid, kümnendat, üheteistkümnendat ja kaheteistkümnendat tundi aga tähistasid külastajate suureks imestuseks kassi näugumine, käo kukkumine ja öökulli huikamine. Kui peremehelt selgitust paluti, vastas ta vähimagi naeratusevarjuta: muusika ei pea segama armastuse tundi, surma tundi ega tarkuse tundi.
«Kell on üheksa,» ütles Kressling iseendale, «aeg on käes.» Ta istus tugitooli ja tõmbas jalad kõverasse. Otsekohe kerkis tugitool koos temaga läbi kristall-lagede ja sõrestike ülakorrusele, kus paiknes uhke saal, mille keskel asus kaunilt ehitud laud. Kressling sammus laisalt üle vaipade, vajutades siin-seal nuppudele, misjärel sjpilis levisid õrnad aroomid, laest pudenes lilli, mööda liuglesid lahutatud vedelikuga täidetud kristallanumad. Ülalt ja alt saabusid liikuvatel plaatinast riiulitel lauale tadrikud.
Lisaks kõigile ülalmainitud imedele ootab lugeja arvatavasti

veel ka miljardäri laual leiduvate kõikvõimalike hõrgutiste ja jookide üksikasjalikku kirjeldust. Kuid põhjustel, millest lugeja saab teada allpool, olen sunnitud selle pärastiseks jätma.
Vaevalt oli Kressling jõudnud viimasele nupule vajutada, kui aknapeegel näitas talle mööda sissesõidualleed lähenevaid autosid. Ta nihutas kiiresti seinal asuvaid klahve ja õhulift tõi üksteise järel saali tema kõrgest soost külalised.
Need olid kindral Gibgeld, vikont Monmorancy, lord Hardstone, vürst Obolonkin, eksregent don Carlos de los Patrias, ekspresidendid No Hom, Te Veh Kat ja Van Gi Kong ning veel paar-kolm presidendiametile pretendeerijat.
Seal oli itaallasi, austerlasi, rumeenlasi, poolakaid, kes olid oma kodumaalt minema kihutatud. Nendega koos olid saabunud kommersandid. Kuulus sakslane Stinnes, tema sõber Krupp, pankur Westinghaus, inglise ärimees Rot-schild ja noor Junius Rockefeller. Külaliste hulka kuulus ka esmakordselt Kresslingi pool viibiv väga sünge ja mornilt teistest eemale hoiduv insener Morlanderi poeg Arthur, kelle käisel oli leinalint, märkimaks isa hukkumist. Nagu alati, puudus ainult sinjoor Cice.
«Võtke istet, härrased,» ütles Kressling oma tavalise, mitte eriti lahke häälega. «Ma palun vabandada mu krokodille, kes ei jõudnud teid ära oodata ja on juba söönud.»
Kuuldes sõna «söönud», ei suutnud need, kes juba vareni olid külalistena Kresslingi pool viibinud, varjata pisut vildakat grimassi. Plaatinast riiulid läksid taas liikvele. Puhtast kullast liuad libisesid sujuvalt lauale. Ühel neist asetsesid Wisconsini osariigist pärit odraleiva röstitud viilud, teisel õhukesed sibularattad ja kolmandal oivalise tšikaago juustu liistakud. Muuseumiportselanist tassides saabus lauale see valge mass, mida venelased nimetavad hapupiimaks, kaukaaslased matsoniks jateadlased-dieteeti-kud laktobatsilliiniks. Kristallpokaalidesse nirises vesiniku ja hapniku jahutatud segu, mida nimetatakse veeks.
«Söögem õhtust, härrased,» lausus Jack Kressling viisakalt ja hammustas eeskuju näidates esimesena sibulaga odraleiba. «Meie, maailma suurimate kapitalide valdajad, tunneme pööbli ja inimkonna mustatöölistest osa vulgaarset unistust oma kõhu täistoppimisest. Juba see üksi näitab nende võimetust universumit valitseda. Tulgu nad võimule — ja aasta pärast ei tunne te neid enam ära, nii

ümmargused on nende kõhud ja nii rasva uppunud nende silmad; veel aasta hiljem aga ei suuda enam ükski arst neid ravida rasvumisest ja podagrast. . . Oskus elada, riietuda, raha

kulutada, pikka iga säilitada, oskus asjade mõõtu tunda ja mõista — see on nende privileeg, kelle päralt on kõik võimalused liialdusteks! Pärast kella kuut, härrased, ei söö ma enam üldse midagi, joon ainult «Vichy'd», kuid et teile seltsi pakkuda. . .»
Vürst Obolonkin, kes loiult oma vuntse hapupiimasse kastis ja sellele ühekorraga kahvli otsa torgatud nelja juustuviilu peale hammustas, püüdis vestlust toetada:
«Prantslased ütlevad: kui tahad kokkuhoidlikku naist, ära abiellu vaesega. Temale on asi uudiseks ja ta kukub raha pillama nagu pöörane. Aga rikkal on immuunsus, tema korjab kopikat.»
Ülejäänud külalised ei hakanud teemat arendama, arvatavasti teravnenud mõõdutunde tõttu, ja tegid õhtusöögile lühikese lõpu. Siirdunud Kresslingi töökabinetti, võttis seltskond istet ümmarguse eebenipuust laua ümber.
«Mu sõbrad,» alustas Kressling mõnevõrra leebunud häälel, «te olete teadlikud ülevatest eesmärkidest, mis innustavad meie liitu. Maailma ähvardab kommunismi-oht. See oht on nü materiaalne kui ka vaimne. Esmajoones on vajalik hävitada see materiaalselt. Kommunistid tavatsevad viidata massile ja rahvale — ja see on nende nõrk koht. Meie oleme realistid. Kogemustest lähtudes me näeme, et ajalugu teevad valitsused, inimesed, kes on saavutanud võimu massi üle. Nemad kuulutavad sõdu. Nemad sõlmivad liite. Nemad annavad välja laene. Nemad teevad seadusi. Nende käsutuses on sõjavägi ja politsei. Pange igal pool võimule need, kes mõistavad kapitalismi ülevat vaimu ja vihkavad kommunismi inertset segaputru, ja te teete pisikukandjatele — kommunistidele — kas keeldude, areteerimiste, vanglate või võllaste abiga silmapilk lõpu. Seal aga, kus kommunistid on ise võimu haaranud — ma mõtlen Venemaad —, seal saagu teist salajane võim võimu üle, seal hävitage valitsejaid, saates neile kallale mõrtsukaid ja diversante, kangelaslikke võitlejaid kapitali püha vabaduse eest maa peal! Eri: teisiti öeldes — kuulutame kommunismi väljaspool seadust olevaks. Terror! Terror! Just nimelt seda pean mina õigeks Ameerika poliitikaks, härrased!»
«See kõik on väga hea, kuigi hirmus tülikas,» pomises

vikont Monmorancy laisalt. «Kuidas seda praktiliselt teostada?»
«Ärgem katkestagem peremeest,» sõnas lord Hardstone resoluutselt ja tõstis koguni korraks käe.
«Meie jõududel või täpsemalt kaadril on erisugused funktsioonid, kuigi eesmärk on üks,» jätkas Kressling, olles kergelt lord Hardstone'i poole pead noogutanud, «osa neist, nagu näiteks teie lugupeetud isa,» pöördus ta Rockefeller noorema poole, «annavad raha, palju raha, sest me vajame miljardeid. Miljoneid ja miljardeid annavad Stin-nes, Krupp ja Rotschild, annan ka mina, kes ma seisan meie liidu eesotsas. Teised, nagu näiteks oma riikide tulevased väärikad valitsejad, kes on siia kogunenud, annavad meie käsutusse oma kogemused, oma ameti ja oma tulevase poliitika, kui me oleme taastanud nende võimu nende kodumaal. Ja lõpuks kolmandad — need teenivad meid ihu ja hingega, oma kutsumust mööda, nagu näiteks mag-netisööride ja inimhinge valitsejate, krahvide Cagliostrote kuulsa suguvõsa viimane esindaja sinjoor Gregorio Cice ...»
Siinkohal katkestasid Kresslingi kõnet kohalviibijate tormilised kiiduavaldused.
«Sinjoor Gregorio Cice,» kordas Kressling rõhutatult. «Te teate, kuidas tema andekad esivanemad on teeninud Bourbone ja teisi dünastiaid, pidurdades pööbli revolutsioonilisi ponnistusi. Magnetisöör või hüpnotisöör on seadusliku kuninga või presidendi kõrval võimu vägev tugisammas; niisama vägev kui kirik...»
Kõnelejat katkestati jälle, seekord vürst Obolonkini poolt:
«Võin seda kinnitada! Kuni Griška Rasputin, see kõige ehtsam hüpnotisöör ja magnetisöör, oli elus, püsis Venemaal ka isevalitsus. Nagu Griška ära tapeti, läks revolutsioon lahti. Fakt mis fakt!»

«Leidub veel üks liik meie üritusele vajalikke entusiaste. Need on noored, need on isikliku kättemaksu ihkajad. Minu geniaalne insener ja abimees, Ameerika suurim insenerist leidur Jeremiah Morlander tapeti Venemaal reeturlikult, nurga tagant, bolševike poolt. See kaotus oli mulle väga ränk. Aga mu kalli kadunud sõbra poeg, noor insener Arthur Morlander, tahab riskida oma eluga, et isa eest kätte maksta. Saage tuttavaks, härrased.»
Kohalviibijad ja Arthur Morlander vahetasid käepigistusi. Jack Kressling jätkas kõnet:

«Nüüd tuleb kõne alla konkreetne üritus. Nagu te teate, armastab niinimetatud «töörahvas» (nagu meie ei teekski tööd, härrased!) väga Venemaale delegatsioone ja kingitusi saata. Meil ongi venelastele varuks üks niisugune töörahva kingitus. See antakse üle tänavu sügisel, nende revolutsiooni pidupäeval Peterburis, kuhu tulevad üheaegselt kokku kõik kommunistide ninamehed. Kingituse annab üle Ameerika kommunist, insener Vassilov — täpsemalt mr. Arthur Morlander Vassilovi nime all. Siinsed venelased, kallis vürst Obolonkin, ei allu kahjuks enam teie mõjule. Osa noori huvitub Nõukogude Venemaalt tulevast propagandast. Vassilov, nagu te näete, on isegi kommunistide partei liige, ja räägitakse, et väga veendunud. Ta valmistub Venemaale sõitma ja sügisel tehakse talle ülesandeks «kingituse» kohaletoimetamine — see on aga üks Morlanderi suurepäraseid leiutisi. Meie suureks rõõmuks olete teie, Arthur, väga selle Vassilovi sarnane — kasv peaaegu üks, samuti juuste värv ja näo üldplaan; ülejäänu on saavutatav grimmiga. Üksikasjaliku instruktsiooni saate vajalikul hetkel. Teil, vürst Feofan, aga tuleb komplekteerida venelastest väikesearvuline, kuid võimekas rühm võimu haaramiseks sel hetkel, kui kingitus hävitab nõukogude komissarid. Loodan, härrased, et meie võitluse praegusel etapil on teile kõik selge.»
«Vaimustav! Väga hea! Soovime teile edu, mr. Morlander! Lubage suruda teie kätt!» kõlas igast kandist.
Kohalviibijate meeleolu saavutas haripunkti, kui peremees tegi enne nõupidamise lõppu ettepaneku soostuda pruukima Ameerika veevärgist pärit patriootilise vedeliku asemel välismaist marki šampanjat. Oma tavasid ignoreerides jõi ka Kressling ise ja lõi külalistega klaasi kokku, enne lahkumist aga näitas neile koguni kaht krokodilli, kes rahumeeli basseini põhjas tukkusid.
Nõupidamine oli lõppenud, šampanja joodud, Kresslingi kristallkell oli toonud kuuldavale öökullihuike. Külalised lahkusid üksteise järel sooja maiöö pimedusse. Ainult Kressling üksi, keda vaevas alatine unepuudus, pidi veel pikki tunde «Efemeriidi» sädelevates saalides kõndima.
Mike Thingsmasteri hurtsiku pimedas sahvris aga näitas ekraan sellal kõike, mis «Efemeriidis» oli toimunud, ja fonograaf lisas sõnad. Mehed vaatasid ja kuulasid, käed rusikas, ning nende hulgas seisis Vivian Orton, seljas töölisneiu lihtne kleit.

Kaheksateistkümnes peatükk VASSILOV JA TEMA NAINE

Iga aus kommunist seab esikohale oma kohuse ja teisele kohale naise. Iga naine himustab seada esikohale iseennast ja teisele kohale kõike muud.
Seltsimees Vassilovil, New Yorgi kommunistliku partei liikmel, oli tekkinud just nimelt niisugune perekondlik konjunktuur. Öiselt parteikoosolekult koju jõudnud, äratas ta naise üles ja ütles:
«Katja Ivanovna, me sõidame Venemaale.»
«Väga armas,» vastas naine päriselt ärkamata, ««Amelia» väljub ülehomme. Sõidame koos mrs. Deboshire'iga.»
«Meie sõidame «Torpeedoga»,» ütles seltsimees Vassi-lov. «Nii on öeldud instruktsioonis, mille ma sain.»

«Kas te tõesti mõtlete, et saades mingisuguseid inkrus-tatsioone, ei tarvitse te enam üldse arvestada oma naise tundeid?»
«Jutt on instruktsioonist, mu kallis,» kordas Vassilov kannatlikult. Ta oli elus ainult kord rumaluse teinud — kui abiellus — ja kandis nüüd kõiki selle tagajärgi.
«Inkrustatsioonist,» kordas naine.
«Instruktsioonist!»
«Inkrustatsioonist!»
«Instruktsioonist!»
«Ha! Te olete hullem kui äratuskell ega lase mul magada ja seepärast ütlen ma teile: mina sõidan «Ame-liaga» ja jutul lõpp!»
«Kuidas soovid,» vastas Vassilov väsinult, ohkas kibedalt ja hakkas lahti riietuma.
Järgmisel hommikul tõusis Katja Ivanovna enne kukke ja koitu, heitis magavale mehele iroonilise pilgu ja ruttas välja, oma kõige uhkem kübar peas. Värava juures seisis virgats ja silitas habet. Habe oli auväärne.
«Virgats, kas te teate, kus asuvad laevad, kust saab teateid ja mille peale peab istuma, et Venemaale sõita?» küsis Katja Ivanovna.
«Tühiasi, proua,» vastas virgats ja köhis kõminal.

«Minge aga koju ja istuge, mille peale tahate. Küll mina muretsen teile pileti ja toon koju kätte, kui teie lahkus [lubab. Pidage ainult meeles: virgats number seitse.»
«Kas te tõesti saate seda teha? Teate, asi on selles, et ma läksin oma mehega tülli. Ma tahan sõita «Ameliaga» mrs. Deboshire'i seltsis. Kas te saate võtta mulle pileti «Ameliale»?»
«Ei ole midagi lihtsamat, proua.»
«Võtke siis. Siin on raha. Siin on dokumendid. Ja kas teate? Ärge toogegi mulle piletit koju, vaid viige otse mrs. Deboshirel poole, Roven Quair 10.»
«Homme hommikul saate kõik kõige paremas korras kätte, proua.»
Katja Ivanovna oli nüüd täielikult vaimustatud oma plaanist, ta võttis märkmiku, pliiatsi ja ümbriku ning keeras virgatsi energiliselt seljaga enda poole.
«Number seitse, ma toetun teile silmapilguks. . . Nõnda. Ma tahan mehele kirja kirjutada.»
Virgatsi seljal vedas ta paberile kõverate tähtedega:
«Vassilov! Sa vajad õpetust ja seepärast kuula nüüd minu inkrustatsioone: ma sõidan «Amelial» koos mrs. Deboshire'iga. Koju ma enam tagasi ei tule. Paki kohvrisse kõik mu asjad, lilla kleit ja laulude noodid. Loodan, et ka sina sõidad «Ameliaga», vastasel juhul kohtume Kroonlinna sadamas. Sinu naine
Katja Ivanovna.»
«Palun,» ütles ta, «viige see kiri üles, aadress on peal. Visake kiri talle voodisse ja tulge jooksuga tulema. Kui ta midagi peaks küsima — hauavaikus. Kas saite aru?»
«Miks siis mitte, proua,» muigas virgats. Ta vaatas, kuidas lõbus proua vihmavarju lahti lõi ja Roven Quairi poole ruttas, ning laskis siis silmadel üle kirja käia. Vaadanud aadressi, vangutas ta pead ja läks kirjaga trepist üles. Kui tal lõpuks õnnestus Vassilov üles äratada, pistis ta mehele kirja pihku ja jooksis küsimustele vastamata trepist alla.
Seni oli Jones, selle piirkonna ammune virgats, tegutsenud täpselt nii, nagu kästud. Kuid tänavale naastes ilmutas ta ootamatut iseseisvust — läks veeäravooluavani, heitis pilgu ümberringi ja kadus auku kärmelt nagu rott. Pimedat ja märga käiku mööda jõudis ta esiteks kivi-trepini ja siis allmaaraudtee jaama. Jones valis sobiva

hetke ja hüppas kitsasse pilusse vaguni plekkvooderdises: nüüd oli ta kupees tualetiruumi ja küttekolde vahel ning võis piletita sõita.

Vana aus Jones pidi mitu korda ümber istuma, siis lipsas ta jälle maa-alusesse käiku, sai üleni märjaks ja poriseks, sasis ära oma habeme, kuid saabus lõpuks siiski ühte tuli-palavasse kohta otse «Patriciana» köögi all, kus istus silindri sees Van Hope, kautšuktorud kõrvades.
«Mend-mess,» ütles lõõtsutav virgats.
«Mess-mend,» vastas Van Hope. «Oled see sina, Jones? Mis uudist?»
«Vassilovi naine käskis mul osta pileti «Ameliale». Ta tahab reisida omaette. Homme hommikul pean talle pileti ja dokumendid sõbranna juurde viima.»
«Hüva, Jones, tee oma tööd. Ma annan kõik Mike'ile edasi. Ja vaata, Jones, et Vassiloviga midagi ei juhtuks. Pane oma poisid igale nurgale valvama, hoidke teda nagu silmatera, kuni ta laevale on jõudnud. Anna paberid siia.»
Virgats Jones niisutas pliiatsit süljega ja pani üksikasjaliselt kirja kõik, mis temaga hommiku jooksul oli juhtunud, lisas mälu järgi Katja Ivanovna kirja sisu, ladus selle kõik Van Hope'i kõrvale hunnikusse ja tormas silindrist välja, läbi seina otse «Patriciana» nurga taha, kus asusid laeva-, raudtee- ja lennukikassad.
Seltsimees Vassilov luges sellal üsna pahaselt oma naise kirja. Ta teadis, et kergem on leida ringi kvadratuuri kui saada klappima omaenda ja oma kaasa kavatsusi, niisiis lõi ta käega ja asus pakkima. Vassilov oli sihvakas ja kärmete liigutustega mees, kelle raseeritud nägu oli jõudnud märgatavalt amerikaniseeruda paljude Ameerikas veedetud aastate kestel. Ta ei olnud mitte ainult parteitegelane, vaid ka silmapaistev insener, ja sõitis nüüd kodumaale, taskus mandaat ja südames tõsine soov töötada Venemaa vabrikutes ja tehastes. Toppinud kuidagiviisi kohvrisse Katja Ivanovna arvukad hilbud, lilla kleidi ja noodid, pistis ta oma paberid taskutesse, torkas sinnasamasse äsjasaadud läkituse, pani kaabu pähe ja läks ostma endale teise klassi piletit aurikule «Torpeedo», mis pidi asuma teele Euroopasse kolme päeva pärast.

Üheksateistkümnes peatükk MEELDIV TUTVUS

Tühi trepikoda, kus vestlesid Jones ja Katja Ivanovna, paistis tühi ainult esimesel pilgul. Vaevalt olid nad jõudnud teine teisele poole minna, kui riidevarna tagant tuli nähtavale väikest kasvu tõmmu mees, seljas imelik läikivate nööpidega kuub. Ta astus automaattelefoni kabiini, pomises torusse arusaamatu numbri, ja kui oli ühenduse saanud, teatas sosinal, et «Netty peab ostma endale uue kübara». See oli kõik, mis ta ütles, rohkem ei lausutud mitte kõige vähematki. Pole teada, millises seoses oli see edasiste sündmustega, kuid igatahes tundis Katja Ivanovna veel enne, kui ta oli jõudnud mrs. Deboshire'i majani, äkilist soovi puhata.
Ta vaatas ringi ja nägi, et sealsamas ligidal, väikesel tühjal muruplatsil, seisab üksildane pink. Pingile istunud, naksutas Katja oma hapraid sõrmi ja haigutas mitu korda seletamatu roidumusega. Päikest taevas- ei olnud, silmad polnud tal iial valutanud, nüüd aga näis talle äkki, nagu hüpleks tema ees mingi punakas päikeselaik.
«Kummaline,» ütles iseteadlik daam endamisi. «See on väga kummaline. Ma tahan magada, kuigi mul pole vähimatki kavatsust magada. See ei meeldi mulle.»
Üle muruplatsi läks parajasti keskmist kasvu hästi-rõivastatud mees, kel oli mõtlik, võiks isegi öelda nukker ilme näol. Tema pisut tursunud sõrmeliigestega käed olid elutult rippu, silmad olid tal aukus, kurvameelsed ja painavad nagu paadunud joodikul, kes on ajutiselt sunnitud kaine olema. Nina all kasvasid hõredad kassivurrud.
Mees laskus pingile Katja Ivanovna kõrval, ohkas sügavasti ja kattis tõmmu näo kätega. Katja Ivanovna süda hakkas imelikult kloppima. Võõras härra ohkas veel kord ja sosistas: «Ma ei ela seda üle. Ma ei jaksa enam elada. Laske mul surra!»
«Kõigil on omad mured,» ütles mrs. Vassilova leebelt, nihkudes võõrale lähemale, «täna üks ja homme teine,

mu härra. Vahel juhtub ka, et kaks muret tulevad korraga. Peab iseloomu karastama.»
«Ma ei jaksa enam,» lausus võõras kuhtunud häälel.
«Võtke jõud kokku ja te jaksate.»
«Ulatage mulle oma käsi, preili, oma õrn naisekäsi. Valage minusse palsamit.»
Katja Ivanovna tõmbas fildekosskinda käest ja ulatas võõrale oma energilise käe. Otsekohe tundis ta justkui elektrilööki, mis tekitas peapöörituse, tõsi küll, väga meeldiva. Olles harjunud ennast analüüsima, mõtles ta hämmastunult:
«Ma vist armun. See on kummaline. Ma armun, kuigi mul pole vähimatki kavatsust armuda.»
Sellal valas võõras härra ulatatud käe vahendusel endasse vaatide viisi palsamit. Ta surus kätt vastu nina, huuli ja põski, silitas, tõstis silmade ette, pistis põue, torkis karedate vurrudega.
«Naine!» hüüatas ta äkki hardalt. «Ole ingel! Ole lohutus! Ohverda mulle tund, kaks tundi, peleta enesetapu-deemon minust eemale!»
Pole teada, kuidas see juhtus, ent Katja Ivanovna polnud enam suuteline vähimatki vastupanu osutama. Ta mõtles, et võib väga hästi mrs. Deboshire'i juurde jõuda ka kell neli päeval, tõusis püsti, toetus pakutud käsivarrele ja hiivas teise käega oma vihmavarju kannatava härrasmehe pea kohale.
«Südamevalu hetkel on kõige tähtsam, mu kallis härra, ornamenteeruda seltskonnale,» õpetas ta leebel, kuid kindlal häälel. «Kui te ornamenteerute seltskonnale, mu härra, siis te näete, et peale teie on olemas teised inimesed, suur hulk teisi inimesi, kel on omad mured ja rõõmud. See rahustab ja laiendab horiskoopi.»
«Teil on õigus,» pomises võõras masendatult, «lähme otse sinna, kus on seltskonda. Lähme laevale ja sõidame BornevihVi metsa.»
Mrs. Vassilova polnud kunagi käinud Borneville'i metsas ega teadnud, kas seal on seltskonda. Ometi oli ta väga meelitatud, et tema sõnad õnnetule mehele nii tõhusat mõju olid avaldanud.
Nad läksid laevale ja sõitsid leplikul meelel kaks peatust edasi, jättes New Yorgi selja taha ning liikudes Swetoni suunas. Teekonna vältel vestles Katja Ivanovna üldhariduslikel teemadel, arutades, missugused loomad elavad vees ja missugused maismaal, kas kaladel on tiibu

ja lindudel uimi, kes leiutas keskküttе ja miks keskküttega majad ei liigu, aurikud aga liiguvad. Paar-kolm korda pidi ta võõrast härrast kinni haarama, et takistada teda üle parda hüppamast ja oma elu enesetapuga lõpetamast.
Lõpuks, kolmandas peatuses, läksid nad laevalt maha. Paik oli üsna inimtühi. Siit algasid Rockefelleri maagi-kaevandused, mille ümbruses oli vaid nigelat võsa, kaljusid ja väike metsatukk, sünge ja ebameeldiv, sest seal kasvas ainult haabu ja kadakaid.
Mrs. Vassilova võpatas.
«Kuhu te mind viite?» küsis ta ärevalt, kui võõras härra hakkas teda vedama otsejoones selle metsatuka poole, mis kandis BornevihVi metsa uhket nime. «Mida te minust tahate, kallis härra? Siin pole seltskonda, siin pole isegi mitte inimesi!»
Kuid Katja Ivanovna meeldiv teekaaslane oli otsekui ära vahetatud. Tema tuhmid silmad läikisid elavalt, kõhn keha oli pingul, lihased nagu terasest. Ta vaatas Katjat üksisilmi ja tiris teda aina metsa poole, vastamata ühelegi küsimusele. Mrs. Vassilova tundis ebaharilikku rammestust. Käed ja jalad olid otsekui tina täis, suu oli kibe, peas hõljus arusaamatu udu. Ta ei mäletanud enam midagi peale vajaduse metsa jõuda, lohistas end vaevaliselt esimese haava alla ja vajus mättale kägarasse.
«Mul on halb,» sosistas ta hiljukesi. «Ma ei taha, aga mind ajab oksele.»
Võõras võttis taskust karbi, mille sees olid ümmargused helesinakad kuulikesed, ja ulatas selle Katja Ivanovnale. Peaaegu masinlikult võttis Katja ühe kuulikese ja pistis suhu.

Otsekohe pani kohutav kramp ta keha pealaest jalatallani vappuma ja õnnetu naine kukkus jääraku servast, pea ees, alla. Mees hüppas talle järele, veendus, et ta on surnud, tassis hagu ja haavaoksi kokku ning peitis oma ohvri laiba nende alla.
Siis heitis ta pilgu ümberringi, astus puu taha ja kadus. Kõik oli endiselt inimtühi. Haavalehed sahisesid. Hudsonil seisis liikumatult üksildane puuveolodi.

Kahekümnes peatükk «AMELIA» TEELEASUMINE

Jack Kressling ei lubanud endale kunagi valjusti pahameelt avaldada, iseäranis siis mitte, kui oli tegemist sin-joor Gregorio Cicega. Selles mõttes õppis ta enesevalitsemist oma krokodillidelt. Nüüdki istus ta pisut kõhedust tundes tõmmu, väikest kasvu ja ebamäärase väljanägemisega mehe ees, kelle kõhn ja jõuetu, veidi tursunud sõrme-liigestega käsi töölisel j ai rippus, ja mitte ei pahandanud, vaid rääkis kuiva, elutult kalgi häälega, kaasvestlejast mööda vaadates:
«Niisiis, Jeremiah Morlanderiga läks teil asi nurja. Sinjoor Gregorio Cice esimene nurjang. Ja seda kahetsusväärsem, et too tehnik Sorrow osutus armetuks kretiiniks. Ma ei mõista, milleks, mis mõttega Morlander teda enda juures pidas ja üles kiitis.»
«Kõiges muus on edu täielik,» vastas sinjoor natuke ülahuult kergitades, mis tema kassivurrud turri ajas.
«Ma tean, ma tean, ja ometi... »
Jack Kressling ohkas raskelt. Ta oli kulutanud terve hommiku Sorrow' leidurivõimete väljaselgitamisele. Tehnik tõi kaasa mapitäie kirjaoskamatuid jooniseid, jahvatas lõõtsutades kokku õndsat jama perpetuum mobilest, mille ta olevat konstrueerinud saapapaarist ja vanast vihmaveetorust, arendas mingeid teooriaid läätse kasvatamisest asfaldil, ja kui Jack Kressling, olles lõplikult veendunud tema täielikus kõlbmatuses, andis talle lõpparve, karjus veel tükk aega midagi kontori ukse taga ega tahtnud ära minna. Lohutav oli ainult üks tõik: see Sorrow vihkas kommuniste.
Jack Kressling nimetas end Ühendriikide arukaimaks töösturiks — sadades tema ettevõtetes Middletownis polnud ühtegi, tõepoolest mitte ühtainsamatki töölist, kellele kas või kordki oleks langenud kahtlus, et ta kommunismi vastu poolehoidu tunneb. Hästi kinnimakstavad agendid, niisugused nagu näiteks soliidne elatanud lukksepp Willings, kinnitasid õhates, et saavad ilmaaegu palka . . Jah,

see Willings tuli Hooveri lastiga ja veel mõnesuguse kraamiga «Amelia» pardal Venemaale saata . . .
«Niisiis, teie korraldate Willingsi salajase teelesaatmise «Ameliaga», ise aga sõidate «Torpeedoga», nagu instruktsioonid ette näevad,» tegi ta kokkuvõtte oma vestlusest sõnakehva sinjoor Cicega.
Sellal lõpetasid ka Willings ja Sorrow parajasti oma jutuajamist — sedapuhku Mike Thingsmasteriga.
«Oeh, ega pole kerge lolli mängida,» ohkas vana tubli Sorrow. «Kui sa oleksid näinud, kuidas Morlanderi kõige salajasemad joonised minu ette laiali laotati, mina aga vahtisin neid, silmad punnis, nagu viimane eesel — ja püüdsin neid salamahti meelde jätta.»
«Ega agenti pole kergem mängida,» kostis Willings süngelt. «Noh, aga nüüd, Sorrow, oled sa mu väsimatust valvest vaba ja võid sõita, kuhu tarvis!»
Mõlemad sõbrad ja Mike koos nendega puhkesid lõbusalt naerma.
Niisugused olid asjaolud, mis tõid Kresslingilt lõpparve saanud vana tubli Sorrow' masinaruumi montöörina Hooveri kompanii poolt prahitud auriku «Amelia» pardale. Kaks tundi enne laeva teeleasumist oli ta juba kail ja jälgis laeva lastimist.

Iirlane McKinley, auriku kapten, jalutas piipu popsu-tades laevatekil. Kraanad tõstsid üksteise võidu aurikule rasvatünne, pallidesse pakitud suhkrut ja maisi, konserv-piima kaste, maisijahu kotte, mis kõik oli määratud nälgiva vene rahva soolikaid täitma, et lasta tal osa saada ameerika tsivilisatsiooni ülimast saavutusest — surrogaadist. Laeva lastivad töölised pilgutasid Sorrow'le lõbusalt silma ja tema omakorda pilgutas neile.
Äkitselt tormas ülepeakaela kaile virgats Jones, nägu punane ja ähmi täis, juuksed sassis, vaatas siia-sinna, jooksis tehnik Sorrow' juurde ja sosistas talle lõõtsutades:
«Vassilovi naist pole mitte kuskil. Ega sa ei näinud teda reisijate hulgas?»
Sorrow raputas pead.
«Mis ma nüüd teen?» oigas Jones. «See lollakas maadam magab vist teist päeva järjest. Kust ma teda küll peaksin otsima? Sõbranna pool ei ole ta käinud, koju pole tulnud, mina aga ei tohi ta mehe käest pärida, et kas ta ei tea, kuhu ta oma naine jalga on lasknud. Mis ma teen piletiga, dokumentidega, kuhu panen tagasisaadud raha? Ja kes maksab mulle komisjonitasu?»
103
«Pea nõu Mike'iga,» soovitas Sorrow flegmaatiliselt ja sammus mööda kaid edasi, «aga kiirusta, laeva lahkumiseni on jäänud tund ja viiskümmend kaheksa ja pool minutit.»
Jones sööstis minema, nagu oleks teda uss nõelanud, põikas laternapostide vahel siia-sinna, kadus maa alla ja kihutas kümne minuti pärast juba puust toolil istudes mööda traate Rowley maneeži katuselt üha kõrgemale, Middletowni telegraafitorni poole. Teekond oli ohtlik, traadid vihisesid mööda, heinapallid võisid talle ülalt otsa lennata, kui meestel ei õnnestunud neid kinni pidada, elektrivool võis katkeda, kuid ausameelne virgats Jones ei teadnud teist moodust, kuidas õigel ajal Middletowni jõuda, ja ta riskis.
«Sa ütled, et teda pole keegi kuskil näinud?» küsis Thingsmaster, kui oli Jonesi segase ja katkendliku jutu ära kuulanud.
«Just nii, Mike.»
«See tähendab, et ta vaeseke koristati teelt. See tähendab, et ka Vassilovi ootab lõks. Nad likvideerivad ka Vas-silovi, et saata tema asemel vandeseltslast Morlanderit.»
«Vassilov sõidab «Torpeedoga», Mike, sul on aega küll, aga kuhu panen mina pileti, dokumendid ja raha? Kes maksab mulle komisjonitasu?» oigas ausameelne Jones.
««Amelia» teeb ju kohe otsad lahti.»
Thingsmaster ei kõhelnud kaua.
«Oota siis!» käsutas ta. «Miss Orton, mu laps, tulge ruttu siia!»
Kohe seisis miss Orton lävel.
«Kuulake. Siin on teile dokumendid ja pilet. Tunni aja pärast sõidate te aurikuga «Amelia» Kroonlinna kui kommunist Vassilovi naine. Teie mees sõidab sinnasamasse «Torpeedoga». Jonni pärast valisite teie «Amelia». Te kohtute temaga Kroonlinna sadamas. Ja sosistate talle kõrva, et töölised saatsid teid tema naise asemel, et kaitsta tema elu võimalike kallalekippumiste eest. Ja räägite talle fašistliku organisatsiooni vandenõust. . . Kas saite aru?»
«Jah,» vastas miss Orton. «Olge tänatud, Michael Thingsmaster. Te rõõmustate, et usaldasite selle ülesande mulle.»
«Oodake. Võib juhtuda, et Vassilov kõrvaldatakse ja tema asemele pannakse Arthur Morlander... »
«A-a!» pääses tütarlapse kokkusurutud hammaste vahelt.
104
«Siis makske kätte, miss Orton. Kuid osake kätte maksta. Te olete vandeseltslase naine, teeselge, et te pole vahetusest aru saanud. See on seda kergem, et ta ei tea isegi, missugune ta naine on. Te valvate teda nii päeval kui ööl ja paljastate sammhaaval kõik ilge vandenõu nii-

did, kuni nad on viimseni teie käes. Siis tehke kõik teatavaks nõukogude võimule. Kas saite aru?»
«Jah!» hüüatas neiu. «Olge veel kord tänatud.»
«Sa toimetad ta otsekohe «Ameliale»,» ütles Thingsmaster virgats Jonesile. «Anna ta Sorrow'le üle, las Sorrow varustab ta kõige vajalikuga. Ja võtku ta kogu reisi kestel iga tund vastu raadioteateid «Torpeedolt». Me saadame montöör Biski Vassilovi elu kaitsma. Said sa aru? Mine nüüd.»
«Mike,» halas vaene Jones habet kratsides, «aga kes maksab mulle komisjonitasu? Ja mis ma teen tagasisaadud rahaga?»
«Võta see raha komisjonitasu asemel endale,» lausus Thingsmaster, haaras mõlemal, Jonesil ja neiul, käest kinni ja ruttas nendega telegraafitorni poole.
Pool tundi hiljem asus sihvakas tumeda looriga noor daam esimese klassi kajutisse aurik «Amelia» pardal, tehnik Sorrow aga sai Jonesilt Thingsmasteri üksikasjalised näpunäited. Trepp tõsteti üles. Korstnast kerkis suitsu. Laevatekk, raad, kajutite lugematud aknad kirendasid peadest, mütsidest, taskurätikutest. See kõik lehvitas, vilistas, kiljus, noogutas — ja rahvast täis kai lehvitas, vilistas, kiljus, noogutas vastu. Aurik «Amelia» tegi kauni kaare ja asus suitsu pahvides kaugele teekonnale.

Kahekümne esimene peatükk BEAUTY OHTLIK REIS

Saatnud Sorrow' ja Willingsi oma asju ajama ja jätnud hüvasti miss Ortoniga, andis Mike Thingsmaster lõpuks oma tunnetele voli.
Neid polnud palju, kes oleksid võinud öelda, et nad on teda nii vihasena näinud, nagu ta praegu oli. Mike põrutas rusikaga vastu lauda:
«Tappa naisi, lurjused! Kui ma ainult saaksin sellele mehele jälile!»
«Mend-mess,» kostis seinast.
«Mess-mend,» vastas ta kärmesti, ja tuppa kargas nobedalt nagu ahv korstnapühkija Torn.
«Mike,» alustas ta kogeides. «Noh?»
«Mike, üldsus küll räägib, et ma olevat kurat, aga nüüd, ära pane pahaks, Mike, kipun ma ise kuradit pelgama. Meie Van Hope'iga valvasime ööl ja päeval «Patricianat», nagu sa käskisid. Me istusime seina sees, aga meie all, niisamuti seina sees, istus veel keegi ning muudkui valvas meid. Ja jumala eest, Mike, kui mina olen ainult laimujuttude järgi kurat, siis seal meie all seina sees kõnnib see päris ehtne põrguvürst, ma võin sulle selle peale kas või oma pea pandiks anda.»
«Te siis kuulete maa-aluses käigus ikka veel samme?»
«Nimeta seda maa-aluseks käiguks, kui tahad, aga meie Van Hope'iga nimetame seda saatana rajaks.»
Thingsmaster vaatas Torni laia musta näolappi, tahtis talle mõne kõvema sõna öelda, kuid lõi käega ja astus kiirel sammul ukse juurde. Ta avas selle ja hüüdis pimedusse:
«Beauty! Beauty!»
Otsekohe tormas tuppa hiigelsuur valge, kuldpruunide laikudega koer. Ta kargles Thingsmasteri ümber, liputas saba, surus sõbralikult urisedes pea maadligi ja hüppas samas tagajalgadele püsti, kallistades oma peremeest suurima õrnusega. Lõpuks tõmbas ta peremehel keelega üle

nina, rahunes, heitis põrandale kerra ja toetas oma pea tema tolmusele saapale.
«Beauty,» ütles Mike hellalt, kummardudes oma sõbra ligi. Valge saba hakkas energiliselt vastu põrandat põnt-suma. «Beauty, ma vajan sinult üht tõsist teenet. Ohtlikku teenet — saad sa aru?»

Saba andis rütmiselt mõista, et Beauty on kõigeks valmis.
«Ma ei või saata sinna inimest, Beauty, sest see oleks peaaegu nagu tapmine. Sina tuled sellega toime. Kuid vaata ette, Beauty, vaata hoolega, sõber, see, kellele me jahti peame, on su peremehe kõige suurem vaenlane.»
«Rrrr!» kostis põrandalt.
«Ja inimkonna suurim vaenlane. Ole ettevaatlik, peni.»
«Rrrauhh! Auhh!» lõrises Beauty ja pani käpa Things-masteri põlvele.
«Mike,» lausus Torn paluvalt, «mis sul mõttes on? Mida saab koer saatanale teha?»
Kuid Thingsmaster ei sallinud ülearust juttu. Ta uuris Beauty hambaid, kõrvu ja kappi, kattis koera rinna metallsoomusega, mis oli õhuke nagu batist, ja sidus kaelarihma külge nöörijupi, mille otsa olid lükitud lihatükid.
«Vaata, Beauty, ainult üks tükk päevas, mitte rohkem,» ütles ta targale koerale, kes jälgis iga tema liigutust.
Mike vaatas ringi, pistis peenraha ja taskulambi taskusse, noogutas Tornile ja asus teele.
Hotell «Patriciana» köögis toimus sellal parasjagu teenindava personali ja administratsiooni pidulik nõupidamine. Esimest esindas mrs. Thindyke, teist juhtis diarbekiirlane Setto.
«Ma ei räägi pikalt,» alustas mrs. Thindyke ja pigistas korraks huuled kokku, «mr. Thindyke'i, minu abikaasa surmapäevast saadik pole ükski mehekäsi, jalgades' rääkimata, minu õlgu puudutanud. Mulle on kahju tekitatud. Ja ma nõuan kategooriliselt selle kahju hüvitamist mis mulle mehejalgade puutumisega minu õlgade vasti teie võõrastemaja territooriumil on tekitatud, ny. Setto.:
«Õigus!» toetas teda kogu köögipersonal kooris. «Se< on karvapealt õige, mis ta kahjutekitamisest räägib. Meii oleme ka kahjukannatajad, peremees. Kui teil hakkavac siin iga jumala päev kellaaega valimata kuradid kael sadama, siis võite küll enneaegu oma tööjõust ilma jääda.

Mrs. Thindyke pöördus rahulolematult oma auditooriumi poole:
«Ärgem hakakem meie õigustatud pretensioone segi ajama,» ütles ta resoluutselt. «Nagu on teada isegi rahukohtunikule, võin mina loota üldsuse erilisele toetusele, sest üldsus võtab arvesse looduse saatuslikku tuju. Ma pean oma nime au sees hoidma. Mul on kategooriline kavatsus kaitsta oma head nime teadmata päritoluga džentelmenide kallalekippumiste eest teie võõrastemaja territooriumil, mr. Setto.»
Diarbekiirlane Setto võttis piibu suust, heitis pilgu kõi-gilekohalolijaile ja lausus rahulikult:
«Õigus. Teile on kahju tehtud ja mulle on kahju tehtud. Nagu väidab see arukas naine, mrs. Thindyke, on otse minu võõrastemaja territooriumile asunud keegi üüri-maksmisest kõrvalehoidja. Arutame seda asja. Naine, tule siia, asja arutama. Ma palkan uksehoidja, ma palkan jooksupoisi, ma palkan valvuri, ma palkan teenri, ma palkan kelneri, ma palkan toatüdruku. Räägin ma õigust, naine?»
«Sulaselget tõtt, Setto.»
«Ja ma palkan, kuulake mind nüüd hoolega, mrs. Thindyke, ma palkan daami, kes valvab uksehoidja, jooksupoisi, valvuri, teenri, kelneri ja toatüdruku järele. Ja mis välja tuleb? Ta ei saa jälile üürnikule, kes on mu võõrastemaja seinte vahele elama asunud ja kasutab eba-seaduslikult minu territooriumi. Mille eest te siis palka saate, mrs. Thindyke, küsin ma?»
Asja selline pööre ei meeldinud personalile põrmugi.
«Aga minu õlad, mr. Setto!» hüüatas mrs. Thindyke nördinult.
«Oh, mu kallis mrs. Thindyke,» jätkas Setto armuheit-matult, «isegi kui te oleksite tütarlaps, mrs. Thindyke, ka siis, kui te lubate, ei oleks pidanud alustama mitte õlgadest, vaid hoopis teisest otsast.»

Mrs. Thindyke karjatas, nagu oleks uss teda salvanud, ja kattis näo kätega. Köögis mürises naer. Diarbekiirlane Setto aga kahmas oma naisel käe alt kinni ja marssis kõigutamatus rahus minema.
Kuni köögis toimus see tähelepanuväärne kõnelus, astusid üleval numbrita toa ukse ees käratult klaaskapist välja Mike oma koeraga, korstnapühkija Torn ja veevärgitööline Van Hope.
Mike vajutas nähtamatule nupule ja uks koos luku ja

riiviga eemaldus hääletult seinast. Toas polnud kedagi. Üldse jättis see sinjoor Cice eluase mulje, et seal ei ela kedagi. Voodi näis puutumatu, toole poleks nagu iial paigast liigutatud ega kardinaid kergitatud. Mike vangutas pead ja suundus otseteed sinna kohta, kus pidi asuma luuk.
«Mitte ühelgi parketiliistul siin pole meie märki,» sosistas ta oma kaaslastele, «mulle paistab, vennad, et me oleme ühe suuremat sorti kiskja koopas. Teised on tema kõrval tühipaljad sõnategijad.»
Ta laskus põlvili, võttis luubi ja uuris kaua põranda pealispinda. Siis hüppas püsti ja läks seina äärde. Seal rippus pisikese naela otsas viltuvajunud seinakalender. Thingsmaster lükkas kalendri kõrvale ja näitas Tornile ja Van Hope'ile vaevumärgatavat kühmu tapeedi all. Ta vajutas sellele ja asus siis uuesti luubiga hoolikalt põrandat uurima. Kahe parketiliistu vahele oli tekkinud vaevumärgatav pragu. Thingsmaster võttis õhukese teraseriba ja õiendas sellega veidi. Pragu laienes, parketiliist liikus, väratas ja pöördus aeglaselt serviti. All mustendas auk.
«Beauty!» kutsus Thingsmaster koera.
«Mehed, vaadake, mis temaga lahti on!» hüüatas Tom.
Koer värises üleni ja haigutas, nagu oleks tal lõugu saapavenitamise tangidega pärani kistud, karvad tema seljal olid turris.
«Ma ütlesin sulle, Mike, ma ütlesin sulle,» pomises Tom õudusega, «ära puutu vanakuradit! Saadad koera ilmaaegu hukka!»
Kuid ka Thingsmaster ise näis imestavat, sest teda ennastki oli vallanud võitmatu tung haigutada. Ometi ei jäänud ta koera vaatama, vaid hakkas hoopis silmitsema akent, selle luuke ja kardinaid. Võttis siis tooli, ronis selle peale ja kobas läbi voltidena allalangeva tüllkardina. Ta leidis midagi, kaksas selle kardina küljest ja hüppas toolilt maha. Niipea kui toas kostis katkeva niidi naksa-tus, lakkas koer värisemast. Ta tõstis koonu peremehe poole ja liputas saba.
Thingsmaster astus Tomi ja Van Hope'i juurde ning avas peo. Peopesal lebas ümmargune klaasitükk, mis oli ähmaselt piimjas, selle sooja punaka helgiga, mida võib näha vastsündinud vasika silmis.
«Fabioniit,» ütles Mike ja pigistas sõrmed otsekohe jälle kokku. «Tehnik Sorrow võib teile, mehed, sellest huvitavaid asju rääkida. See on kunstlik kivi, mille val-

mistas keemik Fabio-Duzzi ühes Prantsusmaa tehases umbes poolteist aastat tagasi. Ma ei saa aru, kuidas ja milleks see siia on pandud. See kivi võib terve sõjaväe magama uinutada, kui lasta valguskiirtel talle peale paista.»
Ta pani klaasitüki taskusse ja läks uuesti augu juurde. «Beauty, kulla peni, tule siia!»
Beauty oli kohe poremehe kõrval ega paistnud enam üldse hirmu tundvat. Näis, et maa-alusest käigust kerkivad lõhnad erutasid teda. Karvad tema seljal liikusid, ninasõõrmed ahmisid vahetpidamata õhku. Thingsmaster võttis koera pea oma käte vahele ja vaatas ainiti koera tarkadesse silmadesse.

«Beauty,» ütles ta aeglaselt. «Mine sinna auku. Ära anna ennast kellelegi kätte. Vaata, kuhu see auk viib ja kus on teine väljapääs. Tule tagasi Middletowni ja näita meile kõigile, kust sa tulid — said sa aru?»
Beauty niuksus ja tonksas ninaga peremeest.
«Mine. Üks, kaks, kolm!»
Beauty vaatas veel kord kolme meest, kes luugi ümber seisid, liputas saba ja kadus käratult avausse. Umbes kümme minutit ootasid kolm meest teda, kuulatades vähimatki krõbinat. Kuid kõik jäi vaikseks. Koer ei tulnud tagasi.
Siis sulges Thingsmaster trepi. Riputas kalendri niisama viltu seinale, nagu see oli rippunud. Seadis viimase kui asja endisele kohale tagasi ja lahkus koos oma kaaslastega toast.

Kahekümne teine peatükk HARVEY DOKID

Kolm miili New Yorgist Swetoni poole asusid kuulsad Harvey dokid. Siia remonti saadetud aurik «Torpeedo» oli mereleminekuks valmis. Ta oli seest ja väljast puhtaks küüritud, paigatud, vooderdatud ja värvitud ning uudistas rõõmsalt maailma oma tuhande ümmarguse salongiaknaga, mis olid kumerad kui konna silmad.
Madrused, kes olid juba tüdinud linnas lonkimisest ja kel polnud enam midagi maha juua, olid sõbraliku perena kogunenud masinaruumi. Tubakasuits hõljus seal nagu aur saunas. Madrused rääkisid üksteisele hirmu- ja õudusejutte, lõbustades end vabal ajal, mis neile oli jäänud «Torpeedo» mereleminekuni.
«Noh, mehed,» ütles sadamatööliste ühingu poolt «Torpeedole» soovitatud uus mehaanik, rõõmsameelne šotlane Bisk, ««Torpeedo» võib küll iga silmapilk otsad lahti teha — nii hästi on ta meil ära paigatud. Vennad Douglas ja Borley peaksid rahul olema.»
«Kui aga kapten rahul oleks,» vastas mornilt vana madrus Xaverius, kes seni oli vaikinud, «ei siis vennad Douglas ja Borley piiksatagi.»
«Pea suu,» karjus talle surnukahvatu madrus, kel olid mustad rõngad silmade ümber. See oli Dan, alles mõnda aega tagasi lõbus ja uljas merekaru, õnnetu Deepi sõber ja joomakaaslane, praegu aga mees, kes ei julgenud selja taha vaadata, kõhn ja kurnatud nagu surmavari.
«Mis sinust küll on saanud, päris vanaeit!» kähvas Xave-rius pahaselt. «Kui ma räägin kõvasti, siis tähendab see, et võib kõvasti rääkida. Ega ma loll ole, annan endale aru küll. Sina, seltsimees, oled siin kolmandat päeva,» pöördus ta uuesti Biski poole, «kui sa veel kolm saac| oldud, siis nead ära päeva ja tunni, mis su meie «Torpeedole» tõid.»
«Mina pole mees argade killast,» naeris Bisk. «Eks meiegi ole ühte ja teist oma nahal tunda saanud. Aga kes

on siis «Torpeedo» kapten, kas mitte Jackson Hammerforthist?»
«Jackson on juba aasta otsa läinud. See kapten oli täitsamees. Jacksoni kohta ei ütle ükski hing isegi purjuspäi ainsatki halba sõna. Aga nüüd on meil... »
«Ole vait!» katkestas teda uuesti Dan, kes vappus nagu palavikus.
Seekord paistis, nagu oleks vana Xaverius Dani kuulda võtnud. Igatahes pani ta suu kinni ega soovinud enam juttu jätkata.
«Mis uue kapteni nimi on?» küsis Bisk madruseid silmitsedes. Nende näod olid tusased. Keegi kostis vastu tahtmist:
«Kapten Gregoire.»
«On ta siis prantslane või?»
«Olgu ta prantslane või kurat ise, igatahes on ta punapea,» tegi Xaverius uuesti suu lahti. «Ja seda karva meestel ei maksa nina merele pista. Kui sa oled punapea, siis teeni pangas ja ära kipu merele, sest seal võid sa kogu meeskonnale õnnetuse kaela tuua. Pole veel ette tulnud, et ookean oleks punapead endale meeldida lasknud.»

Jutt katkes. Madrused pudenesid nurki mööda laiali — ja kas tegi seda videvik või tubakasuits, kuid nende näod värvusid halliks. Bisk väljus masinaruumist trepile, astus umbes sada sammu, vaatas ringi, tõmbas kähku sõrmega üle raudplekist seina ja lipsas tekkinud prakku. Sein sulgus otsekohe ja Bisk oli tillukeses, kuid väga hubases ruumis, mille laes oli ventilaator ja seinas lamp, — see ruum oli laevatehase meeste kätetöö ja sõit siin ei maksnud midagi. Laual Biski ees lebas vihik, laua sisse oli paigutatud tindipott, sulepea rippus pika keti otsas. Bisk avas vihiku, mis kandis pealkirja:
«Biski ettekanded «Torpeedo» reisi kulgemisest» ja kirjutas esimesele leheküljele:
«Kapten Gregoire'i isik on madruste jutu järgi otsustades ülimalt kahtlane. Reisijaid on kirjas 980. Venemaale sõidab peale Vassilovi veel mitu inimest. Temale on kinni pandud teise klassi kajut nr. 117, mis asub trepi ja personali kajutite vahel. Vaatasin selle üle ega avastanud midagi kahtlast. Igaks juhuks vaatasin üle ka kõrvalkajutid. Nähtavasti ei pärine personaliosakonna seinaplaadid meie metallitehastest, sest ühelgi pole meie märki. Kapteni kajutisse pääseda ei õnnestunud. Venemaale
112
suunduvate reisijate hulgas on kahtlased pankur Westinghaus ja senaator Notherbit koos tütrega. Kuulduste järgi sõidab Westinghaus meelt lahutama pärast oma armukese kadumist, senaator Notherbit aga täidab oma tütre kapriisi, kes juba mõnda aega ilma igasuguse nähtava põhjuseta jälitab pankur Westinghausi. Täiesti arusaamatu on Arthur Morlanderi puudumine laevalt, sest vastavalt fašistide plaanile pidi ta inkognito Nõukogude Venemaale sõitma. Reisijate hulgas pole ühtegi, kes võiks osutuda ümberriietatud Morlanderiks.»
Kui see oli kirja pandud, tõmbas Bisk lehe vihikust välja, pani ümbrikusse, pitseeris kinni, hiilis vaikselt kajutist välja ja jõudis postiagentuuri ruumi, kus istus meie vana tuttav miss Totter. Ta oli siia saadetud otse «Patricianast» diarbekiirlase Setto kõrgest soost üürnike soovitusel.
«Miss Totter, siin on teile esimene kiri Mike'i jaoks,» ütles Bisk. «Ma loodan, et neid tuleb veel tubli tosina jagu, samuti loodan, et nii teie kui mina jõuame õnnelikult Kroonlinna.»
Miss Totter ei vastanud midagi, võttis kirja ja astus ühe kinnikaetud linnupuuri juurde — neid oli kajutis rohkesti. Puuri uks oli märgistatud mikroskoopiliste tähtedega «mm».
«Need on Mike'i tuvid,» sosistas miss Totter ja ohkas melanhoolselt. Siis võttis ta ühe kirjatuvi, pistis ümbriku linnu rinnale kotikesse, avas ülemise akna ja laskis tuvi lendu.
Bisk vilistas nagu mees, kes on oma kohuse täitnud, torkas käed tasku ja läks kõige lühemat teed mööda tekile — see tähendab, lükkas seina raudplaadid laiali ja süüvis kitsasse seintevahelisse käiku. Käinud pimeduses vaevalt paar minutit, jäi ta äkki soolasambana seisma. Üsna tema ligidal kostis seinast vilinat. Viivu pärast muutus vilin kriipimiseks ja keegi läks seina sees Biskist nii ligidalt ja nii kuuldavalt mööda, et mehaanik tahtmatult eemale tõmbus, kuigi teda lahutas möödujast raudplaat. Samas kostis tema pea kohalt mürtsatus, millele järgnes vaikne nägin, nagu oleks sulgunud nähtamatu luuk.
Kuid šotlane Bisk ei arvanud ilmaaegu, et ta po*e argade killast. Ta ootas mõne minuti, lükkas plaadid laiali ja astus trepile, ilma et oleks vahepeal oma kajutisse läinud.
«Kirja tuleb täiendada. Ja küllalt kähku!» ütles ta iseendale filosoofiliselt.
113
Sellal jooksid temast mööda madrused, kes hõikasid: «Otsad klaariks! Otsad klaariks! Kaptenilt on käsk otsad
klaariks teha ja «Torpeedo» New Yorgi reidile viia.
Homme hommikul on ärasõit.»
Bisk peatas möödaruttava noormehe ja küsis: «Kunas käsk anti? Kas kapten on siis «Torpeedol»?» «Kaptenit ei näe meist keegi,» sosistas madrus talle
kõrva. «Käsud tulevad tüürimehe kaudu.» Ja sinisilmne madrus pistis tulistvalu jooksu.

Kahekümne kolmas peatükk «TORPEEDO» TEELEASUMINE

See oli küll oivaline päev ühe auriku teeleasumiseks, pole midagi öelda! Hommikul hakkas vihma kallama. Vesi Hudsonis tõusis mitu jalga, öine torm oli puruks pillutanud kõik kai ääres seisnud erapaadid.

Peale selle teatasid hommikused ajalehed ameerika nisu hinna langemisest, mainides samal ajal veel kolme sündmust: Borneville'i metsa serval oli leitud jäärakust tundmatu naise kohutavalt moonutatud laip; kadunud notar Krafti sekretär oli pärast kassa tühjakstegemist jälgi jätmata põgenenud; kirst Jeremiah Morlanderi surnukehaga, mis oli määratud lahkamisele kadunu amme ja Euroopast saabunud kaugete sugulaste nõudmisel, oli Kresslingi perekonnakabelist tundmatute kurjategijate poolt ära varastatud ja otsingutele vaatamata seni leidmata . . .

Doktor Loepsius, kes oli selle kõik läbi lugenud, laskis ajalehe jõuetult põlvedele vajuda ja nõjatus täielikus rammestuses toolikorjule. Ta tundis, et vihkab inimkonda. Ta ei mõistnud enam, mis vägi sunnib teda elama ja töötama sellesama inimkonna heaks . . .

Kuid hetk hiljem oli doktor Loepsiuse loomupärane optimism juba võidu saavutanud ning ta pööras järgmise lehekülje, lootuses teatri-, kosja-, spordi-, börsi- ja muude seesuguste meeltlahutavate bülletäänidega hinge kosutada.

Äkitselt langes tema pilk tosinale kursiivis trükitud reale. Vihast keeletuna luges Loepsius järgmist sõnumit:

«Eile õhtul kell seitse toimus Neljakümne usukannataja kirikus neiu Smolli laulatus mr. Nathanael Epider-miga, meie kuulsa röntgenoloogi Bentrovato ülemteenriga. Mõrsja poolt viibisid laulatusel tema sugulased, perek. Smoll Middletownist, peigmehe poolt doktor Bentrovato isiklikult, kes samal ajal pidas tema ümber kogunenud noortehulgale loengu lapse röntgeniseerimisest emaüsas tema soo kindlakstegemiseks.»

Loepsius hüppas püsti ja kägardas ajalehe kramplikult

kokku. Tema silmad valgusid verd täis. Ta vehkis käega, kahmas nagist kaabu ja kihutas ülepeakaela trepist alla.

Doktor Loepsius oli sõna tõsises mõttes lämbumas. Kui ta poleks olnud arst, oleks ta praegu arsti juurde tormanud, et endal aadrit lasta või vähemalt mõni retsept saada, loomulikult ladinakeelne, millel ei puudu oma hea külg, ja nimelt see, et tehtud kulutuse otstarbekus on selgesti näha.

Kuid ta ei saanud endale isegi seda lohutust lubada. Ja seepärast kihutas Loepsius tulistvalu mööda tänavat edasi, põgenedes oma majapidajanna neetud salakavaluse eest, kihutas, kuhu jalad viisid, kuni jõudis otse Hudsoni kaldale.

Vihma kallas nagu oavarrest. Lehepoisid ja saapapuhastajad olid peitu pugenud. Harvad jalakäijad kuulusid sellesse inimtõugu, kes käib paljajalu. Udu hõljus New Yorgi tänavatel ja Hudsoni kohal ning varjas sadamasildu nii paksu linikuna, et Harvey majakas saatis oma helgiheitjate valguslinte üle terve lahesopi, kaldapromenaadil aga süttisid elektrituled kell kaksteist päeval.

Loepsius sai läbimärjaks ja nägi imestades, et oli jõudnud reidi äärde, kus seisis tuhandete tulede säras «Torpeedo», olles valmis reisijaid pardale võtma. Ometi ei olnud trepid veel alla lastud. Vihma käes seisev rahvahulk ilmutas kõiki kohutava kärsituse tundemärke.

«Nad kardavad demonstratsioone,» ütles keegi Loepsiuse kõrval toriseva häälega, «just nagu meie ajal tehtaks demonstratsioone!»

«Ja veel kuidas,» vastas teine, «kommunistid saadavad ju oma esindaja Venemaale. Vaata, teda on tuldud saatma justkui presidenti ennast.»

Nüüd alles märkas Loepsius, et rahvast on ebatavaliselt palju, ja vaatas tähelepanelikumalt ringi.

Kogu suur plats tema ümber oli täis soni ja töörõivas-tega mehi. Nad olid tulnud otse vabrikutest, jõudmata ümber riietuda. Nende näod särasid vaimustusest, käed sirutusid igast kandist seltsimees Vassilovi poole, kes reisi-ülikonnas nende keskel seisis.
«Ütle neile, Vassilov, et me ei maga!» karjus keegi mütsiga vehkides. «Meie juba oma tundi maha ei maga!»
«Tervita Leninit!» karjus teine.
Rahvahulk surus peale igast kandist ega lasknud Vassi-lovile lähemale ühtegi inimest kaldapromenaadi sellest küljest, kuhu oli kogunenud peenem publik. Loepsius nägi
116
seal Westinghausi, kel oli elegantne reisikott käe otsas ja monokkel silmas. Üsna tema lähedal sakutas käharpäine
j Grace oma isa, vahtides ringi ja otsides pilguga kedagi.
I Neid saatsid neiud, daamid ja smokingis kavalerid Viiendalt avenüült, kes kõik püüdsid asjatult vihma eest kaitset leida puldanist varikatuse all. Käputäis end Euroopasse tuulutama sõitvaid elegantseid njuujorklasi kadus sootumaks tuhandepäise töölistehulga varju, mis mühas tumedalt nagu meri. Politseinik puges arglikult sinnapoole, tehes nägu, et ta korraldab liiklust, tegelikult aga lükkasid töölised teda siia-sinna, nagu oleks ta pall.
Loepsius trügis rahvahulgast välja otse «Torpeedo» külje all, kus kajutiaknaist paistsid mitšmanite ja madruste pead.
«Kowalkowsky!» hüüdis keegi. «On aeg trepid alla lasta, andke korraldus!»
Imepaks mitšman, roosa nagu inglike, huuled pruntis, läks jooksujalu korraldust tegema.
Loepsius silmitses kriitilise pilguga tema käsi ja jalgu ning võttis välja märkmiku, kus olid kirjas kolm nime:
Puuviljakaupmees Baer,
Professor Heatherton,
Mitšman Kowalkowsky, ja tõmbas viimase maha.
«Torpeedo» ankruketile olid sellal roninud kaks meest, kes sosistasid seal. Üks neist oli korstnapühkija Tom ja teine mehaanik Bisk.
«Mike teatab sulle, et kiri on käes. Morlanderi puudumine on palju kahtlustäratavani kui tema kohalolek. Mike kardab Vassilovi elu pärast. Vaata ette, Bisk, hoia teda nagu omaenese nahka, olgu või su elu mängus.»
«Ma tean,» vastas Bisk. «Aga koer, kas ta tuli tagasi?»
«Ei, Mike on väga mures. Koer on kadunud, arvatavasti sai ta noahoobi. Noh, Bisk, jää jumalaga, saada sõna.»
«Jumalaga, Tom, olge mureta.»
Tom hüppas alla kinnitusotsale, jäi rippuma, õõtsutas end hoogu võttes, tegi pirueti ja kadus vette.
Trepp lasti kaile: kõlasid tervitused, soovid, jumalaga-jätusõnad. Mitu paari teraseid silmi, mis kuulusid ühte ja sama ametit pidavatele meestele, kel aga polnud «nähtavasti üks ja sama leivaisa, sest ilmselt nad ei tundnud üksteist, uurisid, lausa kobasid läbi iga reisija, kes astus trepile, kus kontrolliti pileteid ja dokumente.
«Esimene.»
17
«Teine.»
«Kolmas.»
«Neljas.»
«Viies.»
Morlanderit, ühtegi Morlanderiga sarnanevat meest polnud.
Peenem publik oli laeval, nüüd astus trepile kommunist Vassilov. Ta oli ärevusest kahvatu.
Peenem publik tervitas teda vilega.

Kuid vile mattus sedamaid möirgamisse, tuhandepäise rahvahulga möirgamisse, kes pildus õhku mütse, rätikuid ja sonisid.
«Hurraa! Vassilov! Hurraa, Nõukogude Venemaa! Head reisi, seltsimees, tervita neid, olgu nad vaprad! Elagu Lenin!»
Möire paisus kõminaks, sellega ühinesid otsekui tööliste kõrisid toetades aurusireeni võimas undamine, tõstetava trepi ragin, kettide kõlin, tuule ulgumine, laudade ja taglase kriiksumine — «Torpeedo» hakkas aeglaselt liikuma.
Aurik oli juba kaugel lahel, udu oli varjanud tema teki ja salongide tuhanded tuled, kuid kaldapromenaad kaikus ikka veel vägevatest hüüetest ja tervitustest Leninile, mis tekitasid sugugi mitte ilma põhjuseta mõningaid südame-kloppimisi nii New Yorgis kui laeval.

Kahekümne neljas BISKI PÄEVIK

«19. mai keskpäeval hiivasime ankru. Olin masinail ruumis ega pääsenud kolme tunni kestel tekile. Päev oli rahulik, sündmusteta, kui maha arvata ühe madruse imelik jutt; see on keegi Dan, igavene argpüks ja langetõbine. Ta ütles, et on mitu korda kuulnud naride alt, mille peal madrused magavad, õudset ebainimlikku ulgumist. Me käisime seal kõik ära, et teda rahustada, kuid ei kuulnud midagi. Dan käitub kummaliselt. Täna oli tal langetõvehoog, ta ulus, tagus pead vastu maad ja suust Ituli tal vahtu. Ma mõtlesin, et tema enda ulgumises on ka üsna vähe inimlikku.
Siis sain poolteiseks tunniks vabaks ja tormasin tekile ettekäändega, et lähen elektri juhtmeid kontrollima. Kõik oli korras. Tekk nägi välja nagu presidendi vastuvõtutuba Valges Majas — igal pool potid troopiliste taimedega, vaibad ja kujud. Kell viis kuulasid reisijad lühikest kontserti ja siis serveeriti tekil teed. Vassilov ei tulnud kajutist välja. Läksin meie käiku, avasin vaatepilu ja piilusin kajutisse. Mind pani imestama tema käitumine: ta kükitas keset kajutit, revolver käes, ja vahtis ukse poole. Tema nägu paistis minu meelest nõutu ja ehmunud. Viskasin talle kajutisse kirjakese:
«Teil on kaitsja. Kirjutage, mida te kardate, ja jätke kiri oma lauale. Olge väliselt rahulikum, viibige kogu aeg teiste reisijate seltsis.»
Ta võttis kirja maast üles, luges läbi ja ütles vastamise asemel sosinal:
«Palun seda, kes mulle kirja viskas, kajutisse tulla.»
Pugesin siis seina vahelt koridori ja koputasin tema uksele. Ta paotas ukse, vaatas mu üle, revolver käes, ja laskis sisse. Ütlesin oma nime ja lisasin, et saadan teda kuni Kroonlinnani välja, et kaitsta tema elu. Ta naeratas ja näitas mulle paberitükki, millele oli konarlike tähtedega ja päris kirjaoskamatult kritseldatud:
«Te surete, niipea kui astute üle oma kajuti läve.»

Vassilov vaatas mind ainitise pilguga, kuni ma kirja lugesin, ja ütles seejärel:
«Nagu näete, ümbritseb mind liigagi suur hoolitsus. Üks soovitab mul teiste reisijate seltsis viibida, teine kajutist mitte välja tulla. Kelle nõu pean ma kuulda võtma? Kust võin ma teada, kumb on mu sõber ja kumb vaenlane?»
Enne kui vastata, lugesin kirja veel kord läbi. See oli määrdunud leht, mis pärines laeva köögimärkmikust. Kirjutaja oli jätnud sellele oma rasvase pöidlajälje. Tundus ebatõenäoline, et see võis olla saadetud vaenlase leerist.
«Kuulge!» ütlesin ma, kui olin valmis mõelnud tegevusplaani. «Võtke see kiri, minge tüürimehe juurde ja öelge, et olete häiritud ja tahate, et teid paigutatakse teise klassi ühiskajutisse või laeva laatsareti ühispalatisse. See on kõige targem, mis me võime välja mõelda.»
Vassilov vangutas pead.
«Ja ometi on mulle vastumeelt üle selle kajuti läve astuda.»

«Kartke hoopis siia jääda!» ütlesin ma oma mõtete survel. «Aga et te oma elu pärast ei kardaks — olge lahked.»
Nende sõnade saatel lükkasin ma ukse pärani, väljusin trepile ja ütlesin tema poole pöördudes rahulikult, kuigi nägin vilksamisi väga hästi kellegi musta kuue hõlma, mis kadus käsipuude taha:
«Teil on kõik korras, sir. . . Nähtavasti on kuskil all kork läbi põlenud.»
Vassilov tuli minu kannul välja ja me läksime koos tekile. Katsusin püsida tema kõrval, et võimaliku hädaohu puhul oma nahk mängu panna. Kuid ei juhtunud mitte kõige vähematki — ta jõudis õnnelikult klaas-putkani, kus istus paks tüürman Kowalkowsky. Mina võtsin käsile oma traadid, mis mul oli õnnestunud enne sassi ajada, ja nägin, kuidas Kowalkowsky kirja läbi luges. Tema paks nägu läks pahameelest punaseks, ta kehitas mitu korda õlgu. Siis tõusis ta püsti ja Vassilov läks tema järel laatsareti poole.
Mina ei saanud sinna minna. Kuid juhtmeid parandades lähenesin ma, selg ees, trepile, mille pealt paistsid teise klassi kajutid ja teenistusruumid. Oma suureks hämmastuseks nägin otse Vassilovi kajuti ees seismas väheldast, mulle täiesti tundmatut meest, kel oli pikk must kuub seljas. Ta oli punapea. Ma ei suutnud hüüatust tagasi hoida. Silmapilk pöördus punapea ümber ja vaatas mulle

otsa. See oli mittemidagiütleva näo ja ekslevate silmadega I mees. Silmad olid täiesti ilmetud — just nagu kalal liival I või viimasel viinaninal, kes on kolm päeva ainult paljast I vett saanud. Ei tea miks, kuid tundsin külmajudinaid. Mulle meenusid vana Xaveriuse sõnad.
«See on vist kapten Gregoire,» mõtlesin ma ja tegin, et tekilt minema sain.
All masinaruumi ees arutati Dani haigust. Portugallane Pichegra, minu otsene ülemus, kargas mulle turja:
«Võiksite vähem ringi hulkuda, Bisk! Vaene Dan tuli haiglasse viia, temaga pole mul enam midagi peale hakata, teid aga on käsk öö läbi vahetuseta töös pidada, nii et olge lahked ja hakake pihta.»
«Kes käskis?»
«Käsk on antud ja loril lõpp!» vastas Pichegra süngelt. «Ärge muretsege, kui ülemustel on tuju teid asja ees, teist takka ületundidega õnnistada, siis pigistatakse "teid, kuni teist paljas kest järele jääb!»
Kirudes ja torisedes lobises ta mulle vähehaaval välja, et kapten Gregoire isiklikult oli teinud korralduse mind , masinate juurde öövalvesse panna ja et «Torpeedol» on käsk arendada rekordilist kiirust, sest raadio teel on saadud teateid lähenevast tormist.
«Me peame jõudma tal nina alt läbi lipsata, nii on lugu,» uratas Pichegra oma haisvat piipu popsides.
Mulle see eriti ei meeldinud, kuid polnud midagi parata. Otsustasin asjaga leppida, olla paar-kolm tundi valves ja siis haigust ettekäändeks tuues tualetiruumi silgata ja katsuda läbi seinte miss Totteri juurde pääseda. Ettekanne Mike'ile kõige toimunu kohta oli mul taskus. Niisiis jäin ma kohale, panin prillid ja põlle ette, kustutasin piibu ja läksin masinaruumi.
Malmist elajad tegid vaikides oma tööd. Nende lõuad avanesid ja sulgusid, kokkuhaakunud hambad mälusid minuteid, neelates täitmatu aplusega aega. Tund, teine, kolmas — ma hakkasin kõhust kinni ja jooksin ägades meestesalgast mööda pimedasse koridori, kust ma vähimagi vaevata pääsesin seinte vahele, tegin seal paar-kolm käänakut ja koputasingi miss Totteri seinale.
«Mend-mess!»
Ei kippu ega kõppu.
«Mend-mess!»
Miss Totter ei vastanud.
Mis imelik lugu see siis oli? Piilusin läbi prao — miss

121
Totter lebas põrandal, nagu magaks, tema paberid olid läbi soritud, illuminaatorist voogas sisse värsket mereõhku, miss Totteri linnupuurid olid kõik avatud ja tuvidest — Mike'i kuulsatest tuvidest — polnud enam jälgegi järel.»

Kahekümne viies peatükk BISKI PÄEVIKU JÄRG

««Bisk! Kuhu te kadusite, kuradi päralt?» kuulsin ma portugallase häält.
Pidin masinaruumi tagasi minema, ilma et oleksin selgusele jõudnud miss Totteri une ja Mike Thingsmasteri tuvide kadumise põhjuses.
Öö läbi arendas «Torpeedo» maksimaalset kiirust. Kuni reisijad rahulikult magasid, ähvardas aurukatel survest lõhkeda ja kütjad rabelesid nagu hullud, kihutava «Torpeedo» parraste ümber aga mässas ja möirgas saatanlik torm.
Üsna hommiku eel, kui ma väsimusest enam hästi jalul ei seisnud, tuli portugallane ja vahetas mu välja ning ma ruttasin kajutisse. Haigutades ronisin ma esimesse ettejuhtunud koisse norskava madruse kõrvale ja kavatsesin riidest lahti võtmata magama jääda.
Äkitselt kandus põranda alt meieni poolenisti summutatud ulgumine — jube ja ebainimlik ulgumine, mille peale mul juuksed peas püsti tõusid. Hüppasin üles, uni oli nagu pühitud. Mitu madrust ärkas, nad tõusid istukile, paljad jalad üle koi ääre rippu. Kuulatasime.
Ulgumine kordus ja oli nüüd nii läbitungiv ja kaeblik, et paljud madrused tormasid üksteise ligi nagu ärahirmutatud kari.
«Mehed, see on kapteni surnud koera ulgumine!» ütles Xaverius tuhmil häälel ja üle madruste käis hirmuvärin. Minu naaber puges koisse ja peitis pea padja alla.
«Ole vait, Xaverius, meel on niigi must,» keelas keegi vanameest.
«Ma ei jää vait,» sosistas Xaverius jonnakalt. «See on jumala selge, et surnud koer ulus jälle. Ja see tähendab surnut, mehed, küll te tuletate mu sõnu veel meelde.»
«Mis surnud koer see on?» segasin ma vahele.
«Tead sa, vennas, meil oli laeval koer, veel eelmise kapteni Jacksoni oma. Kapten läks minema ja jättis koera laevale, aga koer ei sallinud silmaotsaski punapead, ma mõtlen kapten Gregoire'i. Ja tal tekkis imelik komme:
123
hakkas ulumisega surnut kuulutama. Usu või ära usu, aga nagu ta juhtus sõidu ajal uluma, nii oli meil teada, et on surnut oodata. Punapeale ei meeldinud see mitte üks raas, ja ükskord võttis ta ja kergitas jalga, kui koerast mööda läks, koer aga hakkas urisema. Noh, ja nagu ta jalga oli kergitanud, nii virutas sellega koerale otse pähe ja pealuu kontsaga puruks. See on täitsa saatana vägi, mitte enam inimese jõud, mis selles punapeas on!»
«Aga igatahes ulub ta enne surnut,» ütles sosinal nooruke madrus, kel hambad hirmust lõgisesid.
Otsekui tema sõnu kinnitades kostis ebainimlik pikaldane ulgumine otse koide alt, just nagu oleks ulguv olevus meile lähemale nihkunud, kuni me kõnelesime.
Õudusega kargasid madrused oma koidele, ka mina pugesin teki alla, rohkem küll väsimuse kui hirmu tõttu, ja jäin otsekohe magama nagu kott.
Ärkasin juba teise vahetuse aegu. Hommikune gong plärises kõigest väest meile kõrvu, kutsudes hommikusöögile. Madrused hüppasid robinal alla, loovutades koid oimetuseni väsinud kaaslastele.
Kui ma läksin pesuruumi ja torkasin pea külma veejoa alla, leidis vana Xaverius sobiva hetke ja sosistas mulle kõrva:
«Surnu on olemas. Meie telegraafipreili heitis selsamal ajal hinge, kui koer ulus.»
Kadusin kraani alt nagu tuul ja tormasin nägu kuivatamata masinaruumi.
«Pichegra!» hüüdsin ma. «Kas on tõsi, et miss Totter on surnud? Mis temaga juhtus?»

«Ära karju,» vastas portugallane rahulikult. «Vahest kohutas torm vaesekese ära või sõi ta midagi ülearu — ja süda viskaski vembu. Aga peab ka ütlema, et ta oli ju üle neljakümne, kuigi kandis värvilisi lehvikesi.»
Asusin tööle. Sellest hetkest peale oli mulle selge, et vähimgi ettevaatamatus lähendab mind mu enda surmale. Esimest vaba silmapilku kasutasin selleks, et täita need leheküljed ja panna pudel oma peidikusse valmis. Seejärel põikasin laatsaretti, kuhu mind üldsegi ei tahetud sisse lasta. Läksin Dani vaatama.
Vaene langetõbine lebas liikumatult, sinakad huuled kokku pigistatud. Tuli tublisti vaeva näha, enne kui ta suu lahti tegi.
Mida temast tahetakse? Ta igatseb surra ja mida varem, seda parem. Inimene, kes on näinud saatanat, ei pea enam

elama. Ja tema nägi, kuidas saatan tappis tema sõbra Deepi... Ei, kedagi peale tema pole laatsaretti toodud. Reisijate palat on kohe kõrval; laatsaretil on ühine kontor; ta teaks kindlasti, kui peale tema oleks sees veel mõni haige . . .
Nende sõnadega jäi Dan vait ja pööras mulle selja. Pigistasin vaesest mehest välja kõik, mis vaja, ja lipsasin murelikuna tekile. Tähendab Vassilov polnud laatsaretis ööbinud. Sain tema peale selle ettevaatamatuse pärast pahaseks. Miks ta ei võtnud kuulda mõistlikku nõuannet?
Ülal väikeses salongis käis vali jutt. Kowalkowsky ümber olid kobaras koos I ja II klassi reisijad, räägiti telegraafipreili surmast.
«Ma nõuan desinfitseerimist!» üürgas elatanud daam kajutist nr. 8.
«Kuulge nüüd, ta suri ju südamerabandusse.»
Mees, kes seda lõbusa häälega ütles, seisis, selg minu poole. Vaatasin teda ja ohkasin kergendustundega. See oli Vassilov täies elusuuruses — elav, lõbus, jutukas; temas polnud enam jälgegi eilsest ärakohutatud mehest. Ta oli elus, jumal tänatud, mul langes nagu koorem õlult! Tahtsin talle ligi astuda, kuid kartsin, et tüürimees võib mind märgata.
Vassilov vestles elavalt teiste reisijatega, rahustas pahurat vana daami, tõstis üles tillukese ninaräti, mille oli maha pillanud senaator Notherbiti tütar — ühesõnaga, käitus nagu tõeline seltskonnainimene.
«Kas sa näe, mis kombed sul on,» mõtlesin ma nöökavalt, ja valinud hetke, mil ta astus tugitooli taha, ajaleht käes, puudutasin tema õlga.
«Miks te ei ööbinud laatsaretis?»
Vassilov pöördus kärmelt ümber ja vaatas mind terase
pilguga.
Mehed! See oli Vassilov, tema nägu, nina, huuled, juuksed, kuub, püksid, vest, kingad, see olyVassilov, ütlen ma teile — ja see ei olnud tema! See oli hoopis teine mees, nii tõesti kui ma olen šotlane Bisk! Ma ei saanud end pidama, ma hüüatasin.
«Mis teiega juhtus?» küsis naeratades vale-Vassilov, teine Vassilov, Vassilovi viirastus, ma ei tea, kuid&s teda nimetada, — aga ma ei vastanud, mul lõgisesid hambad suus ja ma tormasin ülepeakaela alla, tema kajuti juurde.
Mul õnnestus tähelepandamatult seina vahele pääseda. Piilusin läbi vaateava: Vassilovi kajutis oli kõik endist

viisi, isegi revolver lebas laual ja nurgas seisis puutumatu reisikott. Nägin ma siis und? Oli mul luupainaja kallal? Aga igatahes, kui mind ennast polnud ära vahetatud, siis too mees seal üleval ei olnud Vassilov, ei ja veel kord ei!
Väljusin uuesti trepile, et oma peidikusse hiilida. Trepist alla joostes nägin enda taga, kõigest paari sammu kaugusel punapäist musta kuuega meest. Ta ruttas mulle järele, vaevu puudutades käsipuud kõhna ja elutu käega, mille sõrmeliigesed olid tublisti tursunud.

Kihutasin tulistvalu edasi, jõudsin temast umbes paarkümmend sammu ette, pöörasin nurga taha ja lendasin nagu nool kitsast avast sisse.
Puh! Olin päästetud, kas või tunniks ajaks, aga päästetud. Vaatasin selja taha, lukustasin hoolega kõik oma peidiku väljapääsud, seadsin valmis paberi ja tindi, ja nüüd lõpetan päevikut. Kohe pistan selle pudelisse, korgin kinni ja viskan merre, enne kirjutan veel klaasile tee-mandikilluga
M
Kes see ka ei oleks, kes pudeli ookeanist välja õngitseb — kui ta ainult tööinimene on, toimetab ta selle Michael Thingsmasteri kätte. Meie mehi on laias ilmas hoopis rohkem, kui me ise oskame arvata.
Vaevalt olin hakanud paberit pudelisse toppima, kui ülevalt kostis veesolinat. Nagu selgus, avanes ülal kahe sõrme laiune pragu ja sealt pahises vett sisse. Katsusin keelega, oli soolane. Ruttasin väljapääsu poole — seinad ei liikunud enam. Olin nagu hiir lõksu püütud. Umbes kahe tunni pärast on ruum vett täis ja ma upun. Panen paberi pudelisse, korgin kinni, katsun pragu laiendada, et pudelit kajutist välja visata. Mehed, pidage meeles šotlast Biski! Hoiatage neid, kes sõidavad «Ameliaga», et vahetus on toimunud. Hoidke end kapten Gregoire'i eest! Mend-mess!»

Kahekümne kuues peatükk SENAATORI TÜTAR

«Mu armas, sa käitud sünd-su-se-tult,» ütles senaator Notherbit oma tütrele Grace'ile, kes pikutas kušetil, mõlemad jalad peast-kõrgemal, isa tooli seljatoel.
«Väga võimalik, isa,» vastas Grace, «mul pole midagi sinu märkuste vastu. Kui see sulle meeldib, siis räägi, nii palju kui soovid.»
«Asi ei seisa selles, kas see mulle meeldib, mu tütar » lausus senaator tähtsalt, «vaid selles, et sa mu sõnu kuulda võtaksid.»
«Sul ei tarvitse minuga arvestada, kallis isa. See veel puudub, et minu isa arvestaks niisuguse rumala plikaga nagu mina. Palun sind, tee ainult seda, mis sulle meeldib.»
Senaator vaikis mõne viivu arusaamatuses. Kuid ta polnud sugugi ilmaaegu senaator ega külastanud sugugi ilmaaegu presidendi ametlikke ja koduseid vastuvõtte. Nina nuusata ja uuesti asja kallaie asuda ei valmistanud talle vähimatki raskust.
«Sa käitud sünd-su-se-tult,» alustas ta otsast peale, «sa ei jää Westinghausist sõna tõsises mõttes sammugi maha. Ma saaksin aru, kui see oleks tingitud õrnematest tunnetest. Paljud abielud New Yorgis on tulenenud õrnematest tunnetest, mida tekitavad laeva õõtsumine ja teised galvaanilist laadi nähtused, mis on võimalikud ookeani pinnal. Kuid praegusel juhul ei paista tegemist olevat õrnemate tunnetega.»
«Isa! Kuidas sa võid rääkida mulle niisuguseid asju!» hüüatas Grace nördinult ja hüppas kušetilt püsti. «Kuidas sa võid nii kurjasti kasutada seda, et ma olen orb, et mul pole ema. Ah!» Ta puhkes valjusti nutma, trampides jalgu vastu põrandat ja raputades pead, nagu poleks see pea, vaid küps õunapuu.
«Mis ma siis nii halba ütlesin?» pomises kohmetunud senaator.
«Sa ütlesi-id ... sa ütlesi-id ... » nuuksus õnnetu Grace, «et galvaanilised ... ei, ma ei saa seda korrata.»

«Olgu, aitab, aitab,» lausus senaator leplikult, patsutades tütart seljale, «ma ju tean, et sa oled mul tore tüdruk, Grace, sa oled mul tubli tüdruk, hästikasvatatud tüdruk.
Ära nuuksu nii hirmsasti, see võib mõjuda su kopsudele!»
«M-ma ei nuta enam, isa, kallis,» nuttis Grace, «oh, sa ei tea, kui raskeks läheb mu süda, kui mul meelde tuleb, et mul pole ema... Minu rõivastus, sa tead.. . ja kübarad... ja mitte keegi, mitte keegi, mitte kunagi!»

Grace'i jalad väljendasid ilmset kavatsust uuesti vastu põrandat taguma hakata. Senaator oli maatasa tehtud. Ta vajus norgu ja pühkis silmist pisara. Tema käsi rändas küljetaskusse rahakotti otsima.
«Aitab, aitab, Grace. Mandril me teeme selle kõik korda. Küll sa näed, mu kullake, et ka isa loeb midagi niisuguses asjas nagu rõivastus.»
«Ja kübarad!» hüüatas Grace.
«Ja kübarad, tibuke. Tule anna oma isale üks musi. Ja pane see paber oma käekotti.»
Grace puudutas riivamisi isa põske, peitis paberi käekotti ja seadis end uuesti kušetile kerra. Senaator siirdus oma kajutisse ning andus seal uhkus-tundele ja magusatele mõtetele.
«Täpipealt nagu kadunud ema,» sosistas ta endamisi tundeküllaselt. «Niisama vagur ja malbe, ei tema vaeseke kandnud kunagi pikka viha. Ole ta vastu hea, lohuta mõne väikese asjakesega, ja kohe on kõik unustatud. Laps, täielik laps.»
Ta sirutas end rahulikult voodis välja, sulges silmad ja jäi magama.
Laps aga lesis veidike ja hüppas siis püsti, kuulatades isa norskamist, silus lokid üle, pistis midagi laia siidvöö vahele ja hiilis kajutist välja.
Hoopis vanaks ja kõhnaks jäänud pankur Westinghaus istus oma kajutis põranda külge kruvitud laua taga, jõi viskit soodaveega ja lehitses palavikuliselt New Yorgi ajalehti. See vana seelikukütt oli täiesti rivist väljas. Ta tundis koguni midagi melanhooliataolist. Ta igatses taga salapärast Maski, kes oli tema juurest ühel maipäeval lahkunud, ilma et oleks enam tagasi tulnud. Kajutiuksele koputati.
«Sisse,» pomises ta hajameelselt. Uks avanes, keegi astus kärmete sammudega kajutisse, jäi üsna tema ligidale seisma, ja enne kui Westinghaus jõudis pilku tõsta, nägi

ta oma nina all imearmsa daamirevolvri toru ja naisehääl ütles ähvardavalt: «Käed üles!»
Kogu oma pankurielu kestel polnud Westinghaus üle elanud niisugust vapustust. Ta tahtis käsi tõsta, kuid need värisesid ja keeldusid kategooriliselt kerkimast laua kaitsvalt pinnalt.
«Käed üles, sa vana rott! Üks, kaks! ... »
«Miss Notherbit,» anus Westinghaus, kui ta oli lõpuks lokkispäise bandiidi ära näinud, «ma olen nõus käsi tõstma, niipea kui nad kerkivad. Mul on haige süda. Pöörake selle kahjuliku mänguasja ots allapoole.»
«Ei mõtlegi,» vastas Grace rahulikult, «ma hoian teda siin niikaua, kuni saan teie käest teada kõik, mis vaja. Lurjus, türann, despoot, dardanelli türklane, kuhu te olete pannud Maski? Vastake otsekohe, kus ta on, kuhu te olete ta peitnud?»
«Tõesti, miss Notherbit, see on saatuslik eksitus. Ma olen põrmu paisatud, maha jäetud, kõrvale heidetud, ta on mu juurest põgenenud, ma kannatan rängalt ja te esitate mulle küsimusi, mida ma oleksin valmis ise esitama, revolver käes.»
«Ilus jutt küll,» lausus miss Grace aeglaselt, «aga millega te seda tõestate, vanapapi?»
Westinghaus hammustas raevunult huulde. Ta haaras laualt ajalehed, terve paki ajalehti, ja viskas need miss Notherbitile näkku.
«Lugege!» oigas ta meeleheites.
Grace korjas ajalehed ühe käega üles, hoides teisega revolvrit pankuri nina all. Otsekohe silmas ta mitut kuulutust, mis olid punase pliiatsiga alla kriipsutatud.
«Pankur Westinghaus palub Vivyt tagasi tulla ja lubab talle selle eest kogu oma varanduse.»
«Pankur Westinghaus pakub Vivyle, juhul kui ta tema juurde tagasi tuleb, seaduslikku abielu.»
«Pankur Westinghaus palub Vivyt ainult korraks tema poolt tulla, et briljantkeed vastu võtta... »
«Hm!» ütles Grace umbusklikult, kui oli kõik need kuulutused läbi lugenud. «Aga mispärast te siis Ailidse Euroopasse sõidate?»

«Ma kavatsen endale Steinachi pooke lasta teha,» pomises Westinghaus köhima hakates.
Grace heitis talle põlastava pilgu ja ajas huuled torru. «Ja sellele mehele,» lausus ta hävitava tooniga, «sellele
129
mehele kuulus maailma kauneim naine. Ja mina pidasin teda despoodiks! Päh!»
Ta tahtis ukse juurde taganeda, revolvritoru pankurilt pööramata, kuid äkitselt tabas tema pilk üht teist kuulutust New Yorgi ajalehe viimases numbris, mis nüüdsama oli õhupostiga alla «Torpeedole» heidetud. Selles teatati tagasihoidlikust koosviibimisest, mis oli aset leidnud Mor-landerite majas Riverside Drive'il: leina tõttu äärmise tagasihoidlikkusega, omaste kitsas ringis, oli toimunud mr. Arthur Morlanderi ja miss Claire Wessoni kihlus.
Grace viibutas ärritatult revolvrit, nagu oleks see nuut, vilistas poisikese kombel ja jooksis kajutist välja, jättes vapustatud mr. Westinghausi seisma taeva poole tõstetud kätega just sel silmapilgul, mil selleks polnud enam vähimatki vajadust.

Kahekümne seitsmes peatükk OSALT KUIVAL MAAL, OSALT VEE PEAL

«Claire abiellub selle vasikapraega, selle Arthuriga!» ütles miss Notherbit iseendale vihaselt ja viskas revolvri lauale. «Mis ta selles küll leiab, rumal tüdruk!»
«Arthur kihlus selle punapäise Claire'iga!» ütles jahmunult iseendale doktor Loepsius, jõllitades lehe hommikust väljaannet kahe paari okulaaridega — nii oma isiklike kui ka prillsilmadega. «Lihtsalt uskumatu. Arthur, naistevihkaja, veendunud poissmees, kes tahtis kõik naised maailmast ära hävitada ja vihkas mrs. Wessonit ja seda tema vurrudega vennatütart — Arthur on kihlunud Claire'iga. Toby! Toby!»
Suu ammuli, ilmus mulatt hääletult doktori tugitooli kõrvale.
«Toby. Näpista mind. Ai, ma ei maga! Toby, kas praegu on päev või öö? Kas see olen mina või ei ole mina?»
Mulatt pilgutas vaikides silmi, süljenire suunurgas.
«Lollpea!» käratas doktor ja virutas talle kepiga vastu jalgu. «Nüüd näen ma vähemasti, et sina oled sina. Kasi minema!»
Toby kadus niisama hääletult, nagu oli tulnud. Doktor Loepsius luges kuulutuse uuesti läbi ja tema otsaesisele tekkis kurjakuulutav kurd.
«Ahhaa,» ütles ta iseendale, «ahhaa! «Omaste kitsas ringis... » Mis ajast saadik, mu kallid sõbrad, ei kuulu doktor Loepsius enam teie omaste kitsasse ringi! Kihlus — ja mind ei kutsuta. Kihlus — ja mina olen ülearune. Kihlus — ja doktor Loepsius on unustatud, nagu kõlbaks teda meeles pidada ainult gripi, katarri ja kõhukinnisuse puhul. Oodake te mul!»
Kolm trepiastet, mis tema nina alla viisid, vajusid igaüks ise kanti laiali, mis tähendas seda, et doktor Ljepsius on väga tujust ära. Ta hüppas püsti tema kohta täiesti ebatavalise väledusega, pani smokingi selga, võttis kepi ja kaabu ning väljus otsekohe majast. Tee peal ostis ta lilled. Mürgine naeratus huulil, lillekimp käes, helistas
131

doktor Loepsius kakskümmend minutit hiljem energiliselt Morlanderite maja peaukse taga.
«Pole kodus,» vastas ülemteener.
«Ma tean, ma tean, Thomas Bindstock. Loodetavasti mäletad sa, kuidas ma su rinnaangiinist terveks ravisin?» Nende sõnadega läks Loepsius ülemteenrist mööda ja trepist üles.
«Pole kodus,» vastas toapoiss.

«Ma tean seda väga hästi, Peter, näita, kas su kõrv ikka veel tilgub!» Ja doktor Loepsius heitis pilgu Peteri kõrva, kuhu ammu enam midagi kogunemas polnud, viskas Peterile kaabu ja kepi ning avas sõjakalt võõrastetoa ukse.
Jalad mõnusalt enda alla keritud, istus Elisabeth Morlander pehmel diivanil ja tikkis siidiga atlassile. Otse tema vastas oli kušetil poollamaskil miss Claire Wesson, kes ei teinud midagi. Doktor Loepsiust nähes hüppasid nad mõlemad kiljatades püsti.
«Lubage mul kui vanal, ehkki unustatud sõbral... » ütles doktor galantselt ja ulatas lilled. «Olen õnnelik, et mulle südamest armsad inimesed on astunud veel lähemasse ühendusse. Aga kus on siis Arthur? Lubage mul teda oma rinnale suruda!»
Mrs. Morlander heitis vennatütrele kiire pilgu. «Me täname teid, doktor,» ütles ta mõnevõrra kohmetunult. «Arthurit te kahjuks näha ei saa. Ta on haige, väga haige, ja me ei võta mitte kedagi vastu.»
«Arthur on haige!» hüüatas Loepsius. «Viige mind tema juurde.» Seda öelnud, võttis ta taskust kuulamistoru ja muud ametitarbed.
«Jah, see tähendab, ta ... ta on teistmoodi haige,» sattus mrs. Morlander lõplikult segadusse.
«See ei ole teie erialale vastav haigus, doktor,» ütles Claire meheliku bassiga, «teda ravib doktor Bentrovato.»
Loepsius tardus paigale, uskumata oma kõrvu. Ta mai-gutas huuli, püüdes kas või ühtainsatki sõna suust välja saada, vaatas otsa mrs. Elisabeth Morlanderile, vaatas otsa miss Claire Wessonile, pööras ümber ja astus kindlal sammul sellest majast välja.
Peter ulatas kaabu ja kepi ning sosistas talle salapärasel ilmel kõrva:
«Mr. Loepsius, minge alla teenijatetuppa. Polly tahab teiega rääkida. Sant lugu, sir.»
Doktorit oleks nagu elektrilöök tabanud. Ta peaaegu hüppas õhku ja laksas endale peoga vastu otsaesist. Ta

kõverdas sardooniliselt huuli ja ruttas jooksujalu, Peterilt enam midagi pärimata alla teenijatetuppa.
Neegritar Polly oli juba ammu tahtnud surra. Kuid tema süngest ilmest oli näha, et maised asjad olid teda järjekindlalt takistanud seda kavatsust ellu viimast, ja nii oligi ta südame kõvaks teinud ja suremise päevast päeva edasi lükanud.
Doktor Loepsiust nähes saatis ta kõik teised teenijate-toast minema, haaras tal musta kuivetu käega õlast kinni ja sosistas silmade süngelt välkudes:
«Isand Loepsius ei võtnud mind kuulda. Vana Polly teab palju! Vanal Pollyl on kivi nimega Ionhuakangu. Ta sai kohe teada, et isand Jeremiah' kirstus ei olnud isand Jeremiah. Ta ütles sulle: isand Loepsius, lase kirst avada. Ja nüüd nad varastasid kirstu ära, peitsid ta kõikide silmade eest ja ka Ionhuakangu silmade eest. Kuula mind nüüd, isand Loepsius, kuula hoolega. Noor isand Arthur võtab naiseks selle kollase näoga nõia, väga hea. Aga kes on näinud isand Arthurit? Ja kes oli pulmas? Ei keegi, ei keegi, ei keegi! Oli üks sakslane ja üks venelane, oli üks prantslane, ja oli preester, keda keegi ei tunne, aga ei olnud ühtegi teenrit, ühtegi vana head neegrit, ei olnud Pollyt, ei olnud isand Loepsiust. Ja juba kolm päeva pole keegi isand Arthurit näinud, ei keegi, ei keegi, ei keegi!»
Kui see kõik oli öeldud, läksid vana Polly silmad pahupidi, ta korises, hakkas tõmblema ja heitis hinge. Doktor Loepsius kuulas silmagi pilgutamata Polly surmaeelse monoloogi ära. Siis kutsus ta teenrid, kes astusid tuppa hirmust värisedes, käskis neil vaikida kõigest, mida nad Polly käest olid kuulnud, ja sõitis kiiresti koju.
Seal käis ta mõnda aega edasi-tagasi, kuid risti vastu oma tavalistele harjumustele ei kutsunud Tobyt ega ilmutanud mingeid viha tundemärke. Siis istus ta laua taha, nihutas paberi endale lähemale ja kirjutas:
«Illinoisi osariigi peaprokurörile
doktor Loepsiuselt,

Valge Lipu ordeni kavalerilt,
Bostoni ülikooli auliikmelt.
Kõrgesti austatud härra prokurör!
Mõni aeg tagasi võis ajalehtedest lugeda, et Te olete Ameerika rahvuslik uhkus salapäraste kuritegude avastamise alal. Sõnumis öeldi, et Nat Pinkerton, Nick Carter ja Sherlock Holmes on Teiega võrreldes lihtsalt korstnapühkijad.
133
Palun Teie abi ühes äärmiselt kummalises asjas. Olete kindlasti kuulnud, et Venemaal tapeti Jeremiah Morlander. On põhjust arvata, et teda ei tapnud hoopiski need isikud, keda ametlikult süüdistatakse. Praegu on aga kadunud Arthur Morlander, tema poeg, kuigi kodus tema kadumist varjatakse. Õigluse nimel ja noormehe elu päästmiseks võtke see salapärane asi uurimisele.
Ülima austusega jne. jne. jne.»
Kui kiri oli kirjutatud, pitseeris Loepsius selle kinni, kleepis margid peale ja hõikas Tobyt.
«Toby!» ütles ta mõjukalt. «Anna see kiri miss Smollile ja käsi see tal otsekohe postkasti viia.»
Toby haaras kirja ja tormas jalgadele valu andes ülakorrusele, kus sündinud miss Smoll, käised üles kääritud, trükis pesu oma abikaasale Nathanaelile, kes oli talle pooleks tunniks külla tulnud. Kuni triikraud soojenes, oli noorpaar ametis suudlemisega.
«Miss Smoll!» karjus Toby. «Võtke kiri ja visake postkasti.»
«Ma pole sulle mingi miss Smoll, sa kollane tainapea! Olen sulle kakskümmend korda päevas öelnud: mrs. Epi-derm, mrs. Nathanael Epiderm!»
«Milles siis mina süüdi olen, kui isand Loepsius ise! . . .» hädaldas Toby.
Mrs. Epiderm võttis majesteetlikult kirja ja viibutas seda.
«Tead sa, mis ma sulle ütlen, Toby, mulatt. Kui su peremees on minu peale vanuigi armukadedaks läinud või tahab tiiha ripsutada või tal on mingid muud nöögid plaanis, siis pane kõrva taha, va pärdik, — mina pole mitte mõni nii- või naasugune! Ma kuulen kõike, mis mulle näkku öeldakse ja mis minu seljataga räägitakse, olgu tänatud berliini kõrvaklapp. Säh sulle! Säh su peremehele!»
Üks, kaks — ja kiri lendas avatud aknast välja, otse tänavale. Nathanael itsitas lõbustatult. Toby karjatas ja jooksis alla õnnetule kirjale järele — kuid mis parata, ta otsis seda hoolega nii sõidu- kui kõnniteelt, aga ei leidnud mitte kuskilt. Ja Toby peale võib kindel olla — tema ei kõssanud sellest oma peremehele ei unes ega ilmsi.
Mis puutub lugejasse, siis on tal õigus teada, et kiri kukkus vankrile, kus olid premeeritud küülikud, kes New Yorgi loomakasvatusnäituselt pidulikult koju siirdusid.

Kahekümne kaheksas peatükk TÄIELIKULT KUIVAL MAAL

Päike praadis Middletowni, linnud laulsid, puud olid lehte läinud — ühesõnaga, loodus oli end peaaegu täpipealt kalendriga kooskõlla viinud, kuigi peab tunnistama, et aasta-aastalt on vanakesel järjest raskem sellega hakkama saada.
Puidutöötlemisvabriku töökoda oli valgust täis. Lõbus hiiglane Michael Thingsmaster, põll ees ja piip hambus, laskis aina höövlil käia, raputades aeg-ajalt higipiisku näolt. Blondid juuksed olid laubale kleepunud, põll lehvis nagu puri tuules, laastud lendasid vilinal igale poole. Kena sile asi oli see Michael Thingsmasteri valmiv kätetöö, mis pilgutas lõbusalt oma kahte silma:
M
Mike tõstis ta valguse kätte, vaatas hellalt, võttis piibu suust ja hakkas oma tööd silmitsedes poolihääli laulma:

Vestame, kleebime, treime,
teid oma tööga me lõime,
peigmehi pakkuda võime,
esemed-kaunitarid!
Minge maailma laia, valvele
vaenlase majja,
riiulid värvimaiad,
karbid ja järid!
Kes poleks tundnud Thingsmasteri laulu. Üksteise järel kogunesid töölised Mike'i ümber ja hakkasid naerusui kaasa laulma.
«Noh, kuidas lood on, Mike? Kuidas KresslingiA tellimus edeneb?»
Thingsmaster tõstis üles uhke neljakandilise laeka, mis oli tehtud hinnalisest brasiilia punasest puust.
«Siin see on, mehed,» ütles ta naeratades, «nikerdused on veel teha ja siis tuleb see üle anda optikatehasele, kus

tehnik Sorrow on juba kõik valmis nuputanud. Pannakse sisse mis tarvis — ja asi vask!»
«Tore on!» naersid töölised. «Aga kas keemikud teavad?»
«Küll ka keemikud oma töö teevad. Tütar ei hakka isale vastu, ei ilmaski, olgu see teile teada, mehed.»
«Aga kas see salanõks on sulle teada, Mike!»
«Ärge pärige, ma ei ütle. Ja eks see käigi meil üle mõistuse. Tehnik Sorrow on seal midagi ladina keeli kokku nõidunud.»
Töölised hoidsid naerust kõhtu kinni. Mike aga ei teinud teist nägugi, rapsis põlle laastudest puhtaks, pani mütsi pähe ja läks koju kasutama poolt tundi, mis Jack Kressling oli lõunavaheajaks eraldanud.
Ilma ustava Beautyta oli elu Thingsmasteri väikeses hurtsikus hoopis igavam. Majapidajanna tõstis lauale kausitäie Mike'i lemmikleent «elupikendajat», niristas talle kruusi lahjat õlut ja istus ka ise lauda. Täielikus vaikuses käisid lusikad nobedasti kausi vahet, kui pööningu-aken äkitselt põratas.
«Tuvi!» hüüatas Mike, viskas lusika käest ja ruttas pööningule. Tõepoolest, vastu klaasi peksles Mike'i kirja-tuvi.
Mike tegi akna lahti, püüdis tuvi kinni, silitas teda ja pistis sõrmed linnu kaelale kotti.
«Imelik!» pomises ta tuvi sõrmelt maha tõstes. «Pole kirja ei Biskilt ega miss Totterilt.»
Vaevalt oli ta jõudnud seda öelda, kui pööninguaknast lendasid üksteise järel sisse veel kaheksa kirjatuvi ja laskusid usaldavalt kudrutades talle pähe ja õlgadele. Tuvid olid elus ja terved, kotid nende kaelas olid kõik alles, kuid ükski polnud Mike'ile kirja toonud.
«Õnnetus!» hüüatas Mike. Ta pani tuvid õrtele, puistas neile teri ja tõi vett ning lippas siis lähimasse raadiojaama.
«Mend-mess!»
«Mess-mend. Milles on asi, Mike?» küsis valveradist, kes parajasti sõnumit vastu võttis, järsult. «Saatke radiogramm «Ameliale», mu sõber.»
«Võib küll. Kellele?»
«Tehnik Sorrow'le. Tekst on järgmine: «Üheksa tuvi tuli kirjata tagasi, oletan õnnetust, Kroonlinnas võimalik äravahetamine.» »
«Saab tehtud, Mike. Mängus on palju, mis?»

«Inimese elu,» vastas Mike, tõstis kaks sõrme mütsi-noka juurde ja kihutas tulistvalu vabrikusse.

Majapidajanna sõi kombekalt oma jao leent ära ja vaatas aknast välja, et näha, kas Mike'i pole tulemas. Siis ta ohkas, kratsis kõrva ja jagas ülejäägi ausalt pooleks, sõi poole ära ja limpsis lusika puhtaks.
«Me oleme küll vaesed, aga õiglased,» pobises ta endale nina alla, seistes lävel ja oodates Mike'i, «kohe on ta, kullake, tagasi ja sööb oma jao, täpselt poole.»
Kuid Mike'i ei tulnud ikka veel. Vanaeit ohkas valjemini ja tegi ülejäägi uuesti pooleks, sõi oma jao ära ega puudutanud teise portsjonist ivakestki. Nii ta jagas ja sõi, kuni videvik oli käes ja Mike'ile jäi lõpuks ainult puulusikas. Ohates koristas vanaeit siis nõud ja läks pikutama, et pisut silma looja lasta.
Thingsmaster aga võttis põuest alles sooja leivakannika ja asus seda käigu peal näsima; ta oli teel koju endavalmistatud laekaga, et siin Kresslingi jaoks isevärki ületunde teha: katta hinnaline puu peenimate nikerdustega, panna elama sadakond lest j algset lindu, jahikoerad, rebased, jänesepojad, uhked hobused ja kütid nende seljas, pikad sulgedega kübarad peas, mantlid lehvimas, kulli-kindad käes. Uuristada loomade ja inimeste ümber rada, istutada selle äärde sõnajalad, pajud, paplid ja tammed, teha kõrvale onn — ühesõnaga, nokitseda valmis nii imetabane ja peen asi, et igaüks aina kiidaks ja imestaks. Nurka aga poetada kaks pisitillukest, surelikule silmale nähtamatut tähte, et omainimene, töömees, võiks läbi luubi vaadates öelda:
«Kavalpea Thingsmasteri tunneb ju kohe ära. Kes veel peale tema suudaks niisuguse peenikese asja välja mõelda?!»
Et tugevat sisemist ärevust summutada, pani Mike lambi põlema ja asus imepeene nõelaga tööle, ümisedes oma laulu:
Kulaku kirnude peale,
kindrali kahurireale,
lelule kallile, heale
priiusemärgi lööme!

Orjuse eest, mis meil lasub,
nälja, mis kodudes asub —
kõige eest sõnatult tasub
see, mis me loome!

Kahekümne üheksas peatükk «AMELIA» LÄHEB TÄISKÄIGUGA EDASI

Loori kandev veetlev noor daam, kes oli laevaraamatus kirjas kui Katja Ivanovna Vassilova, avaldas sügavat muljet «Amelia» meessoole.
Kapten McKinley, iirlane, toppis oma piipu parima tubaka. Tüürimees, kelle püksid alati lotendasid, pingutas trakse. Ja mr. Pall, seesama mr. Pall, kes vedas indohiin-lastele püssirohtu ja piiritust, kafritele piiritust ja piibleid, uusmeremaalastele piiritust, piibleid ja klaaspärleid, suuludele piibleid, klaaspärleid ja nuuskpiiritust, venelastele maisi kuivatatult, maisi jahvatatult, maisi riivitult, maisi riisi kujul ja maisi suhkru kujul, mispuhul üks tema alluvatest tõi kuuldavale üsna leidliku vaimukuse — «siin on teie Ara-Massacre'» •—, seesama mr. Pall, sihvakas, elegantne ja pisut rebasekarva, muutus äkitselt jutukaks nagu vene emigrant.
Liivakarva lõuendist ülikond seljas, puhtaks raseeri-tud — välja arvatud kael, kuhu oli jäetud täpipealt niipalju karvu, nagu nõudis «jänki» stiil —, veetis mr. Pall suurema osa ajast laevalael, näksides oma jalutuskepi kuldnuppu. Niipea kui mrs. Vassilova kuskil nähtavale ilmus, võttis mr. Pall nupu suust ja asus kepiotsaga tünnidele, kastidele ja kottidele osutades loetlema nende sisu, kilode arvu, kilode omahinda, kilode lisaväärtust, kaalu-vea protsenti,

mõõduvea protsenti, teekonna vältel toimuva niiskumise protsenti ja lõpuks omaenda tulude protsenti, lähtudes tarbijaskonna peade või õigemini suude üldarvust. Mr. Pall nimetas oma kõnet avalikuks loenguks. Puhtameerikaliku visadusega pidas ta seda mitu korda, kuni märkas, et mrs. Vassilova jäi tema lähedale seisma ja näis kuulatavat. Mr. Pall võttis otsekohe kaabu peast ja tegi kummarduse.

1 Sõnamäng, mille aluseks on sõnade maize (mais) ja sugar (suhkur) ning sõna massacre (tapmine) teatav kõlaline sarnasus. — Autori märkus.

Noor naine vaatas talle suurte kannikesevärvi silmadega otsa.
«Andestage, sir, kuid te tunnete vist hästi vene rahvast,» küsis ta veetlevalt kohmetudes.
«Oo!» vastas mr. Pall paljutõotava häälega.
«Kas te ei oleks nii lahke (arglik pilk ja naeratus). . . Kas te ei võiks (kannikesevärvi silmade pilk kinnitub tillukese kinga ninale) tutvustada mulle üldkasutatavaid venekeelseid väljendeid?»
«Suurima rõõmuga,» hüüatas mr. Pall, nõjatus maisi-kastile ja võttis välja märkmiku. «Palun, et esialgselt vene linnas orienteeruda... te astute sisse restorani, te tellite rahvuslikud road . . . lubage, ma loen ette... » Ja mr. Pall luges silphaaval.
«Vshi, kassa, piin, jaishniki.. .»
«Oh ei,» katkestas mrs. Vassilova teda kerge ohkega, «ma tahaksin teada hoopis teisi sõnu ja paluksin teid, kui on võimalik, need mulle inglise tähtedega kirja panna. Näiteks sõna «mees» ja «olge ettevaatlik» . . .»
«O-o!» naeratas ameeriklane hapult. «Need on väga ohtlikud sõnad. Mees on vene keeles «mush» või hellitavalt «mushka», teie hoiatus aga peab kõlama nii: «Bud ti ostroshnik.»»
«Tänan,» ütles noor naine armsalt ja kirjutas sõnad oma märkmikku. «Ma olen sünnilt venelanna, sir, kuid olen emakeele täielikult unustanud. Eriti pärast merehaigust . . . See on imelik haigus, ma ei mäleta enam sündmusi, isikuid, kuupäevi, aastaarve ... »
«Kas teid vaevab siis merehaigus?»
«Jah, öösiti kajutis,» lausus mrs. Vassilova kohmetudes ja eemaldus, õnnestades mr. Palli kütkestava peanoogutusega.
Ta ei jõudnud kümmetki sammu astuda, kui vasakul asetsevast maisitünnist kostis imelikku ägisemist. Võpatades taganes noor naine paremale, kuid sealgi oli maisi-kast ja sellest oli päris selgesti kuulda nohinat. Ehmunud kaunitar tormas nüüd otsejoones kottide poole, kuid äkitselt kandus tema kõrvu raske ohkamine ja polnud vähimatki kahtlust, et üks kott liigutas. See oli naise tundlikele närvidele liig. Ta kattis näo kätega ja põgenes trepist alla oma kajutisse.
Mrs. Vassiloval oli väga elegantne esimese klassi kajut. Niisuguse vana ja väikese laevalogu kohta, nagu seda oli «Amelia», mis pani oma lootused rohkem kauba kui

reisijate peale, oli see üsna armas kajut. Pehme mööbel oli põranda külge, peegel ja nagi seina külge kruvitud, kõikjal võis näha vaipu, linikuid ja eesriideid. Oletatav Katja ivanovna heitis kušetile, sirutas jalad välja ja pani käed pea alla. Soengust väljalibisenud kastanpruunid lokid piirasid pehmelt tema värskeid kahvatuid põski, kanni-kesevärvi silmad tumenesid, huuled olid valusalt kokku pigistatud.
Katja Ivanovna alias Vivian Orton mõtles sellele, mis teda Kroonlinnas ootab. Ta sõitis pöörasele maale, mida Thingsmaster nimetas suureks. Ta sõitis rahva juurde, keda Thingsmaster nimetas geniaalseks. Ta mõtles sellest maast ja igatses kirglikult seda näha. Ta mõtles ka mehest, kellega pidi Kroonlinnas kokku saama. Kui see on Vassilov, astub ta ligi ja ütleb: «Bud ti ostroshnik,» aga kui see on Arthur Morlander, siis peab ta õrna häälega

«mushka» ütlema ja õudset komöödiat alustama — annaks jumal, et see oleks viimane tema elus . . .
Vivian langetas väsinult ripsmed. Ta oli haige vihkamisest, mis tappis teda kindlamini kui mistahes mürk. Kuid tal oli ka mürki, tõelist mürki, see mõjus välkkiirelt ja oli peidetud tema tillukese kuldkella mehhanismi. Vivian ei kavatsenud sellega Morlanderit tappa, seda mürki hoidis ta enda jaoks. Vivian uurib välja kõik oma vaenlase saladused, loeb läbi tema mõtted, saab teada tema kavatsused ja annab ta rahvale välja, et nõukogude rahvas ise õiendaks temaga arved, nii nagu ta seda väärib . . .
Tema ripsmed võpatasid, suunurka tekkis julm kurd.
Uksele koputati. Vivian hüppas püsti ja tema nägu omandas endise naiivse ilme.
«Kes seal on?»
Ukse vahelt pistis pea sisse väheldane mees. See oli tehnik Sorrow. Kohe astus ta kajutisse, pani käed seljale ja sosistas ärevalt:
«Kallis miss Orton, me saime radiogrammi New Yorgist . . . Michael Thingsmasterilt... »
«Ja siis?»
«Valmistuge halvimaks, miss Orton. Mike oletab õnnetust. Ta arvab, et Vassilov on tapetud ja asendatud. . . Kellega — ma ei tea. Arvatavasti Morlanderiga vastavalt vandeseltslaste plaanile.»
Vivian ei vastanud. Tema käed tõmbusid kramplikult rusikasse.
«Veel üks asi, mu kallis preili, — «Amelia» jääb palju

hiljaks. Me jõuame Kroonlinna alles homme. Ja meiega unel ajal voi isegi meist varem saabub «Torpeedo» Me astusime raadio teel ühendusse ja saime teada, et ta arendab maksimaalset kiirust. Ta on võitnud kaks päeva »
«Hasü,» ütles Vivian aeglaselt, «ärge kartke sõber Sorrow Ma mäletan kõiki teie juhatusi, mul on 'meeles mu kohus ja ma täidan selle.»

Kolmekümnes peatükk ARTHUR MORLANDER NÄOGA LUGEJA POOLE

Me jätsime «Torpeedo» maha sel õnnetul hetkel, mil Bisk, madrused, vaene Dan, portugallane Pichegra, vale-Vassilov, senaatori tütar ja koguni pankur Westinghaus olid haaratud õudusest, kuigi hoopiski mitte ühel ja selsamal põhjusel. Jättes kõrvale psühholoogilise analüüsi, pean ma neid põhjusi lühidalt loetlema:
Westinghaus oli õuduses, sest teda oli kohutanud senaatori tütar.
Senaatori tütar oli õuduses, sest ta oli kaotanud viimase lootuse leida Maski.
Bisk oli õuduses, sest tal oli surm silma ees.
Madrused olid õuduses, sest teki alt kostnud läbilõikav ulgumine ennustas veel üht surnut.
Portugallane Pichegra polnud õuduses mitte niivõrd Biski kadumise, kuivõrd tööhulga pärast, mis talle nüüdsest peale osaks langes.
Vaese Dani oli õudus vallanud alatiseks, sestsaadik kui ta oli saatanat palgest palgesse näha saanud.
Mis puutub vale-Vassilovi õudusse, siis selle seletamiseks paarist sõnast ei piisa ja ma loodan, et käesoleva peatüki rahulik kulg valmistab lugejat tasapisi selle tajumiseks ette.
Mr. Arthur Morlander, sest see oli tema, andis end täielikult ja tingimusteta teda saatnud inimeste meelevalda. Elu ei huvitanud teda enam. Ta oli otsustanud saada kättemaksu tööriistaks ja piirduda sellega. Ta ei pärinud midagi ja keegi ei rääkinud talle midagi peale kuivade ettekirjutuste: teha seda ja seda.
Esimese ööpäeva istus ta kannatlikult peidus kitsas mustaks värvitud kajutis, kust ei paistnud olevat ühtegi väljapääsu. Sein nihkus laiali ja selle seest saabus liikuval kandikul tema ette

söök ja jook; kui «Torpeedo» oli päevateekonna kaugusel New Yorgist, tõi seesama kandik talle järgemööda kingad, püksid, vesti, kuue, krae, lipsu, mansetinööbid, mansetid ja muud esemed, mis olid võetud

õnnetu Vassilovi seljast ja kandsid endas veel tema ihu-soojust.
Arthur Morlander pani selle kõik kuulekalt endale selga. Mõne aja möödudes hakkasid seinad käratult liikuma, ava suurenes inimese kõrguseks ja kajutisse astus maski ning mungakapuutsiga väheldast kasvu mees. Ta andis Morlanderile käega märku, et see istuks peegli ette, võttis välja hulga pudeleid ja topsikesi ning grimeeris noormehe mustas kindas käega osavalt Vassiloviks. Peab ütlema, et see polnud kuigi raske, sest noor Morlander ja kommunist Vassilov olid imelikul kombel väga sarnased — asjaolu, mida vandeseltslased olid algusest peale silmas pidanud. Niisiis, võõras käsi pani peale kerge grimmi, näitas Arthurile, kuidas seda kõrvalise abita tuleb uuendada, ja kapuutsiga mees kadus sõnagi lausumata sinnasamasse, kust oli tulnud.
Samal silmapilgul kostis avast ilmetu hääl, mis tundus Morlanderile tuttav:
«On saabunud aeg teie etteasteks, mr. Morlander. Nüüdsest peale olete kommunist Vassilov. Te olete venelane, kuid olete lapsest saadik elanud Ühendriikides ega oska vene keelt. Te peate tegutsema kiiresti, ettevaatlikult, otsusekindlalt. Kohe saate enda kätte raha, mürgid, relvad. Teie põhiline ülesanne on kanda kinnitada vene suurimas metallitehases, et see õhku lasta, olles samal ajal ette valmistanud teiste vene tootmispunktide õhkulask-mise; samuti peate võitma kommunismi peameeste usalduse, et ette valmistada nende massilist hävitamist meie poolt määratud päeval. Pidage end ülal taktitundeliselt. Mängige oma osa andekalt. Imperialistide Liiga kingib teile oma usalduse.»
Seda öelnud, jäi hääl vait ja läbi ava saabusid toekas rahapakk, mürgipudel, mitu Arthurile teadmata sisuga kapslit, karbitäis helesiniseid kuulikesi ja uusim summutajaga ameerika automaat.
Vaevalt jõudis Arthur kõigest öeldust toibuma hakata, kui põrand tema jalge all aeglaselt õõtsudes allapoole vajus. Viivu pärast liikumine lakkas, ülalt kostis kuiva praginat. Arthur vaatas ringi ja nägi, et ta on Assilovi kajutis, kus kõik nägi välja täpselt niisamuti nagu õnnetu ameerika kommunisti eluajal. Kajuti uks oli paokil.
Morlander lukustas ukse, astus peegli ette ja silmitses end pealaest jalatallani. Pistis siis käed tasku, võttis välja kõik Vassilovi paberid ja asus neid uurima. Pabereid oli

üsna palju — parteipilet, politseitunnistus, New Yorgi kommunistide kirjad ja soovitused. Ümbrikud, mis olid adresseeritud vene riigitegelastele. Kiri Petrogradist, kus teda, Anton Vassilovi, kutsuti peainsenerina tööle Putilovi tehasesse. Aga see — mis pagana asi see oli?! Morlanderi käes oli kortsunud, pliiatsiga kirjaoskamatult täiskritseldatud paberitükk. Kui ta selle sisust lõpuks aru sai, pidi vale-Vassilov äärepealt raevust röögatama.
Ta oleks tahtnud rusikatega metsikult vastu seinu põrutada — kuid nagunii poleks keegi vastanud, ükski pilu poleks paotunud. Ümberringi oli kõik vaikne, ainult torm märatses akna taga. Morlander vajus õudusega tugitooli.
Ta oli kõigeks valmis olnud, ainult mitte selleks. Ta oli valmis kakskümmend korda oma elu ohverdama, et hävitada maa pealt neid näruseid inimesi, kes olid tapnud tema isa. Kuid saada endale naine . . . Kiusakas ja kirjaoskamatu, Katja Ivanovna nimeline naine, kes oli jonni pärast teise laevaga sõitnud ja ootas teda Kroonlinnas! . . . Arthur Morlander, suurim naistevihkaja, polnud võimeline jagu saama teda vallanud õudusest.
Ta istus kaua liikumatult. Kuid vähehaaval omandasid ta mõtted selguse.
Lõppude lõpuks, küllap vandeseltslased teavad, mida nad teevad, ja võib-olla on seesama Katja Ivanovna talle abilisena vajalik. . . Peale selle — Morlander vaatas aknast välja —,

torm ei mõelnudki vaibuda ja pillutas «Torpeedot» nagu pähklikoort. Võis ju loota, et see vana auklik «Amelia» pudeneb tormi survel koost, enne kui Kroonlinna jõuab. Ja lõpuks on Arthur Morlanderil õigus kaitsta oma vabadust. Ta. . . ahhaa! Hiilgav idee. Teda piinas ränk merehaigus, mis rikkus tema hingelise tasakaalu. Ta peab puhkama, ta pole suuteline oma abielu-mehekohuseid täitma, teda tabas mälukaotus, ta ei mäleta paljusid asju, nimesid, minevikusündmusi. Ta peab käituma sõltumatult ja kergestiärrituvalt. Ta ei lase naisel suudki lahti teha, kurat võtku. . . Olgu siis juba parem fiktiivne naine kui pärisnaine — kui temast saatuse tahtel peab saama abielumees . ..
Ent vaatamata nende asjalike mõtete rohkusele, ei tundnud Arthur Morlander end sugugi rahulikuna.
Reisi kestel püüdis ta korduvalt astuda ühendusse salapäraste isikutega, kes juhtisid tema saatust.
Mitu korda päevas küsis ta kapten Gregoire'i järele, kuid ei kapten ega vandeseltslased ei andnud

endast enam mingit elumärki. Ta oli jäetud iseenda hooleks.
Torm vaibus, «Torpeedo» oli jõudnud Soome lahe vetesse.
Vale-Vassilov seisis laevalael ja silmitses läbi binokli närviliselt Kroonlinna selginevaid piirjooni. Ilm oli külm puhus läbitungiv kirdetuul.
Tüürimees Kowalkowsky leekis vihase näoga tekil rinpi Kurat võtku seda maad! Misjaoks küll sõita sadamasse kust ei leia ühtegi korralikku inimest ja kus riigi eesotsas seisavad töölised!
Aga ka kütte- ja masinaruumis, köögis ja roolikarnbris valitses elevus, ja mida lähemale laev sadamale jõudis seda suuremaks see paisus.
«Ja mis ma teile ütlen, vennad,» kuulutas kahvatu ja ärevil Xaverius oraatorlikult, «meie siin peame rügama nii et higi sööb silmad peast, ja see tüürmanilõust, punapeast rääkimata, võib igaühele vastu hambaid virutada, aga seal, mehed, ohhoo! Seal on meiesugune au sees. Seal on admiral lihtmadruste seast ja käib kütjaga kaelakuti koos, nii on lood! ... »
«Ja tehastes on töölised direktoriteks,» pigistas portugallane Pichegra läbi kokkusurutud hammaste.
«Tööle, tõprad! Küll ma teile näitan!» kriiskas Kowal-kowsky ülevalt. «Ja et mitte ükski teist ninagi kaldale ei pistaks, selge?»
Madrused läksid nurisedes oma kohtadele.
Kroonlinn. Inimtühi reid laotus Arthuri binokli ees. «Torpeedo» liikus aeglaselt edasi.
Uduses põhjataevas terendasid kummitustena Petrogradi kauged tornid, teravikud ja kuplid.
Laev jäi seisma.
Trepp lasti alla.
Tigeda näoga tüürimees Kowalkowsky näitas Arthurile (nimetagem teda nüüdsest peale Vassiloviks), kus on väljapääs. Laev oli otsekui välja surnud, kuskilt ei paistnud ühtegi hingelist.
Aga kui Vassilov, kohver käe otsas, oli nägusa vene punaarmeelase ja kahe tolliametniku saatel trepist alla jõudnud, ei pidanud «Torpeedo» madrused enam vastu: tropis pudenesid nad laevalaele, Xaverius eesotsas, ja möirgasid kõik, niipalju kui neid oli — ameeriklased, sakslased, itaallased, portugallased, prantslased, abessiinlased, inglased, šveitslased, jamaikalased:

«Hurraa! All right, vene seltsimehed!»
«Tervist, mehed!» hüüdis punaarmeelane nende poole pöördudes vastu. «Tervitage ameerika töölisi.»

Mõlemad pooled tundsid entusiasmipuhangut, ehkki lausutud sõnad polnud kummalegi poolele arusaadavad. Tüürimees Kowalkowsky hüppas oma madruste sekka nagu peidikus varitsenud lõvi.
Sellal oli Vassilovile ligi astunud mitu sõjaväemundris noormeest, kes tervitasid teda sulaselges inglise keeles ja tutvustasid end tema tulevaste parteikaaslastena. Väga viisakalt juhatas üks neist hunnikusse aetud tünnide tagant välja daami ja ütles:
«Teie abikaasa ootab teid hommikust saadik, seltsimees Vassilov.»
Vaene Vassilov võpatas, läks üle keha külmaks, tõstis pilgu ja . . .

Kolmekümne esimene peatükk JÄNKI PETROGRADIS

Riiaka ja kiusliku, kõikide pahedega õnnistatud naise asemel seisis Vassilovi ees kaunitar. Ta vaatas Vassilovile otsa, ei saanud sõna suust ja ulatas talle oma jääkülmad sõrmed.
Vormimütse kandvad mehed saatsid nad autosse, üks istus autojuhi kõrvale, teised tõstsid tervitades käe ja auto asus teele Petrogradi poole.
Vassilov silmitses jahmunult oma naist. Rõõmuga oleks ta lasknud mõttel kinni hakata mõnest naise puudusest, et oma vihkamist kehutada. Kuid Katja Ivanovna oli lubamatult kaunis, lubamatult täiuslik. Iga tema liigutus oli nõtke, hääl sarnanes maheduse poolest flöödiga; ta ei öelnud ega teinud midagi kohatut, mitte midagi niisugust, mis oleks põlastust õigustanud.
Sellal libisesid neist mööda Petrogradi majesteetlikud tänavad. Nad ei meenutanud põrmugi laokil hurtsikuid New Yorgi tänavalehtedes. Paleedega sarnanevad majad peegeldusid ridamisi kanalite rohelises vees. Autod ja mootorrattad tuiskasid siia-sinna, kanalitel sõitsid mootorpaadid, jalakäijad liikusid tänavatel hämmastava nobedusega. Vaevalt olid Vassilov ja tema naine jõudnud pilgu teineteiselt pöörata, kui ümberringi laiuv vaatepilt nende tähelepanu köitis..
«Mitte midagi ühist!» pomises Vassilov. «Kallis sir, ma tahtsin öelda, seltsimees, sellel pole ju mitte kui midagi ühist meie ameerika ajalehtede fotodega!»
Mundrikuues mees naeratas lõbusalt.
«Minu nimi on Jevgeni Barfus. Te leiate veel palju asju, millel pole midagi ühist sellega, mida kirjutavad meist kapitalistid. Me oleksime ammu hukkunud, kallid seltsimehed, kui poleks käiku lasknud mõningaid leiunsi. Kas te näete neid torne?»
Nad kihutasid piki graniitkallastesse kammitsetud mässavat Moikat, mis veeretas oma laineid läbi terve linna.
Paremal ja vasakul kõrgusid imelikud püramiidid, mis

tippu paigutatud suurte portselanlehtrite tõttu meenutasid küünlajalgu. Püramiidide juurest viis linna poole lõpmatu juhtmeterägastik.
«Mis see on?» küsis Vassilov tahtmatult.
«Need on kolossaalse võimsusega elektrikogujad,» vastas seltsimees Barfus. «Te näete siin meie uhkust. Tänu nendele elektrikogujatele võime me üheainsa silmapilguga elektriseerida õhuruumi linna kohal rohkem kui tuhande meetri kõrgusel, mis teeb meid kättesaamatuks vaenlase õhulaevastikule. Kui meieni jõudsid kuuldused, et ameeriklased on mingi lõhkeaine leiutanud, võtsime meie omakorda tehnika käsile. Kuid meie eesmärk ei ole mitte kallaletung, vaid kaitse. Me elektriseerime tohutu õhuruumi kõigi meie linnade ja tööstusobjektide kohal. Lõhkelaeng tehakse meie pea kohal kahjutuks, ilma et ta saaks meie maale vähimatki kahju tekitada. Me oleme kindlustanud piirid tuhandete elektripatareidega ja võime tänu sellele tagasi lüüa mistahes armee, vajamata selleks ühtegi meest peale Petrogradi Keskaeroelektrijaama montööri. Ja me leiutame selles suunas üha edasi!»

Vassilov tundis end sel hetkel oma isa pojana, Jeremiah Morlanderi pojana.
«Jah!» pahvatas ta üsna vaimustatult. «Teie siin Venemaal ei maga. Aga öelge mulle, millega saab teile kasulik olla niisugune tavaline, keskmine insener nagu mina?»
Üle Barfusi näo libises muie.
«Kallis seltsimees Vassilov, me vajame teid rohkem kui kedagi muud, sellepärast et... »
Ta kummardus üsna Vassilovi kõrva ligi ja lõpetas naeratades:
«Sellepärast et meil peaaegu polegi keskmisi inimesi — keegi ei taha olla keskmine inimene. Ajastu esitab meile üleinimlikke nõudmisi ja igaüks meist püüab neile nõudmistele vastata. . . Anda üha rohkem ja rohkem, ületada keskmise inimese normi. See norm on aga vajalik tasakaalu säilitamiseks. Te mõistate nüüd, miks te olete meile nii teretulnud külaline!»
Vassilov hammustas solvatud eneseuhkusest huulde. Samal hetkel peatus auto luksusliku palee ees Mõika streetil. Seltsimees Barfus ulatas Vassilovile käe ja ütles:
«Teie tuba on selles majas. Puhake. Kahe tunni pärast saabub mootorratas ja te sõidate esimesele külaskäigule tehasesse.»
Autojuht tõstis autost välja kaks kohvrit ja Vassilov

võttis mõlemad hajameelselt käe otsa. Nad astusid välisuksest sisse, läksid trepist üles, ja saadetuna kõigi vastutulijate juhatustest, jõudsid lõpuks oma tuppa. See väga hubane magamistuba, kus oli kaks voodit, ahi nurgas, kaks kirjutuslauda, kaks raamatukappi, kaks akent ja kaks üleskutset, kumbki ise seinal:
«Hoia aega kokku! Astu Aja Liigasse!»
«Hämmastav maa!» pomises Vassilov kohvreid põrandale asetades.
«Vapustav maa!» sosistas Katja Ivanovna. Nad vaatasid teineteisele otsa ja neile meenus äkki, et terve selle tunni vältel polnud nad kordagi mõelnud ei iseendale ega kättemaksule, mis neid siia oli toonud.

Kolmekümne teine peatükk MEES, NAINE JA KOER

Katja Ivanovna nägu lõi lõkendama, kui ta tabas end sellelt mõttelt. Vassilovi nägu lõi lõkendama samal põhjusel. Ta viskas oma kaabu ärritatult ühele voodile, istus ja ütles:
«Teie käitumine New Yorgis, Kate, annab mulle põhjust oletada, et te ei pretendeeri minu tunnetele!»
Katja Ivanovna vaikis, selg mehe poole.
«Ma pean teid hoiatama,» jätkas Vassilov meeleheitlikult, «et merehaigus on mulle ränka mõju avaldanud. Kui ma laevale läksin, olin üks inimene, nüüd olen hoopis teine ...»
«Oh jaa!» tähendas noor naine mürgiselt.
«Mis te seal pobisete?» kohmetus Vassilov. «Te peate minust ükskord ja lõplikult aru saama. Ma ei või keelata teile seltsimehelikku tähelepanu, kuid kõige muu jaoks olen ma surnud. Ma tulin siia tööd tegema ja. . . ja ma palun teid tungivalt, kallis Kate, jätta mind rahule!»
Ta ohkas kergendust tundes, vaatas toas ringi, silmas nurgas ilusat hiina voodisirmi ja tõmbas selle toa keskele.
«Me jagame teiega territooriumi sõbralikult pooleks. Olgu too pool tuba teie oma. Võtke endale too voodi, too sein, too kirjutuslaud ja too plakat — ühesõnaga kõik, mis on sealpool piiri, ja seadke end sisse, nii nagu teile meeldib. Ja mina olen omakorda täiesti vaba!»
Ta seadis sirmi kohale, varjates oma nurga Katja Ivanovna pilgu eest, viskas kuue seljast ja prantsatas mõnuledes voodisse.
«Ma panin tal algusest peale suu kinni!» mõtles ta enesega rahul olles. «Katsugu ta mulle nüüd veel oma plaati mängida. Huvitav oleks teada, kas kõik need kirjanikud, kes ülistavad armastust ja kauneid naisi, on südamepõhjas tõesti siirad? Olen peaaegu kindel, et neid tiivustab mõte honorarile.»
Selle ehtameerikaliku järeldusega pani ta silmad kinni ja valmistus suigatama.

150
Oma territooriumile mahajäetud Katja Ivanovna seisis mõne minuti liikumatult. Tema kaks tillukest kõrva, mis piilusid kastanpruunide lokkide vahelt, läksid roospuna-seks. Morlanderi sõnad ja käitumine olid olnud nagu nimme sellised, et äratada tema hinges kõik kättemaksu-fuuriad. Hambad risti, käed rusikas, vaatas ta vaimusilmas üle kogu oma strateegilise plaani, mis oli küpsenud juba laeval, raputas siis korraks lokke, tõmbas käega üle näo — ja astus üle vaenuliku territooriumi piiri.
Vassilov kuulis kergeid samme, avas silmad ja samal hetkel jõudsid siidpehmed sõrmed üsna tema põse ligi. Talumatu Katja Ivanovna istus tema voodi serval, kõigutas jalgu ja vaatas talle oma kannikesevärvi silmadega häirimatult otsa, nagu oleks kõik kõige paremas korras.
«Mida te soovite?» küsis mees kärsitult. «Mulle näib, et ma olin teiega täiesti avameelne.»
«Oh jaa!» vastas naine ja hakkas naerma, mis meenutas kõige mahedama flöödihääle nurrumist. «Aga, armas Tony, te ei oodanud ju ära minu vastust. Te peate ära kuulama ka vastaspoole ...»
«Pagan teda võtku, see on päris loogiline,» leidis Vassilov endamisi ja tõmbas teki lõuani.
«Jah, te peate mu ära kuulama,» jätkas naine, silitades hajameelselt tema nägu ja siludes sõrmega püüdlikult kortse tema laubal, «asi on selles, et merehaigus . . . oh, see neetud merehaigus! Ta on ka minust hoopis teise inimese teinud. Ma ei tunne ennast enam isegi ära. Ma olen teie ees süüdi, mu kallis, ma tean seda. . . Aga enam mitte kunagi, mitte kunagi...»
Katja Ivanovna pühkis ripsmetelt helkiva pisara ja langetas pea otse jahmunud Vassilovi rinnale.
«Ma tunnen ennast nii õnnetuna, Tony! Te ei tohi minuga enam pahandada. Ja pealegi. . .»
Ta ei rääkinud edasi.
Vassilov oli pikali, tahes-tahtmata hingas ta sisse naise juuste lõhna ja silmitses roosatavat kõrvalesta.
«Peab tunnistama,» mõtles ta endamisi, «et naisterahvaks nimetatud zooloogiliste isendite hulgas näib ta olevat üsna süütu eksemplar.»
«Ma võin seda teile ainult päris kõrva sisse öelda,» nurrus Katja Ivanovna, «küünituge mulle lähemale.»
Ta riivas huultega mehe kõrva, ootas mõne hetke, mille kestel viimane oli seisundis, mida ta mõttes «üsna talutavana» iseloomustas, ja sosistas siis:
151
«Tony, mulle näib, et ma kingin teile beebi.»
Kuradi pihta! Isegi kui ta kõrva oleks galvaaniline vool lastud, poleks Vassilov kõrgemale hüpanud, kui ta nüüd hüppas. Ta kargas voodist välja, virutas padja ühele ja teki teisele poole ning trampis metsikus vihas oma paljaid jalgu.
«See on kurrat. . . kurrat teab mis!» karjus ta täielikult moondunud näoga. «Ma saadan teid tagasi New Yorki! Ma kaeban teid kohtusse! Jätke mind rahule!»
Katja Ivanovna kahvatas ja tõstis käed, otsekui end löögi eest kaitstes. Ta pigistas oma õisõrnad huuled kokku. Ta seisis nüüd mehe ees nagu puhtuse, süütuse ja meeleheite kehastus ning vaatas talle nii suurte, nii abitute silmadega otsa, et Vassilov jäi äkitselt vait, lõi käega ja põgenes oma toapoolele.
«Mis ma nüüd teen?» mõtles ta raevunult. «On ju päevselge, et see on tõepoolest Vassilovi naine ... Ta ei aima midagi... Ja kuidas ta ometi sellega hakkama sai, kuidas ta küll sellega hakkama sai, kõikide tülide kiuste . . . Nurjatu, kergemeelne, kuritegelik naine! Armastada seda labast kommunisti!...»
Tema mõtete vool tegi nii tujukaid uperpalle, et mina kui autor oleksin olnud täiesti nõutu, kui see oleks kestnud pikemat aega. Kuid õnneks astus ta Katja Ivanovnale järsu sammuga lähemale ja ütles temast mööda vaadates ametlikul toonil:

«Ma eitan, ma eitan kategooriliselt, et see on minu laps. Te võite teha, mida tahate. Ma pesen käed puhtaks.»
öelnud need sõnad, pani ta kingad jalga, kuue selga, kaabu pähe, vaatas kella ja läks välja, et jalutada Mõika streetil maja ees, lootuses kohata kedagi, kes päästaks ta tüütust tet'e-ä-tete'ist Katja Ivanovnaga.
Katja Ivanovna vaatas talle julmalt naeratades järele. Ta oli endaga rahul. Tal oli täiesti piisavalt põhjust endaga rahul olla. See vilets veidrikust poisinolk oli niisama nõrk, abitu, äge, kärsitu, taipamatu, jonnakas ja närviline nagu Jeremiah Morlander. Ja teda oli niisama kerge ümber sõrme mässida nagu vana Westinghausi. . .
Kuid endaga rahulolev kaunitar näitas üles puhtnaise-likku ebajärjekindlust. Julma naeratuse järel välgatas tema silmades meeleheide, ta astus voodi juurde ja vajus äkki nuuksudes näoli padjale.
«Kop-kop, kriips-kraaps ...»
Mis kummalised hääled need olid ukse taga? Keegi

müksis ust tõmbi koonuga, kriipis küüntega, hammustas linki. . . Katja Ivanovna tõstis pea ja kuulatas
«Auhh! Rrr! Auhh!» kuuldus ukse tagant' juba päris selgesti. Kostis mitu tumedat mütsu, kriipimist, vingumist uks vajus pärani ja laskis sisse mingi koletu porise villa-kera, mis nagu tuulispask tuppa tormas.
Sekund hiljem hüppas see porine villakera nagu kummipall otse Katja Ivanovna voodisse, vehkis metsikult sabaga, toetas käpad tema õlgadele ja tõmbas keelega üle tema suu, nina, lõua.
«Beauty!» hüüatas noor naine. «Beauty! Beauty!»
Jah, see oli tema, Michael Thingsmasteri ustav Beauty, aga missugune ta välja nägi! Lahja, metsik, sasitud ja nii must, et karvatordid olid vildiks vanunud. Koer niuksus, tonksas ninaga Katja Ivanovnat, keerles toas ringi, nuus-kis kõik nurgad läbi.
Lõpuks Beauty rahunes, istus naise jalgade ette maha, pani käpa tema põlvele ja vaatas talle kõnekate silmadega otsa.
«Kust sa tuled, Beauty?» küsis mrs. Vassilova.
Beauty niutsatas ja liigutas käppa. Alles nüüd märkas noor naine tema käpa ümber seotud määrdunud lõuendi-räbalat, mis oli kaetud tumedate plekkidega. Ta päästis riideräbala ettevaatlikult lahti, läks akna alla ja silmitses plekke. See näis olevat veri. Plekkide asetuses aga viirastus talle sümmeetria. Naine laotas rüderäbala aknalauale ja luges tähthaaval:
«Bisk. Torpeedo.»
Koer jälgis teda tarkade silmadega. Niipea kui Katja Ivanovna uuesti tema poole pöördus, liputas ta saba ja hakkas mõlema esikäpaga naljakalt vehkides oma kaelarihma sikutama.
«Mis seal veel on, Beauty?»
Nojah, muidugi mõista leidub seal veel midagi. Lükake koera pea selga, pistke käsi kaelarihma vahele ja tõmmake nööri otsast ümbrik, mis on sinna nii kavalasti seotud, et koera käpp hästi ligi ei pääse, ninast ja kihvadest rääkimata. Nõnda. Tehke lahti ja lugege!
Katja Ivanovna tõmbas vaikides ümbriku kaelarihma vahelt, tegi lahti ja luges:

«Illinoisi osariigi peaprokurörile.
Kõrgesti austatud sir, kui Te saite kätte mu eelmise kirja ja võtsite paberid

minu peidikust, siis peaks Teile huvi pakkuma Morlanderi asja järg. Mul on käes kõik selle niidid. Olen pandud hullumajja, kus on hiilgavad võimalused tähtsaima kurjategija jälgimiseks. Te saate minust aru, kui nõuate, et vabastataks kongis nr. 132 viibiv hullumeelne

Robert Drooke.»

Kolmekümne kolmas peatükk NÄLJAHÄDALISTE ABISTAMINE JA MÕNINGAD KÕRVALISED ASJAOLUD

Sellal kui «Torpeedo» pärast Vassilovi maalesaatmist sulgus endasse nagu keskaegne rüütel soomusrüüsse ja sõitis rannast kaugemale, lossis vaikne ja sünge «Amelia» terve päeva kuni hilisööni oma laadungit.

Mister Pall, jalutuskepp käes, tormas ringi, pursates perioodiliselt suust kogu oma venekeelsete sõnade tagavara. Kotid, tünnid ja kastid veeresid laevalaelt kaile ja tõsteti sealt tohututele veoautodele. Tehnik Sorrow, kes oli mr. Palli teenistusse astunud, seisis, käed selja taga, ja jälgis tööd.

Äkitselt kostis tema kõrval seisvast tünnist pikaldane ohe. Sorrow kuulatas ja tõukas tünni jalaga.

«Hei!» kostis tünnist. «Hei, sõber Sorrow! Mend-mess!»

Seda öeldi tehnik Sorrow'le absoluutselt arusaadavas keeles. Välkkiirelt vaatas ta ringi, sosistas vastu: «Mess-mend!» ja lõi tünnipõhja sisse. Kohe pisteti sealt välja Sorrow'le tuttav pea, järgnesid kael ja õlad ning kere koos ülejäänud jäsemetega — tünnist hüppas välja Lawrie Laine, kõhnaks nälginud, rõõmus ja sasipäine.

«Sorrow! Raasuke leiba ja lonks viskit!» sosistas ta anuvalt. «Selle pagana kreeklase, mis ta nüüd oligi, Dioge-nese elu polnud küll põrmugi mugav, iseäranis kaanetatud olekus.»

Sorrow andis talle leiba, peitis ta kottidest ja kastidest barrikaadi taha, pani käed seljale ning nõudis rangelt:

«Seleta mulle, Lawrie Laine, mille pagana pärast sa pugesid Hooveri tünni ja läksid Mike'i käest luba küsimata «Ameliaga» reisima?»

«Aga sina?» küsis Lawrie, jahvatades veskikivide agarusega leiba.

«Sa tead väga hästi, et ma sõitsin Mike'i soovil neetud fašistidel silma peal hoidma.»

«Noh, aga mina tulin Nõukogude Venemaa tarvis tööd tegema!» vastas Lawrie Laine häirimatult ja pistis viimase

leivakoorukese suhu. «Ja kui sina, sõber Sorrow, tahad mind selles asjas aidata, siis ära viivita ühtegi päeva ega tundi. Peale selle aga ...» Lawrie läks punaseks nagu vähk ega leidnud kohe sõnu. «Peale selle aga tahaksin ma teada, kuhu te olete pannud miss Ortoni, see tähendab mrs. Vas-silova?»

«Ah või sedamoodi!» lausus Sorrow paljutähendavalt. «Oled sina aga üks tegelane, seda ma sulle ütlen, Lawrie Laine!»

Pole teada, mida oleks talle vastanud Lawrie, kes läks veel ivakese punasemaks, kui ühest kastist poleks kostnud imelikku kohinat.

«Kha-khi-kh-kh-kha!» kostsid kastist imelikud hääled. Sorrow tõmbas kulmud kortsu ja põrutas kõigest jõust vastu kasti.

«Sorrow, mend-mess!» ütles hale hääl.

Lawrie ja Sorrow vahetasid pilgu ning kiskusid kastil kaane pealt, mispeale nad said näha auväärt lukksepp Willingsit, kes oli kõveras nagu punnivinn ja vaatas neid haleda ning näljase näoga.

«Willings!» hüüatas Lawrie.

«Willings! Sina!» lausus murtult tehnik Sorrow.

«Mina see olen, mehed, mina see olen! Ja ma võin öelda, et olen üle elanud kõige halvema, mis meid teises ilmas oodata võib — nimelt hermeetilise pakendi. Selle järel ei karda ma enam isegi surma, mitte üks raas ei karda, tulgu ta kust tahes, kas või koos kooleraga kandiku peal.»

«Ära filosofeeri,» vastas Sorrow talle süngelt. «Ütle mulle parem, kuidas see juhtus, et sina, meie ühingu tugisammas, arukas ja soliidne mees, kaotasid mehearu ja lipsasid kasti seelikut taga ajama nagu see kollanokk Laine!»
«Ei, Sorrow, ei, ma ei tulnud seelikut taga ajama! Sa eksid!» vastas Willings pahaselt. «Mina, sõber, saabusin küll kastis, kuid mul on olemas kõik dokumendid nagu päris diplomaadil kohe. Kressling ise saatis mu nuhkima ja jälgi ajama. Mis seelikusse puutub, siis mina, kulla sõber, olen näinud miss Ortonit, kui tal meie Lawrie püksid jalas olid, ja olgu tal ihukatteks Lawrie püksid või trummikott või Bostoni ülikooli aulipp — mina lähen tema järel igale poole, kuhu ta iganes tahab, vajugu ma kas või siinsamas maa alla, kui see tõsi ei ole!»
«Õigus!» ütles keegi nende kõrval.
Kolm meest võpatasid ja vaatasid ringi. Kuid lähikonnast

ei paistnud ühtki hingelist, laadijad askeldasid kaugel eemal mr. Palli seltskonnas.
«Õigus!» ütles keegi veel kord ja tehnik Sorrow' jalgade ees lebav kott vahetas äkitselt kuju.
«Kurat sind võtku, kes sa ka ei oleks,» ütles tehnik ja laksas peoga vastu kotti, «vaata, kui saadan su siit otse pagaritööstusse, küll seal juba teatakse, mida sust küpsetada, sa nurjatu päevavaras, argpüks, desertöör!»
«Seda sa ei tee, Sorrow,» ütles kott, vajus pooleks ja poetas välja ei kellegi muu kui Nedi.
«Seda ma arvasin,» pahvatas Lawrie naerma, «noh, mehed, nüüd on kogu meie kamp koos. Meie päästsime neiukese Hudsonist ja paistab, et meile on saatusest määratud tema kannul käia.»
«Seda me veel vaatame,» torises Sorrow, «kõigepealt viin ma teid sissekirjutusele ja siis hakkate tööle, mehed. Võite miss Ortoniga ühte ja sedasama õhku hingata, kui see teile meeldib, aga kokkusaamise temaga keelan ma teil kõvasti ära.»
«Või veel!» hüüatas Lawrie.
«Või veel!» pomises Willings.
«Või veel!» muigas Ned.
Ja otsekui nende sõnade kinnituseks ilmus sadamakail nähtavale valgesse rõivastatud habras kogu, kastanpruunid lokid pea ümber lehvimas, saatjaks suur karvane ja porine koer, kes saba uputades neiu kannul kõndis. Tulija hoidis kätt varjuks silmade kohal ja vaatas hoolega ringi, kuni märkas tehnik Sorrow'd ja meie kolme sõpra. Siis hüüatas ta rõõmsalt, lõi käsi kokku ja pani nende poole jooksu. Koer jõudis temast kahe hüppega ette ja puges tehnik Sorrow' jalgade ligi, ise valjusti niutsudes ja meeleheitlikult sabaga vehkides.
«Olgu ma neetud, kui see ei ole Beauty!» pahvatas vapustatud tehnik ja haaras embusse porise ja salkus karvaga koera, jättes oma kaaslased väljendama samasuguseid tundeid miss Ortoni suhtes.

Kolmekümne neljas peatükk MISTER VASSILOV IMEDEMAAL

Vassilov tormas uksest välja, püüdes mitte mõelda. Kui ta oli paberossi põlema pannud ja paar-kolm korda maja ees edasi-tagasi jalutanud, jäi ta rahulikumaks ja hakkas ümbrust silmitsema. Maja, kuhu nad elama paigutati, oli iidne, võib-olla Peetri-aegne. Esialgset hoonet oli mitu korda ümber ehitatud ja arvukate kihistuste tõttu näis tema arhitektuur pentsik, kuigi suursugune. Siin asus kunstnike ja kirjanike ühiselamu. Siia majutati võõrsilt pärit kommunistid. Peaaegu iga ukse ees seisis auto, ühtevalu sõitsid põrinal ette mootorrattad. Vaevalt oli ta mõne sammu kaugemale läinud, kui tema tähelepanu köitis kerjuseit.
Vanaeit kandis auklikku kleiti ja meestesaapaid, pähe oli tal seotud tükk aknakardinat. Tema nägu oli nii kulunud, käkras ja lotendav, et meenutas pigem nahatükki kui inimese nägu. Silmad olid vanadusest tuhmid ja näisid täiesti mõttelagedad. Ta seisis liikumatult ja

möödujad poetasid ise raha tema väljasirutatud pihku. Vassilov ei jõudnud veel temalt pilku ära pöörata, kui väravast väljus pikk hallipäine mees, kelle nägu moonutasid inetud tumedad laigud ja kelle silmi, mis vaevalt paistsid hallide puhmaskulmude alt, kattis kae. Mees tuli longates, vaatas ringi, ei märganud Vassilovi ja astus kiiresti vanaeide ligi. Suur oli Vassilovi imestus, kui vanamees aupaklikult kerjuseide kätt suudles, ehtsa õukondliku kummarduse tegi ja seejärel valitud inglise keeles lausus:
«Kuidas on lood teie reumaga, vürstinna?»
«Oh, ma ei kurda,» vastas kerjuseit koketeerivalt. «Ma loodan, et olete lugenud meie armastatud monarhi viimast kõnet?»
«Oh jaa, ning kannan seda südames.»
«Ja juba valvepostil?»
«Juba valvepostil!»
Tseremoniaalse tervituste vahetamise järel ruttas vanamees

tagasi, väravast sisse, vanaeit aga jäi endises asendis seisma.
«Kena koht küll, kus kerjused sarnanevad õukondlastega,» pomises Vassilov ja kõndis edasi, hoides silmad ja kõrvad lahti. Sel hetkel kihutas tänavale punase lipukesega ehitud auto. Autos istusid kaks paigatud kuuega lihttöölist, kes elavalt vestlesid millestki sihvaka sõjaväemundris mehega. Niipea kui tänaval autot märgati, kergitasid möödujad kaabut ja paljud hüüdsid mingi tervituse.
«See on vist mõni tähtis isik,» mõtles Vassilov, «veider, et ta koos lihttöölistega ringi sõidab.»
Äkitselt jäi täie hooga kihutav auto seisma, nagu oleks talle post ette langenud.
«Mis juhtus? Kes võib takistada niisuguse tähtsa isiku sõitu läbi linna?» mõtiskles Vassilov, silmitsedes peaaegu tühja tänavat. Ja vaata imet! Üle tänava läksid paarikaupa mudilased, ühesugused kehvad kleidid seljas ja ühesugused mütsid põetud päid katmas. Neid saatis inetu prillidega näitsik, kes sarnanes kveekeritüdrukuga. Ta vehkis energiliselt kätega, ja kui oli oma hoolealuste viimase paari auto nina eest mööda toimetanud, andis autojuhile majesteetlikult käega märku, mille järel too edasi sõitis. Tõepoolest ebatavaline vaatepilt! Vaesed, kodutud lapsed jalutasid nagu inglise peeri või ameerika miljardäri võsukesed, pannes sõidutee tähtsa isiku nina ees kinni. . .
Vassilov kehitas õlgu ja kiirendas sammu, jättes seljataha mässava Mõika. Ta sattus süngele väljakule, mida piirasid vanad pimedad majad, seinad hallitusest kirjud, värv tükati maha pudenenud.
«Siin on arvatavasti urgaste linnajagu, kus pesitsevad vaesus ja pahed nagu kõikides suurlinnades,» mõtles ta endamisi, katsus, kas rahatasku on alles, ja kõndis ettevaatlikult edasi. Justkui tema mõtete kinnituseks hakkas süngele platsile igast kandist voorima imelikke inimesi. Vanad luitunud rõivad seljas, sitsrätid ja nokkmütsid peas, tulid nad salguti, mingid kummalised esemed käes. Huvitaval kombel olid enamasti kõik need inimesed^juba aastates, hallipäised ja kortsulised, tumedaks parkunud käed rakkus, mõni oli küürus, mõni lonkas, mõni toetus kepile, mõni kõpsis puujalaga.
«Invaliidid? Kurjategijad? Kerjused?» Vassilov ei teadnud, mida mõelda. Inimesed läksid kõik ühte majja sisse. Uksel polnud šveitserit ega valvet. Vassilov segunes rahvahulgaga, lipsas uksest sisse ja läks trepist üles.

«Nüüd saan ma teada, mis patuurgas see on,» mõtles ta turisti uudishimuga. Kõik astusid suurde valgesse tuppa, mis oli täis pinke ja laudu. Seinal rippus suur must tahvel. Väikesel laudadest kõrgendil seisis sinise pluusiga mees. Tulijad valgusid mööda pingivahesid laiali, istusid kõik ritta ja panid kaasatoodud esemed enda ette lauale. Need sarnanesid palveraamatutega. Sinise pluusiga mees tõstis käe.

«Ahhaa!» mõtles Vassilov. «See on mingi usulahk. Tähendab, ka siin on midagi, mis sarnaneb nende vastikute New Yorgi variseridega. Jutlustaja teeb jutlusega algust. Päh, kui igav! Lasen jalga!»
Vaevalt oli ta jõudnud seda mõelda, kui eided-taadid lõid oma palveraamatutega sarnanevad raamatud lahti, sinise pluusiga mees aga kirjutas tahvlile suurelt
A
Vassilov vaatas ümberringi. Inimeste nägudel säras teesklematu tähelepanu, nende otsaesised olid kortsus, suud paotusid, korrates tahvlile kirjutatud tähte, nende teise ilma kandidaatide ees lebavad palveraamatud osutusid . . . aabitsateks!
See oli Vassilovile liig. Ta hüppas püsti ja tormas tänavale, hing hämmastusest kinni. Ust silmitsedes veeris ta vaevaliselt salapärast silti: «Kirjaoskamatuse likvideerimise kool.»
«Hull rahvas!» hüüatas ta inglise keeles. «Panna tudikesed tähti õppima. Ja nad õpivad, pagana pihta, õpivad vist koguni hea meelega!»
«Andestage, sir, kas te olete inglane?» küsis temalt keegi inglise keeles, kummardudes tema kõrva ligi.
Vassilov tõstis pilgu ja nägi pikka atleetliku kehaehituse ja sõjaväelase rühiga meest, kel olid hallid kindralivurrud ja kes kandis elegantset komandörimundrit. Ta seisis Vassilovi kõrval kõnniteel ja jälgis, kuidas üle platsi sõidavad sirgetes ridades ratsaväelased.
«Jah,» vastas Vassilov masinlikult, «ma olen turist... Olen esmakordselt siin maal.»
«Mis sundis teid nii valjusti imestust avaldama?»
«Panin imeks vanakeste narrust, kellele seal paremat kätt majas tähti õpetatakse.»
«Oh, sir, see on üks noorendamismeetodeid, mida me kasutame,» vastas sõjaväelane naeratades. «Mina ise õiendasin hiljaaegu poliitilise kirjaoskuse eksami. Ja ma võin

teile kinnitada, et ma ei vaheta oma ratsaväge, oma punakaartlasi ühegi maailma armee vastu, nii meeldiv oli mul elu otsast alustada.»
Ta tõstis kaks sõrme mütsinoka juurde, kummardas Vassilovile viisakalt ja istus mootorratta korvi.
Vassilovi imestus segunes kadedusega. Ta saatis pilguga ratsaväelasi, kes tantsisklevatel hobustel üle väljaku sõitsid, ja pööras tagasi Mõika streetile. Ühiselamu ukse juures seisid juba kaks mundris meest, kes hoolega ringi vahtisid. Üks neist oli Jevgeni Barfus. Teist, pikakasvulist ja hallisilmalist, kel oli piip hambus, Vassilov ei tundnud. Mõlemad tulid kohe talle vastu, Barfus võttis tal käe alt kinni, pikem aga esitles end:
«Rebrov,» ja andis autole käega märku lähemale sõita.
«Seltsimees Rebrov viib teid Putilovi tehasesse, me ootame teid juba kümme minutit,» ütles Barfus kiirustades. «Kõik vajalikud selgitused saate tema käest, ta on teie otsene ülemus.»
Seda öelnud, tõstis Barfus sõrmed mütsinoka juurde, istus mootorrattale ja kadus nagu välk.
Vale-Vassilov istus autosse. Rebrov järgnes talle, autojuht vajutas kangile ja nad sõitsid ühiselamu juurest minema.
Arthur heitis vilksamisi pilgu oma naabrile. See oli sihvakas, lihaselise kehaga mees, tal oli nooruslik nägu, kitsad karmid huuled ja sujuv lõuajoon. Kõrvad olid väikesed, peaaegu kõrvalestadeta.
«Aristokraadid pole veel päriselt välja surnud selles tööliste ja talupoegade riigis,» mõtles Vassilov irooniliselt. «Võin kihla vedada, et mu ülemus on mõne pärisorje surnuks peksnud iidse suguvõsa järeltulija.»
«Seltsimees,» ütles ta, «te töötasite arvatavasti ka varem Putilovi tehases?»
Rebrov võttis piibu suust ja vastas korrektses inglise keeles:
«Arvasite õigesti.»
«Ja kus te inseneriametit õppisite? Arvatavasti Inglismaal?»

«Arvasite jälle õigesti,» naeratas Rebrov, «kui seda, mida ma Inglismaal tegin, võib nimetada «inseneriameti õppimiseks», siis õppisin mäHõepoolest Inglismaal.»
Vassilov mõtles mõne minuti, millisest otsast omf päri-misi uuesti alustada. Aga enne kui ta jõudis suud lahti teha, koputas Rebrov oma piibu tühjaks, peitis selle kärme

liigutusega taskusse, pööras oma näo, mille joonte peenus oli ameeriklast nii väga üllatanud, Vassilovi poole, ja sõnas sõbralikult:
«Ma olin Putilovi tehases õlitaja, minu isa töötas sealsamas lukksepana. Seitsmeteistkümneaastasena saadeti mind Siberisse, ma põgenesin Inglismaale ja õppisin seal ühte-teist, töötades kütjana Parkinsi tehases Birminghamis. Pärast revolutsiooni valisid töölised mu direktoriks, siis oli mul neist teadmistest pisut kasu.»
«Kuradi pihta!» mõtles Vassilov jälle, pruukides põrguvürsti nime vist küll sajandat korda selle päeva jooksul. «Ma ei suuda mõista seda maad, isegi kui kolmkümmend saksa «Baedekerit» kirjeldaksid teda kolmekümnes keeles. Ma keeldun teda mõistmast!»
Nad kihutasid mööda laia maanteed, mille ääres kasvasid põlised pärnad. Kärmed jalakäijad ruttasid siia-sinna. Paleed asendusid varjuliste aedadega, kuhu oli kaevatud tiike ja kanaleid, ja lõpuks tabas silm kaugel sinise, ühegi suitsupilveta taeva taustal tuhandete isesuguse pikkuse, laiuse ja kujuga vabrikukorstnate hiiglaslikke siluette. See oli otsekui taeva poole sirutuvate jäsemete mets, see meenutas torruaetud huuli, kuid hingas imekergelt ega jätnud taevasse ühtegi jälge oma hingeõhust.
«Meie vabrikulinn,» ütles Rebrov sõrmega sinnapoole osutades, «me koondasime kogu oma tootmise ühte kohta. Varem piirasid tegutsevad tehased Petrogradi neljast küljest, meie aga tõime nad siia mägisele maa-alale ja kohan-dasime katsetuste ning uurimiste tarbeks. Tegelikult asute te tööle tehas-muuseumis, tehas-koolis, tehas-akadee-mias — nii näeb praegu välja vana Putilovi tehas. Vaadake siia: kas te näete kolme ringi, mis sarnanevad kor-rustega?»
Vassilov vaatas sinnapoole, kuhu osutas Rebrov, ja nägi kummalist vaatepilti: kivimüüriga piiratud alumisest ringist viisid keerdtrepid üles teise ringi, mida samuti ümbritses sein. Selle ringi kergete, elegantsete, puitarhitektuuri meenutavate konstruktsioonide kohal kõrgus kolmas ring, kust paistsid tuulemootorite tiivad, õhulaevade maandumisplatsid, signalisatsioonisüsteemide juhtmevõrk ja suur hulk punaseid lippe, mis vilksatasid torude ja juhtmete rägastikus nagu mooniõied nisupõllul. See vaatepilt kogu oma sümmeetria ja meelisegava kirevusega jättis Vassilovile sügava mulje.
«Kas te tõesti nimetate seda vabrikulinnaks?» hüüatas

ta hämmastunult. «Pigem sarnaneb see maailmanäitusega!»
«Te ei lasknud mul lõpetada,» naeratas Rebrov. «Siin te näete ühtse majandusmeetodi võidukäiku — tõsi küll, esialgu ainult katselis-teaduslikul kujul. Teil tuleb selle meetodiga tutvuda, et meiega koos töötada. Vaadake alla, esimesse ringi — see hõlmab Neeva kalda, turbarabad ja soome graniidi massiivid läänes ning metsase ala idas. Siin paikneb meie toorainetootmise tööstus. Need Soome piiri äärest siiani ulatuva Toksovo aheliku kõrgendikud varjavad endas rohkesti mineraale, nad annavad meile väärtuslikku puitu, vaiku, kõikvõimalikke maapõuevarasid, mida me vajame. Hiigelmüür esimese korruse ümber kujutab endast võimsat elektrienergia vastuvõtjat; energia saabub Volhovstroist ja aitab meil maapõue teid õhkida, suuremalt jaolt aga antakse see edasi teisele korrusele. Vaadake nüüd kõrgemale,» jätkas Rebrov, kes tõusis püsti ja osutas ühe käega ettepoole, võttes teisega Vassilovi õlgade ümbert kinni, «vaadake sinna, seal on teine ring, seal asub meie töötlev tööstus. Kas näete kõrgahjude suitsu ja tulekuma, kas kuulete hambuva raua loginat, saagide undamist, rataste raginat, mootorite mürinat? Seal saab toorainest materjal, looduse annist töö vili. Veel kõrgemal aga, kui te ülespoole vaatate, näete meie linna tipus vabrikutööstust, kus

materjalist saab toode, mida tuhanded õhutõstukid toimetavad linna, sadamasse, ümbruskonda, raudteejaamadesse ...»
«Imetlusväärne!» hüüatas Vassilov, kelles oli taas ärganud insener Morlanderi poeg. «Olen uhke, et tulin siia töötama koos teiega. Kuid ma ei näe, seltsimees, milles on teie ühtse meetodi mõte — peale kõigi tootmisharude territoriaalse lähendamise?»
«Milles on meie ühtse meetodi mõte? Te ei näe seda veel, kuigi aimate. Teile räägib sellest se/tsimees Enno, meetodi juhendaja. Seal ta seisabki teeotsa juures. Juba ta nägigi meid ja tervitab ...»
Autojuht pidurdas. Vassilov ja Rebrov hüppasid autost graniitsillutisele ja läksid vastu heleblondile, peaaegu valkjate juustega mehele, kel olid roosad põsed ja säravad sinisilmad ja kes sarnanes ühtaegu vanaäti ja rinna-lapsega.
«Tere tulemast meie juurde, kallis seltsimees,» ütles ta väga meeldiva häälega ja ulatas Vassilovile käe, «me läheme tehasesse väikese ringiga, tee

peal ütlen ma teile oma saatesõnad, mida ei ole palju.»
Sellal oli seltsimees Rebrov neile pead noogutades mingile platvormile hüpanud ning piha ümber metall-rõnga kinnitanud, ja enne kui Vassilov talle midagi öelda jõudis, viis platvorm ta piki kivist koridori minema.
«Lähme, lähme, mu sõber,» ütles roosapõsine mees lahkelt ja võttis Vassilovil käe alt kinni, «meie käime selle pika tee läbi omal jalal, sest inimesel on alati kasulik uusi asju teada saada mõnesuguse jõupingutuse varal, mitte aga kerge meelelahutusena.»
Ta rääkis samuti inglise keelt, kuid kerge aktsendiga. Juhatanud Vassilovi vaateplatsile, mida piiras graniit-rinnatis, näitas ta talle all laiuval tasandikul põlde, kuhu oli külvatud igat seltsi vilju. Seal võis näha kõike — riisiistandike veega kaetud nelinurki ja kuiva bambuse-välja, islandi sammalt ja kookospalme. Igal põllul töötasid/ isesugused inimesed — siin oli kõigi maade ja rahvaste esindajaid.
«Ärge imestage selle üle, siin pole mingit nõidust,» ütles Enno jahmunud Vassilovile. «Kas näete torni igal põllul? See on kuulus Savali regulaator, mida me kasutame oma elektrikliima agregaadis. Me jaotame soojuse ja niiskuse teatud pindalal täiesti ühtlaselt ja takistame nende hajumist võimsate ülekantud magnetvoolude tekitamisega, mis kujundavad otsekui pealtpoolt suletud ruumi. See moodus on praegu veel väga kallis, seepärast rakendame teda vaid esialgse katsetuse korras. Meie põllud ongi mõeldud ainult maaharimise musternäidiseks; toorainet ei anna nad kuigi mainimisväärsel hulgal. Vaadake nüüd selja taha.»
Vassilov pöördus kiiresti ümber ja nägi mäenõlval amfiteatrina paiknevat kivimurdu ja savikarjääri.
«Piki kogu seda amfiteatrit asuvad kaevandused ja väikesed kaevandamiskeskused, mis esialgu on samuti ainult musternäidistena mõeldud. Me käime nad läbi ja tee peal avaldan ma teile meie meetodi saladuse.»
Nad läksid piki graniit- ja asfaltteid edasi. Igal sammul avanesid nende pilgule üha uued vaatepildid. Liikusid tuhanded mehhanismid, transportides sütt, soola, turvast, savi. Tiirlesid veskitiivad, undas saeveski, paukusid kirved. Ja kõik tee peal kohatud töölised noogutasid neile sõbralikult, pöörates Vassilovi poole rõõmsad, õnnelikud näod. Seal polnud ühtegi inimest, kes poleks naeratanud. Rõõm säras vastu igast pilgust.

«Vaadake neid,» alustas Enno, «nad on õnnelikud. Me panime toime maailma suurima revolutsiooni, kuid me oleksime olnud lollpead, kui me poleks läinud kaugemale, mu sõber. Kui me olime võitnud enda kätte tootmisvahendid, tahtsime teha inimesed õnnelikuks.»
«Utoopia!» ohkas Vassilov.
«Just nimelt,» jätkas Enno elavalt, «me seadsime endale ülesandeks utoopia elluviimise. Meie paremad pead mõtlesid selle üle hulk päevi. Täielikku õnne annavad ainult kaks asja:

loomine ja tunnetamine. Kuid seniajani ei teadnud need, kes lõid, midagi, need aga, kes tegelesid teadusega, ei loonud midagi. Mineviku värdjalik sünnitis — hajameelne professor ja tööline-automaat — pidid jäädavalt kaduma. Me otsustasime kaljukindlalt, et tootmine peab olema tunnetav ja tunnetamine tootev. Kuidas seda saavutada? Siin, mu sõber, tuligi meile appi ühtne majan-dusmeetod. Jah, vaesunud, kurnatud, näljased, toiduainete ja turuta, alustasime me sellest, et õppisime oma nahal tundma ühtset majandusmeetodit. See oli julm aeg, nälja ja laose aeg. Me kasvatasime kartuleid kirjutuslauasahtli-tes, parkisime ise nahka saabaste jaoks, tegime nad ise valmis, värvisime vana kalevit, tootsime, harisime, töötlesime, et ellu jääda ja mitte surra -— ja jõudsime tegelikkuse sunnil möödapääsmatult majandusmehaanika ringkäigu juurde, tootmisharude vastastikuse sõltuvuse juurde. Meie ühtne majandusmeetod seisnebki selles, et ükski meie tööline ei asu nüüdsest peale oma töö juurde, kui tal ei ole täit ettekujutust tootmisprotsessi kõigist lülidest. Ta stantsib naelapead, olles teadlik nii mineraali tootmisest kui ka selle keemilisest koostisest ja spektrist, teisest küljest on ta täpselt samavõrra teadlik oma naela osast kõige keerulisemas vabrikutootes, alustades mööblist ja lõpetades mikroskoobi kruviga. Teisiti öeldes, mu sõber, me oleme oma tootmise laiali paigutanud orkestri süsteemis. Igaüks trummilööjast kuni viiuldajani mängib oma partiid ühises sümfoonias; kuid igaüks kuuleb just nimelt seda ühist sümfooniat, mitte aga oma partiid. Kas saite aru?»
Vassilov kuulas hämmastunult Enno vaimustatud juttu.
Kuni ta selle üle mõtiskles, möödusid neist rühmiti töölised, kel olid käisel numbrid II ja III.
«Vaadake, need on ekskursioonid teiselt ja kolmandalt tootmiskorruselt. Igaüks käib naaberterritooriumil majandussidemeid tundma õppimas. Töölised, insenerid, õppi-

jad, leidurid ei jagune meil enam rühmadesse. Meil ei ole õppijaid, kes ei teeks praktilist tööd, ega ole ka töölisi, kes ei õpiks. Nüüd aga pean ma teiega hüvasti jätma. Astuge sellele plaadile ja hoidke metallrõngastest kinni, see viib teid Putilovi tehasesse!»
Enno lehvitas talle sõbralikult kätt ja ühines ühe töölis-rühmaga. Kõigest nähtust oimetuna astus Vassilov peaaegu masinlikult talle kättenäidatud plaadile ja jõudis vaevu rõngastest kinni haarata, kui juba kihutaski kivi-kaevus korruselt kprrusele, kuni tema plaat keset vähel-dast graniithoovi seisma jäi.
Rebrov tuli talle vastu, võttis tal käest kinni ja viis ta tehasesse.

Kolmekümne viies peatükk ABIELUPAAR VASSILOVIDE ESIMENE ÖÖ

Oli juba pime, kui Vassilov lõpuks oma tööpingi juurest lahkus. Temaga oli juhtunud imelikke asju. Ta oli kuulekalt seisnud oma tööpingi taga ja treinud metallvõrusid elektri vastuvõtjate portselanlehtritele. Tööd tehes oli ta tundnud võrratut naudingut. Töölised tema ümber olid mitmest .rahvusest. Igaüks oskas mõnda sõna teise keeles, mõned/ühinesid rühmadesse, et võõras keeles rääkimist harjutada. Temasse ei suhtutud kui kõrgemalseisjasse, vaid kui omasugusesse. Naljade ja laulude sekka jõudis ta ära õppida mõned talle uued venekeelsed laused. Kui ta oli aga liitunud ekskursiooniga ja käinud ära esimesel ja kolmandal korrusel, muutus tema vaimustus eksaltat-siooniks.
«Ma olen lausa armunud teie vabrikulinna ja oma töö-pinki,» ütles ta Rebrovile, kes tuli teda väevõimuga töo juurest ära viima, «see on imetore, see on parem kui mistahes gümnastika, poks või jalgpall! Tõesõna, ma olen siin hoopis rõõmsamaks läinud!»
Kahetsusega tõstis ta jala pedaalilt, keeras särgikäised alla, võttis põlle eest ja pani kuue selga.
«Oleksin nõus veetma siin kas või terve ööpäeva!»
«Võite tulla meie juurde kella üheksaks hommikul ja jääda kella üheteistkümneni õhtul, see tähendab, veeta siin kogu ärkveloleku perioodi,» ütles Rebrov naeratades, «rohkem pole lubatud. Nõukogude vabariigis peab iga kodanik pühalikult kinni öise teadvusetuse

perioodist, mis kestab kella üheteistkümnest õhtul kella kaheksani hommikul. Muidu pole tal jõudu tööd teha.»
Nende sõnade järel saatis Rebrov Vassilovi duši alla ja näitas talle kätte liikuva platvormi, mis meie kangelase mõni minut hiljem alla viis. Õhk oli jahedam* taevast paistsid suured tähed, tuul tõi näidispõldudelt troopika ja polaarsuve meelisegavaid lõhnu. Vassilov jooksis trepist alla teda ootava auto juurde, nautides mahedat öö-õhku, tähistaevast ja oma kuumava ning värskendatud

keha nõtkust. Aga kui auto alustas sõitu saatusliku maja poole Mõika streetil, võpatas Vassilov ja laksas endale vastu otsaesist. Ta oli unustanud fašistide salajased instruktsioonid, oma arvatava naise ja vandeseltslase osa, mis talle oli antud!
Tema süda tõmbus kokku, külmajudin jooksis üle selja. Sellesama imetabase, uskumatu, armsakssaanud maa pidi ta aitama laastata, verre uputada, viljatuks teha, vaenlastega üle külvata! Neidsamu geniaalseid ja armsaid, igast ilmakaarest siia kokkutulnud inimesi, kel olid üllad näod, säravad silmad ja õnnelik naeratus, pidi ta reetma ja nurga tagant tapma!
Ta teadis, et temas polnud enam kübetki endist vihkamist. Ta teadis, et vana Morlanderi vaim temas rõõmustab nagu tema enda omagi selle imelise töövaatepildi üle, mida ta oli vabrikulinnas äsja näinud.
«Isa oleks neist vaimustatud olnud just nagu minagi,» sosistas ta veendunult. «Mille pagana pärast oleks ta pidanud neid taga kiusama! . . . Jumala eest! Võib-olla ei tap-nudki teda nemad, vaid hoopis keegi teine?»
Samal hetkel tundis ta, kuidas tal juuksed kuklas õudusest liikuma hakkasid.
Stopp! Autojuht pidurdas ühiselamu pimeda ukse ees, kus Vassilov vilksamisi sedasama hommikust kerjuseite nägi.
Vassilov ronis aeglaselt autost välja ja läks aeglaselt oma maja trepist üles. Ta oli tänase päeva jooksul nii palju üle elanud, et isegi naisterahvas, kes teda üleval ootas, näis talle nüüd ustava kaaslasena. Küll oleks hea, kui võiks talle tõtt öelda! Ta ei teadnud, mida oli tehtud tema mehega. Ta ei teadnud, mida tehakse tema endaga.
Koputanud vastust saamata, vajutas ta ukselingi alla ja astus tuppa. Oli täiesti pime, kardinad olid alla lastud, mrs. Vassilova ühtlase hingamise järgi otsustades ta juba magas.
Vassilov leidis kobamisi oma kirjutuslaua ja süütas lambi. Laual ootas õhtueine ja klaas külma teed. Voodi-tekk oli tagasi keeratud, padjal lebas puhas öösärk, vaibal olid toatuhvlid. Ta heitis pilgu kõigile neile mõnudele ja naeratas tahtmatult. Seal nad siis on, need perekonnaelu hüved!
Vassilov võttis kuue seljast ja tolmused kingad jalast. Tal oli suitsuhimu ja ta küünitus juba välgumihklit võtma, kuid peatus äkki. See naine . . , kes ta ka ei oleks, aga

tubakasuits võib talle siiski ebameeldiv olla. Ta oleks heameelega lugenud, kuid kartis naist üles äratada. Kohutav! Ei jäänud muud üle kui riidest lahti võtta ja magama heita. Seal nad siis on, need perekonnaelu pahed!
Vassilov istus ettevaatlikult voodiservale ja vajus mõttesse. Tema närvid ei rahunenud. Ta oli ärritatud, elevil, ta lõõmas. Eksaltatsioon oli maad andnud süngele meeleheitele. Ta oli segaduses. Ta ei teadnud, mida teha. Masen-datult murdis ta sõrmi, nii et liigesed naksusid, ja kuulis samal hetkel mrs. Vassilova vaikset sosinat:
«Tony...»
Selles unises nurruvas hääles oli nii palju võlu, et Vassilov tahtmatult püsti tõusis. Ta mainis endamisi vanakurja — tuhandendat ja viimast korda sel päeval —, astus kikivarvul üle püri, mille ta ise oli tõmmanud, ja seisatas oma naise voodi ees.
Naine magas. Elektrilambi nõrgas valguses nägi mees veetlevat olevust, kes oli teki voodijalutsisse heitnud ja keda vaevu katsid pits ja batist. Üks käsi oli rinnal, teine pea all.

Suu oli paokil, kastanpruunid lokid silmadele vajunud, ripsmed heitsid põskedele tumeda varju, mis laskis nende puna, nii õrna nagu magaval lapsel, veel sügavamana paista. Vassilov nägi lohukesi küünarnukkidel ja siledat ümarat õlga. Ta nägi särgi tasast liikumist rinnal, mille kuju oleks igaveseks paelunud kunstnikku. Peab tunnistama, et Arthur Morlander ei rutanud lõppu tegema sellele vaatepildile, mis oleks olnud vastumeelne igale ausale naistevihkajale.
Mrs. Vassilova ohkas läbi une sügavalt ja naeratas, tuues nähtavale pärlvalge hammasterea. Tema alahuul läks lapselikult torru. Ta pomises uuesti:
«Ton-ny ...» Ja pööras end teisele küljele.
Vassilovil oleks julgem olnud aegsasti tagalapositsioo-nile taanduda. Kuid ta kinnitas oma jõudu mõttega, et peab oma vaenlast hästi tundma õppima.
«Lähemalt vaadates osutuvad asjad sageli hoopis teistsugusteks!» mõtles ta variserlikult. «Ja lõppude lõpuks on mul selleks õigus, kuivõrd naine polnud mulle antud instruktsioonides ette nähtud.»
Õnnekombel meenunud instruktsioonid äratasid temas uue idee. Kas ta ei võiks viidata sellele ettenägematule, masendavale, segavale ja kammitsevale faktile — naisele, kes nimetab end tema omaks — ja loobuda ülepea inst-

ruktsioonide täitmisest? Süüdistagu Kressling iseennast! Ta toetas käe otse oma naise pea kohal vastu seina, teise aga pistis tasakaalu säilitamiseks hiljukesi padja alla. Nüüd tundis ta naise keha soojust ja raskust, tundis tema südamelööke. Selle asemel et vaenlast tundma õppida, jäi mr. Vassilov oma väga ebamugavas asendis liikumatuks ja sulges silmad.
Sellal aga toimus uinuva kaunitari näos mingi maagiline muutus. Tema ripsmed ja sõõrmed hakkasid väre-lema, suu sulgus, kulmud tõmbusid kokku. Ta ohkas veel kord, lõi käed laiali ja põimis nad äkitselt Vassilovi kaela ümber. Nende nahk oli siidpehme ning jahe. Võib-olla just seepärast kahvataski mr. Arthur Morlander ja läks üleni külmaks nagu surnu.
«Kate, te ärkasite?» ütles ta kõlatu häälega. «Andke mulle andeks! Laske mul minna!»
Kuid Kate ei lasknud teda lahti. Silmad endist viisi suletud ja juuksed näole vajunud, painutas ta Morlanderi blondi pead endale üha lähemale, painutas seda senikaua, kuni Morlanderi huuled tema rinda puudutasid. Kui mu romaan oleks kreeka tragöödia, oleks nüüd pidanud ette astuma naistevihkajate vapustatud koor ja esitama asjakohaseid hukkamõistvaid või taganutvaid värsse koos tuha raputamisega juustele (või paljale pealaele). Ometi ei juhtu minu romaanis mitte midagi seesugust, ja kui mr. Morlanderi süda peksiski meeletult, hüljates normaalse, meditsiini poolt ettenähtud tempo, siis tema kell, mille pani liikuma külmavereline mehhanism, tiksus edasi täpselt niisamuti nagu varem.
«Kate, andke mulle andeks, andke mulle andeks!» sosistas Morlander, kattes tema rinda suudlustega. «Ma. . . oh, andke mulle andeks!»
Ta ei suutnud rääkida. Mitte kunagi elus polnud ta tundnud nii valusat, võitmatut, peaaegu talumatut õndsust. Ta oli nagu tormist murtud. Ta tõmbas käe padja alt, lükkas eemale lokid oma arvatava naise näolt, silitas värisevi sõrmi tema laupa ja põski, kergitas tema lõuga, vapustatud seninägematust imest.
Kuni selle õhtuni polnud Morlander ühtegi naist armastanud. Nüüd kohtus ta esmakordselt maakera ainukese ja suurima imega, mis kannab naise nime. Ta tundis äkki, kuidas tema talumatu meeleärevus vallandub pisa-ratetormina, mis voolavad tal silmist.
Selsamal hetkel avas Vivian silmad. Nende pilgud kohtusid.

Morlander põrkas karjatades tagasi. Ta tuusis kattis näo kätega ja vankus nagu kuutõbine oma toapoolele. Ta istus oma voodile, käsi näo eest võtmata ja istus nii hommikuni.
Mul pole vähimatki kavatsust tema juures valvata, ja mis veel hullem, marineerida seal ka lugejat, seetõttu ütlen ma otsekohe ära, mis tema südames toimus. On hetki, kus inimene

tajub kõike peaaegu niisama teravalt nagu loom. Oma vapustatud olemuse kõigi närvidega oli Morlander tabanud vihkamise, mis välgatas talle vastu mrs. Vassilova kannikesevärvi silmadest. Samal hetkel sai talle selgeks, et naine on samavõrra Kate, kui tema on Tony.
Vivian lebas oma asemel hiirvaikselt. Tema rind ja kael olid Morlanderi pisaraist märjad. Hambad huulde surutud, vaatas Vivian liikumatul pilgul pimedusse. Ta oli enda Morlanderile reetnud! Ta oli andunud ilgele vanamehenässile, ta oli olnud kõigeks valmis, et ainult kätte maksta — ja ta ei söandanud valetada Morlanderile! Mitte mingi hinna eest, mitte mingi kättemaksu nimel poleks ta enam suutnud valmismõeldud komöödiat jätkata. . .
Nii juhtus, et kaks kättemaksuhimulist südant kapituleerusid ühel ja selsamal päeval.

Kolmekümne kuues peatükk ISELAHENDUMISE TEOORIA

Petrogradi valgest ööst sai valge hommik. Morlanderi kell jõudis külmavereliselt kuueni. Pikast unetust ööst vaevatud Vivian tõusis vaikselt üles ja hakkas riietuma, püüdes võimalikult vähe müra tekitada. Kleidi selga tõmmanud, kammis ta end, pani kübara pähe, võttis jaki ja lähenes kikivarvul keelatud piirile. Tema peas mõlkus ainult üks mõte: põgeneda, põgeneda tulistjalu Sorrow' juurde ja sõita Ameerikasse tagasi, anda Thingsmasterile teada, et ta ei kõlba kuhugi ega suuda midagi. . .
Ta astus üle piiri ja võpatas. Keset tuba seisis täiesti riides Morlander ja vaatas talle otsa. Kuidas ta oli muutunud selle öö jooksul! Ilmetu, tüütult iliW näoga «esimese armastaja» asemel, kelle taolisi võis naha igas moeajakirjas, seisis Viviani ees äratundmatu, mehistunud ja küpsenud mees. Tema näojooned olid nüüd teravad ja selged, kurrud olid ühe ööga süvenenud, nagu oleks Morlander kuuetunnisest unetusest kõhnemaks jäänud. Pilk oli sügav, kuid läbitungimatu. Huuled olid ebatavalise karmusega kokku surutud. Kuldselt helkivate juuste alt, mis kaunilt laubale langesid, oli nüüd näha laupa ennast — ja see oli mõtleva inimese kõrge ning puhas laup, mis varem oli kuidagi märkamatuks jäänud. Ta vaatas rahulikult Vivianile otsa, kuni naine pilgu langetas. Siis riivas põgus muie tema huuli ning kadus otsekohe.
«Ma ootasin teid,» ütles ta ilma pikemata, «ma tahan teile asja seletada.»
Vivian vaatas toas ringi, astus tooli juurde ja võttis istet, käed kokku pigistatud. Arthur jäi seisma.
«Ma ei ole Vassilov,» hakkas ta uuesti rääkima. «Ma ei tea, mis on tehtud Vassiloviga, kuid ei julge ka väita, et minul selles süüd ei ole. Te ei ole Vassilovi naine ja te vihkate mind. Ma ei tunne teid ega teie plaane. Võimalik, et teie tunnete mind ja minu omi. Ilmselt olete pandud

mind jälgima nende jõudude poolt, kes paiskasid mu siia alatul eesmärgil. Nüüd võitegi oma esimeses aruandes ette kanda, et ma ei kavatse oma ülesannet täita, et ma keeldun sellele maale ja siinsetele inimestele kahju tegemast. Edasi aga otsustagem, kumb meist — kas teie või mina — lahkub sellest toast.»
Vivian pigistas sõrmed kramplikult kokku, tahtis midagi vastata, kuid pööras vaikides selja ja põgenes trepile.
Arthur Morlander kõndis mõne korra toas edasi-tagasi, pani suitsu põlema, avas akna ja läks siis kiirustaval sammul sirmi taha. Voodi oli hooletult tekiga kaetud, sealt levis veel naise juuste hõngu, tema keha soojust. Kuid Morlander ei vaadanud ega näinud midagi. Raudse käega haaras ta teki, padjad ja linad, sidus kompsu ja viskas nurka, otsekui lootes peietada sellega vähimagi mälestuse naise siinviibimisest. Siis võttis ta kuue seljast, heitis oma voodisse ja sulges silmad. Tehasesse minekuni oli jäänud kaks tundi.
Kas Arthur Morlander magas või ei maganud, seda me ei tea. Varajases hommiku valgus es oli ta nägu nagu koolnu pale. Laud varjasid raskelt silmi, suu juures oli kurd, mis tegi ta

kümme aastat vanemaks. Ta pidas kaks tundi täielikus liikumatuses vastu, tõusis siis vaikselt üles, pesi end ja võttis kaabu.
Petrogradi kohal ärkas imekaunis päev. Esimesed kollased lehed langesid keereldes Mõika mustavale veele. Sinitaevas linna kohal oli nii puhas ja hele, nagu oleks ta sisse seebitatud, läbi pestud ja pesusinega loputatud! Välisukse ees autos ootas Rebrov, kes istus ise rooli taga. Käeviipega pakkus ta Arthurile kohta enda kõrval, keeras järsult rooli ja auto sööstis paigalt.
«Täna on meil eriprogramm,» ütles ta silmi teelt pööramata. «Me ei sõida täna tehasesse, vaid minu laboratooriumi. See on samuti linnaservas, kuid teises kandis. Praegu me sõidame Narva poole.»
«Mida ma seal teen?»
«Kuulate väikest loengut,» naeratas Rebrov. «Ärge kartke, see ei ole igav.»
Väljas vilksatasid mööda kummalised tasased* platsid, mis meenutasid staadione. Inimesed seal olid rõivastatud nagu sportlased — lühikesed püksid jalas, väikesed valged mütsid peas — ja nad tegid midagi ühtlases tempos, laskusid kükakile, ajasid end jälle sirgu ja liigutasid käsi.

Ometi polnud need staadionid. Maapind oli kaetud kõrge, inimesele vööni ulatuva lopsaka taimestikuga.
«Mis see on? Mis nad teevad?» küsis Arthur oma kaaslaselt.
Rebrov pidurdas.
«Kui soovite, vaatame lähemalt?»
Ja juba olidki nad mõlemad laial laudsiledal aasal. Kuskilt eemalt tõi tuul soojade lainetena kõrvu muusikat, mis oli rütmikas ja tuntud kõigis maailmajagudes — see oli hommikuvõimlemise saatemuusika. Kellegi meeldiv diktorihääl kõlas aasa kohal, kuigi diktorit ennast polnud näha, ta istus kümne kilomeetri kaugusel mikrofoni ees.
«Üks, kaks, kolm, üks, kaks, kolm!» Inimesed ajasid end sirgu, laskusid kükakile, viibutasid kätt, ajasid end sirgu...
«Nad niidavad ju heina!» hüüatas Vassilov hämmastunult, kui oli neid silmitsenud. «Ja millega! Lihtsalt primitiivse sirbiga, selle poolkuukõverikuga — kuigi teil on ometi nii kõrgele arenenud tehnika!»
Äkitselt lõpetasid kükitajate ja püstitõusjate read oma liikumise. Muusika katkes. Diktori hääl ütles: «Üheksas vahetus, tööle! Autobussid ootavad. Kümnes vahetus, võimlema!»
Jälle algas muusika, jälle kostis eetrist ühtlases tempos «üks, kaks, kolm», kuid esimene inimesterühm oli juba kadunud käänaku taha, kust paistsid -mitme autobussi pikad helesinised kered, selle asemele tulid aga lõbusas salgas uued võimlejad.
«Lähme võimleme koos nendega!» pani Rebrov ette. Ta näitas Arthurile, kust saab sirbi, läks koos temaga rohelise heinamüüri juurde ja siis sammusid nad koos teistega edasi, niites terava sirbiga laias kaares kõrget heina.
Viis minutit hiljem jätkasid nad sõitu, näost roosatavad ja higised, nautides tunnet, et nad on kulutanud lihaste-jõudu ja talletanud laengu närvienergiat, ning Rebrov ütles Arthurile:
«See on mõnesuguses seoses asjadega, mida te näete minu laboratooriumis, sellepärast ma peatusingi. Meie kehakultuuriarstid on tähele pannud, et tühjalt tehtavad liigutused, mis matkivad tööliigutusi, ilma et nad sealjuures tööliigutused oleksid, on lihastejõu rakendamise seisukohalt vähem tagajärjekad kui rütmiline, minuti pealt väljaarvestatud tõelise töö tegemine, mis katkestatakse

enne esimeste väsimustunnuste ilmnemist. Veel enam, võimlemisliigutused osutusid isegi vähem efektiivseteks kui harilik tantsimine tantsupõrandal. Siis tulid arstid mõttele ühendada võimlemine praktilise tööga, mida tehakse muusika saatel ja spordimeistrite järelevalve all.

Siin niidetakse sirbiga, seal rohitakse, kaugemal on vikatid ja labidad, kartulivõtmine — te näete meie pealinna aiamajandust. Ja kujutage ette — viieminutiline töövõim-lemine osutus kasulikumaks kahetunnilisest sporditreeningust. Hästikorraldatud kiire transpordi puhul annab see igale ametiskäijale võimaluse metsade ja põldude hommikust õhku hingata...»
«Kuid milline seos on sellel teie laboratooriumiga?» küsis Morlander huvitatult. Nad olid juba jõudnud kõrge ja kitsa torni juurde, mida piiras mitu rida traati, ja läksid lamedaid astmeid mööda üles.
«Seos on niisugune,» vastas Rebrov, astus oma väikesesse hubasesse kabinetti ja riputas kaabu varna. «Võtke istet, ma seletan teile kõik.»
Viivu vaikinud, asetas ta vale-Vassilovi ette kummalise aparaadi, mis koosnes läbipõimuvatest metallkonstruktsioonidest, avadega plaatidest ja tillukesest magnetist.
«Enne kui ma teile üht katset näitan, räägin mõtetest, mis meid selle juurde tõid. Meie paremad teadlased seadsid endale juba aasta eest ülesande ühendada teadus praktikaga. Kuid mitte ainult tavalises mõttes, mis on üldtuntud. Me tahame ühendada inimese teadvuses teaduse tähtsaimad teoreetilised saavutused, tema poolt avastatud seadused päris hariliku igapäevase eluga. Võtame näiteks gravitatsiooniseaduse — sellel on teaduses tuhandeid rakendusvõimalusi, kuid võrkpailimängija, kes palli viskab, ei mõtle temale; alpinist, kes konksude abil mööda jäätunud rada üles ronib, ei meenuta teda; köögitüdruk, kes kohvi või putru keedab, ei aimagi tema olemasolu. Või võtame füüsikast tuntud teesi: «Iga mõju on võrdne vastumõjuga,» — kes mõtleb sellele oma praktilise tegevuse igal sammul? Me oleme astunud lõhkeainete sajandisse. Plahvatus on muutunud põhiliseks hävitusvahendiks. Ja mida teevad inimesed? Leiutavad laenguid, et plahvatusele plahvatusega vastata. Ja mida nad teevad pärast sõda? Likvideerivad säilinud plahvatuskoldeid, igasuguseid miine ja pomme, otsivad nad üles ja panevad nende laengu plahvatama. Muidugi ettevaatusabinõusid

tarvitusele võttes. Nii hävitatakse juhusliku plahvatuse võimalus, millega kaasneksid inimohvrid. Meie, nõukogude inimesed, oleme vaenlastest ümber piiratud, ja kui me kulutaksime oma aega sellele, et kaitsta end kallaletungide eest kallaletungijate relvadega ja meetoditega, siis ei jätkuks meil jõudu ega raha meie suure ülesehitustöö tarvis.»
Rebrov vaikis viivu, lülitas kummalise aparaadi sisse ja pistis ühte selle avasse väikese ampulli.
«Vaadake, see väike asjake siin on tegelikult tõeline, teatava kindla plahvatusvõirnsusega pomm. Ma asetan ta meie aparaati, mida nimetatakse «iselahendajaks»; pommiga ei juhtu näiliselt midagi, pole mingit müra, raginat, ei teki ühtegi sädet. Kuid nende mõne sekundi jooksul toimus lahendus. Mispärast? Sellepärast, et laenguga varustamine ja lahendus on ühe protsessi kaks episoodi, mis on allutatud aja kulgemisele ja veel teatavatele välisteguritele. Me ei pane vaenlase pommi plahvatama, me ei taha miine plahvatuse abil kahjutuks teha. Vastupidi, me asetame pommi niisugustesse tingimustesse, kus plahvatust tekitavad elemendid pöörduvad iseenesest ja piiramata ajaks tagasi endisesse, neutraalsesse olekusse, mille tagab kolmas komponent. Kolmas komponent on meie saladus. Kui plahvatuse kutsuvad esile tõuge, hõõrdumine, tuli, keemiliste elementide kokkupuude või ühinemine, siis hävitame me kolmanda komponendi kaasabil kõigi nende mõjude spetsiifika. Kui plahvatuse kutsub esile elementide lagunemine, takistab meie «kolmas komponent» lihtsalt lagunemist, seob elemente. Selles on meil abiks needsamad teaduse üldised seadused ja teesid, mida inimkond ei ole seni õppinud teadlikult kasutama, pannes neid endale igal sammul kasu tooma.»
«Teie aparaat on siis mudel...»
«Jah, see on nende hiigelagregaatide mudel, mis lastakse käiku otsekohe, kui meie kodumaad ähvardab kallaletung. Üks neist on teile juba teada —- see on meie Keskaeroelektrijaam.»
«Te piirdute sellega, et teete kahjutuks löögi, mis on suunatud teie vastu? Ja muud midagi?»

«Jah, esialgu me ainult teeme kahjutuks võimalikud löögid ja säästame suuri energiahulki, mis muidu oleksid hajumisele määratud. Kuid meie teadlaste mõtted liiguvad ka kaugematel radadel. Selle torni naabertoas,» — Rebrov kergitas end ja puudutas riivamisi kiviseina — «on
176
üks mu seltsimees tõsiselt ametis väikese praktilise järelduse kallal, mis tuleneb teesist «iga mõju on võrdne vastumõjuga». Kuid sellest ei räägi me esialgu veel kellelegi.»
Mõne viivu istus Morlander vaikides. «Minu isa,» pomises ta tahtmatult. «Teie isa?»
«Jah, minu isa, leidur Morlander ...»
Alles siis, kui ta seda öelnud oli, kahvatas ta ja hüppas püsti, ja niisama kahvatuna tõusis püsti ka Rebrov.
Arthur oli endaunustuses oma saladuse reetnud. Ta ei kahetsenud seda. Ta seisis, pea norus, surnukahvatu, ei püüdnud oma sõnu seletada ega tagasi võtta. Rebrov ootas veidi aega ja vajutas siis nupule. Lävele astusid kaks punakaartlast. Nad astusid Morlanderi juurde ja võtsid tal kõvasti küünarnukkidest kinni — üks vasakust, teine paremast.

Kolmekümne seitsmes peatükk TŠEKAA SALADUS

Ameerikas oli Morlander üsna palju kuulnud bolševik-kude kohutavast Tšekaast. Ajalehtedes ilmusid valgete emigrantide sensatsioonilised kirjeldused piinamistest jubedate piinariistadega, mis olid teadmata isegi keskajale; keegi põgenenud mõisnik avaldas «Chicago Sunday's» joonealusena terve romaani «Tšekaa saladus» ja tunnistas oma joomakaaslastele, et kui poleks seda kuldaväärt Tšekaad — andku jumal talle pikka iga —, siis poleks tal ülepea midagi hamba alla panna. Ja nüüd siis istuski Arthur sellessamas Tšekaas mõnusas tugitoolis laua ees, mille peal olid teeklaas ja kaks singivõileiba; tõmmu, meeldiva näoga uurija, kel oli munder seljas ja tosin ordeneid rinnas, oli need võileivad tema ette nihutanud.
«Niisiis, te olete kuulsa leiduri Morlanderi poeg,» ütles uurija mõtlikult, koputades pliiatsiotsaga vastu lauda. «Miks te siis ei sõitnud meie maale oma nime all? Teid oleks külalislahkelt vastu võetud. Milleks oli vaja seda maskeraadi? Ja kus on tõeline Vassilov? Vastake, palun, küsimustele samas järjekorras.»
«Ma olen kuulsa leiduri poeg, Arthur Morlander,» vastas areteeritu raskelt ohates. «Minu isa tapsid vene bol-ševikud — nii ütles mulle trusti peadirektor miljardär Jack Kressling, kelle juures mu isa teenis. Ma tõotasin, et maksan oma isa mõrtsukatele kätte. Jack Kressling ja tema sõbrad korraldasid selle maskeraadi, varustasid mu raha, relvade, mürgi ja pommidega ning saatsid Vassilovi nime all siia. Kus on tõeline Vassilov, seda ma ei tea. Koos minuga saabus siia naisterahvas, kes nimetab end Vassilovi naiseks. Kes ta on, seda ma ka ei tea. See on kõik. Ei, siiski mitte kõik. Teie maad ja teie inimesi nähes tekkis mul juba esimesel päeval tunne, et te ei võinud mu isa tappa. Ja soov kätte maksta kustus.»
«Teil on õigus, Morlander lahkus meilt elusana ja tervena.» Uurija kõlistas ja sisse astus nooruke punaarmeelane. «Sidorov, «Torpeedo» laevaraamatu koopia!»
178
Kui koopia oli toodud, lehitses uurija seda ja lõi ühe lehekülje lahti.
«Lugege, siin on sissekanne: «Tellitud kajut New Yorki kuuendal juulil...» Aga mis see tähendab?» Uurija punastas ja luges ette järgmise rea: «Jäi kasutamata.»» Ta vajutas uuesti nupule, ja tugevamini kui enne. «Sidorov otsekohe järele pärida, kus, kunas ja mil viisil insener Jeremiah Morlander, kes viibis Nõukogude Liidus ligi kuu aega, meie maalt lahkus!»
Kuni käratult väljunud Sidorov käsku täitis, vaatas uurija Arthurile kaastundlikult otsa.
«Tõele au andes ei pööranud me teie ajalehtede kõmu-teadetele selle arvatava tapmise kohta vähimatki tähelepanu — teil kirjutatakse ju jumal teab mida kokku. Ei tea, millest «ee küll

tuleb! Kuid kas kogu see asi teile endale tõesti imelik ei paistnud? Ja öelge, kuidas on lugu teie isa pärandiga, tema kuulsa leiutisega, mille kohta liigub kuuldusi mõlemal poolkeral — see pidi olema mingi uus energialiik? Kas te töötate ise selle kallal?»
Arthur hakkas juba harjuma uurija kombega esitada küsimusi mitmekaupa. Ta mõistis, et küsimusi ühendades aitab uurija tal näha seost eri asjade vahel, mis tal varem oli kahe silma vahele jäänud. Seda seost mällu talletades vastas ta:
«Isa ei pärandanud oma leiutist mulle — ta tegi Venemaal uue testamendi, selle uue testamendi järgi peab tema leiutis teenima võitlust kommunistide vastu. Jah, nüüd näib see kõik mulle tõesti kummaline. Ma olin ainuke poeg. Isa jättis mu millegipärast täielikult varandusest ilma, ta pärandas kõik oma uuele naisele, kelle olemasolu ma ei aimanudki.»
«Ja kes on see uus naine?»
«Jack Kresslingi endine sekretär.»
Vastates nägi Arthur Morlander ise, kuidas tema vastuste ring sulgub ja koondub üheainsa inimese ümber. Teda kuulates noogutas uurija aeg-ajalt mõistvalt pead. Ta oli vahepeal jõudnud kellegagi telefoni teel ühendusse astuda, kuulas seda ja vastas lühikeste repliikidega, vaadates ise Morlanderile otsa; kui ta toru käest pani, pöördus ta kogu kehaga Morlanderi poole.
«Meil polegi vaja Sidorovi oodata. Ma rääkisin praegu isikuga, kelle ülesandeks oli saata teie isa reisil mööda meie maad ja tulla teda saatma ka ärasõidul. See isik teatas mulle huvitavaid asju. Kohe on ta siin.»

Kogu selle aja oli Rebrov akna all istunud ja oma piipu suitsetanud. Ta ei olnud sõnagi vahele öelnud. Aga kui uurija jäi vait ja Morlander, pea rinnale vajunud, püüdis mälus taastada koike, mis oli juhtunud New Yorgis, ütles Rebrov poolihääli:
«Insener Jeremiah Morlander käis ka meil, eksperimentaalosakonnas. Ta käitus sõbralikult. Ei tahaks nagu uskuda, et ta võis pärandada oma uue leiutise, millest ta meile ise rääkis, võitluseks kommunismi vastu.»
Vaevalt oli ta jõudnud lõpetada, kui uks tasakesi avanes ja lävele astus «isik», kellest oli rääkinud uurija. See isik — sihvakas ja range lokitud preili, kuldsed näpits-prillid kotkaninal, seemisnahksed rootsi kingad jalas, soome džemper ja pariisi pluus seljas — heitis toasviibijaile küsiva pilgu.
«Lubage esitleda,» naeratas uurija laialt, «tuntud tõlk, välisasjade komissariaadi töötaja, usaldusalune isik, kelle sõnadele võib absoluutselt kindel olla. Istuge, seltsimees Serjožkina; korrake, palun, siinolijaile, mis te mulle nüüdsama teatavaks tegite.»
Seltsimees Serjožkina võttis Vesuuvi vaatega itaalia käekotist kena eesti märkmiku, lõi selle lahti ja kandis sisse vaatamata ette:
«Mr. Jeremiah Morlander külastas nelja vabariiki, kaheksat oblastikeskust, Moskvat, Petrogradi ja kahtteist tehast, kohtus ja vestles akadeemikute, professorite, tööliste ja projekteerijatega, veetis kolm päeva Keskaero-elektrijaamas. võeti vastu meie valitsuse juhtide poolt, esines mikrofoni ees, väljendades tänu ja rahulolu ning avaldas poolehoidu mõttele meie ja välismaa teaduse suhete laiendamise kohta. Tema palvel telliti talle pilet aurikule «Torpeedo», mis väljus New Yorki kuuendal juulil. Kuid mr. Jeremiah ei sõitnud selle laevaga.»
«Ei sõitnud!» sosistas Arthur. «Miks?»
«Sel põhjusel, et neljanda juuli hommikul maandus Petrogradi lennuväljal ameerika eralennuk, mis oli kapitalist Jack Kresslingi isiklikus kasutuses. Andmed on saadud lennuki piloodilt, kes otsis mr. Jeremiah' selsamal päeval üles ja tegi talle ettepaneku mingil edasilükkamatul põhjusel otsekohe tagasi lennata. Mina isiklikult saatsin mr. Morlanderi kell kuus hommikul ära ja olin tema ärasõidu tunnistajaks. Raha «Torpeedol» kinnipandud kajuti eest ei jõudnud mr. Jeremiah tagasi nõuda.»

««Torpeedol» saabus tema kirst,» lausus Arthur kõlatult. «Mis mustad teod on selle kõige taga peidus?»
«Küll jõuate selgusele!» ütles uurija lühidalt ja sõbralikult. «Seltsimees Serjožkina, te võite minna. Nüüd aga palun teid seletada, mida siis tegelikult ootasid teilt teie ümberkehastumise organiseerijad, kes arvatavasti tapsid õnnetu Vassilovi. Olge oma vastustes väga täpne. Seekord panen ma nad kirja.»
Arthur Morlander kobas taskud läbi ja kraamis ükshaaval lagedale ning laotas uurija ette kõik asjad, mis ta oli Kresslingi jõugult saanud. Uurija võttis need «asitõendid» üksteise järel [kätte. Ta tõstis ampulli vastu valgust ja silmitses tähelepanelikult selle sisu, luges üle karbis sisalduvad helesinised kuulikesed, õõtsutas peopesal uusima konstruktsiooniga, laetud automaati, tõmbas sõrmega üle paksu rahapaki — need olid uhiuued nõukogude rahatähed — , nagu oleksid tal käes mängukaardid. Siis lükkas ta kõik eemale, ütles «hüva» ja võttis hunnikust uuesti ampulli.
«See on teile, Rebrov, — teie laboratooriumile. Niisiis, ma kuulan teid, Morlander!»
«Peale mitmesuguste diversioonide, mis mul tuli korda saata oma äranägemisel, pidin ma rühma ameeriklaste nimel üle andma kingituse — põrgumasina —, mis mulle Ameerikast saadetakse. Selle kingituse iseloomu, tegut-semisaega ja mõjuvõimet ma praegu ei tea.»
Uurija pani kirja viimase sõna, kastis sule tindipotti, lükkas'kirjutatu Arthuri ette ja ulatas talle sulepea allakirjutamiseks.
Morlander luges teksti läbi ja kirjutas alla. Ta tundis end lõpmatult väsinuna. Ta istus ja ootas, et ta vanglasse saadetakse. Kuid Rebrov tõusis äkki püsti, astus tema juurde, nagu polekski midagi juhtunud, võttis tal käe alt kinni ja tõmbas teda endaga kaasa ukse poole. Uurija hõikas neile järele:
«Ärge unustage oma osa edasi mängida! Ja ärge kartke midagi — me võtame oma abinõud tarvitusele. Kuid ärge enam mingil juhul meiega ühendusse astuge — muidu võivad nad teid 'kahtlustama hakata ja hukka saata, enne kui me suudame vahele segada. Nägemiseni, elage histi!»
Morlander mõistis oma suureks jahmatuseks, et teda usutakse, et ta on vaba, ja mis kõige tähtsam — et nüüdsest peale pole ta enam maailmas üksinda.

Kolmekümne kaheksas peatükk VÜRST OBOLONKINI KAADER

Möödus mitu päeva, mis olid pühendatud tööle, mõtisklustele ja uutele sõpradele. Arthur kuulis Rebrovilt üksikasju isa külaskäigust laboratooriumi, kuulis enda palvel täpselt reprodutseerituina vana Morlanderi sõnu ja kõnesid, mõistis, mis pidi toimuma tema isaga, missuguse tohutu murrangu olid läbi teinud tema vaated. Ja talle sai üha selgemaks Kresslingi ning tema jõugu kuritegelik mäng. Kuskil New Yorgis tapsid nad isa, et omandada tema leiutist, kuskil merel toimetasid nad kirstu «Torpeedole». Ta käis sadamas ja uuris välja, mis päeval ja mis kellaajal «Torpeedo» jälle saabub, ning otsustas rääkida kapteniga. Kõik need mõtted ja asjaõiendused neelasid Arthuri aja, mis tal tööst vabaks jäi. Ometi pani toa tühjus, kui ta koju tuli, iga kord tal südame valutama. Kuivõrd erinevad olid need kojutulekud naasmisest esimesel korral! Tuba oli pime ja ebaõdus, pamp Katja Iva-novna voodiriietega oli koristatud, tema voodis oli puhas jahe pesu, tema lõhnaõli aroom oli haihtunud; keegi ei soojendanud enam õhtul teed, ei tõstnud tuhvleid voodi ette, ei oodanud, ei vihanud . . . Vihkamine! Kes Kate'i ka ei saatnud, tema vihavaenul, mis nii teravana ja kirglikuna oli välgatanud tema silmis, pidi olema isiklik põhjus. Kes ta oli? Kes või mis seisis selle naise taga?
Vastu omaenese tahtmist mõtles Arthur temast üha sagedamini. Tema kujutlusse ei tõusnud mitte see esimene ja viimane öö, vaid Kate'iga tahtmatult vahetatud sõbralik pilk tol korral, kui nad üheskoos laevalt ühiselamusse sõitsid ja mõlemad esimeste Venemaalt saadud

muljete võimuses olid. Selles pilgus oli mõistmist, poolehoidu, ühist mõtet, sellele pilgule võis järgneda seletus. Nii poleks saanud vaadata ükski inimene Kresslingi jõugust. Miks ta ei rääkinud selle naisega ometi kõike selgeks? Ja kus on ta praegu, mis on temast saanud? Arthur oli nende päevade jooksul nii palju muutunud, et arvas kindlasti olevat muutunud ka Kate'i.

182

Kuid aeg läks, ja Kate ei tulnud tagasi. Sirmi taga nurgas seisis tema kohver, mis oli siia toodud koos Arthuri omaga. Ta ei puudutanud seda. Ta ootas, et sellele tullakse või saadetakse järele. Vahepeal aga oli saabunud hommik mil «Torpeedo» pidi uuesti Kroonlinna sadamasse jõudma. Olles juba õhtul Rebrovile oma kavatsusest teatanud läks Arthur Morlander varahommikul laevale vastu.

Kus siis viitis Vivian Orton kõik need päevad? Toi kohutaval hommikul, pagedes majast Mõika streetil, teadis ta vaid ühte: leiaks ta ometi Sorrow'./ Aadress ja plaan mrPe Sorrow oli oma käega joonistanud, olid tal taskus! Paraku pole sugugi lihtne suure võõra linna plaanidest aru saada! Vivian silus kortsunud paberitükki ja läks kõheldes mööda tänavaid edasi, lugedes tänavanurki ja keerates seal, kus tema arvates pidi keerama. Kuid tänavad tulid üksteise järel, tänavanurki oli lugematu hulk. ja seda tänavat, mis oli paberil kirjas, ei paistnud ega paistnud. Küsida ta kartis. Inimesed tänavatel ruttasid, neil ei paistnud aega olevat. Viviani piinas janu. Ta hakkas pilguga otsima pumpkaevu, kraani, limonaadikioskit, vaatas mööda tänavat ühele ja teisele poole ning mõistis äkki õudusega, et on eksinud. See linnaosa, kuhu ta oli sattunud, oli sünge ja vilets. Tumedad räsitud majahütid, kasarmute moodi hooned räpaste kangialustega, kust õhkus jäist külma ja kassihaisu, lõpmatud plekktorudest korstnad katustel ja õhuakendes, mis paiskasid otse tänavale musta tahma ja suitsu, katkised, paberiga kinni-kleebitud aknaklaasid . . . Meeleheitele sarnaneva tundega astus Vivian ühe kangialuse mustavasse kurku ja jäi seisma, teadmata, mida edasi teha. Äkitselt kuulis ta ingliskeelset kõnet. Keegi tervitas kedagi tema emakeeles! Rõõmust haaratuna tormas Vivian pikemalt mõtlemata kõneleja juurde.

«Ma palun teid väga, aidake mind, ma olen ära eksinud,» ütles ta kiiresti, pöördudes kahe kangialuses seisva tumeda kogu poole. «Mul on tarvis jõuda sadamasse, Viiendale Krasnoflotskajale...»

Nüüd alles seletas ta silm, kellega ta oli rääkima hakanud. Vastu seina surutuna seisid tema ees kangialuses kaks kohutavates kaltsudes kerjust — kepiga vanaeit ja vanamees, kel oli kae mõlemal silmal.

«Sadam, Viies Krasnoflotskaja,» kordas vanamees kägiseva häälega, sihtides Viviani oma jubedate valgete silmadega, «see on ju siinsamas, kullake. Tulge, tulge, me

183

näitame teile!» Seda öelnud, haaras ta Viviani paremast käest kinni, vanaeit lükkas oma kepi kaenla alla ja haaras kiiresti tema vasakust käest. Vivian tegi tahtmatu liigutuse, et vabastada end nende agarate räpaste käte haardest, kuid teda hoiti kõvasti mõlemalt poolt kinni. Ta tahtis appi hüüda. Kondine käsi sulges tal suu. Aeglaselt, sammhaaval vedasid kerjused ta üha kaugemale kangialusesse, kuni jõudsid kitsasse sopasesse kiviõue süngete majamürakate vahel, kuhu tilluke taevalapp heitis vaid kasinat valgust.

«Nagu hundist räägid ...» ütles vanamees edvistavalt, seekord prantsuse keeles.

«...nii on ta platsis,» lõpetas vanaeit. Ta kõõritas Viviani poole. Kuid hirmust vallatud tütarlaps ei paistnud midagi mõistvat. Nüüd läksid nad ligasest trepist alla kuhugi räämas keldriruumi. Vanaeit tõstis kepi ja koputas uksele. Kohe ragises riiv, lõksatas uksekett, võti pöördus lukuaugus . . . Hämarusest vaatas vastu kõhn värvitud nägu.

«Olete see teie, vürstinna?»

«Jah, jah, laske meid kähku sisse! Ja pange uks hoolega lukku,» ütles vanamees poolihääli, lükates Viviani ettepoole. «Meil vedas. Linnuke lendas ise puuri.»

Ta vallandas oma sõrmed, mis tangidena tütarlapse kätt Olid hoidnud. Vivian sööstis ukse juurde tagasi, kuid kohutav hoop paiskas ta uuesti tuppa. See oli imelik tuba, väike ja kitsas, igal pool rippusid pleekinud sinakashallid vaibad ja seisis luitunud, kullatisega mööbel, kõikjale oli pandud kelli, vaase, kotte/ja kotikesi jahu ja tangudega, õhus hõljus mädanenud sibulate, tolmu ja hiiremustuse lõhn.
«Kus ma olen, kuhu ma olen sattunud?» mõtles Vivian õudusega, püüdes märkamatult ringi vaadata.
Vanamees jätkas kahjurõõmsalt prantsuse keeles, pöördudes nüüd neid sisse lasknud ebamäärasest soost olevuse poole, kel oli seljas mingi hommikumantli moodi ürp:
«Obolonkin jääb rahule . . . Viimases instruktsioonis soovitas ta selle kaunitari isoleerida. Nähtavasti kukuvad Morlanderiga seotud plaanid läbi — paistab, et ta leidis hirmus kähku punastega ühise keele ...»
«Oli ettevaatamatu teda siia tuua, kammerhärra! Meie salakorterisse, kuhu koguneb meie kaader!» torises toa peremees.
Kaader, salakorter, vürstinna, kammerhärra. Viviani

aju töötas palavikuliselt. Nimi «Obolonkin», mida mainis kerjusest vanamees, oli talle tuttav: New Yorgis, Westing-hausi salongis oli ta selle kavala lipitseva vanaäti, vürst Feofan Obolonkiniga kokku puutunud. Pankur oli talle öelnud, et see on kuulus vene emigrant, kes on Venemaa lähima trooni pretendendi juures kõrges ametis. Niisiis asus siin, Petrogradis, nende inimeste herilasepesa — «kaader», «salakorter» ... Ja Morlander, tema koletu komöödia Tony, oli keeldunud kapitaliste teenimast, oli bolševike poole üle läinud ...
Vahepeal oli vanamees võtnud kapist puntra jämedat nööri ja peotäie kaltse. Enne kui Vivian midagi mõelda jõudis, haarati temast uuesti kinni, raudsed sõrmed pigistasid ta põski, lõualuud allapoole vajutades, ja räpane, hiirte järele haisev kaltsutropp suruti talle suhu. Kuni vanamees visklevat neiut kinni sidus, seletas vanaeit kahjurõõmsalt:
«Varsti, varsti tuleb sellele pimeduseajale lõpp. Lõpp barbaritele! Meie armastatud valitseja tuleb tagasi!»
«Ja teie patriotismi, vürstinna, ei unustata,» vastas talle samal toonil vanamees, kel oli kae silmadel.

Kolmekümne üheksas peatükk MRS. DROOKE'1 KASS

Tuleb valida: kas kurvasta või täida oma kohust. Aga kui sa kurvastad kohust täites või täidad kohust kurvastades, siis sarnaned sa (parimal juhul soolakaevandusega, mis ilma igasuguse kokkuhoiuta oma toodangut pruugib.
Niisuguse järelduse tegi mrs. Drooke'i kass, kui tema karvkate hakkas sarnanema maarjajääkristallidega, ja piim, mida ta lakkus, kurgisoolveega.
Mrs. Drooke valas ööd ja päevad läbi pisaraid oma maja-tarvetele.
«Molly,» lausus ta kassi enda vastu surudes, «jumala eest, ta oli imetore poiss, see mu Bob, kui ta polnud veel sündinud. Mäletan, kuidas ma istusin aina akna all, tema aga kõpsis oma rusikakesega nagu mõni rähn. «Septimius,» ütlesin ma, «meie poiss liigutas jälle.» — «Kust sa võtad, et see poiss on?» vastab tema. Ja mina. . . Oh, oh, Molly, oh mu õnnetu elu! Ja mina vastan: «Küll sa näed, Septimius, sellest tuleb üks tore. . . üks tore po-oiss! ...»
Selle koha peal saavutas mrs. Drooke'i meeleheide haripunkti ja hernesuurused pisarad sadasid lausa põrinal Mollyle selga, tekitades piinavat sabapööritust.
«Molly, tule siia,» kutsus mrs. Drooke teda mõni hetk hiljem ja kallas piima, «joo, joo, joo ise ja joo ka mu kullakese eest. . . küll tema tahtis piima. «Joo,» ütlesin ma talle, tema aga. . . oh, ma ei suuda enam, et mind ka surm ära ei võta . . . tema aga muudkui v-vastab: «Ärr. . . ära tüüta mind, ema!»»

Mrs. Drooke'i nuuksumine kestis senikaua, kui alustass tema vabisevas käes üle ääre ajama hakkas. Molly värises üleni, kui ta oma torrukeeratud keelekese piimasse kastis. Paari-kolme suutäie järel turtsatas ta ägedalt, ajas karvad turri ja lendas kui nool kööki, lootuses end pesunõust mageda veega värskendada. Aga oh häda! Maailmas, mis ümbritses mrs. Drooke'i, ei olnud magedat vett. Vedelikud, millele tema pilk langes, sadestusid maos stalagmiitide ja stalaktiitidena. Kui Molly oleks tundnud piiblit,

oleks ta võinud võrrelda oma perenaist Loti naisega, kes muutus soolasambaks, sest jäi liiga kauaks oma minevikku vaatama.
Kuid Molly ei tundnud piiblit ja hüppas ühel ilusal päeval aknast välja, vihmaveetorule, sealt kellegi lillepotti, lillepotist aga mööda kivinukke allapoole, kuni krabas lõpuks kõigi oma küüntega kinni lopsakast daami-soengust, mis koosnes blondidest lokkidest, kammidest, juuksenõeltest ja meelespeaõitest.
«Ai!» karjatas soengu omanik. «Appi! Päästke! Lendav nahkhiir!»
«Otse vastupidi — see on lendav kass,» vastas daami kaaslane flegmaatiliselt, käsi taskust välja võtmata.
«Nathanael, päästa, ma suren!» karjus sündinud miss Smoll, sest see ta oli. «Kass või hiir, aga ta närib mu sisikonda! Ta imeb mu tühjaks!»
Nähtavasti ei valitsenud abikaasade vahel enam endine hingeline harmoonia. Igatahes võttis mrs. Epidermi abikaasa täielikult saatusele alistudes vastu teate väljaime-misohust, mis ähvardas mrs. Epidermi sisikonda.
«Lurjus!» kiljatas sündinud miss Smoll ja viskas abikaasat vihmavarjuga. «Ma suren uut testamenti tegemata, ma suren, suren, suren! Ja vana järgi jääb koik mu kadunud venna naise tädile!»
Sedakorda mr. Nathanael Epiderm võpatas. Ta nägi vaimusilmas miss Smolli vennanaise tädi pretendeerimas omaenese naise päärandusele. Ta haaras oimetul kassil turjast kinni ja tõmbas; miski raksatas nagu autokumm ja veeres rattana keereldes teele.
Möödaminejad, poemees, lehepoiss ja saapaviksija, pahvatasid mürinal naerma. Mr. Epiderm tõstis pilgu ja kangestus. Tema ees seisis ta naine ja naise pea oli paljam kui Bismarckil, see oli sile kui rulluisutee, sile kui piljardi-muna.
«Sa petsid mind!» möirgas mees. «Kiilaspeaga intrigant, see läheb sulle kalliks maksma! Advokaat siia! Hagi!»
Sellal tõmbas möödujate tähelepanu kõrvale üks teine iseäralik nähtus: vaene Molly, kes ei osanud miss "Smolli lokkide ja meelespeade puntrast pääseda, läks hoopis pööraseks ja tuiskas rattana keereldes edasi, h#arates kaasa paberilipakaid, riideräbalaid, õletuuste, hobuse-pabulaid ja suitsukonisid.
«Ho-ho-ho!» huilgasid tänavapoisid talle järele tormates.

«Mis see on?» küsis pagar, kes aknast välja vaatas ja kohkus, silmates möödalendavat ratast. Selsamal hetkel hüppas ratas õhku, hammustas pagarit ninast, tegi õhus uperpalli ja kihutas edasi.
«Pidage! Püüdke kinni! Salamander!» Ja pagar kargas aknast välja, tainarull käes, ning jooksis rattale järele, puistates õhku ja sillutisele ohtrasti jahu.
Asjatult püüdis politseinik, mõlemad signaallipud üles tõstetud, meeletut protsessiooni peatada. See kihutas aina tänavast tänavasse, kuni politseinik lõpuks vilega terve vahtkonna välja kutsus ja ise hulludele järele tormas. Kõik kõnniteed olid rahvast täis. Neljakümne usukannataja kiriku vöörmünder lubas soovijaid kogukonna tarbeks sissekasseeritud väikese abiraha eest kiriku balustraadidel istet võtta. Aknad ja katused kirendasid uudishimulikest. Asutused olid sunnitud vaheaja välja kuulutama.

«Ma seletan teile, mida see tähendab,» ütles kontoriametnik kolmele preilile. «See on börsipaanika, ausõna.»
«Kust te seda võtate?» vihastas mees tema kõrval. «Mitte sinnapoolegi! Küsige pagari käest, ta ütles, et see on kindlustusseltsi «Salamander» reklaamitrikk.»
«Vale! Vale!» karjusid poisijõmpsikad. «See on mängu-dirižaabel!»
Ratas veeres aina edasi. Molly koonult tilkus vahtu, kollastes silmades põles hullumeelne leek, selg oli küüru tõmmatud. Molly põikas siia-sinna, kuid igal pool oli karjakaupa vastas huilgavaid poisiklutte, ja kass sööstis ainsasse vabasse põiktänavasse, mis viis puiestikku, ja lendas kui vurr puu otsa, täpselt sinnasamasse, kus okste vahel mustendas varesepesa.
«Kraaks!» kraaksatas vares ja ajas end munadel õieli. Kuid Mollyl polnud kuhugi taganeda. Turtsudes ja värisedes, lokid, meelespead, paberipraht ja sõnnik kasukat ehtimas, tõi ta kuuldavale läbilõikava sõjakisa ja ründas varest. See ajas samuti suled turri, kergitas tiibu, avas noka ja tormas Mollyle kallale. Kuni ülal puu otsas toimus verine kahevõitlus, leidsid all muruplatsil aset mõnesugused muud sündmused.
Salamandri jahil oli kujunenud kaks parteid: üks jõudis muruplatsile kiriku poolt küljest ja seda juhtisid pagar, kirikuvaht ja saadik Piruet, kes oli sattunud siia päris juhuslikult koos oma sekretäri, portfelli ja buldogiga. Teine partei saabus kihutades vastassuunast ja koosnes lehemüüjatest, saapaviksijatest ja marakrattidest, kes

paiskasid esiritta tüseda, punase näoga mehe, kel oli õlg-kübar peas ja sõduri pluus seljas. Kiirustavad parteid jooksid teineteisele otsa ja tekkinud segaduses said nii kirikuvaht kui saadik Piruet punase näoga mehelt vägeva muhu otsaette.
«Sir!» hüüatas saadik nördinult. «Ma olen puutumatu! Kuidas te julgete!»
«Jutt või asi! Ärge toppige oma nina!» röögatas punase näoga mees.
«Paras talle! Lase käia, anna pihta!» toetasid teda ülesärritatud jänkid. «Klobi ta läbi!»
«Politsei!» karjus saadik. «Lööming! Propaganda! Siin solvatakse parlamenti ja kirikut!»
«Nii see on,» tähendas pagar süngelt, «siin on bolševi-kud mängus, mehed! Küll on kavalad, kurinahad! Lasid salamandri lahti, et kaubanduslepingule propagandat teha. Aga meie viljale tuleb siis surmatund — võtku mind vanatühi, kui see nii ei ole!»
«Tõesti, tõesti,» toetas teda kirikuvaht, surudes vask-münti oma muhule. «Hääletage vastu, kuni see salamander vedru välja viskab!»
«Kah mul häda!» möirgas punase näoga mees. «Kau-bandusleping! Mis selles Nõukogude Venemaaga kauplemises halba on? Ma olen ise ärimees. Astugu aga ette, kes on lepingu vastu! Üks-kaks-kolm!»
Saadik Piruet vaatas ringi. Tema partei jälgis teda põlevi silmi. Ta mõistis, et võib kaotada populaarsuse, lükkas buldogi ja sekretäri eemale, viskas portfelli käest ja kuue seljast, kääris käised üles ja tormas võitlusse, hüüdes: «Maha kaubaleping!»
Pool tundi hiljem toimetas politseivahtkond lepingu poolt ja vastu võidelnud isikud mitmes suunas minema ning punase ristiga auto laadis peale džentelmenid, kes olid saanud printsipiaalseid vigastusi. Paks mees tuli võitjaks, saadik aga kaotas buldogi, portfelli ja populaarsuse.
Niisama traagiliselt lõppes õnnetu Molly kahevõitlus varesega. Kraaksunud paar korda lõhutud pesa ja katki-litsutud munade kohal, kahmas praktiline vares noka vahele ümbriku Drooke'i kirjaga ja siirdus nagu Idamaa elanik, kes majakatuse oma õlul kaasa viib, koos selle väärtusliku esemega pagulaspõlve pidama.
Mis puutub Mollysse, siis lamab ta maas, silmad välja nokitud ja selgroog murtud. Rahu tema põrmule! Ta ohverdas oma elu meie romaani edasise arengu heaks.

Neljakümnes peatükk LOEPSIUS KOHTUB PUUVILJAKAUPMEES BAERIGA

Toby oli just jõudnud ühe saapa puhastada ja kavatses viivuks silma looja lasta enne teise kallale asumist, kui äkki kõlas tasane koputus köögiuksele.
Ta võttis luua, et kerjajale säru teha, ja paotas ust täpipealt nii palju, et sõjariist läbi mahuks, kuid siis pillas ta luua käest ja tema suu vajus ammuli nagu linnunokk. Asi oli selles, et ukse taga ei seisnud kerjus, vaid hoopis keegi teine.
Eestpoolt sarnanes see keegi kohutavalt miss Smolliga. Tal olid miss Smolli silmad, miss Smolli nina, miss Smolli suu ja miss Smolli pitsmantilja. Kuid ülaltpoolt meenutas see keegi apteegi klaaskuuli, mis on täidetud vaarikakarva hapetega. Ja see keegi käitus sootumaks teisiti kui miss Smoll: ei sõimanud, ei turtsunud, ei hoidnud käsi puusas, ei trüginud, põlv või kõht ees, vaid ütles malbe häälega:
«Lase mind sisse, Toby, kullake!»
Mulatt taganes surmani ehmunult. See keegi astus sisse, võttis mantilja ümbert, riputas nagisse ja ütles veel liigutavama häälega:
«Võta ahjust tuhka, Toby, mu kallis sõber!»
Õudusest vabisedes ulatas Toby kühvlitäie tuhka.
«Nüüd tõsta see üles, kullake, ja puista mulle pähe!»
Kühvel kukkus Toby värisevast käest maha, ta tormas kramplikult nuuksudes trepist alla, puges sahvrisse ja peitis pea põlvede vahele.
Miss Smolli vaim ei ilmutanud sel puhul ei ärritust ega pahameelt. Kannatlikult kummardus ta ahju juurde, korjas peotäie tuhka ja määris oma ümariku pea sellega kokku — mitte just teab kui põhjalikult, aga täiesti piisavalt, viitamaks selle operatsiooni sümboolsele ise-loomule.
Siis asus miss Smoll vaguralt doktori kabineti poole teele, jäi vaguralt lävele seisma ja pani käed kõhu peale kokku.

Loepsius tõstis pilgu lülisambaid käsitlevalt meditsiini-alaselt teoselt ja tõmbas kulmud kurjalt kortsu.
«Miss Smoll, mida see tähendab? Kui ma ei eksi, siis näen teid ilma parukata ja tahmaseks määritud kolbaga. Mida kuradit niisugune demonstratsioon tähendab?»
«See ei ole demonstratsioon, oh ei, sir! Mu surematu hinge nimel — ärge seda arvake! See on kahetsus, sir. sügav, puhtsüdamlik, fataalne kahetsus!»
«Ärge ajage jama! Milles on asi?»
«Ma kahetsen, sir, et ei pööranud tähelepanu teie isiklikele nõuannetele. Ma olin küllalt meeletu nende üle naerma! Saatus on mind rängalt nuhelnud, sir. Teil oli õigus, teil oli mitmekordselt õigus. Mu süütus on hävitatud, mu tunded puruks tallatud, ideaalid põrmu paisatud. Õitsval nurmel suitsevad varemed, sir!»
«Mis etteütlus see on?» Loepsius sattus marru, ta viskas raamatu põrandale. «Kui te mõtlete mind šantažeerida selle oma Nathanael Epidermiga...»
«Nathanael Epidermi ei ole enam, sir!» vastas miss Smoll leebelt. «Unustage ta. Nüüdsest peale, sir, olen ma ihu ja hingega teie majapidamisele andunud.»
Pole teada, missugused liigutavad stseenid olid miss Smollil veel varuks, kuid doktor Loepsiuse õnneks kostis läbilõikav kellahelin ja Toby tormas tuppa, ikka veel õudusest kaame.
«Teid küsib üks punane džentelmen, sir,» pomises ta hinge tõmmates, «ja tilgub mis hirmus.»
Doktor Loepsius vaatas vaikides oma virtinat ja teenrit, tegi neist mõttes üsna kurva kokkuvõtte ja läks oma kabinetti.

Mulatt polnud valetanud. Doktori vastuvõturuumis seisis tõepoolest paks punase näoga mees, sõduripluus seljas, ja tema nägu tilkus verd.
«Rõõm tutvuda,» ütles ta, surudes energiliselt arsti kätt, «puuviljakaupmees Baer Lincoln Place'ilt. Väike sihver-plaadi mõlkimine poliitilisel pinnal. . . Sõitsin mööda, nägin äkki teie nimesilti — ja seisan nüüd teie ees koos täieliku haiguspildiga, kui nii võib öelda.»
Mõni minut hiljem istus ta juba tugitoolis, doktcfci vilunud kätega puhtaks pestud ja kinni seotud. Doktor Loepsius uuris teda hoolega igast kandist, silmitses tema tugevaid raudkõvade küüntega sõrmi, vägevaid ribisid ja esitas lõpuks küsimuse, mis paksu meest üllatas:

«Kas te olete Bentrovato juures röntgenis käinud, mr. Baer?»
«Tõsi mis tõsi. Kust teie seda teate?»
«Miks ma ei peaks teadma! See oli tolsamal päeval, kui koos teiega valgustati läbi. . . mis ta nimi nüüd oligi?! Noh, pagana pihta, sihuke väike mees, joodiku moodi, liigesed tursunud nagu podagrahaigel. . . Mis ta nimi nüüd oligi?»
«Professor Heatherton!» ütles puuviljakaupmees rahulolevalt. «Muidugi, muidugi! Tähtis nina! Tema pärast ei lastud mind isegi vastuvõturuumi sisse, just nagu saaks keegi takistada puuviljakaupmees Baeri Lincoln Place'ilt.
Iseendastki mõista läksin ma sisse — ja ei meeldinud eriti sellele mehikesele. Tõtt öelda oli tal õigus, kui ta end teiste inimeste eest varjas. Oleksin ma temaks, siis otsik-sin endale koopa ja istuksin seal justkui mutt ööd ja päevad läbi.»
«Küll te räägite imelikku juttu professor Heatherto-nist!» kostis Loepsius. Väliselt oli ta rahulik, ainult kolm trepiastet tema nina all värisesid elevusest nagu politsei-koeral. «Miks ta peaks ennast peitma?»
«Noh, sellest võib teile rääkida mõni teine, kellel lusti on. Mina pean suu. Küsige Lincoln Place'ilt, mis mees on puuviljakaupmees Baer, ja igaüks ütleb teile, et ta mõistab saladust hoida. Ei kipu midagi suure kella külge riputama!»
«Kiiduväärt omadus,» tähendas Loepsius hapult, tõstes oma kirurgilisi instrumente piiritusega täidetud kristall-anumasse. «Väga väärt omadus mistahes ametis. Te olete vist puuviljakaupmees, mr. Baer?»
«Vist!» hüüatas paks mees. «Te oleksite võinud parem Shakespeare! kohta öelda, et ta vist kirjutas draamasid! Kogu New York tunneb Baeri puuvilju! Kogu Viies avenüü sööb Baeri puuvilju. Minu nimi on antud kõige kopsakamale pirnile, teie aga ütlete: vist. . . Kui teil on kunagi miski asi suus sulanud, siis on see minu pirn olnud, sir.»
«Ei vaidle vastu, ei vaidle vastu, mr. Baer, mina olen teadusemees ja igasugused moed ei puutu minusse. Kuid öelge ausalt — küllap te ikka liialdate pisut oma kauba voorustega?»
Need kõige leebemal toonil öeldud sõnad ajasid paksu mehe marru. Ta pigistas käed rusikasse ja tõusis püsti. «Teate mis, mu härra, sõidame minu poole. Te peate

oma sõnad tagasi võtma. Teil tuleb kõik mu sordid järjest ära maitsta või...» «Või?»
«Te neelate nad alla!»
Neid sõnu öeldes torkas Baer käed puusa ja jäi seisma ülimalt väljakutsuvas poosis. Doktor Loepsius patsutas talle leplikult õlale:
«Ma ei ütle ära, kallis mr. Baer. Aga et kostitamine poleks nii-öelda ühepoolne, lubage, et minagi autosse väikese punutud korvi kaasa võtan...»
Ta pilgutas puuviljakaupmehele silma ja puuviljakaupmees pilgutas vastu. Kutsuti Toby, kellele samuti silma pilgutati, Toby aga pilgutas omakorda silma autojuhile, kui ta korvitäie pudeleid autosse tõstis. Autojuht pilgutas silma iseendale, haaras käigukangist kinni ja doktor Loepsius kihutas koos puuviljakaupmees Baeriga Lincoln Place'ile, Baeri luksuslikku triiphoonesse.

Siin oli kõike, mis iganes maa peal kasvab, alates islandi samblikest ja lõpetades kookospähklitega. Baer käskis tuua doktorile kristalltaldrikul kõiki oma kuningriigi saadusi, doktor omakorda käskis lahti teha kaasatoodud pudelid.
Kaks tundi hiljem ütlesid doktor Loepsius ja Baer teineteisele juba «sina».
«Ma panen su paari,» lubas Baer, emmates Loepsiuse pihta ja suudeldes tema metallnööpe.
«Sa oled hea inimene. Ma panen su paari granaatpirniga.»
«Ma ei taha,» vastas Loepsius pisaraid pühkides, «sa armastad professor Heathertoni! Pane parem tema paari!»
«Kes sulle seda ütles? Kuradile see Heatherton! Ära lase oma tuju langeda, joo! Ma panen su paari ananasskaali-kaga!»
Sõbrad embasid teineteist ja suudlesid jälle. Kuid Loepsius ei suutnud varjata pisaraid, mis tal ojadena silmist voolasid. Asjatult pühkis tema uus sõber neid oma suure käe ja siidpaberiga, asjatult keelitas ta sõpra nuttu jätma — doktor Loepsius oli lohutamatu. Nii suurt meeleheidet nähes kiskus puuviljakaupmees ägedusehoos oma sidemed maha ja lubas elu enesetapmisega lõpetada.
«M-ma jätan-n,» lalises doktor pisaraid tagasi rÜoides. «Ma jätan! Mu kallis sõber, emba mind. Ütle, et sa sidemed tagasi paned. Ütle, et see neetud Heatherton. . . läheb k-koopasse!»
«Paras paik talle!» urises puuviljakaupmees süngelt,

Loepsiust oma rinnale surudes. «Sa mõtle ise, kuhu võiks veel peitu pugeda mees, kel-1...»
Ta luksatas, pani pea lauale ja sulges silmad. «Baer, mu kullakallis!» sakutas teda Loepsius. «Räägi edasi! Ma palun! Kellel — mis tal oli?»
«Kel-1... kel-l-lel on kere...» pomises puuviljakaup-mees ja hakkas norskama nagu aurukatel.
Doktor Loepsiuse pea läks selgeks, nagu poleks ta tilkagi joonud. Raevunult tõukas ta paksu võõrustajat, viskas tühja pudeli puruks ja ruttas triiphoonest välja, värskesse õhku, käed rusikas.
«No oota sa, oota sa, oota sa!» pomises ta vihaselt. «Küll ma teada saan, miks sa ümber riietusid! Miks sa enda minu poole vedasid, muretsedes puruksmuljutud meremehe pärast! Miks sa röntgenis käisid! Miks sa sellele lollpeale hirmu nahka ajasid! Miks sa kannad professor Heathertoni nime! Ja miks on su kätel niisugused liigesed, just need liigesed, need liigesed — võtku mind pagan, kui nad ei vasta täpipealt sümptoomidele, mis ma olen kogunud!»

Neljakümne esimene peatükk KAUBANDUSLEPING

«Kas olete kuulnud, mis juhtus börsil?» «Ei, mis seal siis oli?»
«Jookske rublasid ostma! Jack Kressling toetab kaubanduslepingut Venemaaga!»
«Kressling? Te olete peast põrunud, see pole võimalik!»
Kuid hea tuttav lõi käega ja ruttas levitama paanikat Broadway teistel tänavanurkadel.
Börsi nahkkabinetis, kuhu pääsesid ainult Ameerika rahanduskuningad, istus Jack Kressling, hallide silmade pilk suunatud sigari otsale, ja ütles kongressi sekretärile:
«Te saadate telegrammi selle kohta kogu liini mööda laiali. Harvardi ülikool peab koostama resolutsiooni. Ohutute teadmiste levitamise ühing samuti. Neegrite nimel tuleb korraldada meeleavaldus. Mõned majad, näiteks iga kümnes, ehtige leinalippudega.»
«Vabandage, sir,» katkestas sekretär teda aupaklikult, «ma ei saanud teist päriselt aru — kas te mõtlete rõõmu-või kurbuseavaldust?»
Kressling kergitas kulme ja silmitses teda põlastavalt:
«Ma viisin börsil läbi kaubanduslepingu sõlmimise Venemaaga. Ameerika peab sel puhul olema leinarüüs.»

«Ahah,» ütles sekretär sügavamõtteliselt ja läks vähkpunaseks. Südamepõhjas ei mõistnud ta mitte kui midagi.
«Kuid osa intelligentsi, pange tähele — osa, väljendab oma rahulolu. Ja organiseerib korjanduse väärtusliku kingituse läkitamiseks Nõukogude Vabariigi juhtidele. Teie kirjutate esimesena alla ja maksate sisse tuhat dollarit...»
Kongressi sekretär hakkas tugitoolis nihelema.
«Nonoh,» ütles Kressling karmilt, võttis taskust tšekiraamatu ja viskas lauale, «märkige siia vajalikud arvud, kõik tšekid on minu poolt alla kirjutatud. Kingitus on juba valmis. See on punasest puust vutlaris kell — töö ja kokkuhoiu sümbol. Võtke vaevaks ja koostage kiri, milles te väljendate sugulaslikke tundeid, tsitaadid võtke meie Emersoni ja bolševistliku professori Kogani kirju-

tistest. Kingitus tuleb saata poolehoidjate nimel ja üle anda kompartei liikme kaudu, kes on juba Venemaale saadetud. Aitab nüüd, ma olen väsinud.»
Sekretär veeres toast välja, higist leemendades. Tal oli vaja Washingtoniga ühendusse astuda. Täielikus meeleheites tormas ta trepist alla. See sumises kui mesipuu. Börsi suur saal oli puupüsti täis. Musta tahvlit pühiti ühtelugu käsnaga. Arvud paisusid. Väheldane mees, kriiditükk käes, tõmbas tahvlile üha uusi ringe. Valgete emigrantide hulka kuuluvad parempoolsed esseerid hoiatasid Jack Kresslingit ausalt, et terroristlik atentaat tema vastu pannakse toime kell viis ja kolm minutit pärast lõunat börsi vasakpoolse sissekäigu juures.
Kogu selle paanika tekitaja suitsetas sigari lõpuni, tõusis püsti ja läks aeglaselt trepist alla. Seal, vestibüülis, ootasid teda kaks hurdakoera ja kast krokodillidega. Ta sasis oma lemmikute karva, vaatas kella — kell oli viis — ja noogutas teenrile. See kergitas kulme ja noogutas uksehoidjale. Uksehoidja jooksis tänavale ja karjus kõuehäälel:
«Auto mr. Kresslingi koertele!»
Vaikselt sõitis ukse ette lakist kiiskav itaalia auto, mille istmeid kattis lilla siid. Teener kergitas koeri kaelarihmast, nad laskusid istmetele ja autojuht vajutas kangile.
«Auto mr. Kresslingi krokodillidele!» \
Kohe esimese auto järel sõitis ette teine, mis nägi välja, nagu noobel keskküttega tõld, pottidesse istutatud banaanipuud sees. Teener ja uksehoidja tõstsid krokodilli-kasti autosse ja see asus teele nagu esimenegi.
«Mr. Kresslingi mära!»
Ameerika parim hobune, kuulus Esmeralda, valge laik rinnal, tantsiskles ukse ette, hammustades suuraudu, kõõritades pruuni silmaga ja püüdes end džoki käest lahti tõmmata. Publiku suust pääses vaimustuseümin. Isegi börsimaaklerid unustasid viivuks oma asjatoimetused. Politseinik, saapapuhastaja, lehepoiss ja paberossimüüja piirasid ukseesist vaimustusest hirnudes. Kostis filmiapa-raadi surin. Kell börsi kohal oli täpselt viis ja kolm minutit.
Süvendis kahe niši vahel kõverdas sünge väljanägemisega mees, kes kandis mehhiko sombreerot ja õlale heidetud pikka musta mantlit, sardooniliselt huuli.
«Butafooria!» pomises ta vihaga. «Ma ei või ometi meie viimast pommi niisuguse veiderdaja peale raisata.»

Ta mässis end mantlisse, raputas oma pikki juuksesalke pistis pommi taskusse tagasi ja läks süngelt omnibussi-peatusse, kus tal tuli ära kannatada kenake hulk uudishimulikke pilke, enne kui vagun lõpuks pärale jõudis.
Jack Kressling aga torkas jala laisalt jalusesse, vaatas pommiviskajat oodates ringi, kehitas õlgu, ja sekund hiljem kõrgus tema sihvakas kogu sadulas nagu pronkskuju, kuna taltunud Esmeralda kihutas mööda Broadway streeti edasi, vaevu puudutades asfalti oma hõberaudadega.

Sellal tõid töölised New Yorgi tolliametisse suure korralikult pakitud kasti. Seal pandi sellele ümmargune lakk-pitser peale. Pakil oli aadress: seltsimees Vassilov, Petrograd — mitmete toetavate organisatsioonide poolt. Valves olev politseinik kehitas õlgu ja pomises rahulolematult vuntsidesse:
«Vaata, kus lipitsemine! Ja veel tollimaksu ja ülevaatuseta! Vean kihla, et sihukese viguri eest kütavad valijad nii mõnelgi saadikul kere kuumaks. Oh seda Washingtoni küll!» Äkitselt aga tundis politseinik imelikku külma-judinat ja katkestas oma kõne, sest keegi oli talle käe õlale pannud.
«Kes te olete? Mida paganat te teete tolliametis, sir?»
Tema ees seisis väheldane mees, must ülikond seljas. Silmad olid tal kurvameelsed ja painavad nagu paadunud joodikul, kes pole nädal aega keelt kasta saanud. Vasaku käe oli ta politseiniku õlale pannud. Tolliametnikul jooksis jälle külmajudin üle selja. Ta vaatas tundmatut seletamatu õudusega.
«Kas pakitud on korralikult, mu sõber?» küsis tundmatu leebelt, vaevu liigutades veretuid huuli.
«Selle eest ma ei vastuta, sir,» pomises politseinik nagu palavikus, tundes, et hakkab üleni värisema, «töölised tõid paki kinniõmmelduna ja kinnipitseerituna siia.»
«Minge siit välja!»
Tundmatu mehe hääl oli neid sõnu öeldes vaikne ja ilmetu. Tema pilk, mis puhkas politseinikul, ei väljendanud mitte kui midagi. Ometi valdas politseinikku järjest suurem õudus, tema hambad hakkasid plagisema.
«M-m-ma ei või, sir, m-mul pole sellist õigust!»
«Minge otsekohe siit välja!»
Politseinik võttis taskuräti, pühkis higi, mis külmade piiskadena ta laubal pärlendas, ja taganes aeglaselt, väga aeglaselt koridori, sealt aga pimedale väljakule.

«Mis sinuga lahti on?» küsis möödaruttav tolliametnik. «Kas rüüpasid viski asemel kogemata bensiini?»
«Tead sa,» vastas politseinik, kelle kel ei tahtnud sugugi sõna kuulda, ja vaatas äkki õudusega selja taha, «tuli üks mees ... üks niisugune veider maas ... ja küsis, küsis ... oota, las ma tuletan meelde ... imelik!» katkestas ta äkki oma jutu ja vaatas vestluskaaslast metsiku pilguga. «Ma ei ole purjus ja ei maga, aga löö mind või maha — mitte ei mäleta, mida ta küsis!

Neljakümne teine peatükk LUGEGE AJALEHTI!

«Tom Topps!» hüüdis New Yorgi «Illustreeritud Ajalehe» toimetaja. «Torn Topps!»
«Kuulen, sir!»
«Ma tean, et te kuulete! Olen kindel, et te kuulete! Kuid mul pole praegu vaja mitte teie kuulmist, vaid nõukogude illustratsioone. Kas saite aru, mu härra?»
«Saan aru, sir.»
«Mida kuradit ma teie arusaamisega peale hakkan, lontrus!» kiristas toimetaja hambaid. «Kas arvate, et ma pean teid siin ja maksan teile palka arusaamise pärast? Terve number Nõukogude Venemaast, kolm artiklit kaubandus-lepingust ja kaheksa psühhiaatrite kongressist — ja mitte ühtegi nõukogude illustratsiooni!»
«Illustratsioonid on ju olemas, sir! Lord Cecili koerake presidendi kabrioletis, Monako printsessi uus tualett, tee-serviis, mille eest mr. Kressling maksis nelikümmend tuhat dollarit, ja käbide korjamine Wisconsini osariigis.»
«Mis te irvitate mu üle! Ma ütlesin, et mitte ühtegi asjakohast illustratsiooni! Ma olen kadunud! Mind tehakse naerualuseks! Sotsialistid saavad oma kaubast lahti, meie aga jääme kuivale! Ja see on puha teie süü! Kas te ei võinud siis, kurat võtku, hankida kas või mõnda

vaadet või vabrikut, olgu kolmveerand- või poolprofiilis, olgu või tagurpidi lõpuks! Aga et ideoloogia oleks sees, mu poiss!»
«Mitte ühtegi sõna enam, sir!» hüüatas Tom Topps püsti karates ja oma fotoaparaati haarates. «Te andsite mulle idee, mis toob hiilgavaid tulemusi! Oodake mind, sir. . . Oodake mind toimetuses!»
Seda öelnud, tõttas Topps tänavale ja jooksis nagu meeletu autogaraaži.
Hilisõhtul istusid toimetaja ja Topps tsinkograafias, meeled ärevil, uurides arvukaid tõmmiseid ja arutades ladujate osavõtul tähtsat küsimust, missugune allkiri missuguse pildi alla panna.
Järgmisel hommikul võisid asjalikud njuujorklased

rahuldustundega lahti lüüa oma «Illustreeritud Ajalehe» iseäranis pildirohke numbri. Selles leidus kõike, mida inimlik uudishimu iganes ihaleb.
Tuula linna elanikud kirjutavad Jack Kresslingile kirja!
Erikorrespondendi foto! Selg publiku poole, oli salkkond inimesi, pead kummargil, millegagi ametis laua ümber, mida vasakult ja paremalt piirasid punased lipud. Salkkond meenutas kompositsiooni poolest küll vene kunstniku Repini värvilist pilti — vist mingi kiri sultanile —, kuid plagiaadiks seda nimetada ei saanud, sest kirjutajate mass oli jäädvustatud selja tagant.
Bolševikud tervitavad ameerika laeva saabumist!
Otse pesuehtsa ameerika auriku nina all, mis varjas oma kerega nii sadamat kui silmapiiri, tunglesid inimesed, kes vägagi sarnanesid ameerika töötutega, eriti kui vaadata nende kühmus selgi.
Järgnesid arvukad mitmesuguste agulite ja silmapiiril suitsevate korstnate vaated, esiplaanil ärritatud rahvahulgad, selg vaatajate poole. Ja ainult üks nägu, milles lugejad võisid vähimagi vaevata ära tunda noore Tom Toppsi, New Yorgi «Illustreeritud Ajalehe» erikorrespondendi, oli pööratud täielikus otsevaates nende poole. Tom Toppsi kätt surus keegi tähtis bolševik, kes oli samuti selja vaatajate poole pööranud, vasakus käes aga olid tal käärid, et käikulastavas tehases linti läbi lõigata . ..
Sel päeval ületas «Illustreeritud Ajalehe» minek kõik ootused. Tänavanurkadel, väljakutel, ristteedel, trammides ostsid daamid, härrad, noorsugu, poisijõmpsikad ja isegi taskuvargad tõugeldes õhinal ajalehte — ühed oma raha eest, teised palehigis võõrast taskust hangitud raha eest.
Õhtuks muutus trügimine veel hullemaks, sest levis kuuldus, et number on ära keelatud.
Toimetaja hõõrus käsi. Torn Topps oli erutusest haige. Bostoni klerikaalid esitasid valitsusele avaliku arupärimise, et kas valitsus ei saa tõepoolest aru solvavast vihjest, mille bolševikud Ameerika Ühendriikide kohta on teinud.
«Mispärast,» öeldi klerikaalide arupärimises, «mispärast on nad kõik oma tagumiku meie poole pööranud?»
Middletowni puidutöötlemisvabrikus ei valitsenud sugugi väiksem elevus. Töölised kogunesid pärast lehe läbilugemist

blondi hiiglase ümber, kes oma höövlit käest ei pannud.
«Thingsmaster,» lõi üks mees talle õlale, «meie kingitus asus enne tähtaega Petrogradi poole teele!»
«Küll see teeb seal veel nalja,» pilgutas teine silma ja pugistas naerda. «Lugege nüüd, vennad, juhtkirja.»
Ajaleht rändas käest kätte, kuni jõudis meheni, kellel kirjatarkus kõige paremini käes oli, ja see laskis siis oma häälel kõlada üle terve töötoa.

««Kaks sündmust tähistavad teaduse ja kaubanduse suurvõitu,»» — nii algas juhtkiri — ««need on leping Venemaaga ja psühhiaatrite kongress Petrogradis, kuhu me saadame meditsiini parimad esindajad. Me tahame loota, et see pole paljalt juhus, kui me näeme oma toidukaupu rajamas teed Venemaale üheaegselt meie arstiteadusega. Kõigile on teada ja kellelegi pole saladuseks, et arstiabi on Ameerikas enneolematult kõrgel järjel, hiljuti aga tuli statistiliste arvutuste käigus ilmsiks, et meil on iga restorani kohta kolm ravilat ja 1758 vabalt praktiseerivat arsti. Lugejad, ostke dr. Pommeri pille «Antigastriit», mis silmapilkselt kõrvaldavad ettevaatamatu toidutarvitamise tagajärjed!»»
«Kuule nüüd, mida sa seal loed?» katkestas Michael Thingsmaster lugejat. «Jäta natuke vahele ja võta altpoolt.»
Kirjatark jättis veeru vahele ja luges heakskiitvate «ahhaa-de» saatel ette järgmise lõigu:
««Märgitud päeva hommikul toimub Petrogradi Nõukogu pidulik istung, kus vene komissaridele antakse rühma lepingu sõlmimist taotlenud ameeriklaste kingitusena üle hinnaline punasest puust vutlaris kell. Sama päeva õhtul toimub psühhiaatrite kongressi avamine, millest võtavad osa kogu maailma teaduse delegaadid, aga ka võimude esindajad ning meie kodanikud, kes viibivad lepingu sõlmimise puhul Petrogradis.»»
«Pagana pihta!» ütlesid töömehed, kui nad olid isu täis naernud. «Ja meie peame siin tööpinkide juures valvama ning uudiseid ootama.»
Vastu tahtmist vantsisid nad oma kohtadele, ja sgl päeval sai Jack Kressling sulaselget kahju, sest töö ei edenenud isegi Thingsmasteri enda käes.
Lõunavaheajal ruttas igaüks koju. Mike polnud veel jõudnud oma hurtsiku lävele, kui tema terav pilk tabas ebaharilikku pilti.

Tema majapidajanna, kes oli ninaotsani rätikusse mässitud, tõrjus energiliselt suure valge koera õrnuseavaldusi, naisterahva ümber aga keerles paks kapten McKinley, asjatult püüdes tal kätt suruda.
«Beauty, McKinley!» möirgas Thingsmaster, nagu kopsud võtsid, ja tormas maja poole.
Kümme minutit hiljem, kui valge kera oli vähemalt neli korda üle peremehe pea karanud, nilpsates keelega tema nina ja põski, ning õndsas tardumuses maha rahunenud, nina peremehe peos, sai McKinley lõpuks majapidajan-naga käepigistuse vahetada ja ütles puhkides Thingsmas-terile:
«Sorrow tervitab teid, Mike. Kõik läheb libedasti. Lawrie, Ned ja Willings on samuti seal. Beauty saabus «Torpeedol» ja tõi kaasa selle riideräbala Biskilt ning kirja Illinoisi osariigi peaprokurörile, mille ma ära saatsin. Siin on kirja koopia.»
Nii pikka kõnet polnud McKinley, kes oli aus iirlane, veel elu sees pidanud. Seniajani olid tema sõnavõtud piirdunud puhtevangeelsete väljenditega «jah-jah» ja «ei-ei», millele lisandus veel lühike sõna «viina».
Sellepärast on ka arusaadav, miks ta oli täielikus jõuetuses valmis majapidajanna käte vahele varisema, kes seda siiski ennetas ja talle tubli topka ulatas, kust ta oli ise tee peal kaks korda rüübanud — kontrollimaks märjukese kvaliteeti.
«Me oleme vaesed, aga ausad inimesed, sir,» ütles ta kindlalt, kui oli topkast kolmandat korda rüübanud, «me ei paku külalisele joogivettki, viinast rääkimata, enne kui me pole kindlaks teinud — klõnks, klõnks — kas tal on ikka — klõnks — küllalt hea lõhn!»
McKinley oleks silmanähtavalt eelistanud toime tulla ilma selle viisakusavalduseta. Kui ta topkast viimast lonksu rüüpas, tuli jooksujalu Middletowni telegrafist, heitis pilgu ümberringi ja sosistas Thingsmasterile kõrva:
«Mend-mess!»
«Mess-mend,» vastas Mike. «Mis on juhtunud?» ' «Telegramm, Mike,» vastas telegrafist ärevalt ja pistis talle paberi pihku. See oli tolliameti meestelt. Nad teatasid, et keegi tundmatu

isik oli pääsenud Vassilovile adresseeritud paki juurde ja viibinud seal üksinda umbes tund aega.
Thingsmaster luges sõnumi kaks korda läbi ja vajus mõttesse, hambad huulde surutud. Tema siniste pärani sil-
202
made pilk langes Beautyle, ja äkitselt midagi otsustanud võttis ta koeral kaelarihmast kinni.
«Asjad on kehvasti, McKinley, meie töö võib avalikuks tulla,» ütles ta suud pühkivale iirlasele. «Saatke tehasesse sõna, et olen palavikuga maas. Aga meie Beautyga (koera saba hakkas metsiku kiirusega vastu põrandat põntsuma) meie Beautyga läheme pakile järele, ja ärgu olgu mu nimi enam Thingsmaster, kui ma selle pagana Gregorio Cice kaarte segi ei aja.»

Neljakümne kolmas peatükk MORLANDER TEGUTSEB

Sadas halli uduvihma, mis mikroskoopiliselt peene veetolmuna langes nägudele ja riietele. Arthur Morlander, kes sadamakail edasi-tagasi kõndis, oli läbi külmanud ja tundis judinaid üle selja jooksmas. Kui tõele au anda, siis polnud selles süüdi Petrogradi vihm. Kõik viimased päevad oli Morlander tundnud end väga vastikul moel nagu loom, kellele peetakse jahti. Ta tajus oma seljal järelejätmatult jälitavat pilku; nägi piki tänavat liikumas kerget varju, mis tekkis ja kadus tema varjuga ühel ajal; iga kord, kui tal oli vaja oma elupaika tulla või tänavale minna, nägi ta kas vana kerjuseite või pikka kepiga meest, kel oli kae mõlemal silmal, — neid mõlemaid oli ta kohanud juba esimesel siinviibimise päeval. Hommikul trepist alla jõudes aga silmas ta lävel pentsikut idamaalast, kes oli tõmmu nagu etiooplane. Tegelikult oli ta saapapuhastaja ja istus alati siin, Mõika streetil, maja nr. 81 välisukse kõrval, kingakreemitopsid pingi all reas ja kaup — saapapaelad, harjad, kummid, pooltallad, sisetallad — puust kastikaane külge riputatud. Nii nagu ta mõnda möödujat silmas, alustas ta kummalist rahvuslikku laulu, mis kõlas umbes järgmiselt:

Aser-aser-aser-bei-džan
Romašvili — Erevan!

Arthur Morlander oli tal koguni paar korda oma kingi lasknud puhastada.
Täna aga juhtus midagi imelikku. Täna oli saapapuhastaja risti vastu oma kommetele juba koidu ajal platsis ja pakkus end ise Morlanderi kingi puhastama, haaras tal koguni jalast kinni, kui Morlander, kes kartis «Torpeedole» vastu minnes hiljaks jääda, ei ilmutanud kavatsust peatuda. Ta ei jõudnud veel keelduvat käeliigutustki teha, kui tema king oli juba mõlemalt poolt paksult viksiga koos ja saapapuhastaja küsis pead töö juurest tõstmata ehtsaimas ameerika aktsendiga inglise keeles:
204
«Mr. Morlander, ega te ei tea, kuhu on kadunud teie kaunis abikaasa?»
«Kes te olete?» See oli ainuke, mida jahmunud Morlander suutis küsida.
«Ärge näidake välja, et te minuga räägite. . . Jack Kressling pani mind teie järele valvama. Aga ma ei kuulu nende bandesse. Minu nimi on Willings, lukksepp Wil-lings. Ma hoian teil silma peal, nagu kästud, et mind kahtlustama ei hakataks, ja kannan ette sulaselget tõtt — et teid viidi Tšekaasse, et andsite seal ära kõik mürgid ja pommid ja läksite nähtavasti nende kaldalt teisele kaldale üle. Kannan ette, ja ise valvan ja kaitsen teid vastaspoole ülesandel, et teie elu päästa, kui selle vastu peaks midagi sepitsetama. Kas saite aru?»
«Sain aru,» vastas Morlander, kuigi ta mitte millestki aru ei saanud. «Aga Kate, Katja Ivanovna, kes tema siis on? Kelle poolt tema on?»
«Tema saadeti vastaspoole, see tähendab meie, tööliste poolt. Te ärge muretsege, küllap sai temalegi selgeks, kuspool te nüüd olete.»

Arthur läks tulipunaseks.
«Aga kus ta on?i»
Willings pillas harja käest ja võttis kohe üles. Tema nägu oli murelik.
«Enne läige ja siis poleerimine, — tõstke kinganina lähemale, nii... Me lootsime seda teie käest kuulda... Tütarlapsvon siis kadunud... See on meile suur õnnetus ...»
Mootorratas sõitis ette ja Willings jäi süngelt vait ning kraamis oma harjad ja sametitüki kasti. Arthur Morlander saabus sadamasse suures meeleärevuses. Kate oli kadunud! Tütarlapse sõbrad ei teadnud, kus ta on, — ja tema oli ta võõral maal tänavale ajanud, katuse alt, mis pidi olema ulualuseks neile mõlemale. Aga nüüd saabus «Torpeedo». Kümme minutit vestlust kapteniga, ja ta saab teada oma isa surma saladuse .,.
Vastukäivate tunnete keerises, ärevil ja kahvatu, läks ta üles tekile, kui viimane reisija oli maale tulnud. Ülal sillal seisis lühikest kasvu mees ja vaatas, kuidas ta trepist üles tuleb. Mehel oli kaptenimüts peas, selle alt veiklesid paksud punaka läikega ruuged juuksed. Mehes ei paistnud olevat midagi erilist, kuid ometi tundis Morlander seljal imelikku külmajudinat. Punapäine kapten astus mõne sammu talle vastu.

«Te talitasite väga õigesti, et tulite pakile, mille te siinsetele inimestele rühma ameerika tööliste poolt üle annate, ise järele,» alustas kapten Gregoire lahkelt, niipea kui Morlander oli tekile astunud. «Me ei tohi lubada meeleavaldust sadamas. Paistab aga, et siin tahetakse seda korraldada. . .» Ta osutas sõrmega allapoole. Morlander vaatas selja taha ja nägi, et trepi juurde koguneb rahvahulk, keegi pillub kaabut õhku ja keegi hüüab: «Olgu tervitatud kaubandusleping...»
«Lähme minu kajutisse,» jätkas kapten ees minnes ja teed näidates. «Siin on minu isiklikud ruumid. Boi!»
Ta polnud veel lõpetanud, kui poiss tuligi juba jooksujalu kandikuga.
Klaasid kallati täis, sigarid pandi põlema. Morlander istus mugavas tugitoolis. Ent otsekui üllatusest rabatuna ei pööranud kapten ainitist pilku tema näolt. Püüdes vastu panna äravõitmatule passiivsusele, mis oli teda äkitselt vallanud otsekui uni avasilmi, leidis Arthur Morlander lõpuks sõnad, mis tal juba hulk päevi olid keelel olnud:
«Kapten, mul on teile üks küsimus. Kus nimelt ja mil viisil sattus kirst minu isa Jeremiah Morlanderi surnukehaga teie laevale? Mu võõrasema, nagu ma mäletan, olevat teiega rääkinud, aga mul polnud juhust...» Ta tahtis jätkata, kuid sõnad jäid kurku kinni. Kapteni kummalised, laienenud teradega silmad kangestasid tema keele, kammitsesid ihuliikmed, panid juuksed peas liikuma. Ta tundis suus talumatut kuivust. Lõpuks suutis ta suu avada, ahmis õhku — ja tema pea vajus rinnale. Ta magas.
Kapten Gregoire helistas kaks korda. Sisse tulid mitš-man Kowalkowsky ja pikk hallipäine mees, kel oli kae mõlemal silmal ja keda lugeja tunneb kerjava krahvina.
«Teil oli õigus,» ütles kapten jahedalt. «Ta tuleb teelt koristada, kuid esialgu ellu jätta. Paigutame ta sinna, kuhu tuuakse kast ja kus asub juba tema daam. Ma sõitsin siia Jack Kresslingi kindla käsuga saata Vassilov enne kingituse üleandmist ekskursandina Keskaeroelektri-jaama — ainult vaatama, tutvuma, vestlema, muud midagi; lahkudes pidi ta sinna märkamatult meie viitsütikuga kuulikese jätma. Kuid see mees reetis meid. Ta on kõlbmatu. Aga kui me oleme grimeerinud üht, siis on kerge grimeerida teist. Teie, krahv, olete umbkaudu niisama pikk. Grimeerija, kes tegi Morlanderist Vassilovi, on siin. Ta teeb teid tema sarnaseks ja Keskaeroelektrijaama

võtate enda peale teie. Seda selli aga,» — kapten Gregoire puudutas kinganinaga Arthuri jalgu — «peame hüpnoosiseisundis ja saadame ta kingitust üle andma.»
«Väga hea!» kostis arvatav kerjus hapult. «Nad usaldavad teda. Võtke ainult tema dokumendid, mul läheb neid vaja. . .»

Kuid kapten kobas tagajärjetult magaja taskuid. Morlander oli dokumendid lauale jätnud. Saapapuhastajale, kes oli oma ametikohuseid täitmas, ei valmistanud vähimatki raskust tühja tuppa hiilida, et igaks juhuks veel kord veenduda, kas miss Ortonit pole äkki kuskil lähedal peidus. Tuppa pääsenud, nägi Willings laual Vassilovi dokumente ja korjas need soliidse mehena oma rinnataskusse, et nendega midagi ootamatut ei sünniks. Nii juhtuski, et kapten Gregoire ei leidnud Morlanderi taskutest midagi.
«Sõitke tehasesse, krahv, ja paluge, et teile antaks paber Keskaeroelektrijaama peamontöörile ettenäitamiseks, sellest piisab. Nüüd aga tehke end kähku uuesti nooreks — võtke maha parukas, kõrvaldage kae, kulmud, kortsud — ja usaldage end meie võluri kätesse. Ja veel üks asi: fonograafist kuulete mõned korrad Vassilovi kõnet — harjutage oma toas, et tämber ja intonatsioonid oleksid sarnased.»

Neljakümne neljas peatükk KISKJA KOOPAS

Möödus tund ja teinegi. Kummalised muundumised toimusid sellal tundmatu grimeerija käe all tollessamas kajutis, kus alles hiljaaegu oli istunud noor Arthur Mor-lander, kelle osaks oli sündida uuesti Vassilovina. Kuivetu ja sooniline vene krahv ei sarnanenud kuigivõrd Morlan-deriga, kui maha arvata kasv ja rüht. Kuid olles eemaldanud kõik rohmakad kleebitud kortsud, mis tegid krahvist vana kerjuse, haaras grimeerija oma pintsetid ja pintslid. Aeglaselt, hästi aeglaselt hakkasid kuivetus, ebamäärase vanusega krahvis ilmsiks tulema ikka sellesama kommunist Vassilovi näojooned: nahk silenes, kortsud kadusid, suunurgad kerkisid, tursunud põsed polnud enam kottis, uut moodi tärkasid grimeerija sõrmede all kulmud. Töö oli peen ja kindel — samas paigas, samas kajutis tekkis seesama mees, tekkis peaaegu sealsamas, kus ta hiljuti oli tapetud. Kogu selle aja viibis Arthur Morlander kapten Gregoire'i kajutis sügavas unes.
Kui tundmatu võluri töö lõpule jõudis, kummardusid kapten ja mitšman Kowalkowsky Morlanderi kohale. Nad tõstsid ta tugitoolist maha ja toppisid tema liikumatu keha mõningate jõupingutustega suurde kasti, mis seisis kajuti-nurgas. Märkamatute õhuavadega kaas suleti, löödi naeltega kinni. Siis kästi madrustel kast kotiriidesse õmmelda. Vahepeal aga kutsus ärevusse sattunud grimeerija kapteni enda juurde. Morlanderi jalast võetud kingad ei tahtnud kuidagi krahvile jalga mahtuda, sest tal olid küll kõhnad, kuid tavatult suured jalad. Möödus umbes pool tundi, enne kui mitšman Kowalkowsky kapist leiti sobiv kinga-paar. Mitšman ise oli sellal laevalael ja vandus tulist kurja. Asi seisis selles, et kirju rahvasumm, mis oli kogunenud «Torpeedo» juurde, paisus üha. Kui kraana tõstis õõtsutades õhku esimese «Torpeedoga» saabunud kasti, kostsid valjud hüüded: «See on sõprade kingitus!» — «Ameerika tööliste tervitus!» — «Olgu tervitatud sõprus ameerika töörahvaga!» Maa peal kahmasid «Torpeedo» madrused

nobedasti kastist kinni, kuid kohe kõlkus õhus teine kast. Seda publik ei oodanud ja asus jalamaid arutama, kes mida ja kellele teises kastis saadab. Kuni madrused ka teisest kastist kinni krabasid, mõlemad kärule tõstsid ja mööda betoonrada kailt minema sõidutasid, astus ülal laevalaele insener Vassilov. Ta tuli trepist alla vaikides — fonograaf polnud talle Morlanderi kõnemaneeri veel selgeks õpetanud. Kaile jõudnud, vaatas ta «Torpeedo» poole tagasi ja lehvitas kapten Gregoire'ile.
Sel hetkel silmaski teda lukksepp Willings, kes oli saabunud sadamasse ikka sellesama mustanäolise saapapuhastajana — täpipealt sellisena, nagu ta Mõika streetil oli istunud. «Sellike on elus ja terve, ja nagu näha, jätab isegi kapteniga sõbralikult hüvasti,» mõtles Willings kergendust tundes. «Aga mis see siis tähendab?»

Ta hõõrus silmi ja rühkis trepile ligemale. Õõtsuvast trepist allatuleva Vassilovi pilk kohtus tema omaga — ja see pilk ei väljendanud midagi, mitte kõige vähematki äratundmist; need olid võõrad silmad. Kuid Willings ei vaadanud praegu tema nägu. Ta vaatas kingi. Hommikul oli ta ise Morlanderi musti ameerika kingi puhastanud ja need läikima hõõrunud. Nüüd aga nägi ta pruune rootsi kanjiasse, kolm või neli numbrit suuremaid.
«Ahhaa!» mõtles Willings, pööras näo rahvasumma poole ja otsis pilguga Nedi, leidis ta ja kutsus peanoogutusega enda juurde.
«Ned,» sosistas ta vaevukuuldavalt, «minu kohus on seda tegelast jälgida. Paistab, et see pole Morlander. Sina aga vaata, kuhu need kastid viiakse — ja mitte üks, vaid mõlemad. Tee mis tahad, kisu end või pooleks, aga olgu teada, mis neist saab.»
Ned noogutas ja kadus otsekohe rahvasumma. Tahmase näoga soliidne Willings püüdis karjuda teiste seltsis midagi umbes nagu «hurraa Vassilovile» ja trügis koguni ettepoole, astudes oma hoolealusele kohmakalt varvastele — kuid selle mehe silmis polnud äratundmise varjugi. Kaabut kergitades, vasakule ja paremale noogutades läks vale-Vassilov teda ootava auto juurde, kuid mitte Morlanderi kergel ja kiirel sammul, vaid nõnda, nagu oleks ta harjunud lonkamist teesklema.
Sellal toimetati tõeline Morlander, kes oli kasti topitud, väga kiiresti kuhugi, kus ta üsna toorelt põrandale visati. Kuid ta ei tundnud tõukeid, nagu ei kuulnud ka

kopsimist ja kriiksumist, kui kastil kaant pealt ära kangutati, ei tajunud läppunud õhu liikumist, kui see ära tõsteti. Morlander magas ikka veel, kuigi mitte enam nii kõvasti. Ta tõsteti välja, asetati vaibale ja seoti massiivse tammepuust laua jalgade külge. Siis köideti tal käed ja jalad kõvasti kinni ning visati talle kasti ümber olnud kotiriie peale. Kui see oli tehtud, läksid mehed minema, ilm» et oleksid pilkugi heitnud teisele seotud inimesele, kes lebas toa vastasnurgas.
Kui sammud vaibusid ja paar minutit sügav, täielik vaikus oli valitsenud, ilmutas seotud inimkogu vastasnurgas mõningaid elumärke. Ta tegi paar kramplikku liigutust, mis meenutasid kala pekslemist, kes tahab kuival ujuda, veeretas end küljelt küljele ja roomas või õigemini veeretas end magavale Morlanderile aegamööda lähemale. Tolle seisundis aga leidis aset aeglane muutus. Uni hakkas temast lahkuma: elu hääled, õhu liikumine, kokkuköidetud käed, häiritud vereringlus, peegeldunud päikesekiir, mis aknast tema näole langes, ja lõpuks teise inimese hingamine tema kõrval — see kõik sundis teda üha võimsamalt ärkvele. Päikesekiir kõditas tema sõõrmeid ja kutsus esile ootamatu aevastuse, aevastades avas Morlander silmad ja tundis end õudselt räbalasti. Ta oli oksendama hakkamas, käed ja jalad valutasid. Ta vaatas ringi — ja nägi enda kõrval põrandal Katja Ivanovnat.
See oli päris uus Kate. Tema nägu oli kõhnaks jäänud, sellele olid langenud nälja ja kannatuste sinised ning kollased varjud. Lokid olid sassis ja vanunud. Seotud käte sõrmeküüned olid mustad ja asjatutest katsetest köidikuid lahti päästa murdunud. Suus oli tal tropp. Kuid sellisena näis Kate talle lähedasem, mõistetavam, inimlikum.
«Roomake mu sõrmedele lähemale, siis ma saan tropi ära võtta,» sosistas Morlander vaevukuuldavalt. Ülesanne polnud kerge. Nööridega kokkukistud käed olid kanged. Kuid sõrmed olid tal pikad ja painduvad. Vaevaliselt sõrmeotsi kokku surudes sai ta tropi katkenud servast kinni haarata. Tütarlaps püüdis talle abiks olla, kallutades pead vähehaaval eemale. Toll tolli järel andis jäle kalts järele ja oli lõpuks väljas, kuid Kate ei suutnud kohe oma siniseks tõmbunud huuli liigutada.
«Kus me oleme?» küsis Morlander tasakesi.
«Nõukogude rahva vaenlaste, valgekaartlaste juures,» vastas neiu vaevaliselt. «Olge natuke aega vait, muidu

hakkate oksendama, ja vett siin ei ole. Viis päeva, kümme päeva — ma ei tea, mitu päeva on möödunud sestsaadik, kui ma teie juurest ära tulin, — pole ma vett ega leiba näinud. Elu püsib sees, sest nad süstivad midagi naha alla. Kuidas te nende kätte sattusite?»
«Aga teie?»
«Eksisin sõpru taga otsides ära ja läksin ise kiskjate koopasse. . . Ma ei ole Katja Ivanovna. Mu nimi on Vivian Orton, olen Kresslingi kontori masinakirjutajanna tütar. Teie isa armastas minu ema. Ta mürgitati... ta mürgitati nõnda, nagu oleks seda teinud teie isa. Tahtsin tema pojale oma ema eest kätte maksta...»
Morlander pööras end tema poole, ilma et oleks välja teinud kallalekippuvast iiveldusest ja randmeisse lõikuvatest nööridest, mis panid käed valutama. Tõsiselt, õnnetusest tabatud nooruse ausa pilguga vaatas ta neiule otsa ja neiu vastas talle samasuguse tõsise, ausa pilguga.
«Kate . . . Vivian! Isa poleks iialgi seda teinud, ta poleks suutnud.. . Mitte iialgi, kas te saate aru?»
«Hakkan aru saama.»
«Ka mind peteti. Me oleme tasa, oleme saatusekaaslased. Unustage minevik, andestage. Katsume kahekesi pääseteed leida. Tulge lähemale, ma närin teie köidikud läbi.»
Tütarlaps veeretas end päris ligi ja Morlander asus oma tugevate hammastega nööre lahti harutama ja kiud-haaval katki kiskuma. Siis lõdvendas neiu vabakssaanud käega noormehe köidikuid. Nööre lahti päästes, pannes ainsatki sõna ütlemata igasse oma liigutusse selle salajase sisemise rahu, mis sündis koosolemisest, sellest, et igatsus teineteise järele, millest nad kumbki endale veel aru ei andnud, oli rahuldust leidnud, vabanesid Vivian ja Morlander köidikuist, olles märkamatult kokku sõlminud teised sidemed, mis ühendasid alatiseks nende noored südamed.

Neljakümne viies peatükk AEROELEKTRIJAAMA MONTÖÖR

Kõik need päevad oli tehnik Sorrow tegevusetult pikali maas: nooruspäevil Jack Kresslingi rõsketes kaevandustes saadud soopalaviku hoog oli ta jalust maha rabanud. Haigust kirudes valas ta oma meelepaha välja kolmele ustavale sõbrale, kes nurisemata kordamööda tema eest hoolitsesid ja linnas tähtsaid asju ajasid. Sorrow teadis kõiki halbu uudiseid: Mike oli talle telegrafeerinud, et Kressling on arvatavasti viimasel minutil ära vahetanud kellamehhanismi, mille Sorrow oli nii taibukalt kahjutuks teinud — ja tema käsul oli Lawrie Laine juba Nõukogude võimudega ühendusse astunud ja neile üksikasjalisi seletusi andnud. Sorrow teadis ka, mis sündmused on Petro-gradis tulemas — Petrogradi Nõukogu pidulik istung ja psühhiaatrite kongress. Täna tundis ta end palju paremini, tõusis üles ja pani riidesse, loobudes lamamisest kõndimise kasuks. Kui kolm ustavat sõpra — blond Lawrie, sõnakehv Ned ja soliidne Willings, kes oli endiselt saapapuhastaja ülikonnas — tema tuppa astusid, nägid nad, et vana tubli Sorrow mõõdab harjunud kombel seinast seina oma tillukest tuba, marssides aina edasi-tagasi, käed selja taga.
«Istuge ja rääkige jutud ära, mehed!» noogutas ta neile, jätkates kärsitult marssimist, mida palavik nii pikka aega oli takistanud. «Mis on uudist? Kus on Mike? Kas «Torpeedo» on saabunud? Kas miss Orton on üles leitud? Alusta kas või sina, Lawrie.»
Vaene Lawrie punastas ja lõi silmad maha. Kogu see aeg oli ta päevad ja ööd läbi asjatult otsinud kadunud kaunitari. Tal ei õnnestunud leida vähimatki jälge, vähimatki märki, mis oleks andnud ivakesegi lootust teda veel elavate kirjas näha. Lawrie nägu oli nõutu ja sünge.
«Mul on häbi, Sorrow, aga ma pole midagi leidnud. Miss Vivian Orton kadus nii äkki ja nii põhjalikult, et ka Morlander ei saanud meid aidata, — Willings ütles, et ta

polevat neiut sestsaadik näinud, kui see tema toa uksest välja läks. Ja kohvrit pole ka keegi küsimas käinud.»
Sorrow vangutas pead. Lawrie õnnetu ilme hoidis teda tagasi ja sõna, mis tal keelel oli, jäi ütlemata.
«Aga sina, Ned?» küsis ta pärast viivu kestnud vaikust, mis kõiki masendas.
«Minu uudised on paremad. «Torpeedo» pealt võeti maha kaks kasti — pane tähele, mitte üks, vaid kaks. Vaatasin järele, kuhu nad viidi. Mõlemad toodi ühte kohta. Ühel kastil oli meie märk — tean seda täpselt, vaatasin luubiga — ja see on siis järelikult toosama kell. Mis oli teises kastis, seda ma ei tea.»
Soliidne Willings köhatas kõigepealt hääle puhtaks:
«Minu uudised on tähtsad. Esiteks teen teatavaks, et vaatasin kõik reisijad üle. Mike'i ei paistnud nende seas olevat. Teiseks sõitis Morlander kapten Gregoire'i juurde, istus kaks tundi tema kajutis, ja kui välja tuli. . . noh, Sorrow, imesta nüüd, vanamees! Kui välja tuli, oli jälle ära vahetatud. Vassilov mis Vassilov, pole midagi öelda, aga Morlander see igatahes ei olnud. Ja kus Morlander on — on ta elus või surnud —, seda ma ei tea. See pole veel kõik. Uus Vassilov sõitis «Torpeedolt» otsejoones tehasesse. Ja mis sa arvad, mis ta seal tegi? Muretses endale sissepääsuloa Keskaeroelektrijaama!»
«Aeroelektrijaama!» hüüatas Sorrow, kes läks nii ärevile, et jäi isegi seisma. «Seda ei osanud me oletada! Tuleb midagi ette võtta. Aga miks tal tehasest luba oli vaja? Tal on ju taskud pabereid täis ja teda usutakse, Willings.»
Must mees muigas, kraamis laiade pükste taskust lagedale rahatasku, rahataskust aga üsna mitu paberilehte, mis olid saapamäärdega pisut tutvust teinud, ja laotas need tehnik Sorrow' ette.
«Siin on need dokumendid Morlanderi toast.»
«Tubli,» kiitis teda Sorrow. «Teate mis, mehed. Meile on liiga vähe aega jäänud, et Nõukogude ametiisikuid hoiatada, ja pole ka põhjust inimesi iga tühja asja pärast tülitada. Kus see su uus sell praegu on, Willings?»
«Tehases. Homme hommikuni ei saa ta midagi ette võtta. Sissepääs aeroelektrijaama on juba suletud.»
«Väga hea. Lawrie, värvitopsid!»
Imestust varjamata tõi Lawrie Laine talle värvikarbi. «Noh, istuge nüüd kolmekesi ilusasti ritta, et ma ei peaks teid ükshaaval võõpama!»

Lawrie, Willings ja Ned istusid pingile, vaadates jahmunult Sorrov/le otsa.
See kastis lapi vette, tõmbas Lawrie'l krapsti maha blondi paruka ja kulmud, Willingsil aga kogu idamaise garneeringu ja äigas neil korraks märja lapiga üle näo. Kui see töö oli tehtud, võttis ta pintsli, kolm blondi parukat, ninatangid ja muud grimeerimistarbed ning asus kolme mehe kallal kiiresti tööle, võõbates neid ühtlases tempos ja täieliku erapooletusega. Poole tunni pärast seisid tema ees kolm noort meest, kes olid päris andekalt moondatud õnnetu Vassilovi ehk Arthur Morlanderi sarnaseks.
«Töö pole teab kui peen, kroomparkimine, kui nii võib öelda,» tähendas Sorrow, imetledes oma saavutusi, «aga aitab meile sellestki. Lawrie, kas meil on korralikke riideid?»
«Ühele džentelmenile, Sorrow, tolles kapis seal.»
Sorrow võttis välja uue musta ülikonna, kamassid, torukübara, lipsu, kindad ja jalutuskepi ning silmitses seda kõike hindaval pilgul.
«Pole viga, sõbrad,» ütles ta nõukalt, «jagage üks džentelmen kolmele, küll ta asja ära ajab.»
Ei läinud minutitki, kui Willings uhkeldas juba noobli smokingi, Ned keigarlike pükste, Lawrie aga silindri, lakk-kamasside, kinnaste ja kepiga, või nagu oleks ehk õigem öelda — oli dekoreeritud silindri, lakk-kamasside, kinnaste ja kepiga.
«Ausõna, te kõlbate hädapärast küll,» ütles Sorrow. «Sähke, siin on teie dokumendid.»

Ta andis Lawrie'le soovituskirja Vassilovi nimele, Nedile tunnistuse Vassilovi nimele ja Willingsile Vassilovi parteipileti ning lausus tõsisel häälel:
«Kuulake mind hoolega, mehed. Õhkulaskmist ma ei karda. Kas põrgumasin on ära vahetatud või mitte — Nõukogude ametiisikud on asjast teadlikud. Ainuke asi, mida me peame kartma, on õnnetus Aeroelektrijaama montööriga. Kas saite aru? Vaevalt see uus Morlander tema juurde päris varahommikul läheb. Seepärast, mu sõbrad, võtke enda peale üks väike töö, minge varavalges Aeroelektrijaama ja ajage Vassilovi pähe montööriga pisut juttu.»
«Millest?» küsis Lawrie hämmastunult.
«No millest siis ikka,» pilgutas Sorrow talle silma, «äraostmisest muidugi. Nii ja naa, uurige tema käest järele,

kas ta ei müüks nõukogude võimu korraliku valuuta eest maha ja ei kruviks seal teie ees mõnda kruvikest lahti.»
«Sorrow, sa oled ogaraks läinud!» pahvatas Willings.
«Mitte sinnapoolegi,» vastas Sorrow rahulikult, «selge, et esimene teist pistetakse pokri, siis lasete teise käiku. Kui see oskab asja ajada, siis võib loota, et temagi pistetakse pokri — ja siis on paras aeg kolmandal tulla.»
«Milleks, kuradi päralt?» oigas Ned.
«Aga selleks, kuradi päralt, sa igavene puupea, et neljandal Vassilovil ei lase nad enam suudki lahti teha — selge?»
Mehed vahetasid pilke, pahvatasid laginal naerma ja kippusid Sorrow'd koguni suudlema, kuid tehnik keeras end väledasti kõrvale — ja just parajal ajal, et säilitada väärtuslikku grimeeringut oma seltsimeeste näol.

Aeroelektrijaam oli kõige paremini kindlustatud koht kogu linnas. Õhuruumi elektriseerimise eest vastutav montöör viibis seal nii päeval kui öösel, ja nagu rooma paavstil, nii polnud ka temal õigust oma territooriumilt lahkuda. Valged lennukid sõelusid vahetpidamata taevas, valvates hiiglaslikke energiavastuvõtjaid. Niipea kui saadi esimene teade ähvardavast ohust, pidi hiigelkang ülekandega kahekümne versta pikkuselt raudvarbadest ahelalt paiskama tuhande meetri kõrgusele Petrogradi kohale hõõgava elektrikilbi. Samal ajal lülitati kogu linn vooluvõrgust välja ja ta mattus absoluutsesse pimedusse.
All, aeroelektrijaama värava juures, oli valves tunnimeeste rühm, mis vahetus iga poole tunni tagant.
Varahommikul, kui valvest vabanenud tunnimehed olid just jõudnud puhkama marssida, olles väljavahe-tajaid enne sõjaväeliselt tervitanud, saabus väljakule värava ette hepik noormees, kel oli silinder peas ja kepp käes. Ta liikus edasi jäsemeid nähtavale seades ja keret võimaluste piires sissepoole tõmmates, mistõttu tema kehv pintsak ja paigatud püksid pealtvaatajale üldse silma ei hakanud.
«Ma olen kommunist Vassilov,» ütles ta järsult ja pistis paberi korrapidaja nina alla, «mul on tarvis otsekohe montööriga kokku saada.»
Paber loeti läbi ja võeti vastu, Vassilov aga saadeti esimesse siseõue, kuhu ta läks jooksujalu, kinnaste lipendades.

Mõningatele raskustele vaatamata õnnestus tal ületada kõik valvetõkked. H-^H Aeroelektrijaama vastuvõturuum. Külastaja juurde astus montöör, liikumatu ja range näoga hallipäine mees.
«Seltsimees . . . ee? Kas te räägite inglise keelt?»
«Jah,» vastas montöör.

«Ma tulin ... ee ... ühe suurriigi ülesandel. Montöör, kas te teate dollari kurssi? Mida te arvate vaimustava dollari kursist?»
Montöör jäi jahmunult meest vaatama.
«Misjaoks lolli mängida!» sõnas silindriga mees soosivalt ja kahmas montööril õlast kinni.
«Aja see värk nässu! Ega suurriik kitsi ei ole! Tuhat miljardit. . . Üks-kaks-kolm!»
Montöör vilistas ja ütles tuppa tulnud jaamavalve salgale:
«Mees on vaimuhaige või kurjategija! Jaama vangla-osakonda!»
Noormehel haarati kaenla alt kinni, ja kuigi ta püüdis hambaid käiku lasta ja sülitada, toimetati ta kähku jaama vangla ühiskongi.
Pool tundi hiljem vahetati liikumatult värava ees seisnud tunnimeeste rühm uue vastu välja. Lahkujad andsid au, võtsid püssid lahinguasendis kätte ja marssisid sirges rivis kasarmusse.
«Khm-khm!» kõlas alandlik kohatus ja uue rühma juurde astus mees, kelle kõht oli uhkelt ette aetud. Mehel oli seljas noobel smoking ja iga pealtvaataja pilk jäi tahtmatult peatuma džentelmeni imposantsele kogule, mis andis mainitud isikule võimaluse hoida oma mõlemaid katkistes saabastes jalgu ülejäänud kerest tunduvalt tagapool.
«Seltsimehed. Ma olen kommunist Vassilov. Siin on mu tunnistus. Saatke mind montööri juurde!» lausus smoking aeglaselt ja tähtsalt.
Värav avati ja džentelmen torkas oma kere ülaosa nii nobedasti sisse, et mõlemad jalad pidid äärepealt jääma kiiresti kinnilangenud värava taha.
Hallipäine montöör tuli teise külastaja juurde juba pisut tusaselt. Ta võpatas, kui nägi selle imesteldavat sarnasust esimesega. Tema üllatus muutus jahmatuseks, kui külastaja viipas teda sõrmega lähemale ja ütles salapäratsedes:
«Montöör, tule siia! Tule, sõber! Mul on sulle üks tore

jutt. Kas sa ei tahaks kenakese miljoni dollari eest paar-kolm vastuvõtjat ära kruvida? Me kavatseme koos ühe sõbraliku suurriigiga siia pommi visata. . . Kuidas jääb?»
Kümme minutit hiljem rabeles ta juba jaama vangla-osakonna ühiskongis, kohutades valvureid kõuehäälse kaagutamisega, mida võis pidada nii karjumiseks kui naeruks.
Sellal oli uue tunnimeesterühma ette jõudnud noormees, kes seisis, jalad harkis ja pea küljele kallutatud, nagu oleks see mõni poes paberisse pakitud tähtsusetu ost. Noormees kandis uhkeid ballipükse, mida ta koguka tunnimehe ees väga väärikalt nähtavale seadis, lausudes läbi nina oma nime:
«Ma olen kommunist Vassilov. Siin on mu tunnistus. Ma pean montööriga riiklikult tähtsas asjas kokku saama.»
Saanud sissepääsuloa, tegi ta poolpöörde oma telje ümber ja läks aeglaselt väravast sisse, astudes, kinganinad sissepoole, ja laiendades nende vahet nii palju, kui inimkeha anatoomia seda võimaldas.
«Imelik,» pomises montöör, kui nägi kolmandat külastajat.
«Sõber,» ütles talle pükstega noormees, «kujutle, et sul on naine ja lapsed. Ühest küljest — naine, lapsed ja triljon dollarit, ehtsat Washingtoni dollarit, pane tähele. Teisest küljest — mingi vilets elektrifikatsioon. Mõtle järele, mu sõber!»
Kui noormees oli ühiskongi luku taha toimetatud, kutsus montöör telefoniga välja korrapidaja.
«Hallo!» ütles ta järsult. «Linnas on alanud psüühiline epideemia — kui see pole koguni vandenõu. Jääge õhtuni valvesse. Kui tuleb veel mõni Vassilov, võtke ta pikema jututa kinni, otsige läbi ja saatke valve all jaama vangla-osakonda.»
Vaevalt jõudis korrapidaja toru hargile riputada, kui tunnimeeste ees peatus Putilovi tehase ametiauto ja sealt astus välja sihvakas mees, kel oli seljas igast kandist laitmatu ülikond, mida täiendasid kõik muud vajalikud atribuudid.

«Ma olen kommunist Vassilov,» ütles ta viisakalt, astudes korrapidaja juurde ja tõstes kaks sõrme mütsinoka juurde, «tehase juhataja palvel, mis on siin kirjas . . .»
Ta ei jõudnud veel lõpetada, kui mitu tursket puna-armeelast talle kallale tormasid, tal käed-j alad kinni sidusid ja ta pealaest jalatallani läbi otsisid.
«Pane see kraam oma putkasse,» ütles üks neist korra-
317
pidajale, ulatades talle imeliku klaasitüki, muukrauad, väikese pudeli helesiniste kuulikestega ja mingi jõletu teraskolaka.
Tabatud mehel võeti kraest kinni ja viidi ta valve all aeroelektrijaama vangla ühiskongi, kus ta võpatas ja jäi tigedalt vahtima kolme lõbusat selli, kes olid temaga kohutavalt sarnased ja hakkasid teda nähes naerma kui hulluc.

Neljakümne kuues peatükk NAABRI TÄNULIK EESEL

Palav keskpäev Illinoisi osariigis, mis on tuntud peaasjalikult selle poolest, et ta asub Ühendriikide põhjaosa keskosas, sarnanes palava keskpäevaga mistahes muus riigis, mis mainitud osariigile pikkus- ja laiuskraadide poolest alla ei jää.
Purjeriidest varikatuse all suvilaterrassil istus häirimatus rahus vagur halvatud vanamees. See oli Illinoisi osariigi peaprokurör, kes juba mõnda aega oli asjatult vaeva näinud, taotledes luba erruminekuks. Kaks vana neegrit temast paremal ja vasakul peletasid kärbseid eemale. Vanamehe õlal istus roosa papagoi. Süles lebas kass ja jalgade ees pikutas iiri tõugu emane koer nelja imeva kutsikaga. Vanamehe pilk oli suunatud tema tugitooli lähedal asuvale oivalisele akvaariumile, milles ujusid igasugused hiina ronikalad — täiesti ülearune omadus kalade puhul, kes niikuinii vees elavad.
Rauga vaevaliselt liikuv keel püüdis midagi kuuldavale tuua.
«Kkuidasss . . . elavad mu pppõrssad?» küsis ta neegrilt.
«Söövad, isand Milkie, jumal olgu tänatud.»
«Aga mu kkärrnkkonn?»
«On kaevu lastud, isand Milkie.»
«Aga mu ttüttarr?»
See viimane ei lasknud neegril vastata, sest tuli ise terrassile koos külalise, reisil viibiva saadik Piruetiga.
«Pühkige papal nina puhtaks,» ütles ta pahaselt neegritele, võttis istet ja heitis jala üle põlve. Saadik istus tema kõrvale.
Noor miss Milkie oli viiekümne kolme aastane neiu. Lühike tennisekleit tõi soodsas valguses esile tema kehavormid, punaselokiline parukas lisas pikantsust tema kelmikale näole.
«Ärge lohutage mind, kallis mr. Piruet! Ma olen kindel, et lähen hulluks! Ja mida varem, seda parem!» pahvatas ta piinatud sosinal.
219

«Kuid teie armas papake...» tähendas Piruet ärevalt.
«Oh! Nad ei lase teda miski hinna eest erru. Pärast seda kuulsat protsessi hoiavad nad temast nagu tangidega kinni. Ja kas kujutate ette, kallis mr. Piruet, kogu tema kirjavahetust, kõiki neid kirju, kaebusi, apellatsioone, interpellatsioone pean lugema mina. Mina pean oma parimates aastates, sellal kui teised tantsivad, lõbutsevad ja ... ett!... omasugustega kohtavad, — jah, mina pean sellal paberite taga istuma!» Miss Milkie lopsakast rinnast pääses oie.
«Aga miks te ei palka sekretäri?»
Miss Milkie suunas saadikule hämmastunud pilgu.
«Siin, Illinoisis, sekretäri? Kallis mr. Piruet, te peaksite teadma, et siin on kergem raudteed osta kui sekretäri palgata. Meil pole siin mitte ühtegi töökätt!»

Saadik Piruet vaatas teda õudusega.
«Mitte ühtainustki!» kordas daam energiliselt. «Ja kui siia satubki mõni nigel emigrant — teate, vahel nad jõuavad isegi Illinoisi välja —, siis krabab see koer, see kaabakas, see hull, see noor Nero ja Nebukadnetsar mr. Dote ta otsekohe endale!»
Nende sõnade järel langes miss Milkie vastu tooli seljatuge ja hakkas üle kogu keha närviliselt värisema.
«Öelge mulle, kes on see mr. Dote?» päris saadik õrnalt, asetades oma käe õnnetu daami värisevatele sõrmedele.
Vastuseks oli pikk vaikus. Lõpuks võttis miss Milkie kogu oma jõu kokku, avas silmad ja lausus summutatud häälel:
«Dote on fataalne mees, mr. Piruet. Ta on süüdi kõigis meie õnnetustes . . . Kunagi jõudetunnil...»
«Kuid ma pean täna ära sõitma!» hüüatas saadik ehmunult.
«Kunagi jõudetunnil jutustan ma teile meie elu kohutavast draamast. Seni aga ainult üks sõna. Dote on autor! Ta on selle nurjatu följetoni autor, kus ülistatakse minu isa detektiivivõimeid. Ta on selle kõmulise intervjuu autor, milles minu papakest...» — miss Milkie nuuksatas — «minu papakest mõnitatakse niisuguste . . . niisuguste sõnadega, et Sherlock Holmes ja Nat Pinkerton olevat temaga võrreldes korstnapühkijad!»
Suutmata kõnelust jätkata, tõstis miss Milkie näo ette pitstaskuräti — just parajal hetkel, et püüda lennult raasukest krohvi, mis oli Pudenenud tema vasaku silma alt.
Mister Piruet oli põnevil. Ta kavatses juba öelda miss

Milkie'le, et on valmis oma ärasõitu edasi lükkama, kui maanteelt, mis suvila ümber kaare tegi, kostis meeleheitlikku karjumist.
«Seis! Seis! Seis!» möirgas keegi raevukalt, vehkides malgaga ja joostes kõigest väest väikese halli eesli kannul, kes lohistas mööda teed mingit kummalist kandamit.
Eesel, nagu eeslite puhul tavaline, väljendas hoopis vastupidist kavatsust, ta andis jälitajale kabjahoobi ja traavis edasi.
Miss Milkie sõrmed klammerdusid saadiku sõrmedesse. Miss Milkie silmad seirasid eesli jälitajat.
«Dote!» sosistas ta palavikuliselt. «Vaadake, see kohutav Dote ajab oma eeslit taga ... Ja eesel. . . Issand jumal, mida see eesel lohistab? Kallis Piruet, hoidke mind pihast kinni, ma kukun, ma suren! Ta lohistab emigrant!!»
Maanteel arenesid sündmused üha katastroofilisemalt. Dote, mustade vurrudega mees, õlgkaabu peas ja lohakad farmerirõivad seljas, kihutas eeslile teele ette, püüdes teda oma hoovi ajada ja needes teda maapõhja. Kuid eesel tormas meeletult röökides temast mööda, tegi paar-kolm käänakut, ajas saba selga ja tormas äkitselt kõikide jahmatuseks mr. Milkie suvila õue. Ta kihutas otsejoones tugitooli ette, milles lebas halvatud vanamees, ja nakkas pead raputama, püüdes vabaneda kaela ümber köidetud vööst, millest tema kummaline kandam kinni hoidis.
«Eeslikkke!» sosistas mr. Milkie õndsalt naeratades. «Ttule siia, eeslikkke! Mu ttänulik sõber! Eesllist džžent-telllmen!»
Kuni need laused rauga suust pudenesid, asusid miss Milkie ja saadik energiliselt eesli kandamit lahti päästma. See oli eakas, kehvalt riides ja kohutavalt kurnatud välimusega mees. Tema nägu kandis raskete kannatuste pitserit.
«Te olete ametisse võetud! Kirjutage lepingule alla!» kiljus miss Milkie, sellal kui mr. Dote vandudes oma eeslit tagasi nõudis, lubades tal naha maha võtta ja tulise tuki saba alla torgata.
«Ma olen emigrant,» pomises mees, pea norus, «ma ei jaksanud enam käia ja sidusin end selle lahke loomakese külge, kes aasal rohtu sõi, lootuses, et ta mu inimelamute juurde toob.»

«Te olete ametisse palgatud!» raius miss Milkie. «Hoone, mida te siin näete, on minu isa, Illinoisi osariigi peaprokuröri sugukonnamõis.»
221
«Emigrandi kohta oskate te väga hästi keelt,» ütles saadik vahele. «Mis on teie nimi, mu armas?» Mees tõmbas käega üle näo. «Minu nimi on Paul Tusk.»

Neljakümne seitsmes peatükk EESLI TÄNUTUNDE PÕHJUSTEST

«Nüüd, kus teil on olemas sekretär, mina aga jään veel üheks päevaks,» alustas saadik Piruet õrnalt, istudes miss Milkie'ga kuuvalguses aiapingil, «nüüd tahaksin ma, et te kõik need saladused avaldaksite! Miks ei lubata teie papakesel erru minna, miks on see Dote ta üle kogu Ameerika kuulsaks teinud ja miks mr. Milkie eeslit tänulikuks loomaks nimetas?»
«Ah,» ohkas miss Milkie, «te tahate mu hinge sügavustesse pilku heita. . . Olgu nii. Kuulake mind, kallis mr. Piruet, kuulake ja valage pisaraid!»
Ta laskis pea longu vajuda, kogus end ja alustas alljärgnevat lugu, mida sagedasti katkestasid kärnkonna krooksumine, põrsaste ruigamine ja nahkhiire öised soi-gumised.
«Me asusime siia elama, kui papake sai kaks aastat tagasi halvatuse, sir. Paik oli inimtühi ja sünge, eriti noore inimolendi jaoks. Papake tundis end väga hästi, sest tema on suur loomasõber, mina aga pidin ööd ja päevad valvama põllumajanduse järele, kuigi mu rinnas helisesid Schopenhaueri meloodiad.»
«Te mõtlesite vist Chopini?» ütles saadik vahele.
«Nojah, Schoppenit ja Hauerit,» parandas miss Milkie. «Minu isa palus end erru lasta ja tema palvet oldi nõus rahuldama, oodati ainult sobivaid töökäsi teda asendama, mida meil siin Illinoisis on põrgulikult raske leida, nagu ma teile juba rääkisin. Ja siis ühel ilusal päeval toodi meile sõna, et meie naaberfarm on ära ostetud ja et me saame endale peatselt naabri, kellegi mr. Dote'i Arkansase osariigist. Ma võtsin otsekohe geograafiaraamatu, sir, ja uurisin asja. Sain teada, et Arkansas asub lõunas ja et sealsed asukad on keevaverelised. Ah, sir, mind haarasid piinavad eelaimused! . . . Naaber saabus, ja ei möödunud kolme päevagi, kui ta tuli meile visiidile.»
Miss Milkie katkestas oma jutustuse ja pani käe südamele. Saadik pigistas ergutades tema pihta.
223

«Kujutlege, sir, pikka sihvakat mustade vurrudega meest. Kujutlege ühelt poolt seda kõledat põllumajanduslikku paikkonda ja noort abitut tütarlast, teiselt poolt aga pikka sihvakat mustade vurrudega meest, kel on arkansaslase keevaline temperament. See, mida ma olin kartnud, juhtus: mr. Dote armus minusse esimesest pilgust. Tõsi küll, ta ei avaldanud mulle armastust. Kuid tema pilgud ja žestid olid sõnadest kõnekamad. Tarvitses mul talle ainult lähemale nihkuda, kui ta mu kramplikult endast eemale tõukas. Vaevalt jõudsin ma tuppa astuda, kui ta lõpetas jutu papakesega ja haaras kaabu. Kui ma lauas istudes tema poole vaatasin, ei söönud ta midagi, kui ma haigestusin ja oma tuppa jäin, tuli ta terveks päevaks papakesele seltsi, muretsedes nähtavasti minu tervise pärast. See ei võinud nii edasi kesta, sir. Ma oskan kindlameelne olla, vaatamata oma noorusele. Ma kirjutasin mr. Dote'ile kirja palvega rääkida asjad selgeks ja teha lõpp asjatutele kannatustele, mis nii minu kui tema väärasse olukorda asetavad .. .
Mr. Dote ei vastanud. Veel rohkem, ta ei tulnud enam meile ja elas kaks nädalat oma farmis luku taga. Neegrid rääkisid, et ta olevat sellal Nero eluviise harrastanud. Ta olevat joonud ainult paljast alkoholi, sir, põletanud oma hoovis ära mitu sõnnikuhunnikut ja käinud tiigis suplemas. Ma mõistsin, mis on minu kui naise kohus. Peljates tema enesetappu, võtsin ma

õhukese salli ümber ja läksin päikeseloojangul tema poole, hüljates kõik tühised eel-arvamused.
Mister Dote tõi mind silmates kuuldavale hüüatuse, hüppas püsti, astus kaks sammu ja langes nagu kuulist tabatuna minu jalgade ette. Ma varjasin oma võidurõõmu ja panin mõlemad käed selle keevalise mehe juustele. Sosistasin:
«Pole tarvis sõnu! Lähme papakese juurde!»
Kuid mr. Dote'i enesearmastus osutus nii haiglaseks, et ta hakkas silmanähtavat fakti eitama ja kinnitas justkui laps, et ta olevat tahtnud toast põgeneda ja kukkunud sellepärast, et tal konts murdus, — ta koguni näitas mulle seda kontsa, mis oli mingi juhuse läbi tõepoolest murdunud. Knut Hamsun, sir, kui te olete seda kirjanikku lugenud, kirjeldab oma armastusromaanides väga asjatundlikult seda laadi enesearmastust. Ma tuletasin neid romaane meelde ega lasknud ennast eksiteele viia. Naeratasin mr. Dote'ile hellalt, ähvardasin teda sõrmega ja
224
ütlesin, et ta on armastusest pea kaotanud. Ah, sir, ma ei võinud aimatagi, mis sellest välja tuleb. Mr. Dote kahmas oma kaabu ja põgenes preeriasse. Ta varjas end preerias kolm päeva, ööbides lageda taeva all ja toitudes rohelistest hernestest. Neljandal päeval ilmus ta lagedale ja tal oli kaasas väike hall eesel.» Miss Milkie ohkas ja pühkis silmi.
«Pean teile ütlema, sir, et minu vanaema auks on mulle pandud nimeks Juno. Ja nüüd lakkas see hull arkansaslane mind ja mu papakest teretamast, sest ta oli leidnud loomuvastase rahulduse oma kirgedele. Ta pani oma eeslile nimeks Juno ja peksis terve päeva seda vaest looma meie terrassi ees malgaga, näol markii de Sade'i naeratus. Nagu te olete vist juba märganud, on minu isa tulvil kõige õrnemaid tundeid igat liiki mõlemast soost loomade vastu. Enne kui ma midagi mõelda jõudsin, hakkas ta oma tooli õõtsutama ja nõudis, et ma kaebaksin mr. Dote'i eesli piinamise pärast kohtusse. See polnud veel kõik, sir. ' Papake sattus nii hoogu, et käskis enda kohtuistungile viia ja pidas ise süüdistuskõne. Oh, kui te oleksite vaid näinud, mis siis juhtus! Saalitäis rahvast nuttis jõrinal. Vannutatud mehed nutsid jõrinal. Papake oli üleni märjaks nutetud ega saanud end kuivaks pühkida. Mr. Dote mõisteti hiiglasuurt trahvi maksma. Sellest ajast saadik, sir, elan ma alalises hirmus, kartes tema kättemaksu. Mõnda aega oli kõik vaikne, ta oli kuhugi ära sõitnud. Siis aga lõi välk sisse. Dote avaldas ajalehtedes artikli minu papakese harukordsetest detektiivivõimetest. Vaese papakese erru-minekupalve lükati tagasi ja sestsaadik saame me, sir, iga päev sadu kirju igasuguste kriminaalkuritegude kohta koos palvetega neisse selgust tuua... Ja mis pean mina kõik üle elama, lugedes neid kirju, mis solvavad mu süütust — see on kirjeldamatu!»
Miss Juno Milkie ohkas ja nõjatas pea saadiku õlale. Karjatas siis äkki, nagu oleks uss teda nõelanud, suudles saadikut otse huultele ja põgenes majja nagu kergejalgne hirveke.
Mr. Piruet tõmbas kähku suust tüki krohvi, mis oli sinna sattunud, heitis pilgu ümberringi ja hiilis varga-sammul hobusetalli.
«Saduldage mu hobune!» sosistas ta neegrile, Igü oli tolle energiliste jalamüksudega üles äratanud. «Ma pean : varahommikul Michigani ääres olema ega taha pere-' rahvast tülitada!»
225
Hobuse seljas suvilast kahekümne kilomeetri kaugusele jõudnud, leidis saadik endas mehisust tagasi vaadata ja miss Junole mõeldud lahkumiskõne maha pidada.
«Tekkinud olukorras,» pomises ta, «ei oleks daamil kulunud üle viie-kuue kohtumise, et mu silmnägu krohviga kinni mätsida. Kena lugu küll — seista valijate ees kinnimüürituna nagu mõni uks. Ja ma tahaksin teada, kuidas ma oleksin siis veel saanud teha kihutustööd Vene-maaga kaubanduslepingu sõlmimise vastu!»

Neljakümne kaheksas peatükk MERIHOBU SAN FRANCISCOST

Vaevalt olid hommikused konnad jõudnud päikesele oma tervitushümni krooksuda, kui mr. Milkie uus sekretär oli juba terrassil ja asus oma ametikohuseid täitma. Laual lebas virnas peaprokuröri hommikune post.
Sekretär avas masinlikult mõned ümbrikud, laskis silmadel neist üle käia ja asus oma taskuraamatusse märkmeid tegema. Paul Tusk oli hoolas mees. Vaatamata kummalisele elutusele ja otsekui surmatardumusele, mis lasus pitserina mr. Tuski välimusel, ilmutasid tema silmad sügavat intelligentsust. Ta oli oma tööga juba poole peale jõudnud, kui tema kätte sattus väheldane tubakasuitsust läbiimbunud ümbrik. Niisama järjekindlalt kui ennegi avas ta ka selle ümbriku ja süvenes lugemisse, kui tema nägu vahetas äkki värvi ja silmad lõid välkuma nagu hullumeelsel. Mr. Tusk hüppas püsti ja otsis pilguga kella. Peab tunnistama, et käitumismaneeri poolest ei meenutanud ta sugugi emigrantliku päritoluga ametiisikut. Neeger, kes tema helistamise peale nähtavale oli ilmunud, jäi lävele seisma nagu soolasammas.
«Kuulge!» ütles sekretär ülemusliku tooniga, hoides ümbrikku käes. «Kes on teil seniajani mr. Milkie kirjavahetust lugenud?»
«Miss Juno,» lalises neeger, silmad punnis.
«Kutsuge ta siia!»
«Miss Juno võtab piimavanni,» söandas neeger öelda.
«Kutsuge ta, kui ta valmis saab!» ütles sekretär ja süvenes uuesti kirja lugemisse.
«Nolla,» ütles neeger paksule neegrinaisele, kelle käe all olid miss Juno toaneitsid, «ütle noorele preilile, et ta piima seest välja tuleks. Uus sekretär ei jõua teda kuidagi ära oodata — nii ütlegi.»
«Lollpea,» vastas neegrinaine, «niisama hästi võiksid ša nimetada nooreks soolaliha, mida ta meile lõunaks annab!»
Ta sidus tanu pähe ja läks vannituppa, kus miss Juno Milkie rahumeeli piima sees mõnules, millest talle endale

vaevalt erilist kasu oli, küll aga ligimestele, sest piim ei ole teatavasti läbipaistev.
Miss Juno oli väga halvas tujus, kuid tema visa loomuse põhiliseks tunnuseks oli see, et ta ei elusalt ega surnult saatusele alla ei vandunud.
«Sa ütled, et ta sõitis minema hilja öösel ega lasknud kedagi äratada?» küsis ta oma toaneitsilt, kes valmistas uhmris Üalsameerivat segu kuivatatud heliotroobist, puudrist ja mitut seltsi võõpadest.
«Nii see oligi, preili,» vastas toaneitsi jutuhimuliselt, «tallimees ütles, et ta olla hobust oodates justkui tantsu löönud, kepselnud nagu noor mära, siis aga karanud sadulasse ja teinud minekut.»
«Vaata nüüd, mida tähendab armukadedus,» lausus miss Juno mõtlikult, ragistades piimavannis oma liigeseid, nagu oleksid need kastan j etid. «Ma ei soovita sul, Dorothea, oma uuele austajale iial tema kunagistest rivaalidest rääkida. See avaldab meeste enesearmastusele kohutavat mõju.» Ta vaikis paar minutit ja sõnas siis unistavalt lakke vahtides: «Ja ma poleks tohtinud tema juuresolekul nii hullupööra rõõmustada mr. Tuski ilmumise üle, jah, poleks tohtinud!»
«Mr. Tusk palub miss Milkie't nii kiiresti kui võimalik enda juurde tulla,» ütles Nolla lõõtsutades, kui oli oma musta pea ukse vahelt sisse pistnud. «Ta ütles Samile ja Sam ütles mulle ja mina...»
Miss Milkie ei lasknud tal lõpetada. Heitnud võidurõõmsa pilgu Dorotheale, sundis ta piimalained taanduma ja kerkis neist täies hiilguses otsekui mõni Afrodite.
Pool tundi hiljem lippas punapäine lühikese kleidiga tütarlaps vallatledes terrassile.

«Tulge hommikust sööma, kallis mr. Tusk! Töö võib oodata!» hüüdis ta hurmava naiivsusega ja riputas enda sekretäri käevangu.
Kuid sekretär ilmutas ebatavalist meelekindlust. Ta vaatas daamile läbitungiva pilguga otsa, ulatas talle ümbriku ja ütles:
«Lugege kiri läbi ja püüdke meelde tuletada, kuhu te panite eelmise, milleie autor viitab.»
Miss Milkie alistus tahtmatult sekretäri käsule. Ta luges järgmist:
«Päritolu teadmata, oli koera kaelas, kes saabus Ameerikast Kroonlinna, on saadetud adressaadile aurik «Arnega» kapteni, iirlase McKinley poolt.»
228
Sellele konarlikult kritseldatud ja põhjalikult tubakasuitsust läbiimbunud märkusele järgnes kiri:

«Illinoisi osariigi peaprokurörile. Kõrgesti austatud sir, kui Te saite kätte mu eelmise kirja ja võtsite paberid minu peidikust, siis peaks Teile huvi pakkuma Morlanderi asja järg. Mul on käes kõik selle niidid. Olen pandud hullumajja, kus on hiilgavad võimalused tähtsaima kurjategija jälgimiseks. Te saate minust aru, kui nõuate, et vabastataks kongis nr. 132 viibiv hullumeelne
Robert Drooke.»

Miss Milkie kehitas kärsitult õlgu:
«Kallis mr. Tusk, ta ei varjagi ju, et on hullumeelne. Ma ei mõista, kuidas võib üldse osutada mingit tähelepanu vaimuhaigete kirjadele.»
«Aga te saite tema esimese kirja!»
«Oh, küll olete teie alles kangekaelne! Seal kirstus on kõik papakese nimele saabunud kirjad! Kui tahate, võtke ja uurige kirst põhjani läbi!
Paul Tusk tegigi seda. Vaatamata neljast neegrist koosnevale deputatsioonile, mis käis kolm korda teda hommikueinele palumas, jäi ta kirstu juurde ja veetis seal rohkem kui pool päeva. Kuid tema otsingud ei kandnud vilja. Seal ei leidunud mitte midagi, mis oleks sarnanenud Robert Drooke'i kirjaga. Siis ilmutas sekretär harukordset energiat: ta käskis hobused ette rakendada ja end naabruses asuvasse telegraafijaama sõidutada, kust ta saatis peaprokuröri nimel Chicagosse korralduse koostada talle viivitamatult New Yorgi hullumajade täielik nimekiri. Seejärel pöördus ta suvilasse tagasi ja asus ametlikke pabereid ning kirju kaustadesse panema.
Kui vagur vanamees pärast lõunasööki terrassile sõidutati, istus sekretär nii sõltumatul ilmel tema kõrvale, et miss Juno südames tärkas kohutav eelaimus: kas see pole viimati Dote'i enda käsilane.
«Lugupeetud sir,» ütles sekretär vanamehele ametliku häälega, «te olete ametiasjad unarusse jätnud. Kui te lubate, siis käiksime täna linnas kohtuistungil ja annaksime käiku mõned teie nimele laekunud kaebused. »
229
«Mmitte ttäna!» soigus vanamees kaeblikult ja heitis oma sekretärile abitu pilgu. «Ttäna olen ma ppõrrgulikult hõivatud!»
«Isand Milkie ootab täna kuulsat merihobu, sir,» tuli neeger Sam oma peremehele appi.
«Merihobu?»
«San Franciscost, sir. Ajalehekirjelduse järgi!» «Mr. Tusk,» segas miss Juno kapriisselt vahele, isemeelsele sekretärile opositsiooniparteid vastu seades, «kui meie inimesed ametisse võtame, siis esitame meie neile küsimusi ja nemad vastavad, aga mitte vastupidi.»
«Mis San Francisco merihobu see on?» jätkas halastamatu sekretär järsult küsitelu.
«Merihobu!» karjatas miss Juno hüsteeriliselt. «Ma lugesin papakesele ajalehest, et San Franciscos tuli merest kaldale imelik ja erakordselt paks merihobu ning hakkas kohutavalt

haukuma. Kui teda taheti kinni võtta, tormas ta oma loibadel otse linna, kihutas kolmest tänavast läbi, puges apteeki ja pidi äärepealt apteekrit purema. Muidugi mõista tahtis papake merihobu ära osta ja me tellisime ta apteekri käest lunamaksuga siia.»
«Olete teie aga riigiasjade ajamises agarad, mister ja miss Milkie,» lausus sekretär karmilt, puurides mõlemaid etteheitva pilguga. «Siin portfellis ootavad järjekorda koloneli lese tapmine, kreoolitari briljantide vargus, testamendi kadumine Chicago kontorist ja veel paar-kolm niisama tähtsat asja. Siin on ühe kokainisti süüdistusakt, kaheksa kaebust piinamise ja vägistamise kohta, nelisada šantaaži ja väljapressimise juhtumit, salakaebus aktsiaseltsi peale, kes Mississipil palke parvetab, teade kahe miljardi dollariga põgenenud pankrotitegija kinnivõtmisest ja anonüümkiri, mis räägib saadik Pirueti äraostmisest vürst Feofan Obolonkini poolt, teie aga pole seda kõike üldse lugenud ega millegi üle muret tundnud. Neeger! Tooge mulle sulepea, tint, paber!»
Sam pages toast, lõug värisemas, ja oli silmapilk koos kõige vajalikuga tagasi.
«Miss Milkie, kirjutage!»
Pole teada, miks, kuid miss Milkie võttis kuulekalt sulepea ja kirjutas täpselt nii, nagu sekretär dikteeris:
«Oma haiglase seisundi tõttu annan kõik õigused, mis kuuluvad mulle kui Illinoisi osariigi peaprokurörile, üle mister Paul Tuskile.»
«Kirjutage nüüd isa eest alla!»

Miss Milkie värisevad sõrmed maalisid allkirja.
«Nii! Nüüd võite tegelda merihobudega — ja et enne minu tagasinõudmist ühtegi kirja lahti ei tehtaks!»
Seda öelnud, kahmas sekretär paberi, noogutas miss Milkie'le ja tema isale ning lahkus kiiresti terrassilt, suundudes tallide poole.
«Usurpaator!» karjus miss Milkie talle kiledalt järele, heitis käed teine teisele poole keha laiali, nii et need olid nagu kaks aeru õõtsuva laevukese kohal, ja langes minestusse. Vagur vanamees istus tugitoolis ja vaatas teda lapseliku kaastundega, asjatult hüüdes laialijooksnud neegreid.
«Junny,» ütles ta vaevaliselt, «džentelmenil oli õigus . . . Ära nuta, Junny!»
Umbes viis minutit maas lamanud, toibus Juno, heitis isale kummaliselt ähmastunud pilgu ja läks oma tuppa.
Paul Tusk kihutas tuhatnelja jaama ja sõitis ekspressiga linna. Ta võttis energiliselt käsile kümmekond kriminaalasja, pidas kaks kõnet, saavutas mitme otsuse langetamise, vestles paari-kolme kinnipeetavaga, lubades neile uurimise peatset lõpetamist, ja lõpetas sellega, et jättis kohtu-publikule endast erakordselt hea mulje.
«See on alles töömurdja!» sosistati tema selja taga, kuni ta oma tavalisel järsul viisil ametiasju ajas.
Oli juba õhtu, kui ta suvilasse tagasi jõudis. Tema pilgule avanes kentsakas vaatepilt.
Mr. Milkie tugitooli ees veega täidetud tsinkkastis istus hiigelsuur läikiv merihobu ja vaatas pisikeste tarkade silmadega vanamehele otsa. Tema paokil lõugade vahelt tulid kuuldavale haukuvad oiged, loivad olid kasti seintel elutult siruli.
«Saite ikka kätte!» ütles sekretär erilise rõõmuta, möödudes merihobust, et terrassile minna. Samal hetkel ajas merihobu pea selga ja õhk kaikus nii kohutavast, nii südantlõhestavast haukumisest, et neegrid langesid kummuli maha ja peitsid näo põlvede vahele. Ka mister Tusk ise tundis rinnas ebameeldivat pitsitust.
«Mmerrihobbu ppiinleb!» pomises mr. Milkie. «Aidake teda, sir!»
«Jama!» ütles sekretär järsult, kuid astus siiski merihobu juurde. Ta silmitses looma teraselt, kergitas loibi, tõmbas käega üle kaela ja kõhu ning merihobu talus seda kõike üllatava leplikkusega. Äkitselt pistis sekretär käe vette ja hõikas neegritele:

231
«Hei! Tooge tassitäis okserohtu!»
Torisedes ja komistades tõid neegrid kõik, mida ta vajas. «Kallake see merihobule kurku!»
Kuid seekord ei avaldanud sekretäri maagiline hääl vähimatki mõju. Neegrid taandusid üksteise taha ja jäid umbes kümne sammu kaugusel merihobust seisma. Mr. Tusk pomises mingi vandesõna, kergitas merihobu koonu,>ja metsik elukas neelas vähimagi vastupanuta ravimi alla; siis kääris sekretär käise üles, pistis käe vette ja vajutas millelegi nii kõvasti, et üle merihobu keha käis tõmblus.
«Auh! Auh!» haugatas ta veel kord ja hakkas hirmsas piinas visklema. Möödus sekund, teine, kolmas — ja merihobu kurgust ilmus nähtavale midagi läikivat. Sekund hiljem paiskus see välja, kukkus põrandale ja purunes mr. Milkie jalgade ees kõlinal kildudeks.
«Pudel!» ütles sekretär, kui oli käe veest välja võtnud. «Ja nutsak pabereid selle sees!»
Ta haaras kärmesti kollaseks tõmbunud paberilehtede paki ja viis oma tuppa, jättes merihobu ja prokuröri teineteise meeldivat seltskonda nautima.

Neljakümne üheksas peatükk KÜÜLIKUKASVATUSE KASULIKKUS

Oli öö.
Miss Juno aknast paistis salapärast valgust. Ta kirjutas midagi, luges läbi ja rebis väikesteks tükkideks.
Ka sekretäri aknast paistis valgust. Ta oli just lõpetanud käsikirja lugemise, mis kandis pealkirja: «Biski päevik.,» ja vajus nüüd sügavalt mõttesse. Võttis siis välja Drooke'i kirja, õmbles mõlemad ühte kausta, vangutas pead ja heitis magama.
Ka köögiaknast paistis valgust. Kogu mustanahaline teenijaskond oli laua ümber kogunenud ja arutas mr. Tuski saladuslikku isikut.
«Ümberriietatud president!» sosistas Sam kindla veendumusega.
«Minu meelest on ta kadunud Washington ja ei keegi muu,» ütles köögitüdruk oma arvamuse. «Kadunukesel pole ju midagi peljata, ta on ju paljas ettekujutus, ihu teisel justkui uduloorist või nii — sellepärast ta ongi nii kuraasikas. Misuke mees oleks elusast peast siia tolknema jäänud, kui talle võidakse iga kell päitsed pähe panna? Eks olnud ju mister Dote meesterahvas missugune, aga temagi kohkus ära.»
Ka mr. Dote'i aknast paistis valgust. Aga kui me tema tuppa oleksime piilunud, oleksime näinud midagi hoopis eriskummalist: laes põles lamp, üks mr. Dote norskas rahumeeli sirmi taga voodis, teine mr. Dote aga seisis barrikadeeritud ukse ees, käis püsti ja käisest paistmas revolvritoru. Selle teise mr. Dote'i peal oli suur sarnasus põrandaharjaga, pükstest aga paistsid kaks ahjuroopi, mis olid torgatud kõrgetesse säärsaabastesse.
Pime oli ainult vagura mr. Milkie tuba. Ta uinus keset oma lemmikloomi, ja kui poleks olnud pime, oleksime võinud näha tema näol õndsalikku naeratust.
Hommikune post tõi väsimatule sekretärile kinnipitseeritud ametliku kirja. Selles oli kõikide New Yorgi hullumajade loetelu.
233

Mr. Tusk lõpetas kiiresti hommikueine, lõi nimekirja lahti ja märkis punase pliiatsiga ära kaks aadressi: need olid ainukesed seda seltsi asutused, kus kongide arv küündis saja kolmekümne kaheni.
Siis pani ta suurätiku korralikult kokku, pistis kirjad portfelli, võttis märkmiku ja koostas päevase tegevusplaani.* Kui see oli tehtud, pöördus ta välkkiirelt ümber ja haaras uudishimulikul Nollal kraest kinni just sel hetkel, kui teenija kavatses teda tagantpoolt käega katsuda.

«Mida kuradit te minust tahate?» käratas ta kurjalt, puurides õnnetut neegrinaist oma terashallide silmade pilguga.
«Sir, andke mulle andeks!» pomises Nolla üle kogu keha värisedes. «Ma tahtsin ainult katsuda, sir, kas te olete inimene või viirastus.»
Mr. Tusk laskis ta lahti ja tema näole ei sugenenud viha jälgegi. Must Nolla kinnitas hiljem köögis vandega, et ta nägu olevat koguni kurvaks muutunud — täpipealt nagu päris ehtsal surnul, kes on juba pestud ja surilinasse mässitud.
«Jah, ma olen vist tõepoolest viirastus, hea naine,» ütles ta imeliku häälega ja läks ära oma tuppa.
Kui köögitüdruku hüpotees oli seesugusel moel kinnitust leidnud, täitusid neegrite hinged lõpliku ja paanilise õudusega. Nad pidasid veel kaua nõu ja pilgutasid üksteisele silma, kohtudes koridorides, köögis ja trepil, kuid mr. Milkie perekonna eest jäi nende käitumise kummalisus varjatuks, sest miss Juno ei soovinud oma toast väljuda, vagural vanamehel aga puudusid liiklemisvahendid.
Linnas öeldi sekretärile pidulikul toonil:
«Kallis mr. Tusk, mr. Milkie erruminekupalve on rahuldatud. Teie olete määratud tema asemel Illinoisi osariigi peaprokuröriks.»
«Võtan ameti vastu, kuid tingimusel,» ütles Tusk järsult nagu mees, kes on harjunud käske andma, mitte aga neile kuuletuma, «et te annate mulle kuu aega puhkust, mida ma vajan sõitudeks ja ühe kuriteo uurimiseks.»
Ta sai otsekohe kõik, mida soovis, kaasa arvatud ametlik pitsat, areteerimisplangid, kõikvõimalikud volitused ja tunnistused. Päeva ülejäänud osa pühendas uus prokurör hiilgavale süüdistuskõnele saadik Pirueti vastu, kes ei ilmunud kohtusse, ja mitmesugustele muudele ametiasjadele ning jõudis suvilasse tagasi jälle alles päikeseloojanguks.
234
Oli veel valge, kui ta tuttava värava ette ratsutas. Talle jäi teele ette suur vanker, mille peal oli kõrge korvi-koorem. Hobusemees, turske sell, päikesest mustaks põlenud nagu vanatont, oli maruvihane ja röökis täiest kõrist.
«Mis te karjute?» küsis Tusk vankri juurde ratsutades.
Mees pööras lõkendava näo tema poole ja üürgas jalgu trampides:
«Saage aru, ma olen kroonu ametis! Mul on viimane kui sekund kirjas! Ma ei saa siin poolteist tundi asja ees, teist takka passida ja oma kroonu kõri kulutada!»
«Milles on asi?»
«Kena asi jah! Looderdamine, mu härra, sulaselge looderdamine! Vahin siin poolteist tundi, et nende küülikuid õigesse kohta ära anda, klopin, hüüan, karjun, trambin, aga kõik on nagu välja surnud. Näe, seal istub üks päevavaras tugitoolis, vahib mind, silm jollis, aga väravat lahti tegema ei taipa tulla, jajah!»
Tusk sidus hobuse puu külge, ronis väledasti värava otsa, ületas ettevaatlikult naelu täislöödud riba ja hüppas aeda. Ta tegi ise värava lahti ja laskis sünge, lõkendava näoga mehe sisse. See viis mr. Milkie ette terrassile hoolikalt pakitud korvi kahe kena halli küülikuga.
«Võtke vastu!» ütles ta tigedalt. «See pole teist ilus, ma olen kroonu ametis ja minu läbi võib kroonule vägagi tuntavat kahju sündida.»
«Nneed ppole mminu kküülikud, härra,» pomises mr. Milkie vaguralt.
«Kuidas pole teie omad, sir!» karjus hobusemees pöörases vihas ja tõmbas põuest ümbriku. «Loomakasvatuse näitusekomitee usaldas mulle, sir, Illinoisi osariigi küü-likueksponaatide tagasitoimetamise. Igal korvil on aadress, teie omal oli aga kogunisti ümbrik. Ma olen kroonu ametis, sir, ega tohi eksida!»
Ta viskas kirja vanamehele sülle, raputas pahaselt pead ja lahkus, olles nüpeldanud oma hobust eest, tagant ja külgede pealt.

Mr. Tusk sulges rahulikult värava, läks terrassile ja kavatses vanamehe käest küsida, kuhu on kadunud mustanahalised teenrid, kuid enne langes tema pilk valgele ümbrikule: «Illinoisi osariigi peaprokurörile.»
«Mr. Milkie,» ütles Tusk kirja võttes, «teid on erru lastud ja ma ei võta seda kirja teilt nüüd mitte enam ainuüksi sekretäri õigustega — ma olen määratud Illinoisi osariigi peaprokuröriks.»

Ta tegi vanamehele kummarduse ja läks tema vastust ära ootamata kiiresti oma tuppa. Seal rebis ta ümbriku lahti, võttis kirja välja ja luges järgmist:
«Illinoisi osariigi peaprokurörile doktor Loepsiuselt, yalge Lipu ordeni kavalerilt, Bostoni ülikooli auliikmelt. Kõrgesti austatud härra prokurör!
Mõni aeg tagasi võis ajalehtedest lugeda, et Te olete Ameerika rahvuslik uhkus salapäraste kuritegude avastamise alal. Sõnumis öeldi, et Nat Pinkerton, Nick Carter ja Sherlock Holmes on Teiega võrreldes lihtsalt korstnapühkijad. Palun Teie abi ühes äärmiselt kummalises asjas. Olete kindlasti kuulnud, et Venemaal tapeti Jeremiah Morlander. On põhjust arvata, et teda ei tapnud hoopiski need isikud, keda ametlikult süüdistatakse. Praegu on aga kadunud Arthur Morlander, tema poeg, kuigi kodus tema kadumist varjatakse. Õigluse nimel ja noormehe elu päästmiseks võtke see salapärane asi uurimisele.
Ülima austusega
jne., jne., jne.»
Mr. Tuski terashallid silmad tumenesid. Välgukiirusel sööstis ta laua juurde, mis mahutas tema pabereid ja väheseid linnast ostetud tarbeesemeid. Ta heitis kärme pilgu kellale ja hakkas kähku pakkima, korraldades ja sorteerides pabereid, sidudes neid kokku ja tõstes portfelli.
Kuni ta on sellega ametis, külastagem miss Junot, kes juba teist päeva jalgagi välja tõstmata oma toas istub.
Miss Juno Milkie tõusis voodist, kus ta oli lamanud riietega, ja vaatas aknast välja. Hakkas hämarduma. Aias, terrassil, kogu majas valitses kummaline vaikus. Polnud kuulda kellegi samme, ei kostnud ühtegi inimhäält. Miss Milkie võpatas ja väristas õlgu.
Hommikust saadik polnud keegi tema toas käinud. Köögitüdruk ei tulnud aru andma oma ettevalmistustest. Tallimees ja aednik ei toonud ära võtmeid. Toaneitsid olid viimaseni kadunud. Nolla polnud kordagi oma tanu ukse vahelt sisse pistnud, Sam aga polnud teateid toonud vanahärra tervise kohta.
Miss Milkie oli näljane. Peale selle oli ta imestunud ja hirmul. Ta seisatas viivuks, astus peegli ette, võttis räti õlgadele ja sammus otsusekindlalt ukse poole.

Vagur vanamees istus vaikselt tugitoolis ja vaatas hellalt halle ümmarguste silmadega küülikuid, kes küünitasid oma koonukesi võrevarbade vahelt tema poole. Tegelikult oli tal üsna külm ja näljane oli ta ka. Peale hommikusöögi polnud talle keegi midagi toonud, keegi polnud tulnud teda talitama, tema istet kohendama, keegi ei pannud talle õhtul pleedi ümber. Ta polnud ka mr. Tuskile jõudnud kurta, mis imelik kord tema majas valitseb, ja istus nüüd kannatlikult, lohutades end armsate loomakeste vaatlemisega.
Äkitselt langes kellegi käsi tema õlale ja hääl, milles ta vaevu oma tütre hääle ära tundis, küsis kohkunult:
«Isa, kallis, kas sa tõesti istud siin hommikust saadik?»
«Nagu alati, Junny,» vastas vanamees malbelt.
«Ma mõtlen seda, isa, et sa istud siin vähimagi abita. Jumal küll, kas nad tõesti pole sulle täna süüagi andnud?»
«Ma sõin hommikust, Junny!»

Miss Milkie karjatas, nihutas ise vanamehe tooli paigast ja sõidutas söögituppa. Siis tormas ta ülepeakaela kööki, pani tule ahju, valmistas sooja jooki ja toitu ning hakkas oma isa söötma nagu väikest last, seletades ise sinna juurde:
«Nad on kõik meie juurest jalga lasknud, isa! Ma vaatasin nende tubasid — nad on kõik oma asjad kaasa viinud. Ma ei suuda mõista, mis nendega võis juhtuda.»
Peab tunnistama, et mr. Milkie sõi erakordse isuga ja vaatas pärani silmi oma tütart, nagu näeks teda esimest korda elus. Nad mõlemad olid teineteisega sedavõrd ametis, et ei pannud tähele endise sekretäri kindlaid samme ja märkasid teda alles siis, kui ta keset söögituba seisma jäi, portfell ja kohver käes ning kaabu peas.
«Ma pean otsekohe ära sõitma. . .» alustas ta järsult ja hüüatas äkitselt. Tema pilk oli langenud miss Milkie'le. . . kuid missugune miss Milkie see oli!
Tema ees seisis pikakasvuline vaevatud näoga naine, kodukleit seljas, hallid juuksesalgud kuklas krunni keeratud. Ta ei pööranud nägu ära, kui Tuski pilk temale langes, ja lausus lihtsalt:
«Kõik teenijad on meid maha jätnud, mr. Tusk. Meie isaga oleme jäänud majja päris üksinda.»
Mr. Tusk pani portfelli ja kohvri toolile, võttis kaabu

peast, ulatas naisele käe ja ütles toonil, mida ta temaga kõneldes veel kordagi ei olnud kasutanud:
«Tere õhtust, miss Milkie, me pole täna teineteist näinud. Ärge muretsege, ma jään ööseks siia, homme aga katsume mingi väljapääsu leida. Kardan, et nad lasksid jalga, sest minu isik ajas neile hirmu peale.»

Viiekümnes peatükk VARESTE EMIGREERIMINE EHK MIDA VÕIB SAAVUTADA ÜHE KOHA PEAL PAIGAL PÜSIDES

Mr. Tusk tõusis varahommikul, läks trepist alla ja vaatas kriitilise pilguga üle kõik majandusalased ülesanded, mis olid seotud vajadusega suvilas elutseda. Ta ei olnud põrmugi sentimentaalne ega hakanud põlle ette siduma, puid lõhkuma, ahju kütma, kanu tapma ja muid seesuguseid töid tegema, mida oleks tema asemel teinud mõni romaanidest laenatud džentelmen. Mr. Tusk oli teoinimene. Ta süütas paberossi, väljus suvilast ja ületas kindlal sammul vahemaa, mis lahutas mr. Milkie elamut mr. Dote'i farmist.
Tema koputusele ei vastanud keegi. Tusk koputas niisama tagajärjetult veel paar-kolm korda, hiivas ennast siis mõlema käe najale, mis olid aia ristlatile toetatud, ja hüppas küllaltki osavalt teisele poole piiri.
Dote'i farm üllatas oma mahajäetuse ja tühjusega. Õues lonkisid uniselt ringi kalkunid ja põrsad, aiateed olid rohtu kasvanud, peenramaad haris pirakas kukk, keda saatis kümmekond kana. Majauksed olid laudadega kinni löödud, maja ise näis viibivat sügavas unes.
Tusk püüdis uksest sisse pääseda, aga kui see ei õnnestunud, teostas ta oma kavatsuse läbi akna. Ta sattus esikusse, kus mattidel magas reas paarkümmend teenrit, kes kõik vägevalt norskasid. Vaevalt oli ta jõudnud ühte neist puutuda, kui kõik kakskümmend üles kargasid, malgad löögivalmis käes.
«Stopp!» ütles Tusk järsult ja pani käed rinnale risti. «Ma olen Illinoisi osariigi uus prokurör. Argpüksid panid mr. Milkie juurest plehku ja teie siin teate väga hästi, kuhu nad kadusid. Mingu üks teist otsekohe neile järele ja toogu nad tagasi. Kas saite aru?»
Teenrid pugesid üksteise ligi nagu hirmunud loomakari ja värisesid nagu vutid.
«Isand Dote annab meile kolki!» ütles üks väriseva häälega.

«Ei anna ta midagi, ma ise räägin temaga. Noh — üks-kaks-kolm!» Ja kui üks neeger esikust ülepeakaela minema tormas, suundus mr. Tusk külmavereliselt farmi peamise kindlustatud

punkti — mr. Dote'i ukse juurde. Teinud kindlaks, et uks on lukus, hakkas ta seda esiteks käte ja pärast jalgadega taguma.
«Kes on see jultunud tõbras, kes kuuli igatseb?» müristas Dc^e. «Las ta näitab mulle oma nägu, et ma saaksin sellest tomatiga munarooga teha!»
«Illinoisi osariigi uus prokurör,» vastas Tusk rahulikult.
Ukse taga jäi vait, siis kostis võtme plõksatus, paljad jalad tatsasid üle põranda ja Dote palus Tuski nõrgal häälel «sisse astuda».
Tusk ei lasknud ennast kaua paluda ja pidi esiteks äärepealt kokku põrkama mr. Dote'i maalilise kujuga, mis teda tühjast käisest revolvritoruga ähvardas. Toa teises otsas silmas ta teist Dote'i, mustavuntsilist heasüdamliku näoga meest, kes oli oma voodis teki all.
«Istuge, sir,» ütles ta viisakalt, «ja kui soovite suitsetada, siis on seal esmaklassilised havannad. Kui õnnetu ja nõrga iseloomuga mees nagu mina on äärmuseni viidud, siis utreerib ta, sir, kõiki inimlikke enesekaitsevahendeid.»
«Kes on teid äärmuseni viinud?» küsis Tusk jahedalt ja süütas sigari.
«Kuuekümneaastane punapäine paharet, kes võttis pähe mulle naiseks tulla.»
«Pole näinud midagi sellesarnast neljakümne miili ulatuses ümberringi,» ütles Tusk järsult, saates lakke aromaatseid rõngaid, nagu vilunud suitsumees kunagi. «Ma tulin teie juurde, mr. Dote, tähtsa asja pärast. Naaber-suvila teenijad põgenesid, jättes saatuse hooleks halvatud vanamehe ja auväärse elatanud leedi, tema tütre. Ma läki-tasin ühe teie mehe neile järele, teid aga palun pooled oma teenijatest otsekohe naabritele appi saata. Tõtt öelda läheksin ma teie asemel ka ise naabreid vaatama, seda enam, et minu enda viibimine selles meeldivas perekonnas on kahjuks lõpukorral.»
Dote kuulas, silmad pungis. Tema nägu lõi õhetama.
«Ja see punapäine paharet ei püüdnudki teid õnge võtta, sir?» pomises ta hämmastunult.
«Ma kordan,» raius Tusk, «ma ei kohanud kedagi, kelle kohta teie sõnad võiksid käia. Elatanud leedi, suvila perenaine, väärib täielikku lugupidamist. Pange riidesse!»

Täiesti jahmunud Dote alistus võõra džentelmeni karmile häälele kuulekalt, nagu olid alistunud kõik. Ta pesi nägu, tõmbas kõik vajaliku järgemööda selga, rüüpas lonksu pudelist, võttis kaabu ja sõnas mornilt:
«Eks lähme siis, võtku mind vanakurat koos naha ja karvadega!»
See nir. Dote'i kummaline soov ei kutsunud vankumatult rahuliku Tuski poolt vähimatki protesti esile. Esikus nägid nad hirmutardumuses teenreid ja Dote käskis pooltel neist endale järgneda.
Suvila majapidamises võis vahepeal täheldada mõnesugust elavnemist. Miss Milkie sõidutas isa terrassile, keetis talle muna ja oli just asunud teda söötma, kui tema käsi äkki värisema hakkas ja nägu kahvatas.
Terrassile lähenesid kiirel sammul kaks meest, kaabud käes, jä tegid talle sügava kummarduse.
«Mr. Dote tuli teid paluma, armas miss Milkie, et te võtaksite vastu tema jõukohase abi teenijate tagasitoime-tamise asjus,» ütles Tusk heatahtlikult ja lükkas ettepoole jahmunud arkansaslase, kes, silmad punnis, jõllitas seda, mida ta nägi punapäise pahareti asemel.
«Tänan teid, sir,» vastas elatanud leedi pisut kohmetult, «hommikukohviga sain ma siiski hakkama. Teie jaoks jätkub ka, ja kui mr. Dote hommikueinest ära ei ütle, siis pakuksin ma temalegi tassitäie.»
Ta noogutas väärikalt mõlemale mehele ja tõi neile oma käega köögist toitu.
Pool tundi hiljem oli mr. Dote uue olukorraga juba kohanenud ja arendas oma teooriat uue kalkunitõu kiirendatud aretamise kohta, tema neegrid aga tegelesid suvilas majapidamistöödega.

«Mul on aeg teele asuda,» ütles mr. Tusk kahetsusega, vaadates kella, «ma lahkun teist, mu sõbrad, kuuks ajaks, et. . . mis see on?» Mr. Tuski viimane hüüatus käis hom-mikutaeva kohta, mis äkitselt tumenes, nagu oleks algamas päikesevarjutus.
Kõik vaatasid üles ja hüppasid püsti. Suvilale lähenes tohutu must pilv. See roomas lähemale, varjas silmapiiri ja vajus üha madalamale. Varsti võis pilvest kuulda kummalisi häälitsusi, mis meenutasid naerulaginat.
«Varesed!» röögatas Dote. «Me oleme kadunud! Nad laskuvad, nad rüüstavad kõik meie põllud, viljaväljad ja aiad! Kolistage, karjuge, loopige neid kividega! Inimesed, siia, siia!»
241
Ta karjus vareste peale nagu meeletu, viskas neid tassi, taldriku, mütsi, toolide, miss Milkie vihmavarjuga — kõigega, mis kätte sattus.
«Pole viga! Pppole vigga! Ärrge kkartke, mu sõbrad,» lalises vagur vanamees, vaadates vareseid häirimatus rahus. «Need on linnukesed!»
«Kenad linnukesed!» karjus Dote. «Saage aru, te meeletu nimene, et nad laostavad meid! Neid on rohkem kui rändtirtse! Me ei tohi miski hinna eest lubada neil siin maha laskuda! Tusk! Kurat võtaks, kuhu te kadu-site?»
Mister Tuski ei olnud enam nende hulgas. «Ta jooksis majja,» sosistas Juno.
Dote sikutas lina laualt, hüppas laua peale ja hakkas laudlinaga metsikult õhus vehkima. Teenrid korraldasid maas kükitades tõelise kassikontserdi. Nad ulgusid, vingusid, niuksusid, vilistasid, tagusid improviseeritud trumme. Vagura vanamehe loomad tegid põrgulärmi: koer haukus ja kargas õhku, karvad turris, papagoi karjus sada korda järjest südantlõhestava häälega «good bye», merihobu oigas, nagu oleks ta arust ära, kuid miski ei aidanud: varesed laskusid aina madalamale.
Parvest eraldunud esimesed linnud olid juba selgesti näha. Õhk oli täis kohutavat kraaksumist ja tiibade vihinat. Tuul ja sulgede lehk matsid hinge; veel kümme-viis-teist minutit ja õudne must parv oleks suvila enda alla matnud.
Sel silmapilgul astus terrassile Tusk. Tal oli püss käes, ta tõstis selle ja tulistas vareste pihta. Põmm-põmm-põmm. . .
Pilv võpatas, selle servad pudenesid musta pitsina igasse kanti laiali. Veel sekund ja vareseparv hakkas taas kõrgemale kerkima, võttes suuna Chicagole, ülevalt aga vajus aeglaselt allapoole mingi keerlev ja valendav asi.
«Ma tulistasin paukpadrunitega,» ütles Tusk järsult, «armastusväärse mr. Milkie majas ei leidunud mitte midagi, mis oleks sarnanenud kuuliga. Oi, mis see seal kukub?»
Aeglaselt õhus keereldes vajus see miski aina allapoole, kuni langes lõpuks vanamehele sülle — see oli valge paksust paberist ümbrik.
Tusk haaras selle kärmesti pihku, hüüatas, astus kör-vale ja tegi oma leiu pikema jututa lahti.
242
Ta luges järgmist:

«Illinoisi osariigi peaprokurörile. Härra prokurör. Oma elu nimel palun Teid valvel olla! Minu käes on niidid, mis viivad salapärase sündmuse jälile. Kui mind tapetakse või ma ära kaon, siis palun Teid võtta ümbrik salapeidikust minu toas, Brooklyn street 8, kaheteist-kümnes parketiliist vasaku akna juurest, lugeda selle sisu läbi ja alustada juurdlust. Kirjutan just nimelt Teile ja mitte kellelegi teisele, sest Te ilmutate huvi salapäraste kuritegude vastu. Asjaajaja Robert Drooke.»
«Viimane lüli!» pomises Tusk kummalise naeratusega, võttis portfellist paki pabereid ja astus kiirel sammul laua juurde.
«Mu sõbrad!» ütles ta käskivalt. «Enne kui ma minema sõidan, kuulake ära paar sõna. Hei, neegrid! Parimad pudelid keldrist ja klaasid!»

Jahmunud seltskond, olles vareste ohust vaevalt toibunud, ei osutanud klaasitäiele heale šampanjale vähimatki vastupanu. Dote kallas vagurale vanamehele tema portsjoni suhu. Kõikide pilgud olid suunatud Tuskile.
«Mu sõbrad!» kordas ta, klaas käes. «Oma siinviibimise esimesel ööl kuulsin ma aias — jätame mainimata, kelle käest ja kuidas — ühe nalja sünnilugu. Jutt on sõbralikust följetonist praegu meie keskel viibiva mr. Milkie detektiivivõimete kohta. See nali tahtis olla ainult nali. Aga mis juhtus? Kohutavast tõvest aheldatud abitu vanamees avastas paigast liikumata, midagi lugemata ja midagi teadmata meie sajandi kõige salapärasema kuritöö. Jah, mu armsad sõbrad, siin, selles pakis on koos enamik ühe hirmuäratavate kuritegude ahela lülisid, mille paljastamine teeb mr. Milkie nime kuulsaks läbi sajandite. Ja kas te teate, kuidas ta niisuguse tulemuseni jõudis? Armastusega loomade vastu, kuradi päralt! Mister Milkie on kinkinud kõnevõimetutele loomadele oma südame. Ta armastab neid hellusega, mis vääriks järgimist. Ja mida me näeme? Selle asja esimene lüli toimetatakse talle kätte koera poolt,» — mr. Tusk raputas ümbrikku käes — «teine lüli paisatakse tema jalgade ette merihobu kõhust,» — mr. Tusk raputas õhus koltunud lehtede pakki — «kolmas lüli saabub tema juurde küülikukorvis,» — mr. Tusk lehvitas

teist ümbrikku — «ja lõpuks, neljas ja viimane jõuab pärale tänu vareste suurele rännuretkele!»
Mr. Tusk tõstis viimase ümbriku ja klaasi.
«Joogem, mu sõbrad, sel lahkumishetkel auväärse mr. Milkie ja tema kõnevõimetute lemmikute terviseks, aga ka õigluse võidu eest, džentelmenid, sest õiglus pääseb alati võidule, olgu siis elus või eluta jõudude abiga!»
Sc 4a öelnud, tühjendas Tusk oma klaasi, tegi kummarduse ja hüppas koos kohvri ja portfelliga teda ootavasse kabrioletti.

Viiekümne esimene peatükk ILLINOISI OSARIIGI PEAPROKURÖR DROOKE'I OTSIMAS

Ekspress tõi Tuski New Yorki kell kolmveerand üheksa hommikul. Mõni minut hiljem oli ta juba Brooklyn streetil majas nr. 8 ja läks trepist üles endise asjaajaja Robert Drooke'i korterisse.
Ta pidi hulk aega koputama, enne kui lahti tegema tuldi. Lõpuks oli kuulda ägisemist ja tanuga vanamutike paotas ukse.
«Juhatage mind oma poja tuppa,» ütles elatanud džen-telmen järsult, kui oli kaabu peast võtnud ja köögiuksest sisse astunud. «Ma kavatsen teie pool peatuda.»
«Issand jumal, sir!» hüüatas mutike. «Kas te olete politseiagent?»
«Ma olen teie poja sõber,» ütles külaline, asetas kohvri ja kaabu toolile ning tegi säärase liigutuse, nagu kavatseks ta edasi astuda.
«Üks sihuke käis siin küll,» lausus mutike mõtlikult, «ainult et ta oli üleni alasti, peale niuete, nagu piiblis on öeldud, ja pealaest jalatallani tõrvaga koos. «Ma olen teie poja sõber,» ütles ta mulle ja sõi tükikese pudingit, vaeseke, «ärge sellest hoolige, et ma niisuguse väljanägemi-sega olen.» Viimati oletegi see teie, ainult et pestud ja teised riided seljas?»
«Mina jah,» vastas Tusk rahulikult ja astus edasi.
Mutike juhatas ta Bobi tuppa, mis säras puhtusest ja näis peremeest ootavat. Tee peal rääkis mutike, et pärast oma kassi Molly surma olevat ta murest murtuna oma südame lukku pannud, aga kui külaline peaks soovima, võiks ta selle paariks tunniks ahjukütmise ja lõunakeet-mise vahel avada.
«Ärge avage!» katkestas teda Tusk. «Pealegi pole teil muretsemiseks põhjust. Robert Drooke on elus, ja kuu aja pärast, aga võib-olla ka juba järgmisel päeval, on ta kodus.»

Mutike karjatas. Kuid nüüd keeras Tusk omakorda
245
ukse otse tema nina ees lukku, ja kui oli lukustatud tuppa jäänud, asus otsekohe tööle. Ta vaatas, kus on vasakpoolne aken, luges üle parketiliistud ja võttis appi taskunoa. Ta sai parketiliistu vähimagi vaevata kätte ja leidis selle alt ümbriku, millele oli kirjutatud: Jeremiah Morlanderi saladus. Tusk haaras ümbriku, tegi lahti, istus akna alla tugitooli ja süfenes lugemisse. Nagu selgus, koosnes käsikiri asjaajaja Drooke'i katkendlikest ülestähendustest. Me toome need ära, jättes kõrvale ebaolulised üksikasjad:
«Täna käis vana Morlander kontoris. Ta pidas nõu Kraftiga. Nägu oli tal üsna ärev. Pärast töötunde kutsus patroon mu kabinetti ja ütles:
«Bob, te olete aus ja arukas noormees. Ma osutan Teile usaldust. Siin on mr. Morlanderi testament, millega ta jagab kogu oma varanduse võrdselt oma poja ja mrs. Ortoni, viimase surma puhul aga miss Vivian Ortoni ning mrs. Ortoni teiste laste vahel, kui neid peaks sündima. Oma viimase avastuse pärandab ta pojale, et poeg kasutaks tema jooniseid ameerika rahva ja kogu inimkonna hüveks. Koopia jätan ma endale. Originaali annan teile ja palun hoida seda nagu hingeõnnistust.»
Panin seda imeks, kuid täitsin patrooni soovi täiesti täpselt. Seejärel sõitis Jeremiah Morlander Kresslingi ülesandel Venemaale. Saime kirja mrs. Ortonilt, kus ta kirjutas, et muretseb Morlanderi tervise pärast, ja küsis meilt, kus ta nimelt asub. Patroon kirjutas vastuse. Uudiseid ei ole.
Uudiseid ei ole, kui maha arvata veidrad kuulujutud, et Morlander olevat enne ärasõitu mrs. Elisabeth Wesso-niga abiellunud. Patroon tõi pataka vene ajalehti ja pidas tükk aega tõlgiga millegi üle nõu. Mind asjasse ei pühendatud.
Ma pole patrooniga rahul: ilmselt hoiab ta mind reservis. Otsustasin ise uurimist alustada. Nädal aega püüdsin välja nuuskida, kes on Elisabeth Wesson. Sain teada imelikke asju: ta on Jack Kresslingi erasekretär. Alustasin otsinguid teisest otsast. Mrs. Orton, kellest testamendis juttu, on tollesama Kresslingi kontoris masinakirjuta-janna.
Uudiseid ei ole.
Vapustav uudis! Mrs. Orton ootamatult surnud.
Täna üllatas patroon mind oma närvilisusega. Ta võpatas, vahtis ringi, kahvatas. Kaebas mulle, et näeb õudseid
246
unenägusid ja on hakanud surma kartma, mida temaga kunagi varem pole ette tulnud. Soovitasin tal nädal aega puhkust võtta ja Atlantic Citysse sõita. Ta jäi nõusse, ütles ainult, et tahab Morlanderi tagasijõudmise ära oodata.
Meie kontoris on jube möll! Vana Morlander jõudis tagasi, kuid surnult, tsinkkirstus. Ei taha kohe uskuda. Bolševikud olevat ta kuskil Venemaal ära tapnud. Patroon on sünge kui äikesepilv.
Patroon on surnud! Auto põrkas trammiga kokku, autojuht on elus, patroon hukkunud. Meie kontor suleti kolmeks päevaks.
Krafti asemele määrati keegi itaallane, sinjoor Gregorio, ta laskis kõik meie ametnikud lahti ja pani enda omad asemele. Mind jäeti kuni asjade üleandmiseni kohale. Saabus Morlanderi uus testament, homme näen seda.
Vapustav päev! Robert Drooke — sa oled kuriteo tunnistaja! Hoia keel hammaste taga! Kui jälgida sündmuste käiku, on asi järgmine: ma nägin Venemaalt toodud testamenti. See tühistab kõik eelmised ja annab Morlanderi kapitali tervenisti üle mrs. Elisabeth Wessonile, leiutise joonised aga Imperialistide Liigale. Miss Orton ja noor Morlander võivad suu puhtaks pühkida. Kuid asi on selles, et Morlanderi allkiri on täiesti ilmselt võltsitud. Ma võiksin seda tõestada, kui tahaksin. Kuid ma kardan alustada võitlust teadmata kelle vastu. Viisin vana testamendi ära peidikusse. Võtsin nõuks Ortoni või Morlanderi pärijaid oodata, et

asi koos nendega üles võtta. Gregorio märatseb mis hirmus vana testamenti taga otsides. Mina mängin sihilikult idiooti. See sinjoor ei meeldi mulle põrmugi. Ma ei tea päris kindlasti, kuid arvan, et tal on selles loos omad kasud mängus.
Täna käis kontoris küürakas tütarlaps, kes ütles enda olevat miss Ortoni. Ta võttis loori eest ja vaatas mulle otsa — ma pole elu sees teist nii imeilusat nägu näinud. Küsis patrooni. Pistsin talle oma aadressi pihku. Sinjoor Gregorio võttis ta vastu ja käitus väga kahtlustäratavalt, üks tema ametnik helistas telefoniga kuhugi. Kardan, et ta sai aru, et tegemist on pärijaga, kes võib uue testamendi vaidluse alla seada. Ootan teda praegu enda poole.»

Selle koha peal käsikiri katkes. Mr. Tusk ohkas sügavasti ja istus mõne viivu täiesti liikumatult. Sus tegi ta
247
märkmiku lahti, vaatas sealt kahte aadressi «New Jersey 40» ja «Rannamaantee 174», võttis oma portfelli, pistis läbiloetud käsikirja sinna sisse ja väljus toast.
«Mrs. Drooke,» ütles ta mutikesele, «ma tulen lõunaks tagasi. Ärge rääkige kellelegi ainsatki sõna minu tulekust. Äx"ge kedagi korterisse sisse laske.»
Ta Ääks alla, üüris auto ja käskis sõita New Jerseyle nr. 4U. Paari-kolme kvartali järel peatus auto elegantse hoone ees, kus ei puudunud uksehoidja, lift ja kullatud võred. Tusk astus sisse, sai teada, mis tarvis, ja oli kohe uuesti väljas.
«Rannamaantee 174,» ütles ta autojuhile järsult.
Nüüd kihutasid nad linnast välja. Uhked rahvarohked tänavad kadusid üksteise järel paremale ja vasakule. Pilgule avanes inimtühi maantee, mille ääres võis näha üksikuid süngeid aedadest piiratud hooneid, lõputuid tarasid ja juurviljaaeda Möödujaid jäi järjest vähemaks. Lõpuks keeras auto kõrvale, sõitis asfalteeritud hoovi ja peatus sünge musta võre ees, mille tagant paistis park.
«Oodake mind siin. Kui ma ei peaks tagasi tulema, tõstke kära. Ma olen Illinoisi osariigi peaprokurör,» ütles ta autojuhile käskivalt ja hüppas maha.
Mister Tuski helistamise peale paotas ukse pikk rõuge-armiline valge põllega mees.
«Mis te tahate? Vastuvõttu pole!» käratas ta jämedalt, ketti eest võtmata.
Tusk viibutas õhus oma tunnistust:
«Laske mind otsekohe sisse! Ma olen peaprokurör ja mind saadeti siia hullumaju revideerima.»
«Direktorit pole New Yorgis, sir,» vastas mees nõutult, «mul on korraldus tema saabumiseni mitte kedagi sisse lasta.»
«Riik määras revisjoni just direktorite äraoleku ajale,» vastas Tusk häirimatult, vaadates väravavalvurile läbitungiva pilguga otsa, «te lasete mu sisse või ma vilistan politseiniku siia.»
Valvur läks näost valgeks ja võttis keti eest.
Tusk astus kiiresti sisse, kobas oma revolvri järele ja laskis pika mehe ette. Vastu tahtmist viis valvur ta läbi süngete hämarate koridoride, mille seintes oli lugematu hulk uksi. Nende tagant kostis õnnetute metsikut ulgu-mist, nuttu ja südantlõhestavaid karjeid, mis oleksid mõnel vanem rahulikul inimesel vere soontes tarretama pannud. Kuid Tusk ei teinud teist nägugi, vaid läks aina edasi,
248
käskides konge avada ja vaadates kartmatult sisse. Ta nägi piinatuid, surijaid, krampides visklejaid, nägi tardunult ühte punkti vaatajaid, nägi tantsijaid — need olid isegi õudsemad kui esimesed. Kuid veel vapustavamad olid imelikud kaamed pöetud peaga inimesed, kes istusid nagu vahikoerad seina sisse kruvitud kettide otsas. Ühel neist oli keel ära lõigatud.

«Ma olen terve,» sosistas üks kaame kettipandud mees mr. Tuskile, «mind hoiavad siin sugulased, uurige minu asja.»
«Nii räägivad nad kõik!» urises valvur, kõõritades metsiku vihaga õnnetu poole.
Tusk küsis vangi nime ja perekonnanime, märkis need taskuraamatusse, astus koridori ja vaatas valvurile ainitise pilguga otsa.
«Kas te näitasite mulle kõiki konge?»
«Jah!» kähvas mees.
«Te valetate! Viige mind kongi number sada kolmkümmend kaks!»
«Seal asub direktori isiklik sugulane, me vastutame tema eest,» pomises valvur, kelle nägu muutus valgest punaseks ja punasest lillaks.
Tusk vaatas teda käskivalt ja mees vantsis vankudes edasi. Nad jõudsid trepile ja läksid alla. Üks korrus, teine, kolmas. Seintest immitses rõskust, trepp haises jälgilt hallituse järele, lambid põlesid tuhmilt. Sügaval all paiknes veel üks, imelikkude niššidega koridor. Siin valitses vaikus. Kuskilt ei kostnud ühtegi heli, ainult vesi nirises hiljukesi mööda seinu. Sammud kõmisesid kõrvus. Valvur kõlistas võtmeid ja keeras raske raudluku vaevaga lahti. Kong number sada kolmkümmend kaks oli pime rõske keldriruum. Valgus pääses sinna ainult läbi koridori-akna. Nurgas õlgedel magas kõverasse tõmbunud vang.
Valvur suunas talle taskulambi valgusvihu, magaja liigutas end, hüppas püsti, pööras mr. Tuski poole veretu näo ja karjatas metsikult.
«Ärge kartke, ma olen Illinoisi osariigi peaprokurör!» ütles mr. Tusk ligi astudes ja talle ainitise pilguga otsa vaadates. «Ma sain teie kirja kätte. Uurimine on alanud. Pange riidesse, ma võtan teid kaasa!»
Valvur pillas võtmed põrandale.
«Professor tapab mu!» pomises ta nagu hullumeelne. «Ma ei lase seda meest välja, kui te ka president ise peaksite olema!»

«Kähku, kähku, mu armas!» ütles Tusk, suunates talle oma terashallide silmade pilgu. «Mis jutt see on! Otsige välja mr. Drooke'i rõivad, üks-kaks-kolm!»
Kümme minutit hiljem väljusid Tusk ja Robert Drooke hullumaja uksest nagu õiged mehed kunagi ja istusid autosse — ärahirmunud autojuhi suureks rõõmuks.
«Noh,» ütles Tusk järsult, kui auto paigast liikus, «ma kuulan teid, Drooke.»

Viiekümne teine peatükk DOKTOR LOEPSIUS PROFESSOR HEATHERTONI OTSIMAS

Miss Smoll oli kükakil maas, mulatt Toby aga tema õlgadel. See polnud akrobaatiline trikk. Nende huviobjekt oli hoopis doktor Loepsiuse kabineti lukuauk.
«Istub,» pomises miss Smoll pisaraid poetades, «meie vaene kullake istub hommikust saadik ühe koha peal. Ei söö, ei helista, ei kõnni, ei kiru, oh issand jumal küll, ma hakkan kohe nuuksuma.»
Ta ei jõudnud oma ähvardust veel täide viia, kui Loep-sius äkitselt ukse juurde tormas, selle lahti lõi ja elusa püramiidi vastupidises järjekorras pikali paiskas, nii et miss Smoll sattus Toby õlgadele.
«Auto!» röögatas ta. «Toby! Helista autojuhile!»
Seejärel tormas ta tagasi, kahmas kaabu, kindad ja kepi ning kihutas ülepeakaela trepist alla. Tema nägu punetas. Silmis põles otsusekindel leek. Ta oli valmis mõelnud plaani, kuidas professor Heathertoni poole sisse tungida.
«Ülikooli!» ütles ta autojuhile, kui oli istet võtnud.
Kümne minuti pärast oli ta kohal. Ta läks kantseleisse ja küsis, missuguses auditooriumis professor Heatherton loenguid peab. Ametnik vaatas Loepsiust imestunult.

«Kuidas, sir, kas te ei tea, et professor võtab osa psühhiaatrite kongressist Petrogradis?»
«Ja ta on juba ära sõitnud?» pahvatas Loepsius.
«Arvatavasti. Aga te võite tema kodust järele pärida: Rannamaantee sada seitsekümmend neli.»
Loepsius märkis aadressi üles ja hüppas uuesti autosse.
«Rannamaantee sada seitsekümmend neli!» hõikas ta autojuhile.
Jälle läks sõit mööda tühja tänavat — mida kaugemale, seda süngem ja tühjem see näis. Jälle oli vastas musta võrega värav jubeda maja ees, mis oli suletud ja vaikne, nagu oleksid kõik hingelised seal muutunud elututeks muuseumitopisteks.
251
Loepsius tõmbas järsult kella. Rõugearmiline valvur, nägu vihast valge, pistis nina võre tagant välja.
«Kerige kuradile!» karjus ta, kui oli Loepsiust silmanud. «Vastuvõttu ei ole! Kasige minema, muidu ajan koera kallale!»
«Mu sõber,» ütles doktor sosinal, «ma pean professor Heathertonile ühe tähtsa asja edasi ütlema. Kõne all on tema elu päästmine.»
«Hilja,» vastas valvur mornilt, «direktor sõitis Venemaale kongressile, täna aga oli revisjon. Kõik pandi viimseni kirja ja kongist number sada kolmkümmend kaks ...»
«Sellegipärast ei ole veel hilja. Jutt on ühest asjast, mida teab ainult Heatherton üksinda. Mina olen tema kõige lähem sõber. Ta tegi mulle ülesandeks vajaduse korral teie poole pöörduda. Kui te tahate oma nahka päästa, siis mõelge, kuidas ma saaksin talle järele jõuda.»
Valvur vahtis Loepsiust kahtlustavalt.
«Kuidas teie nimi on?»
Loepsius kõõksatas.
«Oleumricini,» pomises ta esimese sõna, mis meelde tuli.
Valvuri nägu muutus kohe lahkemaks. Ta võttis keti ukse eest ja ütles aupaklikult:
«Astuge sisse, härra, astuge sisse! Nagu näha, olete teie ka itaallane?»
«Justament,» pomises Loepsius, astudes tema järel surma süngesse pelgupaika. Kuid valvur ei juhatanud teda hoopiski sinna, kus nüüdsama oli käinud Tusk. Ta avas väikese ukse ja laskis Loepsiuse luksuslikku arstikabi-netti, mis säras puhtusest.
«Võtke istet, härra, võtke istet, ma kutsun kohe meie sekretäri, küll tema nuputab midagi välja.»
Loepsius istus ja tundis end väga kehvasti. Ta oskas itaalia keeles vaevalt kümmekond sõna. Mis saab, kui sekretär temaga äkki selles keeles rääkima hakkab? Suutmata kauem istuda, kargas Loepsius jälle püsti ja tegi kabinetile paar tiiru peale, pühkides näolt külma higi. Äkitselt langes tema pilk suurepärastele maalidele, mis seinal rippusid, ja samal hetkel tundis ta, et teda jälgib üks must silmapaar.
«Pitoresco e. . . e cascaro sagrada,» pomises ta pilku maalidelt pööramata. «Rooma Acropoli. Multatuli!»
Tema vaimustuspuhang katkestati kõige puhtamas inglise keeles.
«Tere õhtust, sir!»
252
Loepsiuse ees seisis eakas brünett naine, kelle nägu oli kummalisel kombel väga sarnane ühe teise näoga, mida Loepsius väga hästi tundis . . . ainult et kelle nägu see küll võis olla? Pagana pihta, kuidas ta ka oma mälu ei pingutanud, ikka ei suutnud ta seda meenutada.
«Ma imetlesin maale, kuigi mu hinges valitseb täielik kaos ja segadus,» pomises ta sekretärile vastu minnes kohmetult, «kallis preili või proua...»
«Miss Croce. Kui itaallanna saan ma teie vaimustusest aru, ehkki ma kahjuks ei oska emakeelt. Mis tõi teid professori jutule?»

«Sinjoriina Croce,» sosistas Loepsius silmi pungi ajades ja püüdes võimaluse piires maksimaalset väljendusrikkust saavutada, «ma olen tema lähedane sõber. Me võtsime üheskoos ühe tähtsa asja. . . ühe salajase ja erakordselt tähtsa asja ette. See läks nurja. Kui professor ei võta abinõusid tarvitusele, koristatakse ta teelt. Ma pean iga hinna eest talle järele jõudma ja teda hoiatama.»
Miss Croce muutus tõsiseks.
«Kas see oht ähvardab teda Petrogradis?»
«Just nimelt, just nimelt!»
«Sellisel juhul, kallis sir, hangin ma teile otsekohe kõik dokumendid ja te võite homme hommikul laevale minna.»
«Imetlusväärne!» hüüatas Loepsius.
«Oh, öelge seda, palun, itaalia keeles,» lausus miss Croce unistavalt ja sulges silmad. «Mul on nii õnnis tunne oma emakeelt kuuldes.»
«Hyperoxidato!» kordas Loepsius naeratades. Ta tundis end nagu rööbastel veeremas ja tema ärevus oli vaibunud.
«Ainult, sir, enne ärasõitu ei tohi te end enam linnas näidata. Me peidame teid hommikuni siia ära.»
«Mind ootab auto,» püüdis Loepsius protestida.
«Väga hea! öelge autojuhile, et te sõidate ära ja et teid kodus ei oodataks.»
Loepsius läks alla autojuhi juurde.
Väravavalvuri ja miss Croce usaldavad näod piilusid ukse vahelt.
«Ütle Tobyle ja miss Smollile edasi, et ma sõitsin kolmeks nädalaks ära,» lausus Loepsius autojuhile majesteetlikult ja pööras tagasi.
Kui auto oli silmist kadunud, lukustas rõugearmiline valvur mürinal ukse.
«Nüüd aga. . .» ütles miss Croce valvuri poole pöördudes, «viska see rasvane siga kongi number sada

kolmkümmend kaks ja näljuta teda senikaua, kuni ta üles tunnistab, missugune spioonikamp ta siia saatis!»
Samal hetkel haarati jahmunud Loepsiusel kraest kinni ja valvuri raudsed käed lohistasid ta läbi jubeda koridori. Otsekui läbi une kuulis ta kiunumist, karjeid ja oigeid, otsekui läbi une nägi ta süngeid rõskeid müüre, millest teda mööda tiriti — aina allapoole, kuni lõpuks pisteti võiklsse poolpimedasse kongi nagu hauda ja tõugati õlgedele maha.
Valvur naeris saatanlikku naeru, lõi raudukse kinni ja tema sammude kaja vaibus. Loepsius jäi üksinda.
«Lollpea! Lollpea! Viimane lollpea!» sosistas ta, tagudes pöörases raevus iseendale vastu otsaesist. «Istu nüüd siin, sa kapsapea, rõigas, naeris, istu ja kärva!»
Viha iseenda peale päästis doktor Loepsiuse lootusetust meeleheitest. Kulutanud vihastamisega kogu oma närvi-energia, jäi ta loiult mõtlema, mida ette võtta. Niipea kui tema silmad olid hämarusega harjunud, nägi ta hirmuäratavalt madalat kongi, mis oli täpipealt nagu hauakamber. Seintest immitses vett. Ainult ühes nurgas, õlgede juures, oli kuivem, ja Loepsius, kes juba aevastas ja värises, pugeski sinna. Juhtumisi käega seina puudutades tundis ta, et see on üleni konarlik ja ära täkitud. Ta võttis oma arstilambi, kraapis õled eemale ja kummardus seina ligi. Suur oli tema hämmastus, kui ta luges oivaliselt graveeritud kirja:
«Minu järeltulijale. Tõsta seinale kõige lähem plaat õlgede sisse jäetud noaga üles. Roni alla. Kaeva poole arssina võrra sügavamal. Näed ava. Kui oled vaatleja, avasta saladusi. Kui oled argpüks, katsu jalga lasta. Nii ühel kui teisel juhul meenuta tänuga kuulsat
Bob Drooke'i.»
«See juba meeldib mulle!» ütles Loepsius iseendale. «Siin oli nähtavasti üks kõvade närvidega mees. Eks vaatame!»

Ta soris õlgedes ja leidis suurema vaevata noa, millega ettevaatlikult plaati kergitas. Selle all oli maa sees auk, ilmselt tema eelkäija kaevatud. Loepsius laskis jalad umbes sellise liigutusega auku, nagu oleks nad külma vette pistnud. Põhi polnud kaugel. Loepsius puges auku ja hakkas mulda uuristama. Ta uuristas nagu mutt ja jõudis

üsna varsti avani, mis oli ligikaudu inimese pea laiune ja arssina pikkune. Ava, millest kumas nõrka valgust, piiras kividest laotud raam. Loepsius tõmbas põrandaplaadi oma peidikule peale, et seda ei avastataks, kiskus enda mulda uuristatud urus kõverasse ja piilus helendavast avast välja.
«Avasta saladusi! Paras tegevus inimesele, kes on näljasurma mõistetud. Ja mida saabki siin avastada peale selle, et avausest paistab pikk kivist koridor, mis paistab kaduvat lõpmatusse, on väga hästi sillutatud ja lampidega tuhmilt valgustatud.»
Loepsius torkas käe välja ja viibutas seda õhus. Avaust piiras lüga tugev kivimüür, põgeneda ei olnud siitkaudu võimalik. Õnnetu vang langes taas meeleheitesse.
«Ma olen kadunud!» pomises ta hüsteeriliselt. «See ilge miss Croce . . . taevake! Kuidas see küll mulle varem pähe ei tulnud!»
Tal läksid silmad pungi ja suu vajus lahti. Talle meenus, kellega miss Croce sarnanes. Vaatamata juuste värvile, inetusele, kõhnusele, aastatele, sarnanes ta tabamatult ja õudustäratavalt mrs. Elisabeth Wessoniga, nagu võib sarnaneda vaid lähedane sugulane.
Kuni doktor Loepsius oma urus kükitas, toimusid ülal teist laadi sündmused. Rühm politseinikke areteeris rõuge-armilise väravavalvuri ja miss Croce, kohtu-uurija aga käis koos arvuka kaaskonnaga üksteise järel läbi kõik võikad kongid. Ta vaatas ka kongi number sada kolmkümmend kaks, kuid ei leidnud sealt kedagi.
«Tubli sell see Illinoisi osariigi peaprokurör,» pomises ta, kui oli kõik üle vaadanud, «paistab, et ajalehed ei ülistanud teda sugugi ilmaaegu!»

Viiekümne kolmas peatükk MIKE GREGORIO CICET OTSIMAS

«Phäh!» ütles Van Hope korstnapühkija Tomile täieliku põlastusega. «Phähhh!»
Tom oli talle just nüüdsama üles tunnistanud, et armastab toatüdruk Jennyt.
«Sa oled lihtsalt kade,» pomises ta näost lõkendama lüües.
«Phäh!» kordas Van Hope veel ilmekamalt. «Sa oled kade, vennas,» jäi vaene Tom jalgu õhus kõlgutades oma arvamuse juurde. «Phähh!» põrutas Van Hope.
«Küll me seda veel vaatame!» karjus Tom, kargas vee-värgilukksepale kallale ja kukkus teda tümitama.
Seinavooderdise taga klõpsatas midagi ja mõlema kakleja ette ilmus Thingsmasteri aukartustäratav kogu.
«Milles on asi, mehed?» küsis ta, kui oli Beauty seina seest välja aidanud ja läbipääsu enda järel sulgenud.
«Ta sõimab, Mike!» karjus Tom Van Hope'i tuuseldamist jätkates. «Päevast päeva ei kuule ma muud kui mõnitamist. Kükita siin torus nagu mõni libahunt ja siis õnnistab veel see ka sind viimaste sõnadega.
«Phähhh!» kostis Van Hope.
«Näed nüüd! Näed nüüd!» röögatas Tom ja ründas vastast kahekordse innuga.
Olnuks Michael Thingsmaster õpetatud mees, teinuks ta kohe kindlaks, et häälikud pole kaugeltki need kõige tähtsamad kõne moodustamisel, ja võinuks kirjutada kas või terve ladinakeelse raamatu lindude ja koerte keelest. Kuid nüüd piirdus ta võmmuga, mis Tomi van Hope'ist eemale paiskas, ja ainitise pilguga, mille ta mõlemale mehele heitis. Tom ja Van Hope sügasid vaikides kukalt.

«Sedasi, mehed,» ütles Mike aeglaselt, «te olete siin päris ülekäte läinud! Paistab, et salaja pealtkuulamine ja piilumine rikub meiesuguseidki. Kuulake nüüd mõlemad, kõrv kikkis: ma lähen koos Beautyga Cicet tabama. Meie ühingule on juba teada antud. Kui midagi juhtub, saadan
256
teile sõna. Ma jätan siia vastuvõtja ja võtan patarei kaasa.»
«Mike!» karjatasid Tom ja Van Hope nagu ühest suust. «Ära mine, ta koksab su maha!»
Thingsmaster kustutas sõnagi lausumata piibu, tõstis nišši, kus asus Van Hope'i vahipost, väheldase raadiovastuvõtja ja tõttas koos Beautyga läbi seinte «Patriciana» ülakorrusele. Tom ja Van Hope vantsisid löödult talle järele.
Diarbekiirlane Setto nautis täielikku rahu. Sel vaiksel hooajal ei tülitanud tema võõrastemaja ükski jalgalasknud pretendent. Koguni vürst Feofan Obolonkin oli lahkunud, et teha diplomaatilist visiiti uuele Alžeeria beile, kelle ta pidi kallutama avalikule väljaastumisele Nõukogude Venemaa vastu, olles selle saavutamiseks tõlkinud alžeeria keelde vene kirjaniku Gogoli solvavad mõtteavaldused. Võõrastemaja oli tühi ning vaikne ja Thingsmaster jõudis vähimategi sekeldusteta numbrita toani.
Ta vajutas nähtamatule liistule ja seestpoolt lukkukeeratud uks avanes kuuldamatult. Tom ja Van Hope astusid tema järel sisse. Cice tuba tundus kõledam kui kunagi varem. Tolmukord mööblil oli kerkinud dollari kursist kõrgemale, niit, mille otsast Mike oli rebinud fabioniidikillukese, rippus ikka veel kardina küljes.
«Paistab sedamoodi, et siin nagu polegi kedagi käinud,» lausus Mike ringi vaadates. Ta leidis vähimagi vaevata luugi, kergitas hiljukesi põrandalauda ja kutsus Beauty sõrmega viibates enda juurde.
«Kulla peni,» ütles ta, «esimese reisi tegid sa tublilt läbi. Nüüd me peame teise ette võtma. Otsi mulle üles mees, kelle lõhn on siin toas, kas kuuled!»
Ta surus Beauty pea üsna mitu korda nurkadesse ja nende asjade ligi, mille küljes võis veel olla Cice lõhna, ning lükkas siis koera avause poole. Aga enne kui koerale järgneda, vaatas ta korstnapühkijale ja lukksepale otsa.
«Mend-mess, mehed!» ütles ta neile tõsiselt. «Ärge mängige enam lolli.»
«Mess-mend, Mike!» vastasid mõlemad innukalt.
Thingsmaster viipas neile ja kadus avausse. Koer ootas teda ärevalt lõõtsutades, keel ripakil. Nad olid pimeduses, pikas astangulises koridoris, mille põrandat katsid siledad kiviplaadid. Thingsmaster süütas taskulambi ja läks edasi, hoides kinni Beauty kaelarihmast. Lõputu käik laskus üha allapoole, kuni muutus lõpuks tunneliks, mis aeg-ajalt
257
laienes poolümmarguseks nišiks. Nad liikusid edasi, ilma et oleksid kuulnud ainsatki heli, kuni Mike'i jalg millegi vastu sattus, nii et ta hämmastunud hüüatuse kuuldavale tõi.
See oli rööbas. Tunnelisse oli ehitatud üherööpaline raudtee.
Mike kükitas maha ja uuris hoolega rööbast, silmitsedes kruvisid, mutreid ja naelu. Rööbas oli aus, ammune, kuid vastäpidav ega pärinenud ameerika tehastest. Mike kõndis edasi, vaadates aeg-ajalt kella. Pagana pihta! Nad olid juba peaaegu pool päeva teel, kuid ees mustendas ikka ühesugune lõpmatusse kaduv tunneliava, ja kui sealt oleks nähtavale ilmunud salapärane vagun, oleks see Mike'i ja Beauty lömastanud.
Teekonna kümnendal tunnil sai väsimus Mike'ist võitu,
ta puges nišši, võttis tüki leiba ja hakkas sööma. Beauty, kes polnud põrmugi väsinud, istus tema kõrvale ja vehkis sabaga, ahmides peremehe käest palukesi.
«Me oleme vist juba linnast väljas, Beauty,» ütles Mike mõtlikult. «Niisuguseid asju nagu see tunnel ei ehitata niisama heast peast. Paistab, et see on vägev kiskja, kellele me sinuga jahti peame.»

Söönud ja puhanud, läksid nad edasi. Teekonna üks-luisus oli Mike'i juba sedavõrd ära vaevanud, et talle iiveldus kallale kippus, kui ta äkitselt nägi, et tunnel teeb järsu pööraku ja rööbastee katkeb. Samal hetkel jõudis Beauty temast ette, keeras pea tema poole, vaatas talle aruka, kutsuva pilguga otsa ja sööstis käratult edasi. Mike tormas jooksujalu koerale järele. Suur oli tema hämmastus, kui ta käänaku taga nägi, et koer ägedalt seina najale üles hüppab, niutsub ja sabaga vehib. Thingsmaster astus ligi, tundis kellegi käe kramplikku pigistust, ja kähe hääl lausus otse tema kõrva juures:
«Olen ütlemata rõõmus teid nähes, sir! Mis õnnestav ja päästev kohtumine!»
Mike'i pilk otsis asjatult meest, kes oli need sõnad öelnud, kuni märkas lõpuks seina sees varjatud pilu, mis polnud arssinast kõrgem. Väljastpoolt polnud seda üldse näha, ja kui poleks olnud Beautyt, oleks ta sellest rahulikult mööda kõndinud. Avausest paistsid kahvatu ja otsekui palavikus väriseva paksu mehe sassis juuksed, ähmi täis nägu ning väljasirutatud käsi.
«Ma olen vangis, sir! Olen hullumajja kinni pandud!
258
Palun teid kõikide jumalate nimel, sir, aidake mul vabadusse pääseda!»
Thingsmaster vaatas avause vaikides üle, võttis kangi ja õiendas umbes pool tundi telliskivide kallal. Kui ta ühe oli lahti saanud, kangutas ta niikaua teisi, kuni auk oli küllalt suur, et doktor Loepsius täies elusuuruses sellest läbi mahuks.
«Puhh!» pomises paks doktor tunnelisse potsatades. «Olgu õnnistatud see Robert Drooke nii maa peal kui taevas, kui ta ei peaks enam arstiabi vajama. Olge tänatud, sir! Olgu tänatud teie koer! Ma olen doktor Loepsius.»
«Olge pealegi!» vastas Thingsmaster, kui oli oma uut teekaaslast kriitilise pilguga silmitsenud. «Te räägite Drooke'ist. Kes see on?»
«Minu eelkäija selles kongis, kes uuristas selle augu.»
Mike vajus mõttesse. Ta mõistis nüüd, kuidas Drooke'i kiri tema koera kaelarihma vahele oli sattunud.
«Tulge meiega kaasa,» ütles ta Loepsiusele resoluutselt, «me ajame taga üht suurt lurjust. Teil ei jää muud üle kui meie jõude täiendada.»
Doktor Loepsius rapsis oma kuuehõlmu, silus juukseid, tõmbas kindad kätte ja vastas filosoofiliselt:
«Ka mina ajasin taga üht kurjategijat. Ma loodan, sir, et edaspidi on mul selle asjaga rohkem õnne.»
Nad hakkasid jälle mööda tunnelit edasi minema, vahetades aeg-ajalt ühesilbilisi märkusi. Beauty jooksis rõõmsalt ees. Näis, et tee on talle tuttav ega varja endas mingeid ohte. Vahel harva jäi koer seisma ja vaatas oma tarkade silmadega vilksamisi peremehe poole.
Umbes saja sammu järel komistasid nad uuesti roopale. Nüüd võttis Thingsmaster luubi ja uuris hoolega läbi mõlemad seinad. Kuid tema otsingud olid asjatud. Seintes ei olnud pragusid ega pilusid — mitte midagi, mis oleks sarnanenud depoo või garaaži salauksega.
«Kuhu see vagun siis jääb, pagana pihta?» küsis ta iseendalt. «Sir, ega te ei märganud mingit rongi või vagunit, kui te seal oma avause juures istusite?»
«Mitte ühtki häält, ei kippu ega kõppu!» hüüatas Loepsius. «Teie koera haukumine oli esimene elumärk.»
«Imelik,» pomises Thingsmaster.
Kahe tunni möödudes ütlesid nende jalad üles. Mike ja Loepsius pugesid nišši, sõid leiba ja vajusid rahulikult unne, ustav Beauty aga valvas neid, joostes mööda tunnelit edasi-tagasi.
259
Üles ärganud, hüppas Thingsmaster otsekohe püsti.
«Joostes!» käsutas ta Loepsiust ja paks doktor sörkis vähimagi pahameeleta blondi hiiglase kannul mööda lõputut koridori edasi.

Rööbastee lõppes jälle. Nüüd kuulis Mike seintes kummalist vastukaja, mis reetis tühja ruumi, kuid ei ilmutanud, selle vastu suuremat huvi.
«Me läheme allapoole, vaadake!» sosistas ta tunnelile osutades. Ja tõepoolest, tee viis järsult alla. Seintelt nirises vett. Tunnel muutus järjest kitsamaks ja kitsamaks, kuni suubus lõpuks silinder j asse auku. Beauty liputas häirimatult saba ja roomas edasi. Thingsmaster roomas ettevaatlikult talle järele, tema kannul aga litsus end ähkides auku ka Loepsius.
Siin oli raske hingata. Silindri metallseinad näisid kuumaksköetuina. Nad kuulsid imelikke rütmilisi helisid. Äkitselt haaras koer hammastega ühest metallrõngast, sikutas seda kõigest jõust ja samal hetkel paisati nii tema, Thingsmaster kui ka Loepsius oma silindrist just nagu pneumaatilise kahuri torust kuskile alla, avaus aga sulgus otsekohe, libises lõksatades kinni. Kui nad üksteisele otsa kukkusid, kõlas kaeblik oie. Thingsmaster katsus doktor Loepsiust, Loepsius katsus Thingsmasterit, mõlemad katsusid koera — kõik olid terved.
«Kes oigas?» küsisid nad teineteiselt ühe korraga. «Mina!» vastas keegi nurgast õudselt tuttaval häälel.
See ei olnud Loepsius ega Thingsmaster. See ei olnud ka Beauty.
Samal hetkel süütas Thingsmaster taskulambi, pillas selle maha ja tormas nurka, hüüdes:
«Bisk! Sõber!»
«Mike! Mend-mess!»
Möödus pool tundi, enne kui mõlemad sõbrad sedavõrd toibusid, et võisid alustada küsitelu. Sellal oli Loepsius ruumi Mike'i poolt mahapillatud lambiga üle vaadanud, avastanud tünnitäie kuivikuid ja asunud rahumeeli keha kinnitama.
«Me oleme «Torpeedol»,» alustas Bisk sosinal, «mul on murtud mõlemad jalad ja käsi, kuid õnneks kasvavad nad juba kokku. Said sa pudeli mu kirjaga kätte?»
«Ei, aga üheksa tuvi tulid korraga,» vastas Mike, «ja ma sain aru, et sinuga on juhtunud õnnetus.»

Bisk rääkis talle lühidalt kõigest, mida me juba teame tema päevikust. Seejärel lõpetas ta oma jutustuse:
«Tol hetkel uskusin ma, sõber, et mu tunnike on tulnud. Haarasin auguservast kinni, viskasin pudeli vette, ja siis äkki kiskus see auk mu justkui lehtrisse ja hammasrataste vahele — luud-kondid muudkui raksusid. Kui ma poleks šotlane, oleks minust seal vist küll kotlet tehtud. Aga mingi ime läbi jäin ma ühe varva otsa pidama ja see virutas mu murtud luudega siia nurka. Kolm päeva jooksin verd. Siin pole kunagi valgust. Paar korda klõpsusid salauksed ja keegi, kes mind õnneks ei märganud, lipsas minust mööda. Ükskord hüppas salauksest äkki koer sisse. Ta lakkus mu haavu, imes mäda välja, leidis vett ja kuivikuid ja tõi neid mulle — vett suus ja kuivikuid hammaste vahel. Kui siin poleks nii pime olnud, oleks mu silm teda ehk seletanud. Ausõna, mul oli tunne, et see on Beauty. Ma karistasin särgi küljest räbala, kirjutasin pimedas oma verega: «Bisk. Torpeedo,» ja sidusin räbala talle käpa ümber. Sellest päevast peale hakkasingi paranema, Mike! Siis ükskord, kui õõtsumine järele jäi ja ma aru sain, et me seisame, juhtus selle lehtriga midagi, ta hakkas liikuma, pöörlema, koer hüppas sinna sisse ja kadus auku. Jah, Mike, ja nüüd võin ma pea pandiks anda, et see oli kapteni surnud koer, seesama, kes kogu selle reisi aja teki all ulus.»
«See oli Beauty, sõber!» hüüatas Mike rõõmsalt. «Tema tõigi meie kätte su särgiräbala. Nüüd aga peame me üheskoos jahti Cicele!»
«Mis sest Cicest,» lausus Bisk vaikselt ja tema hääl väratas, «usu mu sõnu, Mike, see kurjategijate ninamees ei ole keegi muu kui punapäine kapten Gregoire!»
«Vabandage mind,» tähendas Loepsius rahulikult läbi hammaste ja kuiviku, mis tal suus oli. «Ma kuulsin kõike, mis te rääkisite, mu sõbrad. Ma kombineerisin fakte. Vean sada ühe vastu kihla, et kurjategijate ninamees on professor Heatherton!»

Vaevalt olid need sõnad kõlanud, kui koer kramplikult niuksatas. Põrand nende jalge all hakkas rütmiliselt vappuma ja kogu peidik alustas ühtlast õõtsuvat liikumist.
««Torpeedo» liigub! Me läheme jälle merele!» hüüatas Bisk valuliselt.
Sellal kui need kolm meest koos koeraga asusid pikale reisile, ilma et nad isegi oleksid teadnud, kuhu, sõitis ülal «Torpeedo» ühes kajutis Kroonlinna poole sõnakehv
261
ja tähtis Illinoisi osariigi peaprokurör mr. Tusk, kes oli jätnud päästetud Drooke'i tema õnneliku ema hoole alla. Ta läks oma kajutisse, ilma et keegi oleks juhtunud teda nägema. Kogu laevasõidu kestel ei tulnud ta kordagi laevalaele. Kõige imestusväärsem oli aga see, et koguni kapten Gregoire ise ei näinud teda mitte kordagi.

Viiekümne neljas peatükk KINGITAV KELL

«Noh, nüüd võib juba ka ette kanda,» ütles Sorrow iseendale, kui oli Lawrie't, Nedi ja Willingsit asjatult hulk aega oodanud.
Tema palavik oli täielikult taandunud, lüües välja kärnadena ja paisetena nagu ikka. Üleni ära plaasterdatud, kuid rõõmus ja rahulolev Sorrow väljus oma elukorterist ja komberdas Petrogradi Nõukogu hoone poole. Õhtul pidi toimuma pidulik istung, kus oli kavas teatavaks teha Ameerikaga sõlmitud kaubandusleping. Siis pidi üle antama ka kingitus ... Sorrow teadis, et Kresslingi kaardid olid segi aetud ja et otsene oht vene sõpru ei ähvardanud. Aga kuhu see kingitus oli jäänud? Ja kes pidi selle üle andma? Ja kus olid noor Morlander ja Vivian Orton? Ühelegi neist küsimustest polnud tal vastust. Pealegi oli tarvis hoolt kanda meeste vabastamise eest.
Kuid Petrogradi Nõukogu juures ootas teda üllatus. Sissepääsu valvav pikakasvuline militsionäär ütles talle lühidalt, et istung on juba toimunud.
Tosinale küsimusele, mis Sorrow'd vaevasid, lisandusid uued. Millal ja mispärast istung teisele ajale üle viidi? Mis seal juhtus? Kas kingitus oli üle antud? Uidanud mõnda aega sihitult Petrogradi Nõukogu ümber tänavatel, söandas Sorrow astuda lõpuks sisse majja Mõika streetil, kus elas vale-Vassilov. Kuid sealgi ei näinud ta kedagi ega kuulnud midagi. Ukse kõrval ei istunud enam rõõmsameelset saapapuhastajat, trepi peal ei tulnud talle samuti kedagi vastu, Vassilovi toa ukse ees rippus lukk. Sorrow' ilme muutus tusaseks ja ta astus tänavale. Pole teada, kuhu ta oleks läinud, kui tema kõrva ääres poleks äkitselt kõlanud reibas: «Mend-mess,» ja üle tema õla poleks piilunud Lawrie naeratav nägu, mis oli vanglaleival ja selle leiva luusselaskmisel üsna ümmarguseks kosunud.
«Mess-mend,» vastas Sorrow kärmesti ja rõõmu varjamata. «Kust sa tuled? Kus teised on?»
«Ma ajan sind, kallis vana, mööda tervet Petrogradi
263
taga! Nina ütles ära, kuhupoole sa oma sammud sead. Lähme nüüd kähku, meid oodatakse seltsimees Rebrovi juurde, tee peal aga räägin ma sulle kõik ära, täpipealt nagu ajalehes, kui sa järjega romaani loed. . .»
Ja kuni nad mööda tänavaid läksid — Lawrie peaaegu joostes, Sorrow vahel traavi lastes ja vaevu tal kannul püsides —, pajatas Lawrie mõnusalt ja asjalikult sündmustest Aeroelektrijaamas ja salapärasest neljandast Vassilovist.
«Me võtsime natikeseks käed appi, Sorrow. Muidugi, kui asja aritmeetilisest küljest vaadata, siis olime meie kolmekesi ja tema üksinda — nii et summas polnud see ehk päris õige. Kuid meie, kulla Sorrow, vaatasime asja teisest küljest. Küll ta alles hammustas! Aga ladus lõpuks ikka välja, mis jumalat ta teenib — millest küll päris lihtne oli niisamutigi aru saada. Noh, ja ülekuulamisel võtsime siis kolmekesi süü omaks, et olime maskeraadi teinud ja nii edasi. Vene seltsimehed said meie üle naerda kui palju. Edasi läks kõik nagu lepase reega — meid

toodi ühte kohta, seal oli juba see meie kingitus kasti sees ja olid platsis ka miss Orton ja Morlander ...»
Nüüd aga jõudsid nad pärale. Sorrow andis Lawriele paljuütleva žestiga märku jutt lõpetada ja ruttas noorusliku väledusega trepist üles.
Lawrie'l oli õigus. Niipea kui nende kangestunud liikmed taas kasutamiskõlblikuks said, pugesid noor Morlander ja Vivian kahekesi vaikselt oma vangla aknast välja, ronisid mööda katuseid alla tänavale ja jõudsid täiesti nõrkenult Rebrovi poole. Nad kuulati ära, neile anti süüa ja juua, hõõruti nad piiritusega üle ja saadeti puhkama, pool tundi hiljem aga tõid pikakasvulised puna-armeelased, kes olid läbi otsinud arvatava kerjuseide korteri, sealt ära ka kasti kellaga. Tuntud spetsialist, kellele Ned ja Willings nõuannetega abiks olid, pakkis seda parajasti lahti, kui Sorrow Lawrie saatel tuppa tormas.
Rebrov, kes temast juba kuulnud oli, surus kuulsal töölisleiduril tugevasti kätt.
«Ettevaatust, sõbrad!» ütles Sorrow kasti juurde astudes. «Me tegime küll kõik, mis me suutsime, kuid sellegipärast ...»
«Mida te tegite?» küsis spetsialist, kruvides aeglaselt lahti nikerdatud kellakappi.
«Tegime ühe väikese nalja,» vastas Sorrow kohmetult. «On üks niisugune vanaaegne ütlemine valveloleku kohta.

Me ühendasime selle fonograafiliselt kella löögimehhanis-miga, pommi aga võtsime muidugi välja.»
«Te arvate, et võtsite välja?» ütles spetsialist ja tõmbas kummikindas käega kähku katki mingi traadi kella sisemuses. «Kui teie võtsite välja, siis keegi pani igatahes tagasi. Ruttu, liivaämber!»
Ta võttis kella numbrilaua tagant välja päris tillukese kompaktse mehhanismi, mille metallkupli alt paistis katki-tõmmatud traat, ja tõstis selle ülima ettevaatlikkusega liivaämbrisse. «Saatke see meie laboratooriumi!»
Needsamad punaarmeelased, kes olid toonud kasti, võtsid ämbri liiva sisse maetud mehhanismiga ja viisid selle kiiresti toast välja.
«Nüüd aga,» ütles Rebrov, «tegutsege teie, seltsimees Sorrow. Näidake, mis asja te paigutasite selle kapitalistide meeldiva kingituse sisse!»
Sorrow astus pidulikult kella juurde. See seisis nüüd katmata, nii et olid näha kõik imekaunid nikerdused hinnalisest brasiilia puust kellakapil, mille külgedelt kumas vastu laki soe, sügav helk. Vana meister leidis kobamisi vajaliku nupu, seadis osutid kaheteistkümnele ja hakkas kella üles keerama. Kui ta oli mõned korrad keeranud, lausus selge, puhas ja vali hääl täielikus vaikuses ladina keeles: «Timeo dañaos et dona ferentes!»
««Kardan danaoslasi ja kinkide toojaid!»» tõlkis Rebrov naerma pahvatades. «Mu kallid sõbrad, teie hoiatus on väga õigeaegne! Ja kell, see imeilus ja imepeenelt tehtud kell, hakkab nüüd, kus ta on oma saladuse välja andnud, teenima meid ja töötama meie heaks niisama ustavalt, nagu töötab meie ja teie heaks Aeg ise!»

Viiekümne viies peatükk PSÜHHIAATRITE KONGRESS

Rahulikult ja ühegi vahejuhtumita «Torpeedol» pärale jõudnud, astus mr. Tusk laevatrepist alla Venemaa pinnale. Nähtavasti ei olnud see maa talle päris võõras, sest ta leidis endale erilise vaevata võõrastemajas mugava toa.
Mike'i, Loepsiuse ja Biski maaletulek polnud kaugeltki nii mõnus. Šotlane komberdas rõõmsalt oma paranenud jalgadel ja harjutas trümmis tühjade tünnide vahel kõndimist, kui «Torpeedo» hakkas käiku aeglustama.
«Silindrisse!» käsutas Bisk ja sõbrad jõudsid hädavaevu üksteise järel silindrisse pugeda, kui see hakkas lehtri kombel keerlema ja õhuvool paiskas nad tekkinud avausest uskumatu jõuga välja, pühkides kaasa ka silindri põhja kogunenud prahi, plekktoosid, paberilipakad, kuivikud

ja konid. Pealaest jalatallani seda sodi täis, leidsid meie reisijad end puust kaevu põhjast, kust viisid üles peaaegu püstloodis astmed. Raudklambritest kinni hoides ronisid nad eesotsas targa Beautyga ülespoole. Kümne minutiga jõudis koer maapinnale.
Nad viibisid soisel väheste hoonetega maa-alal sadama läheduses. Siin avaldas doktor Loepsius tungivat soovi end puhastada, Bisk aga soovis kompassi abil pikkus- ja laiuskraade kindlaks määrata.
«Milleks see!» vastas Mike. «Me oleme Petrogradis! Ei maksa aega kaotada! Vaadake koera, kuidas ta hüpleb ja on ärevil! Ma pistan talle kohe midagi nina alla ja ta viib meid Cice juurde.»
Seda öelnud, võttis ta taskust rätiku, millega oli «Pat-riciana» numbrita toas põrandalaudu nühitud, ja surus vastu Beauty nina. Koer turtsatas, ajas karvad turri ja kihutas nagu nool mööda tänavat edasi.
«Hei!» hüüdsid meie sõbrad, tormates talle järele ja jättes maha lonkava Biski. Kuid Beautyl kannul püsida polnud kuigi kerge. Nad kihutasid välgukiirusel läbi Petrogradi tänavate, jättes tähele panemata militsionääride viled, ja oleksid vist hingetuna kokku varisenud, kui

PSÜHHIAATRITE KONGRESS AVAMINE
1. Tervitused
2. Professor Behterevi ettekanne
3. Professor Heathertoni ettekanne

Beauty poleks seisma jäänud uhke lossi ees, mille uksi ehtisid süllakõrgused kuulutused:

«Pagana pihta!» urises Loepsius, kui oli koerale järele jõudnud. «Ega see viimati tsirkus pole? Äkki tõi Beauty meid oma neljajalgsete sõprade juurde?»
«Ega ta mõni rumal koer ole!» vastas Mike. «Me peame järele mõtlema, mida ette võtta!»
«Mõelda pole siin midagi,» kostis Loepsius, kelle lingvistilised võimed osutusid sel korral vajalikul kõrgusel olevateks. Ta oli juba jõudnud afišše uurida ja teatas nüüd Thingsmasterile pidulikult: «Mu sõber, siin ripuvad kuulutused kõikides keeltes, isegi itaalia keeles. Selles palees toimub psühhiaatrite kongress! Siin esineb professor Heatherton! Ootame kuskil võõrastemajas, kuni kongress avatakse, ja siis võin ma teile vanduda, et me pääseme sinna sisse!»
Kaks tundi hiljem, nüüd juba viisaka väljanägemisega, Beauty rihma otsas, seisid nad koos Biskiga, kes oli neile lõpuks järele jõudnud, palee ukse ees.
«Professor Loepsius,» ütles paks doktor, torgates oma paberid uksehoidja nina alla. «Mea mecum. Assistenti!» lisas ta, osutades Biskile, Thingsmasterile ja Beautyle.
«Koera ei või ma sisse lasta,» lausus uksehoidja kindlalt, «tule siia, peni, tule, kullake, istu veidi aega minu juures kolikambris.»
«See on katsealune koer, teie teadlase Pavlovi kasvandik,» vastas Loepsius niisama kindlalt. «Teda läheb ettekannete ajal vaja!»
Uksehoidja kratsis kukalt ja lubas seltskonna täies koosseisus sisse, mille peale Beauty talle rõõmsalt saba liputas.

«Te osutusite tarvilikuks inimeseks, doktor,» sosistas Thingsmaster talle üpris lugupidavalt, «ärge ainult unustage, et kuni teie peate jahti oma Heathertonile, pean mina kinni püüdma oma Cice.»
«Ja mina oma Gregoire'i!» tähendas Bisk.
267
Psühhiaatrite kongress oli juba täies hoos, kui meie kolm reisimeest osavõtjate hulka segunesid ja kärmesti estraadi poole nihkusid. Päevavalgusele vaatamata ujus saal sadade elektrilampide säras. Mõlemal pool parterit paiknesid diplomaatiliste esindajate uhked loožid. Parterisse olid kogunenud vene teaduse hiilgavaimad nimed. Koridorides ja vahekäikudes tungles õppiv noorsugu. Rikkalikult roholusega dekoreeritud ja portreedega kaunistatud estraadil seisis pikk laud, mille taga professor Behterev oli just alustanud oma ettekannet.
Thingsmaster silmitses tähelepanelikult saali. Tema sinised silmad rändasid näolt näole, kui äkitselt tema selja taga lausuti:
«Mend-mess!»
«Mess-mend!» vastas ta võpatades.
Kõhn ja kahvatu tehnik Sorrow, soopalaviku veel päriselt paranemata kärnadest alles üsna kirju, pani talle käe õlale.
«Seda poleks ma osanud aimatagi, et kohtan sind siin, vana sõber!» sosistas ta elevil häälega.
«Seesama meie pomm, mida sa tead, mu sõber, tehti täna kahjutuks. Härrased fašistid said pika nina. Ja meie mehed tegid neile veel veidi säru ka!»
«Kus on Cice, Sorrow?»
«Küll sa näed, Mike,» vastas Sorrow rahulikult.
Thingsmaster heitis publikule uuriva pilgu.
Parteri kolmandas reas istusid kõrvuti ja käsikäes kaamed noored: Arthur Morlander, kelle juustesse oli siginenud hall salk, ja kurnatud näoga Vivian. Mike'i siniste silmade pilk libises ka üle nende kahe näo. Ta tahtis Sorrow'le midagi kõrva sosistada, kuid samal hetkel kaikus saal käteplaginast: Behterev oli lõpetanud oma ettekande. Ta tõusis püsti, langetas kokkutulnute ees oma lõvipea ja lahkus estraadilt.
Kongressi korrapidaja tõi järgmisele kõnelejale uue klaasitäie teed, lükkas toolid kokku ja teadustas mitmes keeles:
«Kohe kuulete professor Heathertoni ettekannet närvi-keskuste degeneratsioonist hüpnoosi mõjul.»
Möödus mitu painavat minutit. Mike Thingsmaster kõõ-ritas tahtmatult Loepsiuse poole. Paks doktor seisis, pilk estraadi puurimas, ja ei näinud ega kuulnud kedagi ega midagi. Tema sõõrmed värisesid, silmaterad olid ahenenud nagu jälituskoeral.
268
Veel mõned sekundid ja siis kostsid vaiksed vana-inimesesammud. Publiku ette astus professor Heathertoni väheldane kogu. Professor oli lumivalge pea ja lumivalge koheva habemega lapselikult roosapõskne vanataat, armas, lõbus ja leebe, kes heitis oma puhmaskulmude alt saali heatahtliku, pisut hajameelse õpetlasepilgu. Saalis puhkes maruline aplaus.
Bisk turtsatas ja sikutas Loepsiust frakisabast. Kuid paks doktor vahtis ikka veel vihases meeleheites vaest professorit. Ta oli pettunud, löödud, hävitatud.
Professor vaatas saali üle ja alustas vaiksel pobinal oma ettekannet. Selsamal hetkel avanes otse tema vastas, väliskülaliste loožis, aeglaselt uks. Üksteise järel astusid sinna senaator Notherbit koos tütrega, parun Westinghaus ja veel mõned ameerika töösturid, köites viivuks kogu saali tähelepanu. Oli näha, et väliskülalised on millegipärast mures ja ärritatud. Westinghaus oli kahvatu ja püüdis aina oma monoklit, mis tal kogu aeg kippus maha

kukkuma. Ilmselt vaevas teda õhupuudus ja ta hingeldas. Töösturite näod olid nõutud, nad vahetasid vaikides pilke.
«Nähtavasti on nad pommist kuulda saanud,» sosistas Sorrow Thingsmasterile, osutades kulmuliigutusega looži poole. Selsamal hetkel karjatas seni uudishimulikult saali silmitsenud käharpäine senaatori tütar äkki meeleheitlikult:
«Mask! Mask!»
Kohe tema järel piiksus pankur Westinghaus: «Vivy! Vivy!»
Need hüüded, mis šokeerisid teadlastest publikut, avaldasid kummalist mõju roosapõsksele heasüdamlikule vana-taadile estraadil. Ta lakkas pobisemast. Tema silmaterad kiindusid punkti, kuhu vaatasid üle looži serva kummardudes Westinghaus ja Grace. Need silmaterad laienesid ega pöördunud enam ära kahelt kahvatult näolt -parteris. Ja äkitselt langes professor Heatherton käte kramplikult tõmmeldes minestusse.
Korrapidaja tormas veeklaasiga tema juurde. Professor tõsteti üles ja seati tugitooli istuma. Kuid katsed teda toi-butada ei kandnud vilja: ta värises, tema mõttelage pilk eksles ringi, ta ei vastanud küsimustele ega ilmutanud vähimatki kavatsust ettekannet jätkata.
Seda stseeni jälginud Thingsmasteri nägu muutus tõsiseks. Ta vaatas doktor Loepsiuse poole. Kuid doktoril oli tegutsemisplaan juba valmis.

Ta nööpis end kurguni kinni, võttis taskust paki pabereid, suundus kindlal sammul korrapidaja juurde ja ütles talle sosinal mõned sõnad. Korrapidaja aitas ta estraadile, kirjutas tema nime oma märkmikku ja pöördus publiku poole:
«Professor Heathertonil hakkas halb, kahjuks pole ta suuteline oma ettekannet lõpetama. Tema asemel teeb ameerika tuntud klinitsist doktor Loepsius ettekande tema poolt avastatud vertebra media sine besüalia1 kohta.
Samal hetkel veeres paks doktor nagu kera estraadi servale. Ta sammus professor Heathertoni tugitooli kõrvale, heitis publikule leegitseva pilgu ja raputas õhus oma paberipakki.
«Leedid ja džentelmenid!» hüüdis ta kõlaval häälel. «Ma olen oodanud seda tundi kogu oma elu! Tundi, millal võin astuda maailma teadlaste kogu ette, et kirjeldada neile oma avastust ja demonstreerida seda elusal objektil. Ja nüüd klapib kõik hiilgavalt: on olemas kogu, teadlased ja isegi objekt! Palun mind, leedid ja džentelmenid, rahulikult ja tähelepanelikult, iseäranis tähelepanelikult kuulata, sest see, mis ma ütlen, peab inimkonda vapustama!»
See kõne ei sarnanenud üldsegi teadusliku ettekandega. Kuid Loepsiuse hääles kõlas selline jõud, tema paks nägu omandas nii mõjuva ilme, et rahulik ja pidulikult rõivastatud publik nihkus seletamatus elevuses koomale. Ka Sorrow, Bisk ja Thingsmaster ei pööranud doktorilt pilku. Isegi Arthur Morlander pigistas tasakesi Viviani kätt ja sosistas: .
«Vana hea Loepsius on samuti siia sattunud!»
Ka Illinoisi osariigi peaprokuröri hallide silmade tera-sene pilk peatus Loepsiusel peaaegu sõbralikult. Ainult professor Heatherton üksinda lebas hingeldades oma tugitoolis ega ilmutanud vähimatki huvi toimuva vastu.
«Ma alustan kaugelt,» jätkas Loepsius. «Palju aastaid tagasi, kui ma olin alles noor arst, sattusin ma ühte Euroopa aristokraatlikku kuurorti praktikale. Seal tutvusin ma oma esimese patsiendi, revolutsiooni eest põgenenud ministriga. Tema rahvas oli ta mõned aastad tagasi maalt välja kihutanud. Sestsaadik rändas ta ringi võõrsil, tarvitas harjumatuid sööke ja jooke ega näinud enda

1 Selgroolüli keskpunkt, mida Loepsius nimetab «loomalikuks». Autori märkus.

ümber enam seda olustikku, mis on toeks inimesele, nagu üleskünud ja väetatud muld on toeks taimele, ning kannab nime kodumaa. Juba mõnda aega kaebas ta nõrku valusid

selgroos ja kurtis, et on sunnitud kergelt lonkama. Ravisin teda massaažide, vannide, tervisvetega. Miski ei aidanud. Uurisin siis põhjalikult tema selgroogu. Mind üllatasid, härrased, tilluke laik, vaevukombatav turse selgroolüli alaosas ning kummaline kühm kolmanda ja neljanda ribi vahel, mis sundisid mu patsienti õlgu kuidagi madalal hoidma. Kaotanud oma patsiendi silmist, unustasin ma selle juhtumi. Minu praksis laienes. Mul tuli peaaegu eranditult töötada kõrgema klassi esindajate hulgas. Mind kutsuti Euroopasse kroonikandjaid diagnoosima. Ameerikat külastavad aristokraadid ravisid end ainult minu juures. Minu patsientide hulgas oli rohkesti niinimetatud pretendente — isikuid, kes olid leidnud toetust ameerika kapitalistide poolt ja lootsid nende abiga tagasi võita kodumaal kaotatud positsiooni. Kõik need inimesed kippusid võimule, ignoreerides oma rahva enamiku tahet. Ja nii kummaline kui see ka pole, just nende hulgas sattus mulle ette veel mitu juhtumit, kus esinesid ülalmainitud turse ja kühm. Sümptoomid olid kõigil ühesugused. Patsiendid kaebasid ühte ja sedasama. Ravi ei aidanud. Peaaegu alati võisin ma täheldada tabamatuid muutusi lülisamba struktuuris. Lõpuks olin ma sunnitud tegema kaks järeldust: mainitud sümptoomid esinevad ainult seda liiki inimestel, kes on sunnitud pikemat aega viibima eemal harjumuspärasest toidust ja rahva mõjutusest. Need sümptoomid kujutavad endast ülimalt haruldast degeneratsiooni vormi. Missugust nimelt? Sellest peale oli kogu mu elu pühendatud vastuse otsimisele. Kuid mul puudus võimalus oma kõrgelseisvaid patsiente kliiniliselt uurida. Ja siis, leedid ja džentelmenid, oli mul õnne ja ma sain endale statsionaarse haige. Ta ei kuulunud minemakihutatud valitsejate hulka. See oli kapitalist, jalgalasknud pretendentide põhiline toetaja, kes pani suured summad mängu, lootes nende peale, nende restauratsioonile. Ja nii kummaline kui see ka pole, avastasin ma temal needsamad sümptoomid. Tema õlad vajuvad aastaaastalt aina madalamale. Tema pea ilmutab üha suurenevat vastumeelsust vertikaalasendi suhtes ja ma ei suuda mitte kuidagi meelitada teda ülespoole vaatama. Samal ajal, leedid ja džentelmenid, hakkasid mu patsiendi käed oma kuju muutma. Esialgu olid nende liigestele iseloomu-

likud ainult tugevad podagrakahjustused. Hiljem täheldasin ma, et paksendid ületavad tavalise inimliku piiri. Siinkohal lubage katkestada, härrased, ja illustreerida oma sõnu näitega. Kuid enne tahaksin mainida lühidalt üldist psühholoogilist seisundit, mis eelnes minu natsiendil haiguse algusele. See langeb kokku üldiste sümptoomidega, mis ilmnesid haigestumise algstaadiumis ka pretendentidel. See on tugev ja närvisüsteemile ilmselt talumatu õudustunne, mida tekitab haigetes kommunismi paratamatus! Lähen üle näite juurde.»

Doktor Loepsius tõmbas sügavasti hinge, heitis leegitseva pilgu hiirvaikselt kuulavasse saali ja võttis otsekui juhuslikult professor Heathertoni käe. Käsi oli mustas kindas.

Loepsius patsutas kätt sõbralikult, kergitas seda ja hakkas kinnast ära tõmbama. Üks sõrm, teine, kolmas. Ja publik nägi enda ees estraadil midagi kummalist, mis pidi olema inimese käsi.

Viiekümne kuues peatükk DOKTOR LOEPSIUSE SALADUS

Üle saali kandus õudusesosin. Kõik vaatasid üksisilmi võikalt konksus, moondunud, lestadega jäset, mille liigesed olid tugevasti tursunud.

«See käsi,» jätkas doktor Loepsius hääle värahtades surnukahvatuna, «see käsi on ületanud kõik mu ootused. See viitab niivõrd kaugeleläinud degeneratsioonile, missugust mul pole veel juhust olnud tegelikkuses vaadelda! Palun seepärast lugupeetud koosolijailt luba seda rauka tervenisti demonstreerida!»

Korrapidaja oli õudusest soolasambaks tardunud ega vastanud sõnagi. Saalis seisid mõned inimesed püsti. Naised olid hüsteerikasse langemas.

Just sellel silmapilgul ilmutas professor Heathertoni nägu elavnemise tundemärke. Tema ekslevate silmade pilk muutus arukamaks. See langes tema enda käele ja selles välgatas hirm. Professori hambad lõksatasid, põseliha-sed tõmbusid pingule. Heatherton kiskus oma käe Loepsiuse käest, kargas õhku ja lõi äkitselt hambad talle rinda.
Paks doktor karjatas, saal kaikus oigest. Kaks kogukat militsionääri hüppasid lava alt välja ja vedasid professor Heathertoni Loepsiuse juurest eemale. Olgugi pikad ja musklis mehed, jõudsid nad väheldast vanaätti vaevu kinni hoida.
«Jätkake!» hüüdis keegi saalist. «Nüüd ei saa enam poolele teele peatuma jääda!»
«Ma jätkan,» vastas Loepsius ennast kogudes ja pühkis näolt külma higi, «ma jätkan ja lõpetan. See professor pole mingi professor. Ta pole suuteline vaimset tööd tegema! Ta on üks neist, keda kodumaa pind kanda ei taha, üks neist, kes on olnud mu vaatlusobjektiks!»
Seda öelnud, astus Loepsius kindlal sammul Heathertoni ette, kahmas kinni tema lumivalgest lakast — ja tõmbas selle peast. Saal karjatas. Vanaäti asemel viskles militsionääride haardes keskealine punapäine mees.

«Kapten Gregoire!» röögatas Bisk estraadi poole sööstes. «Mõrtsukas! Ärge laske tal minna!»
Kuid Biski hoiti tagasi. Thingsmasteri raudsed sõrmed pigistasid tema kätt.
«Vaata ja kuula!» sosistas ta Biskile käskivalt. «Küll jõuab järg ka sinu kätte!»
Sellal oli Loepsius valge paruka maha visanud ja haaras nüüd kartmatult kinni punasest. Veel sekund — ja punapea asemel seisis saali ees kaame moondunud näoga mustaverd mees, kel olid veretud huuled ja välkuvad silmad.
«Gregorio Cice!» hüüatas sedakorda Thingsmaster ise. Saabus kohutav vaikus.
«Daamid, lahkuge!» nõudis Loepsius. «Militsionäärid, võtke ta riidest lahti!»
Tõlk ütles Loepsiuse käsu kähku edasi. Kuid keegi ei soovinud lahkuda ja militsionäärid tõmbasid Cicel paari minutiga riided seljast, jättes ta pesuväele. Nüüd tuli neile appi veel kaks meest. Cicele visati kott pähe.
«Keerake ta seljaga publiku poole! Nii! Võtke selg vööni paljaks!»
Militsionäärid jäid millegipärast kohmitsema.
«Leedid ja džentelmenid,» jätkas Loepsius oma kõnet, «nüüd pean ma teile avaldama, milles seisneb minu pooU täheldatud degeneratsiooni olemus. Mõned teie hulgast on arvatavasti lugenud üht Goethe-aegset vana saksa filosoofi nimega Herder. Oma ülevates, inimkonda käsitlevates kirjutistes arendas ta muu hulgas mõtet inimese lülisamba vertikaalasendist, vastandades seda loomade lülisamba horisontaalasendile. Ja nüüd selguski, et minu poolt avastatud kühm kujutab endast selgroo deformeerumise algpunkti. See on vertebra media sine bestialia. Sellest punktist algab lülisamba kasvamine horisontaalsuunas nagu loomadel. Vaadake nüüd siia ...»
Ta pöördus kiiresti Cice poole ja hüüatas äkki:
«Pagana pihta, mis see siis tähendab?»
«Ma ei tea, sir,» pomises tõlk, kes seisis hirmust võbisevate militsionääride kõrval, «tal on mingi rauast asi ümber, sir, seda ei saa keha küljest lahti.»
Paljaksvõetud inimese selg oli raudkestas.
Loepsius tormas uurima, vaatas siia ja sinna, leidis niisugused metallklambrid, nagu näeb vanade raamatute küljes, ja hakkas neid palavikulise õhinaga lahti päästma. Esimene, teine, kolmas . , ,

«Võtke kest maha!»
Militsionäärid sikutasid, lastes Cice silmapilguks lahti. Samal hetkel pääses tuhandest suust vapustatud karjatus. Lauale hüppas loom, kelle turi oli küürus nagu kassil. Ta kargas neljakäpakil laualt maha saali ja sööstis vaevu põrandat puudutades väljapääsu poole.

«Võtke kinni!» karjus Loepsius hüsteeriliselt. «See on võrratu, lõpuni arenenud objekt!»
Kuid ükski hing poleks suutnud Cicet peatada. Karjatades põrkas rahvas temast eemale ja ta kihutas vaba läbipääsu poole, kuni Thingsmaster lõpuks kõuehäälel hüüdis:
«Beauty!»
Jooksvale Cicele astus ette suur valge koer. Urisedes tõkestas Beauty tal tee, kuid siis juhtus midagi arusaamatut. Koera karvad läksid turri, kihvad paljastusid haledas irves, koer hakkas vabisema ja taganes. Läbikäik oli vaba. Cice sööstis ukse poole, temast kohkunult eemale põrganud rahvahulgast mööda. Veel sekund — ja Peetrilinna öine pimedus oleks ta neelanud.
Kuid siis vihises õhus kuul. Liikumatult tagavaraväljapääsu ees seisnud puna-armeelane pööras rahulikult oma püssitoru allapoole. Pooleldi loom, pooleldi inimene varises kuulist läbilastud kolbaga põrandale ega jõudnud ukse juurde.
Mõne sekundi jooksul ei suutnud keegi sõnagi lausuda ega paigast liikuda. Lõpuks kõlas Thingsmasteri rahulik hääl:
«See, keda loomgi jälestas puutuda, on lakanud olemast. Seltsimehed! Kuid ometi pole veel välja surnud need, kes jälestust tundmata temasuguseid ära kasutavad!»
«Just nii!» vastas kellegi terasene hääl. Estraadile lähenes vanem mees. Ta astus trepist üles. Tema hallid silmad vaatasid publikut, viivuks peatus tema pilk vale-Vassilovide abielupaaril. Kuid Arthurile ja Vivianile oli üleelatud kannatuste ja õuduse koorem liiga raskeks osutunud, nad olid mõlemad teadvuse kaotanud.
«Ma olen Illinoisi osariigi peaprokurör,» teatas see tundmatu mees, tõrjudes käega eemale tema juurde tormanud Loepsiust, «mind saadeti siia ohtlikku kurjategijat kinni pidama. Kuid praegu olin ma publiku hulgas ning põrkasin koos teistega tagasi, lastes kurjategijal põgeneda. Ja ainult tänu selle kindlameelse noormehe täpsele kuulile on meil võimalik täna öösel rahulikult magada.»
Ärevil Loepsiuse järelevalve all asuti saalis juba kähku Cice laipa koristama.

Tundmatu mees jätkas:
«Te nägite enda ees meie ajastu üht suurimat kurjategijat. Tema päritolu on teadmata. Tema nimi on Gregorio Cice. Selle mehe kodumaa kukutas põlastusega tema võimu ja kihutas ta maalt välja. Ometi leidus inimesi, kes ta kilbile tõstsid. Nad andsid talle võimu ja raha, aitasid tal välimust muuta, tapsid tema kätega. Sel mehel oli hulganisti aadresse. Ta oli poola apteeker Wesson Pultuski linnast, kohutavate mürkide valmistaja ja müüja. Ta oli ka punapäine kapten Gregoire, aurik «Torpeedo» peremees. Ta oli ka kurjategijast professor Heatherton, kes määndas oma hullumajas New Yorgi lähedal kümneid täiesti terveid, kuid kellelegi soovimatuid inimesi. Tema abimehi leidus kontorites ja pankades, sõjaväes ja kirikus, kõige peenemates linnajagudes ja kõige sopasemates kõrtsides. Tema rnagnetiseeriv jõud oli tohutu. Tema kavalused lugematud. Ta levitas ise enda kohta kuuldusi, et on Cagliostro järeltulija. Kuid siiski pole ta peremees, vaid ainult palgaline, samasugune, nagu oli kuningate õukonnas Cagliostro. Ja võib öelda ainult ühte: need, kes teda ära kasutasid, on halvemad ja jälestusväärsemad kui tema.»
Kõne lõpetanud, astus mees lavalt alla ja üle keha värisev Loepsius tormas talle järele. All, keset rahvahulka, sai paks doktor tal lõpuks kuuesabast kinni ja langes talle õhinal kaela.
«Tsss!» sosistas peaprokurör sõrme huultele surudes. «Vaikige! Hoolitseme kõigepealt nende kahe eest,» ütles ta ja osutas Arthur Morlanderile ning Vivianile, kes olid mõlemad sügavas minestuses.
Kahekesi viisid nad noored saalist välja, kutsusid auto, tõstsid nad tagaistmele ja istusid ka ise sisse. Prokurör ütles autojuhile ühe Petrogradi võõrastemaja aadressi.
Vaikides lahkusid inimesed kongressilt. Välismaalaste loož oli juba ammu tühjaks jäänud. Thingsmaster, Sorrow ja Bisk vantsisid sadama poole, kus asus Sorrow' tagasihoidlik eluase.

Beauty järgnes neile aeglaselt. Tema karv oli ikka veel turris, saba kramplikult jalge vahele tõmmatud.
«Asi lõppes õnnelikult, Mike,» ütles Sorrow vaikselt, «meie mehed lasti välja ja neile öeldi aitäh. Aga ometi võtab südame alt kõhedaks, kui mõtled, et need, kes Cice seljataga seisid, on kõik veel elus ja terved.»
«Jah,» vastas Thingsmaster, «aga siiski said nad löögi, mis kaalub rohkem kui üks kuul.»

Viiekümne seitsmes peatükk ÜMBERPÖÖRATUD NAISTEVIHKAJA

Peaprokurör ja Loepsius kandsid elutud noored võõrastemaja numbrituppa. Seal laskis doktor käiku oma ametialased oskused ja mõni minut hiljem hakkasid Vivian ja tema järel ka Arthur elumärke ilmutama. Noor neiu ohkas sügavalt, liigutas huuli ja paotas silmad. Otse tema vastas istus Illinoisi osariigi peaprokurör ja jälgis teda murelikul pilgul. Samal hetkel pääses Viviani huultelt nõrk karjatus:
«Jeremiah Morlander!» Siis vajus ta uuesti patjadele.
«Isa!» pomises Arthur meelemärkusele tulles. «Sa oled elus!»
«Ma olen elus, mu sõbrad,» vastas peaprokurör rahulikult ja ulatas pojale käe, «aga enne kui ma teile oma juhtumustest räägin, pean ma kinnitama Vivianile, et tema ema surm oli mulle niisama valus löök kui temalegi. Noil päevil olin ma tema mõrtsukate ohver. Ma olin vangi pandud, relvituks ja sandiks tehtud, Ameerikast minema viidud. Ma olin kaotanud mälu ja mõistuse. Kui mul poleks raudseid närve, mida sina, Arthur, minult kahjuks pärinud ei ole, oleksin ma juba laip või mannetu idioot. Kuid mul õnnestus ennast päästa ja see oli Cice esimene nurjaminek.»
«Aga mrs. Elisabeth? ...» küsis Arthur õudusega, hakates tõde aimama.
«Ta pole iialgi minuga abielus olnud! See roimarlik naine, Arthur, on selle mehe käsilane, kes tappis Viviani ema ja oleks tapnud ka minu ja teid mõlemaid, — ta on Jack Kresslingi sekretär! Kuid tänaseks aitab. Te mõlemad peate veel tublisti kosuma, enne kui me New Yorki tagasi pöördume.»
Arthur sulges hetkeks silmad.
«Isa,» pomises ta, «ma eelistaksin siia jääda!»
Vana Morlander kergitas imestunult kulme. Tema silmades süttis lõbus tuluke.
«Siia jääda?!» küsis ta järsult.

«Jah,» vastas Arthur ja muutus viivuks väga oma isa sarnaseks. «Ma leidsin siin iseenda. Mul on siin töö, mida teha!»
«Sa oled ära propageeritud,» lausus vanamees aeglaselt, «sina, Ameerika suurima leiduri poeg, läksid teise riigi poole üle. Loepsius, ta on ära propageeritud!» Seda öelnud, tõmbas Jeremiah Morlander hallid kulmud kortsu, pani käed rinnale risti ja vaatas pojale karmi pilguga otsa. «Hästi. Jää siia! Kuid pea meeles, et mu leiutisest ei kuule sa iial ühtegi sõna. Minu kohus on anda see üle kodumaale ja ainult kodumaale. Ma olen melodraama vaenlane ega kavatse sind needa. Kuid ma ütlen sulle: «Jumalaga!» Ja alatiseks.»
Arthur hüppas püsti ja astus isa juurde. Nad olid ühepikkused ja halli juuksesalguga noormees ning vana Morlander sarnanesid sel hetkel teineteisega nagu kaks tilka vett.
«See pole üldsegi nii!» ütles Arthur kindlalt. «Sa tead väga hästi, et ma jõuan ise sinu saladusele jälile. Sa tead väga hästi, et kui see peaks sattuma Kresslingi kätte, ei näe ameerika rahvas seda kunagi! Sina, vana kavalpea, pead igatahes tunnistama, et see on nii, ja võtku mind pagan, kui sa ei kavatse praegu oma poega emmata!»
Seda öelnud, süleles Arthur karmi vanameest, kes tema läbinägeliku oletuse otsekohe teoks tegi.

Selle süleluse järel kahmas Jeremiah Morlander pikema jututa embusse Viviani, sellal kui Loepsius mehaaniliselt Arthurit suudles. Aga kui Vivian lõpuks doktor Loepsiuse käte vahele sattus ja süleluste ring täis sai ning noored end teineteise eest leidsid, köhatas vana Morlander järsult, pilgutas paksule doktorile silma ja mõlemad kadusid toast.
«Vivian,» ütles Arthur Morlander kahvatu neiu juurde astudes ja käsi tema poole sirutades.
Sel silmapilgul sikutas keegi mind kõvasti tukast ja ma nägin oma õla kohal Jeremiah Morlanderi raevunud nägu.
«Mu härra,» ütles ta mulle järsult, «kui isa ja kui peaprokurör käsin ma teil need noored inimesed rahule jätta!»
«Aga ma olen ju autor!» nördisin ma. «Ei saa ju ometi romaani ainsamagi suudluseta lõpetada! Mida ütleb lugejaskond!»
278
«Ta ütleb, Jim Dollar, et teil ei õnnestu armastusstseenid!» vastas Jeremiah Morlander irooniliselt.
Ta võttis mul viimase kui isu ära, sõbrad,]a seeparast jätame kogu selle seltskonnaga hüvasti, enne kui asjale lõplikult punkti paneme.

Viiekümne kaheksas peatükk SETTO SAAB OMA PROTSENDID

Mrs. Thindyke, kes oli «Patriciana» teenijad enda ümber kogunud, lõpetas parasjagu looduse kummalisele tujule pühendatud kõnet, mida ta oli oma alluvate uue koosseisu jaoks täiendanud ja parandanud, kui aken paiskus äkki mürinal valla ja tuppa lendas mädamuna.
Mrs. Thindyke kergitas kulme.
Kuid samal hetkel lõi mädanenud kartul tema nina osavasti lömmi, paar-kolm uut muna aga täiendasid põskede värvi.
«Tulekahju!» kiljatas mrs. Thindyke ja langes maha nagu välgust rabatud.
Diarbekiirlane Setto jooksis tulistvalu trepist alla.
«Mida see peab tähendama?» küsis ta teenijatelt, kulm kortsus. «Võõrastemaja ees on rahvahulk. Vahivad meie aknaid ja loobivad kolmanda sordi toidukraami!»
«Poliitika, peremees,» vastas kokk. «Poliitika puhul on toidukraami hinna tõstmine esimene asi.»
«Mine too õige leht!»
Kokk vajutas mütsi mornilt pähe ja läks peremehe käsku täitma.
Viis minutit hiljem keeras Setto lahti «New Yorgi Ajalehe» värske numbri ja laskis pilgul üle veergude käia. «Ahaa! Mis see siis on?»
Diarbekiirlase silmad läksid kissi nagu kassil, keda kõrva tagant kõditatakse, diarbekiirlase põsed värvusid roosaks, suu venis laiaks. Paberile oli musta rasvase kirjaga trükitud:

Ameeriklased,
lugege kuulsa doktor
Loepsiuse avastusest!!!!!
Daamid,
lugege meie ajalehte!
Miljardärid,
kel on jooksev arve!!
Ekspresidentide soosijad,
ostke tänane
number!!!!!!!!!! Heitke

280
«Me teame väga hästi,» algas artikkel, «et paljud ameerika perekonnad unustavad esivanemate jahil täielikult järeltulijad. Ühed ostavad endale pärgamente, õndsas usus, et kui neil on pärgament, siis on ka mõni kõrgest soost esivanem. Teised väidavad, et nende suguselts saabus Ameerikasse esimese laevaga. Kolmandad kihutavad vikontide ja lordide otsinguil Euroopasse. Neljandad — ja see on kõige ohtlikum — tunnevad nõrkust kukutatud ja oma maalt väljakihutatud poliitikategelaste vastu. Iseäranis kehtib see meie omamaiste miljardäride kohta, kes eelistavad kulutada ameerika dollareid mitte ameeriklaste hüvanguks, vaid kõikuvate troonide, rebenevate epolettide ja langevate portfellide toetamiseks. Oma kodumaalt väljakihutatud võimukandjad lubavad meile kõike, mis iganes pähe tuleb, et ainult täita oma taskuid kõikvõimsate dollaritega, tegelikult aga veavad meid vaid alt ja naeru-vääristavad Ameerikat. Pole ka ülearune teada, džentel-menid, kuidas on lood nende tegelastega meditsiini seisukohalt. Meie kuulus autoriteet, Bostoni ülikooli auliige doktor Loepsius, kes jõudis hiljaaegu tagasi teaduslikult kongressilt, andis meile seletusi oma avastuse kohta, mille ta on teinud ekspresidente ja ekskindraleid ravides. Avastus on puhtmeditsiiniline ja seetõttu raskesti mõistetav, kuid nimekas teadlane ei keeldunud seda meile populari-seerimast. Asi on selles, nagu ta ütles kõneluses meie kaastöötajaga, et konstateeritakse vertebra bestialia esinemist creatura humana lülisambas. Teisiti öeldes, leedid ja džentelmenid, on meie miljardäride kreatuurid mõistetud lähemas tulevikus neljakäpakil käima ja sööma mitte laua taga istudes, vaid, kui nii võib öelda, kausist lakkudes. Ja veel enam — mainitud tõbi on nakkav ja võib üle kanduda ka miljardäridele enestele! Kuid vaikigem sellest!! Ma küsin teie käest: kas on lubatav kulutada ameerika dollareid seda liiki inimeste peale? Ei ja veel kord ei, džentelmenid! Maha ekskerjused! Käigu põrgu ekstroonid ja ekstiitlid! Käigu sinnasamasse piiskopid ja kardinalid! Korjatagu pärgament ära isiklikust valdusest ja jagatagu välja Ühendriikide gastronoomiakauplustele rangelt kaubanduslikuks otstarbeks! Selline on miljonite valijate tahe!»
Setto luges ajalehe läbi ja tõusis püsti.
«Naine!» hüüdis ta katkeval häälel. «Naine! Naine! Naine!»
«Patriciana» perenaine ruttas kutset kuuldes otse
281
köögist tema juurde — põll ees ja tomat käes.
«Naine!» lausus Setto pidulikult. «Kutsu pillimängijad, löö käsi kokku, kõnni minu ümber ja lase muusikat teha! Diarbekiirlane Setto on suur mees! Ta on saanud oma täieliku protsendi: sada viiekümne eest!»

Epiloog

Middletowni puidutöötlemisvabrikus oli töö täies hoos nagu alati. Blond hiiglane laskis höövlil nobedasti käia, raputades näolt higipiisku. Tema põll lehvis, laastud lendasid pilvena, ise aga ümises ta lõbusalt tuttavat laulu:
Vestame, kleebime, treime,
teid oma tööga me lõime,
peigmehi pakkuda võime,
esemed-kaunitarid!
Minge maailma laia,
valvele vaenlase majja,
riiulid värvimaiad,
karbid ja järid!

«Kuule, Jim Dollar,» ütles Michael Thingsmaster, jättes höövli seisma ja vaadates mulle siniste avalate silmadega otsa, «sa oled kogu seda lugu väheke ilustanud. Mehed nurisevad, et sa oled meie saladused enneaegu välja lobisenud. »
«On see siis paha, Mike?» pomisesin ma vastuseks. «Minu asi on kirjutada, teie asi tegutseda.»
Tuttavad rõõmsad näod piirasid meid ümber. Siin olid hallisilmne Lawrie, soliidne Willings, suure ninaga Ned, keda saatis lustlikult saba liputav Beauty. Siin oli ka vana tubli Sorrow, piip hambus. Tänase päeva puhul pistsid korraks pea töötuppa Bisk, Torn ja Van Hope. Koguni jamaikalane Carlo ja mõned mehed Bindorfi tapeedi-vabriikust, mis oli lõpuks ometi astunud «Mess-mendi» ühingusse, piilusid ukse vahelt sisse.
«Olgu, pea suu!» müristasid nad, jagades mulle sõbralikke mükse. «Et sa lobamokk sellest ei iitsata, mis veel edasi saab!»
Ja töötuba hakkas nagu üks mees laulma Mike'i laulu:
283
Kulaku kirnude peale,
kindrali kahurireale,
lelule kallile, heale
priiusemärgi lööme!

Orjuse eest, mis meil lasub,
nälja, mis kodudes asub —
kõige eest sõnatult tasub
see, mis me loome!

Kirjutatud novembris—jaanuaris 1923—1924 Petrogradi

AUTORI JÄRELSÕNA

1923. aastal avaldas ajaleht «Pravda» üleskutse kirjanikele — luua noorte tarvis antifašistlik seikluskirjandus. Vastasin sellele üleskutsele romaaniga «Mess-mend ehk jänki Petrogradis». See oli esimene sellelaadiline katsetus ja ma kirjutasin pigem omaenese lõbuks kui lootuse või arvestusega, et teos ilmub. Romaani ainestik oli tinglik-fantastiline, kavandasin ta tõlketeosena, mis pidi pärinema olematu ameerika proletaarse kirjaniku Jim Dollari sulest. Kui olin leidnud pseudonüümi, mõtlesin kirjanikule välja ka kentsaka eluloo. Kuna kirjutasin romaani «endale», siis valisin algusest peale poolenisti muinasjutu ja poolenisti paroodia laadi. Kasutasin lääne-euroopa detektiivjuttude tavalisi stampe, suunates nende teraviku meie sajandi kahekümnendate aastate imperialismi ja fašismi hävitavate jõudude vastu, oma teose positiivse romantika ja muinasjutusära aga pühendasin kõigi maailma maade ja rahvaste töölisklassi loomisjõu ülistamisele. Eesrindlikust ameerika töölisest Michael Thingsmasterist — asjade loojast — sai muinasjutulise töölisühingu «Mess-mend» rajaja. Ühing astus võitlusse fašismiga ja takistas sõja ettevalmistamist Nõukogudemaa vastu. Nii sündis see žanrilt hoopis iselaadne muinasjuttromaan. Olin oma vaimusünnitise pärast väga hirmul ja tundsin suurt ebakindlust, kui viisin «Mess-mendi» Petrogradist, kus ma tollal elasin, Moskvasse. Riikliku Kirjastuse tolleaegne direktor, vana leninliku kaardiväe bolševik Nikolai Leonidovitš Meštšerjakov, võttis mu käsikirja, nii nagu ta oli (väikesed peenikese käekirjaga täiskirjutatud lehed — me ei kirjutanud siis veel käsikirju masinal ümber!), ja viis koju, hotelli «Metropol», kus ta tollal elas. Hommikuks oli see läbi loetud, ta kutsus mu kirjastusse ja sõlmis minuga lepingu. Otsustasime säilitada pseudonüümi Jim Dollar ja N. L. Meštšerjakov kirjutas romaanile oma eessõna, toetades minu nalja. «Mess-mend ehk jänki Petrogradis» hakkas ilmuma 1924. aastal annete kaupa, üks anne nädalas, oli huvitavalt

kujundatud (fotomontaažid kaantel, laokirja vaheldumine pealkirjades) ja osutus minu rõõmuks üpris menukaks. Väljamõeldud parool «Mess-mend» läks Saksamaal koguni käibele — saksa kommunistid panid sellise pealkirja ühele oma poleemilistest brošüüridest. Saksamaa kommunistliku partei häälekandja «Rote Fahne» avaldas mu romaani joonealusena; eri keeltesse tõlgituna ilmus ta teisteski rajatagustes kommunistlikes väljaannetes; ka on teda välismaal eri raamatuna välja antud ja kordustrükke ilmub seniajani. Meie kirjastused ja lugejad asusid mind ägedasti ründama, nõudes Jim Dollari seeria jätkamist, kuigi mul endal, kes ma
285
sugugi ei salli kordamisi ja jätkamisi, polnud selleks enam tahtmist ja elu tõmbas mind teiste tööde juurde. Kirjastuste ja ajalehtede nõudmistele järele andes kirjutasin ma siiski veel kaks Jim Dollari romaani: «Lawrie Laine, metallitööline», mis ilmus Riiklikus Kirjastuses 1924. aastal samuti annete kaupa ja samasuguse kujundusega, ning «Rahvusvaheline vagun», mis ilmus 1925. aasta oktoobrist detsembrini Leningradi «Krasnaja Gazetas» joonealusena. Hiljem tegin selle kolmanda romaani põhjalikult ümber ja ta ilmus ajakirjas «Molodaja Gvardia» pealkirja all «Tee Bagdadi». «Mess-mend» aga jõudis ka linale — filmivabriku «Mežrabprom-Rus» kolmeseerialise ekraniseeringuna.

Kui kerkis päevakorda «Mess-mendi» seeria esimese, omal ajal suure agitatsioonilise ülesande täitnud romaani väljaandmine tänapäeval, pidin tõsiselt pead murdma teose uue redaktsiooni üle. Nii mõnigi asi romaanis oli vananenud; nii mõnigi asi võis nüüd, kolmkümmend aastat hiljem, uuele nõukogude lugejale lihtsalt pentsik näida, kuigi tollal, kahekümnendatel aastatel, lugejale just meeldiski vajadus täiendada oma kujutlusvõimega mõningaid hüppeid süžee loogilises arengus, see süvendas «Mess-mendi» humoristlikku ja seikluslikku külge ning kuulus žanri eripära juurde. Kuid vananemisele ja pentsikusele vaatamata üllatas mind paljude lehekülgede poliitiline aktuaalsus ja elulisus. Üllatas ka kõigi kolme romaani süžee põhijoonte ja paatose värskus — nende antifašistliku häälestatuse ja sõja- ning agressiooni j õudude vastu suunatud võitlusvaimu kõlapind. Tasus vaeva näha, et «Mess-mendi» lugejale tagasi anda! Moderniseerimata ja tänapäeva sisse toomata püüdsin ma romaani kallal töötades eemaldada sellest kõik, mis oli ilmselt vananenud, tuues seda selgemalt ja kirkamalt, esile mõlemad põhitendentsid — parodeeriva, mis on suunatud imperialistide vastu, ja romantilise, mis ülistab maailma töölisklassi. Samal ajal säilitasin utoopilis-naiivsed peatükid, mis kirjeldavad ameeriklase silmadega nähtud Petrogradi, samuti täielikult «Illinoisi osariigi peaprokuröri» ja «tänulike loomade» teema, sest just need leheküljed annavad romaanile tema muinasjutuvärvingu. Uus redaktsioon oli seda vajalikum, et välismaal jätkatakse esialgse variandi tõlgete avaldamist. Näiteks ilmus hiljaaegu Austrias esimene osa «Mess-mend ehk jänki Petrogradis» koos kõigi oma aja äraelanud ja vananenud lehekülgedega.

1956

MARIETTA SAGINJAN (sünd. 1888)

kuulub nõukogude kirjanduse vanameistrite hulka. Kirjanduslikku tegevust alustas ta poetessina, tema esimene luuletuskogu «Esimesed kohtumised» ilmus 1909. a. Järgnesid luuletuskogu «Orientalia» (1913), romaan «Oma saatus» (1918, täielikult avald. 1923). Oktoobrirevolutsiooni ja Kodusõja päevil oli Marietta Sagin j an tegev peamiselt publitsistina. Kahekümnendatel aastatel ilmus tema sulest mitmeid revolutsiooniteemale pühendatud romaane, sealhulgas ka seniajani kirjaniku meelisteoseks jäänud fantastiline «Mess-mend». Üldise tunnustuse tõi M. Saginjanile romaan «Veejõujaam» (1930—1931). Kujutades elektrijaama ehitamist ühel Armeenia mägijõel ja selle ümber sõlmuvaid probleeme, näitab autor loova revolutsioonilise ellusuhtumise võidulepääsu.

Sõja-aastail kohtame M. Saginjani taas publitsistina. Viiekümnendatel aastatel avaldab ta rohkesti olukirjeldusi ja reisikirju kõduja välismaalt ning kirjandusteaduslikke uurimusi. 1957. a. ilmub romaan «Uljanovite perekond», millele järgneb Lenini-teema ulatuslikum käsitlus. Teosed «Poja sünd», «Esimene näitus» (e. k. 1970), «Ajalooeksami pilet» ja «Neli õppetundi Leninilt» pälvivad 1972. a. Lenini preemia.
Tõlkija

Мариэтта Ш а г и н я н. МЕСС-МЕНД ИЛИ ЯНКИ В ПЕТРОГРАДЕ. На эстонском языке. Оформление: Э. Пальмисте и К. Пуустак. Таллин, изд-во «Ээети раамат». Toimetaja A. Ravel. Kunstiline toimetaja S. Liiva. Tehniline toimetaja K. Kallaste. Korrektor M. Teemägi. Laduda antud 29. III 1973. Trükkida antud 5. IX 1973. Trükipaber nr. 2, 54 X 84/16 — Kohila Paberivabrik. Trükipoognaid 18,0. Tingtrükipoognaid 15,12. Arvestuspoognaid 15,02. Trükiarv 60 000. «Eesti Raamat», Tallinn, Pärnu mnt. l(KTellimise nr. 717. Trükikoda «Ühiselu»», Tallinn, Pikk t. 40/42. Hind "